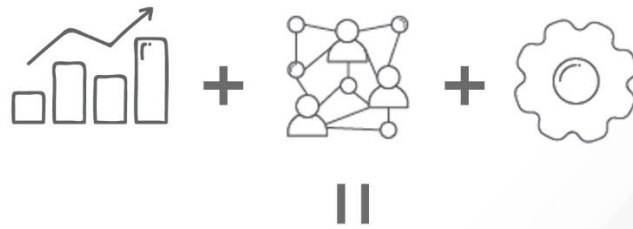

FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

EcoSoEn

ECONOMICS, SOCIAL AND ENGINEERING SCIENCES

SCIENTIFIC JOURNAL

YEAR 3, NR.3-4/2020

CHISINAU, 2020

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

||

E C O S O E N

ȘTIINȚE ECONOMICE, SOCIALE ȘI INGINEREȘTI

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

ANUL 3, NR.3-4/2020

CHISINAU, 2020

Printed version / Versiunea tipărită ISSN 2587-344X

Scientific Journal / Revistă științifică

Free International University of Moldova / Universitatea Liberă Internațională din Moldova

EDITORIAL COMMITTEE / COMITETUL DE REDACȚIE

Editor publisher/ Director publicație:

GALBEN Ilian, dr., conf. univ., Rector ULIM

Executive Editors / Redactori executivi:

RUSNAC Svetlana, dr., conf. univ., Decan Facultatea Științe Sociale și ale Educației, ULIM, BALAN Igor, dr., conf. univ., ULIM, BLAGORAZUMNAIA Olga, dr., conf. univ., ULIM, ROBU Elena, dr., conf. univ., ULIM, Director Școala Doctorală ULIM.

Editorial Board / Colegiul de redacție:

AMANZHOLOVA Bibigul, PhD, Novosibirsk State Technical University (Russia), ARMITAGE Jack, PhD, Professor Department of Accounting, University of Nebraska (USA), BĂLINT Ágnes, PhD, University of Pécs, (Hungary), BURLACU Natalia, dr. hab., prof. univ., BYCHKOVA Svetlana, Professor, Chief Researcher, FGBOU Sankt-Petersburg State Agrarian University, Sankt-Petersburg (Russia), CAUNENCO Irina, dr., conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM, CIOBANU Ceslav, PhD, ex-Ambassador of Moldova to the USA, Coordinator of Economic Programs, Virginia State University (USA), DUBCOVEȚCHI Iuri, dr., conf. univ., ULIM, EVSIUKOVA Raisa, dr., conf. univ., ULIM, GRIBINCEA Alexandru, dr. hab., prof. univ., ULIM, IONIȚĂ Veaceslav, dr., conf. univ., KAVUN Sergii, PhD, dr. hab., prof., Kharkiv University of Technology "STEP" (Ukraine), KLIMENKO Irina, PhD, Academician of the International Academy of Informatization, FSAEI of HPE "North Caucasus Federal University" (Russia), KREINDLER Michael I., PhD, Karmiel College (Israel), KRZYSZKOWSKI Jerzy, PhD, Nicolaus Copernicus University of Torun (Poland), LEAHU Tudor, dr., conf. univ., ULIM, MÎSCOI Gheorghe, Academician, dr. hab., prof. univ., ULIM, MOLDOVAN Vadim, PhD, York College of the City University of New York (USA), MURPHY Frances L., PhD, Eastern Illinois University (USA), OHRIMENCO Serghei, dr. hab., prof. univ., ASEM, PIVORIENE Jolanta, PhD, Mykolas Romeris University, (Lithuania), PUGACHEVA Olga, PhD, Francisk Skorina Gomel State University (Belarus), RASA Subačienė, PhD, Vilnius University (Lithuania), REDLICH Alexander, PhD, University of Hamburg, Institute for Psychology (Germany), ROȘCA Petru, dr. hab., prof. univ., ULIM, RUF Alexandru, PhD, Chairman of the Council of Auditors of Russia (Russia), SANDU Antonio, dr., Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava, președinte Asociația LUMEN, (România), ȘIȘIANU Sergiu, dr., hab., conf. univ., ULIM, SPÎNU Ana, dr., conf. univ., ULIM, STEPANOVA Galina, PhD, associate professor, Voronezh State Pedagogical University (Russia), STEVENS Kevin, PhD, Director of the School of Accountancy and Management Information Systems, DePaul University (USA), STRATAN Alexandru, dr. hab., prof. univ., Director IEFȘ, VASIUTYNSKYI Vadym, PsyD. (doctor habilitat of psychological sciences), professor, Institute for Social and Political Psychology, NAES of Ukraine (Ukraine), VEGERA Svetlana, PhD, Polotsk State University (Belarus).

Editors / Redactori:

MELENTIEVA Aliona, magistru în științe sociale, doctorand, ULIM

GRAUR Elena, magistru în științe umanistice, doctorand, ULIM

*The volume was recommended for publishing by the Senate of Free International University of Moldova
(Verbal process No3, October 28, 2020)*

The scientific articles are reviewed

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM (Proces-verbal nr.3 din 28 octombrie 2020)

Articolele științifice sunt recenzate

ULIM, EcoSoEn, An.3, Nr.3-4/2020

Tiraj 200 ex. / Edition 200 copies

© ULIM, 2020

ADDRESS OF REDACTION/ ADRESA REDACȚIEI:

52 Vlaicu Parcalab street, Chisinau, MD-2012, Republic of Moldova, ULIM

E-mail: ecosoen.ulim@gmail.com

The scientific journal is indexed in the following international databases / Revista științifică este indexată în următoarele baze de date internaționale: CEEOL, DOAJ, IBN, INDEX COPERNICUS, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Academia.edu

CONTENT

CUPRINS

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

Gribincea Alexandru, Barcari Igor	8
ASPECTS OF THE QUALITY OF HOTEL SERVICES IN CHISINAU MUNICIPALITY ASPECTELE CALITĂȚII SERVICIILOR HOTELIERE ÎN MUNICIPIUL CHIȘINĂU	
Lisa Galina	21
THE IMPACT OF ERGONOMICS ON HOTEL STAFF LOYALTY IMPACTUL ERGONOMIEI ASUPRA FIDELIZĂRII PERSONALULUI HOTELIER	
Rusu Bianca, Hurloiu Lăcrămioara, Ilincuță Lucian, Hurloiu Iulian	30
THE ROLE OF ACCOUNTING IN THE INFORMATION SYSTEM ROLUL CONTABILITĂȚII ÎN SISTEMUL INFORMAȚIONAL	
Popescu Maria, Gribincea Alexandru	36
THE ROLE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT IN ENSURING THE ENERGY SECURITY OF THE EUROPEAN UNION IN CONDITIONS OF VULNERABILITY AND ECONOMIC INSTABILITY ROLUL PARLAMENTULUI EUROPEAN ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII ENERGETICE A UE ÎN CONDIȚII DE VULNERABILITATE ȘI INSTABILITATE ECONOMICĂ	
Awawdi Badera, Gribincea Alexandru	43
INFORMATION SOCIETY AND KNOWLEDGE SOCIETY SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ ȘI SOCIETATEA CUNOȘTINȚELOR	
Tabacaru Ludmila, Gribincea Alexandru	48
EUROPEAN INDUSTRIAL-ECONOMIC STRATEGY STRATEGIA INDUSTRIAL-ECONOMICĂ EUROPEANĂ	
Fayed Khatib Nasreen, Gribincea Corina	53
PROMOTING WORLD ECONOMIC COMPETITIVENESS IN INFORMATION SOCIETY PROMOVAREA COMPETITIVITĂȚII ECONOMICE MONDIALE ÎN SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ	

Buzdugan Adriana	59
RESEARCH OF THE BEHAVIOR OF THE CONSUMER ABOUT ELECTRIC CARS	
CERCETAREA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI DE MAȘINI ELECTRICE	
Gribincea Alexandru	72
CONTENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS	
CONȚINUTUL DREPTURILOR DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ	
Abu Arar Haila	79
USING KNOWLEDGE MANAGEMENT AS A PILLAR OF COMPETITIVE STRATEGY	
UTILIZAREA MANAGEMENTULUI CUNOȘTIȚELOR CA PILON AL STRATEGIEI COMPETITIVE	
Baghdadi Sohir	85
TOURISM IN THE PANDEMIC POST-CRISIS PERIOD	
TURISMUL ÎN PERIOADA DE POST-CRIZĂ PANDEMICĂ	
Colenciuc Inna	91
A DIACHRONIC ANALYSIS OF MONETARY UNITS IN GREAT BRITAIN, RUSSIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA	
ANALIZA DIACRONICĂ A UNITĂȚILOR MONETARE ÎN MAREA BRITANIE, RUSIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA	
Elsaied Ibrahim	97
INTERNATIONAL SCIENTIFIC COLLABORATION OF ISRAELI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	
COOPERAREA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ A UNIVERSITĂȚILOR DIN ISRAEL	
Haj Rimah	101
ISRAEL AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT	
ISRAEL ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ	
Nita Vasile	107
FACILITATION OF COMMUNICATION IN ECONOMIC ENTITIES AND PUBLICADMINISTRATION BY USING IT MEANS	
FACILITAREA COMUNICĂRII ÎN ENTITĂȚILE ECONOMICE ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ PRIN UTILIZAREA MIJLOACELOR IT	
Trifonova Larisa	115
FORMATION OF STRATEGIC INITIATIVES IN THE CONTEXT OF THE INTERNATIONALIZATION OF HIGHER EDUCATION	
ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ИНИЦИАТИВ В КОНТЕКСТЕ ПРОЦЕССА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

- Robu Viorel, Tufeanu Magda** 125
SELF-REGULATORY DIMENSIONS OF ACADEMIC MOTIVATION AMONG UNIVERSITY STUDENTS ATTENDING THE PROGRAM PEDAGOGY OF PRIMARY AND PRE-SCHOOL EDUCATION
DIMENSIUNI AUTOREGLATORII ALE MOTIVAȚIEI ACADEMICE ÎN RÂNDUL STUDENȚILOR CARE URMEAZĂ PROGRAMUL PEDAGOGIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR ȘI PREȘCOLAR
- Rusnac Svetlana** 139
RESEARCH METHODOLOGY AND METHODS IN CONTEMPORARY POSITIVE PSYCHOLOGY
METODOLOGIA ȘI METODELE DE CERCETARE ÎN PSIHOLOGIA POZITIVĂ CONTEMPORANĂ
- Caunenco Irina, Chirița Olga** 149
THE PSICHO-PEDAGOGICAL APPROACH IN THE ACTIVITY OF FORMING PATRIOTIC CONCIUSNESS IN TODAY'S YOUNG PEOPLE
ABORDAREA PSIHOPEdagogică ÎN ACTIVITATEA DE FORMARE A CONȘTIINȚEI PATRIOTICE LA TINERII DE ASTĂZI
- Horozova Larisa** 155
PECULIERTIES OF THE ETHNOSOCIAL IDEAS OF THE GAGAUZ AND BULGARIAN YOUTH REGARDING THEIR ETHNIC GROUP
ОСОБЕННОСТИ ЭТНОСОЦИАЛЬНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ МОЛОДЕЖИ ГАГАУЗОВ И БОЛГАР О СВОЕЙ ЭТНИЧЕСКОЙ ГРУППЕ
- Ibrishim Lyudmila** 161
DEPENDENCE OF FUNCTIONALITY OF THE FAMILY ON INTERPERSONAL RELATIONSHIP OF THE SPOUSES
ЗАВИСИМОСТЬ ФУНКЦИОНАЛЬНОСТЬ СЕМЬИ ОТ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ СУПРУГОВ
- Caunenco Irina, Gasper Lucia** 171
SOCIO-CULTURAL POTENTIAL OF CONTEMPORARY YOUTH: A PSYCHOLOGICAL APPROACH
POTENȚIALUL SOCIO-CULTURAL AL TINERILOR CONTEMPORANI: O ABORDARE PSIHOLOGICĂ
- Beanova Irina** 181
MANIFESTATION OF COPING STRATEGIES IN UNIVERSITY GRADUATES
ПРОЯВЛЕНИЯ СПОСОБОВ СОВЛАДАНИЯ СО СТРЕССОМ У ВЫПУСКНИКОВ ВУЗОВ

Itzhakov Adina	190
CHOOSING CAREER IN MODERN WORLD	
ALEGEREA CARIEREI ÎN LUMEA MODERNĂ	
Ibrishim Lyudmila	195
RELATIONSHIP OF MARRIAGE SATISFACTION WITH PECULIARITIES OF RELATIONSHIPS IN MARRIAGE COUPLES	
СООТНОШЕНИЕ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ БРАКОМ С ОСОБЕННОСТЯМИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В СУПРУЖЕСКИХ ПАРАХ	
Timofei Paşa, Calancea Angela	203
THE IMPORTANCE OF FACILITATING ACCESS TO EDUCATION AMONG TEENAGERS WITH SER	
IMPORTANȚA FACILITĂRII ACCESULUI LA EDUCAȚIE ÎN RÂNDUL ADOLESCENȚILOR CU CES	
Sigalit Abergil	212
THE STRATEGY CHALLENGE IN TRAINING NURSING PROFESSION (THE AMERICAN CASE)	
PROVOCĂRI STRATEGICE ÎN INSTRUIREA PROFESIEI DE ÎNGRIJITOR	
Heghea Ecaterina	218
IDENTIFYING THE MAIN ISSUES AND FACTORS LEADING TO THE SOCIAL EXCLUSION OF INACTIVE ELDERLY PEOPLE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: SUMMARY OF SURVEY RESULTS	
IDENTIFICAREA PRINCIPALELOR PROBLEME ȘI FACTORI CARE DUC LA EXCLUZIUNEA SOCIALĂ A PERSOANELOR VÂRSTNICE INACTIVE DIN REPUBLICA MOLDOVA: SINTEZA REZULTATELOR SONDAJULUI	
Mogosan Vergina	228
PERSONAL DEVELOPMENT OF MIDDLE SCHOOL TEACHERS (BASED ON THE MODEL OF "NICOLAE CARANDA" GYMNASIUM SCHOOL, GLOGOVA, GORJ): THE INTERVENTION PROGRAM	
DEZVOLTAREA PERSONALĂ A PROFESORILOR DIN ȘCOLILE GIMNAZIALE (PE MODELUL ȘCOLII GIMNAZIALE "PROF. NICOLAE CARANDA", GLOGOVA, GORJ): PROGRAMUL DE INTERVENȚIE	
Musienco Natalia	234
DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCES IN UNIVERSITY EDUCATION	
MODIFICĂRI ALE COMPETENȚELOR SOCIALE ÎN CADRUL EDUCAȚIEI UNIVERSITARE	
Guțul Aliona	247
DEVELOPMENT OF SOCIAL INTELLIGENCE IN YOUNG SCHOOL CHILDREN: CONCEPT AND MEASUREMENT	
DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI SOCIALE LA COPIII DE VÂRSTA ȘCOLARĂ MICĂ: CONCEPT ȘI MĂSURARE	

Balan Ecaterina

252

STIGMA, A BASIC CONCEPT IN SOCIAL PSYCHOLOGY

STIGMĂ, UN CONCEPT DE BAZĂ ÎN PSIHOLOGIA SOCIALĂ

II. ENGINEERING SCIENCES AND TECHNOLOGIES

II. ȘTIINȚE INGINEREȘTI ȘI TEHNOLOGII

Klimenko Irina

256

INFORMATION SYSTEMS IN THE DIGITAL ECONOMY: PROBLEMS AND PROSPECTS

ИНФОРМАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Socolov Vasili, Socolova Ludmila

261

FUNCTIONAL AND MORPHOLOGICAL STUDIES OF THE THYROID GLAND UNDER INHALATION EXPOSURE TO IODOBENZENE AND M-IODOTOLUENE

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ И МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ ПРИ ИНГАЛЯЦИОННОМ ВОЗДЕЙСТВИИ ЙОДБЕНЗОЛА И М-ЙОДТОЛУОЛА

EVENTS

EVENIMENTE

SCIENTIFIC-PRACTICAL SEMINAR WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION "CONTEMPORARY METHODOLOGICAL GUIDELINES AND PRACTICES IN THE SOCIAL SCIENCES"

SEMINARUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ „ORIENTĂRI ȘI PRACTICI METODOLOGICE CONTEMPORANE ÎN ȘTIINȚELE SOCIALE”

266

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

UDC: 338.48:006.83

Jel Classification: B4, F2, F6

ASPECTS OF THE QUALITY OF HOTEL SERVICES IN CHISINAU MUNICIPALITY

ASPECTELE CALITĂȚII SERVICIILOR HOTELIERE ÎN MUNICIPIUL CHIȘINĂU

*GRIBINCEA Alexandru, PhD in economics, university professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*

BARCARI Igor, lecturer,

Free International University of Moldova, Chisinau, Republic of Moldova

GRIBINCEA Corina, PhD

Free International University of Moldova, Chisinau

*GRIBINCEA Alexandru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

BARCARI Igor, lector universitar,

Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău

GRIBINCEA Corina, doctor în științe economice

Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău

Annotation: This article presents a brief analysis of the quality of the hotel services of Chisinau city during 2010-2018, including statistical data of the indices of net use of acting touristic accommodation capacity for 4 and 5 stars' hotels. The authors explained the qualitative and quantities aspects of hotel industry.

Adnotare: Acest articol prezintă o scurtă analiză a calității serviciilor hoteliere din orașul Chișinău în perioada 2010-2018, inclusiv date statistice ale indicilor de utilizare netă a capacității de cazare turistică activă pentru hotelurile de 4 și 5 stele. Autorii au explicat aspectele calitative și cantitative ale industriei hoteliere.

Keywords: hotel industry, technical characteristics, quality hotel services.

Cuvinte cheie: industria hotelieră, caracteristici tehnice, servicii hoteliere de calitate.

Introducere

Contribuția hotelurilor în dezvoltarea serviciilor turistice, în general, este cea mai impunătoare, deoarece hotelurile satisfac cele mai importante nevoi fiziologice ale turiștilor în timpul înnoptărilor și odihnei pe parcursul călătoriilor. Industria hotelieră este o parte esențială a industriei turistice în ansamblul său, în care este necesar să se creeze și să se dezvolte produse turistice inovatoare, atractive și competitive, de diferite nivele și scopuri (festivaluri, congrese, conferințe, expoziții etnografice, competiții sportive, excursii, excursii specializate, ș.a.). Astfel de produse asigură fluxuri turistice cu cazare ulterioară a turiștilor în hoteluri de calitate. Industria hotelieră oferă

oaspeților (clienților) o gamă completă de servicii de cazare, alimentare, agrement și divertisment (Tourism Hospitality & Leisure Industry, eng.). Pe parcursul anilor 2010-2018 industria hotelieră a municipiului Chișinău s-a dezvoltat în mod activ. Au fost construite hotelurile de 5 și 4 stele, s-a majorat numărul hotelurilor de 3 și 2 stele. Promovarea municipiului Chișinău ca destinație turistică pe piețele turistice internaționale și segmentul MICE au asigurat majorarea fluxurilor turistice și prestarea serviciilor hoteliere. Evenimentele organizate în municipiul Chișinău: Campionatul internațional de dansuri sportive «Chișinău International Open», Conferința Globală privind Turismul Vinicol sub egida UWNTO (3rd UNWTO Global Conference on Wine Tourism), Festivalul Internațional «Invită Maria Bieșu», festivalul internațional de film documentar «Cronograf», festivalul «Ethno-Jazz», una dintre cele mai mari manifestări teatrale din Republica Moldova Bienala Teatrului «Eugène Ionesco», ș.a. Calitatea produselor/serviciilor hoteliere, conform ||constituie capacitatea unor produse / structuri de a satisface nevoile turiștilor după indicatorii promiși.

Material și metodă

Gradul de investigare a temei. Aspectele organizării și economiei turismului sunt prezentate în lucrările savanților și practicienilor autohtoni Barcari I., Gribincea C., Balan I., Blagorazumnaia O., Lisa G. și străini, cum ar fi Cristureanu C., Lupu N., Durovich A.P. și etc. Concomitent, o analiză a surselor științifice și metodologice și a reglementărilor care reglementează activitățile întreprinderilor hoteliere arată că mecanismul organizatoric și economic al funcționării și dezvoltării facilităților hoteliere este insuficient dezvoltat la nivel teoretic și metodologic.

Scopul studiului constă în determinarea celor mai eficiente metode de management în activitatea hotelieră și modalitățile de utilizare a acestora, care vor crea avantaje competitive și vor face stabilă vânzarea serviciilor hoteliere, activitățile întreprinderilor hoteliere - profitabile.

Metodologia cercetării. Semnificația informației în analiză activității economice este majoră. Principiul este uniformitatea și structurarea clară a informațiilor. Baza teoretică și metodologică a studiului a fost formată din lucrările cercetătorilor autohtoni [17; 18; 19; 20] și savanți străini [15; 16] pe problemele calității turismului și serviciilor hoteliere, rapoarte anuale ale Organizației Mondiale a Turismului (UNWTO), Asociația Internațională a Hotelurilor și Restaurantelor, legi și reglementări în domeniul turismului. Lucrarea folosește abordări științifice și rezultate ale cercetării în domeniul marketingului, analizei, comparației, previziunii, inducției și deducției.

Baza informațională. În perioada 2010 - 2018, industria hotelieră a înregistrat schimbări notabile pozitive, datele statistice sunt colectate și recalulate de autori din sursele Biroului Național de Statistică a Moldovei [1-7], ce sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1. Indicatori tehnici de bază ale sectorului hotelier din Chișinău [elaborat de autori]

Nr. d/o	Indicatorii	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Hoteluri – total (H)	31	37	39	41	44	42	45	48	52
2.	Camere (CE)	1463	1565	1662	1695	1798	1790	1928	1937	2100
3.	Locuri (LE)	2470	2709	2832	2907	3144	3193	3470	3564	3844
4.	Cameră/hotel (CE/H)	47,2	47,3	42,6	41,3	40,9	42,6	42,8	40,4	40,4
5.	Loc/hotel (LE/H)	79,7	73,2	72,6	70,9	71,5	76,0	77,1	74,3	73,9

Nr. d/o	Indicatorii	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
6.	Indicii de densitate (LE/CE)	1,6883	1,7310	1,7040	1,7150	1,7486	1,7838	1,7998	1,8415	1,8305
7.	Potențialul cazării (LE*365), mii locuri	901,55	988,79	1033,68	1061,06	1147,56	1165,45	1266,55	1301,96	1403,06
8.	Numărul de personal, (NP)	890	907	909	954	980	1224	1237	1224	1370

Datele Tabelului 1 prezintă informațiile privind indicatori tehnici ale sectorului hotelier în perioada 2010-2018.

Rezultate și discuții

Rezultate și analiză. Peter Hill în anul 1977, a prezentat un concept vizând serviciile hoteliere, recunoscută actualmente, după care serviciul este o „schimbare în starea lucrurilor la entitatea economică, realizată ca rezultat al îmbunătățirii rezultatelor muncii, produsului turistic spre satisfacerea clienților la prețul stabilit”. Analizând datele de sectorul hotelier din Chișinău se poate de menționa o creștere a numărului de hoteluri (H) în oraș de la 31 unități în 2010 până la 52 în 2018, sau cu 21 unități (67,74%). Numărul de camere existente în hoteluri (CE) s-a majorat de la 1463 în 2010 până la 2100 în 2018, sau cu 637 camere (43,54%). Numărul de locuri (LE) s-a înregistrat o creștere de la 2470 de locuri în 2010 până la 3844 locuri în 2018, sau cu 1374 (55,62%). Numărul de camere existente relativ la numărul hotelurilor în Chișinău (CE/H) s-a scăzut de la 47,2 în 2010 până la 40,4 în 2018, sau cu -6,8%, ca și numărul de locuri existente relativ la numărul hotelurilor (LE/H) s-a scăzut de la 79,7 în 2010, până la 73,9 în 2018, sau cu -5,8%. Indicii de densitate a fondului de camere (LE/CE) variază între 1,6883 puncte și 1,8305 puncte, ce înseamnă creșterea numărului de camere cu două locuri. Potențialul cazării (LE * 365) prezintă o resursă globală a sectorului hotelier din Chișinău, ce a constatat 901,55 mii locuri în 2010, iar în 2018 s-a majorat până la 1403,06 mii locuri. Numărul de personal ocupat în sectorul hotelier din Chișinău (NP) pe parcursul anilor 2010-2018 s-a majorat de la 890 salariați până la 1370 salariați în anul 2018, sau cu 480 salariați (53,93%). Indicatorii operaționali privind numărul turiștilor în sectorul hotelier a municipiului Chișinău sunt prestate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Indicatorii operaționali privind numărul turiștilor în sectorul hotelier a municipiului Chișinău [elaborat de autori]

Nr. d/o	Indicatorii	2010	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Numărul de turiști (T), mii	68,79	106,37	104,21	136,12	153,73	170,73
2.	Turiști străini (TS), mii	50,47	78,30	78,56	105,05	122,05	133,63
3.	TS/T * 100%	73,37	73,61	75,38	77,17	79,39	78,27
4.	Turiști locali (TL), mii	18,32	28,07	25,65	31,07	31,68	37,10
5.	TL/T * 100%	26,63	26,39	24,61	22,83	20,61	21,73

Analizând datele Tabelului 2 se poate afirma, numărul total de turiști (T) în anul 2010 a fost 68,79 mii turiști, în anul 2018 acest număr s-a majorat până la 170,73 turiști, sau cu 101,94 mii turiști mai mult, comparativ cu anul 2010 (48,19%). În anul 2010 numărul de turiști străini (TS) din număr total a turiștilor a fost fixat cu număr de 50,47 mii turiști, iar în anul 2018 a fost 133,63 mii turiști, ce este cu 83,16 mii turiști mai mult decât în anul 2010. Ponderea turiștilor străini ($TS/T * 100\%$) în totalul turiștilor cazați s-a majorat de la 73,37% în 2010 până la 78,27% în anul 2018, sau cu 4,9 puncte procentuale. Din număr total de turiști în industria hotelieră autorii au identificat numărul de turiști locali (TL). Acest indicator a fost fixat cu 18,32 mii turiști în anul 2010, iar în anul 2018 acest număr a crescut până la 37,10 mii turiști, sau cu 18,78 mii turiști mai mult. Respectiv, ponderea turiștilor locali ($TL/T * 100\%$) în perioada 2010-2018 s-a redus de la 26,63% până la 21,73%, sau cu 4,9 puncte procentuale. Indicatorii operaționali privind numărul de înnoptări și durata sejurului turiștilor străini și locali în sectorul hotelier din Chișinău sunt prestate în Tabelul 3.

Tabelul 3. Indicatorii operaționali privind numărul de înnoptări și durata sejurului turiștilor în sectorul hotelier [elaborat de autori]

Nr. d/o	Indicatorii	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Înnoptări (În), mii	145,95	199,56	202,59	231,62	252,46	280,40	320,98
2.	Înnoptări turiști străini (ÎnS), mii	119,27	153,71	159,12	186,56	198,68	229,01	265,38
3.	ÎnS / În * 100%	81,72	77,02	78,55	80,54	78,70	81,67	82,68
4.	Înnoptări turiști locali (ÎnL), mii	26,68	45,86	43,46	45,06	53,78	51,39	55,60
5.	ÎnL / În * 100%	18,28	22,98	21,45	19,46	21,30	18,33	17,32
6.	Durata sejurului turiștilor (DS), zile	2,12	2,02	1,90	2,22	1,85	1,82	1,88
7.	Durata sejurului turiștilor străini (DSS), zile	2,36	2,02	2,03	2,37	1,89	1,88	1,99
8.	Durata sejurului turiștilor locali (DSL), zile	1,46	2,04	1,55	1,76	1,70	1,62	1,50

Datele Tabelului 3 arată modificarea dinamicii înnoptărilor (În) de la 145,95 mii înnoptări în 2010 până la 320,98 mii înnoptări în 2018, sau cu 175,03 mii înnoptări mai mult (de 2,1 ori mai mult). Din acest număr prestat se poate de identifica înnoptările turiștilor străini (ÎnS), ce s-a majorat de la 119,27 mii înnoptări în 2010 până la 265,38 mii înnoptări în anul 2018, sau cu 146,11 mii înnoptări (de 2,2 ori mai mult). Ponderea înnoptărilor turiștilor străini ($ÎnS/În * 100\%$) s-a stabilit la nivel de 77-83%. Înnoptările turiștilor locali în totalul înnoptărilor (ÎnL) s-a majorat de la 26,68 mii înnoptări în 2010 până la 55,60 mii înnoptări în 2018, sau cu 28,92 mii înnoptări mai mult (108,40%). Ponderea înnoptărilor turiștilor locali ($ÎnL/În * 100\%$) în totalul înnoptărilor s-a stabilit la nivel de 17-23%. Durata sejurului turiștilor (DS) în sectorul hotelier a Chișinăului pe parcursul anilor 2010 – 2018 reflectă durata medie și variază de la 1,82 până la 2,22 zile. Durata sejurului turiștilor străini (DSS) este mai mare decât durata sejurului turiștilor locali și pe parcursul anilor 2010 – 2018 variază de la 1,88 până la 2,37 zile. În același timp, durata sejurului turiștilor locali (DSL) variază în diapazon de la 1,46 până la 3,55 zile. Indicatorii de exploatare a sectorului hotelier din Chișinău sunt prezentate în Tabelul 4.

Tabelul 4. Indicatorii de exploatare a sectorului hotelier din Chişinău [elaborat de autori]

Nr. d/o	Indicatorii	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Potențialul cazării (Pt), mii locuri-zile	901,55	988,79	1033,68	1061,06	1147,56	1165,45	1266,55	1301,96	1403,06
2.	Indicii de starea tehnică (IT)	0,8994	0,9497	0,9308	0,9695	0,9053	0,9647	0,9144	0,8036	0,8405
3.	Numărul de locuri-pat în funcțiune (LF), mii	810,83	939,07	964,03	1028,66	1038,92	1124,37	1158,07	1046,27	1179,34
4.	Înnoptări (În)	145,95	152,13	169,67	199,56	202,59	231,62	252,46	280,40	320,98
5.	OCP, %	18,0	16,2	17,6	19,4	19,5	20,6	21,8	26,8	27,2

Analizând datele tabelului 4, se poate afirma, potențialul cazării (Pt) în anul 2010 a fost 901,55 mii locuri-zile, iar în anul 2018 acest indicator s-a majorat până la 1403,06 locuri-zile, adică la 501,51 mii locuri-zile, (55,63%). Indicii de starea tehnică (IT) variază de la 0,8036 până la 0,9695, ceea ce reflectă, că management ingineresc a hotelurilor este destul de calificat. În cazul prezentării a acestui indicator relativ în unitate de măsură (%), se poate menționa, starea tehnică a fondului de camere în 2010 este la nivel de 89,84%, iar cel mai mare indicator este în 2013 - 96,95%. Numărul de locuri-pat în funcțiune (LF) s-a majorat de la 810,83 în 2010, până la 1179,34 în 2018, sau cu 368,51 (45,45%). Indicele de utilizare a capacității de cazare (OCP) s-a majorat de la 18,0% în 2010 până la 27,2%, sau cu 9,2%, ceea ce este foarte important pentru evaluarea serviciilor hoteliere din Chişinău. Indicatorii tehnici și operaționali ale industriei hotelieră din Chişinău, calculați de autori permit a descrie și unele aspecte ale calității serviciilor hoteliere.

Serviciile hoteliere de calitate în mun. Chişinău. Fiecare țară are propriile sale concepte de calitate, confort și ospitalitate. În plus, fiecare țară se distinge prin condițiile culturale, sociale, economice, ecologice, climatice și altele. Prin urmare, este destul de dificil să se accepte o clasificare unică a hotelurilor în ceea ce privește calitatea și confortul. În prezent, există mai mult de treizeci de clasificări. Cele mai populare dintre ele sunt clasificarea cu stele, ce se folosește în majoritate țările Europei, sistemul de litere (Grecia), sistemul de coroane și trandafiri (Marea Britanie). Trebuie remarcat faptul, că problema clasificării hotelurilor este dificil și controversat, la fel ca în Europa, există aproximativ cinci sisteme naționale de clasificare. Încercările de a introduce standarde și cerințe uniforme pentru nivelul de calitate și confort al tuturor hotelurilor din lume nu au condus încă la succes. Cu toate acestea, începând cu 30 noiembrie 1989, a fost elaborat un document de Organizația Mondială a Turismului la Madrid intitulat "Armonizarea interregională a criteriilor de clasificare a hotelurilor bazate pe standarde de clasificare aprobate de comisiile regionale" [8], ce are un caracter de recomandare. Organizația Mondială a Turismului a propus, împreună cu categoriile de hotel (de la 1 la 5 stele) din cauza gradații mai exacte a parametrilor verificabile să efectueze o divizie a hotelurilor pe categoriile relevante. Potrivit acestuia, un hotel de calitate trebuie să îndeplinească cerințele de siguranță și igienă, să furnizeze servicii non-stop, asistență medicală de urgență, siguranță a obiectelor de valoare, spălătorie și servicii poștale. Calificarea personalului joacă, de asemenea, un rol semnificativ în determinarea statutului: în hoteluri cu una sau două "stele", personalul de la recepție trebuie să cunoască o limbă străină, la un hotel de 4-5 stele, vor fi necesare cel puțin patru limbi. Gradația propusă în documentul Organizației Mondiale a Turismului "Armonizarea

interregională a criteriilor de clasificare a hotelurilor bazate pe standarde de clasificare aprobate de comisiile regionale" [8] este prezentată în Tabelul 7.

Tabelul 7. Gradația hotelurilor pe categorii și clase [8]

Categoriile de hoteluri	Clase de hoteluri
1*	T - Turist
2*	ST - Super Turist
3*	F - First
4*	SF - Super First
5*	DL – De Luxe

Specialiștii serviciului hotelier consideră că numărul de stele nu are o legătură directă cu calitatea serviciilor, de regulă indică diferitele tipuri de hoteluri și gradul de furnizare a serviciilor și facilităților. Experții de scară internațională de la IH & RA acceptă, calcularea indicatorului de calitate ca procent al unui anumit standard, ce poate varia de la 50% - minim, sub care hotelul intră în categorie inferioară, la 80% - maxim, peste care hotelul poate să fie inclus într-o categorie mai mare [9]. Acest model de evaluare a calității hotelurilor ia în considerare nivelul de servicii și ospitalitate, nivelul de profesionalism, curtoazia și amabilitatea personalului, calitatea camerelor și a spațiilor publice, calitatea alimentelor și impresia generală a hotelului. O astfel de organizare a muncii de clasificare permite turiștilor să aleagă cu ușurință hotelul de care are nevoie.

În multe țări ale lumii au fost adoptate principalele criterii. Acestea includ, în special:

- starea numărului de camere: suprafața camerelor, structura numărului de camere, disponibilitatea utilităților ș.a.;
- starea mobilierului, echipamentelor, obiectelor sanitare și igienice;
- disponibilitatea și starea unităților de alimentație - cafenele, restaurante, bistrouri ș.a.;
- starea clădirii, drumurile de acces, amenajarea teritoriului adiacent hotelului;
- suportul informațional și echipamentele tehnice, inclusiv disponibilitatea mijloacelor moderne de comunicare, aparatele de uz casnic, mini-barurile, seifurile ș.a.;
- oferirea posibilității de a furniza un număr de servicii suplimentare.

Sub patronajul HOTREC din Europa, a fost creat sistemul de management hotelier al diferitelor categorii stelare HOTEL STARS UNION. Acest sistem este introdus în Germania, Olanda, Suedia, Austria, Elveția, Cehia, Ungaria. În 2011, au aderat Estonia, Letonia, Lituania, Luxemburg, în 2012 - Malta, iar în 2013 - Belgia, Danemarca, Grecia [10]. Hoteluri de 5 și 4 stele reprezintă un nivel ridicat de servicii și confort, bună combinație de preț și calitate. Categoria de cinci stele se consideră ratingul maxim, unele hoteluri pretind că au o calitate superioară și sunt marcate ca 5 stele +, 5 stele "de luxe" sau chiar 6 stele. În același timp, în unele țări, unele hoteluri de înaltă calitate își reduc în mod deliberat ratingul de la 5 stele la 4 stele din cauza reducerilor fiscale asociate cu acest lucru. În unele țări, inclusiv și în Moldova, unele hoteluri nu sunt certificate pentru rating. Acest lucru nu înseamnă că calitatea serviciilor pe care le au este inferioară, pur și simplu nu este evaluată de experți independenți. Hoteluri de 5 stele sunt cele mai bune hoteluri de clasificare internațională, oferind servicii la cel mai înalt nivel. Tot ce este oferit în hoteluri de patru stele, este oferit aici la un nivel superior. Deseori, nivelul hotelului este determinat de faptul că aparține unor lanțuri hoteliere de prestigiu, cum ar fi «Hilton», «Marriott», «Sheraton», «Radisson», «Best Western», ș.a. Ultimele două lanțuri hoteliere internaționale au intrat pe piața serviciilor hoteliere de calitate în municipiul Chișinău: «Radisson Blu Leograd», «Best Western Plus Flowers». În municipiul Chișinău în ultimii ani pentru a oferi mai multe soluții strategice de personalizare a serviciilor hoteliere s-a creat un concept interesant, denumit «Boutique Hotel», care înseamnă un mod nou de a privi ospitalitatea: o primire prietenoasă și servicii personalizate în condiții standardelor excepționale. Hotelurile boutique au luat naștere la începutul anilor 1980. În 1984 Ian Șragher (Ian Schrager) a deschis primul hotel

boutique în New York, designerul fiind francezul Andree Putnam . Vizionarul Ian Schrager a creat un hotel atât de avangardist încât a revoluționat industria hotelieră.

Prin desprinderea de tradițional și revoluționarea interiorului a consacrat termenul de «Boutique Hotel», iar de atunci hoteluri din întreaga lume au abordat acest concept. Boutique hotel de obicei este un mic hotel de la 10 la 100 de camere foarte bine echipate, într-un design unic al fiecărei camere. Un hotel boutique este o mica proprietate independentă, nelimitată de standardele dictate de un lanț hotelier și are o atmosferă hotelieră intimă, de obicei luxoasă, un design și un stil aparte, diferențiindu-se de marile branduri sau lanțuri hoteliere printr-o cazare excepțională, personalizată din punct de vedere al serviciilor.

Hotelurile boutique pot fi atât moderne, cât și clasice, amplasate în zone rurale sau metropolitane, dar absolut toate garantează siguranța și calitatea serviciilor, farmecul inegalabil și locația ușor accesibilă. Și, mai presus de orice, garantează o primire caldă, impecabilă. Asemenea hoteluri sunt de cele mai multe ori unice din punct de vedere al designului și sunt proiectate cu mare grijă pentru a se încadra cu mediul și tema centrală, care sunt vizibile de la decor și până la ambianță generală. Conceptul de boutique hotel se opune puternic marilor lanțuri hoteliere: un boutique hotel ar trebui să fie redus ca dimensiuni, localizat într-o zonă de prestigiu, dotat cu mobilier neconvențional, cu atmosferă intimă, confortabilă. Acesta se diferențiază lanțuri hoteliere și prin ideea de atenție pentru detalii, servicii premium prestate într-o ambianță de excepție, în așa fel care oaspeții să aibă impresia că beneficiază de posibilitățile de relaxare, de intimitate și de căldura de casa. Serviciile oferite de hotelurile boutique sunt cât se poate de personalizate, ceea ce se traduce prin satisfacerea cerințelor clienților din hotel indiferent de felul acestora sau de ora la care sunt cerute, dublate de detalii de calitate și confort. Foarte mulți proprietari renovează hoteluri vechi, re poziționându-le pe piața ca hoteluri boutique. Avantajul hotelurilor boutique este personalitatea proprie, care atrage clienții pretențioși sau familiarizați cu atmosferă unică a unor locuri, care readuc stilul aristocratic de altădată sau importă elemente din alte culturi. Majoritatea hotelurilor boutique impun tuturor angajaților hotelului cunoașterea numelui clienților. Aceste hoteluri ajung să-și cunoască clienții foarte bine și să ofere servicii extrem de personalizate pe care hotelurile mari (hoteluri de lanțuri) nu le pot asigura oaspeților săi. Hotelurile boutique se adresează în general persoanelor cu o vârstă cuprinsă între 20 și 50 de ani, cu un venit peste mediu. Hotelurile boutique își găsesc un client fidel în turistul corporate, dar și în turistul cu exigențe deosebite. Ca și în cazul oricărui alt produs din domeniul ospitalității, succesul hotelurilor boutique se bazează pe locație, calitatea produsului, cerere, abordarea marketingului. Arhitectură și designul de boutique hotel se caracterizează cu stil, eleganță, căldura, intimitatea, și designul original, care se pare că atrag o nișă de clienți cu nevoi speciale și diferite. Hotelurile boutique nu se încadrează în standarde. O cale spre succes o reprezintă definirea și exprimare unei anumite teme. Multe astfel de hoteluri au introdus teme diferite în fiecare camera de hotel, conferindu-le un aer unic [11].

În majoritate, Boutique Hotelurile sunt în categoria de 5 stele. În municipiul Chișinău, la acest segment se poate introduce hotelurile «Nobil Luxury Boutique Hotel», «Berd's Design Hotel», «Club Royal Park», și «Maxim Pasha».

Cerințele obligatorii pentru hoteluri de 5 stele sunt stabilite de legislație națională.

Hoteluri de calitate, de regulă, participă la sistemul de reduceri general (reduceri la grupuri de turism mari, pensionari, oameni de afaceri, membri ai diferitelor asociații), dar nu sunt întotdeauna atașați de ea. Cu toate acestea, prețurile pot fi approximate pe site-urile web ale hotelurilor și portalurilor turistice, unde este indicată lista serviciilor și sunt furnizate descrieri detaliate ale camerelor. Se poate rezerva un număr individual direct la hotel prin telefon sau prin intermediul site-ului - propriu, care aparține brandului acestui hotel sau conectat la unul dintre sistemele care fac rezervări online. Clienții hotelurilor de calitate (5 stele) în majoritate sunt turiștii străini, care vizitează Moldova cu scopul de business și profesionale, cu vizite la rude și prieteni, pentru participarea în evenimente de scară internațională și națională, la conferințe, simpozioane, ș.a. Pentru a analiza mai detaliat serviciile hoteliere de calitate în mun. Chișinău autorii propun utilizarea metodei grupărilor

(segmentării, eşantionării, clusterizării), care constă în dispersarea unei colectivități după anumite criterii în grupe și subgrupe omogene de unități. Cum afirmă cercetătorii autohtoni, specialiștii în analiza economică, segmente de activități pot fi aplicate pentru a gestiona anumite segmente bazate pe formarea indicatorilor economici principali și suplimentari care formează baza de informații a segmentului [12].

Numărul de camere este principalul criteriu de segmentare a hotelurilor.

Acest criteriu utilizează UNWTO pentru a analiza industria ospitalității conform următoarei scheme: hoteluri mici - până la 50 de camere, hoteluri medii - de la 51 la 149 de camere, hoteluri mari - de la 150 de camere și mai mult [13]. În cadrul Uniunii Europene, pentru clasificarea structurilor destinate primirii turiștilor cu funcțiuni de cazare, în funcție de numărul de camere, se stabilesc următorii indicatori: structuri mici - până la 25 camere; structuri de nivel mediu - de la 26 la 99 camere; structuri de cazare mari - mai mult de 100 de camere, cu o divizie de la 100 la 249 de camere și de la 250 și mai mult [14]. Segmentul hotelurilor de 5 stele ale municipiului Chișinău este împărțit în subsegmente în funcție de numărul de camere. Potrivit autorilor, aplicarea metodei de segmentare în sistemul propus în Tabelul 8 este mai convenabilă și acceptabilă pentru cercetarea și analiza serviciilor hoteliere de calitate în municipiul Chișinău.

Tabelul 8. Segmentarea hotelurilor de calitate de 5 stele după numărul de camere
[elaborat de autori]

Până la 25 camere			26-50 camere			101+		
Denumirea hotelului	Nr. cam.	Preț med., lei	Denumirea hotelului	Nr. cam.	Preț med., lei	Denumirea hotelului	Nr. cam.	Preț med., lei
Diplomat Club	12	2355	Berd's	33	2696	Radisson Blu Leograd	143	2699
President	25	2022	Nobil	40	2494			
Savoy	25	2612	Club Royal Park	40	2295			
Maxim Pasha	25	856						

Datele Tabelului 8 reflectă, hotelurile de 5 stele segmentate pe numărul de camere și prețurile medii la camere, calculate în baza datelor din booking.com, tripadvisor.com, hotel.com.

Calitatea serviciilor hoteliere are o legătură directă cu rata ocupării camerelor. Pentru a calcula acest indicator de bază al hotelului trebuie cunoscute: numărul de camere disponibile pentru închiriere, numărul de camere închiriate, prețul (tariful) pentru o cameră, încasări nete de camere închiriate. Acesta indică proporția camerelor închiriate în camere disponibile pentru închiriere într-o anumită perioadă de timp și reflectă utilizarea ofertei hotelului într-o perioadă determinată, adică nivelul activității în hotelul în funcții de capacitate instalată. Rata ocupării camerelor se calculează ca raport procentual într-o perioadă dată (zi, lună, an) și numărul de camere disponibile (numărul teoretic de cameră, în funcțiune, sau maxim posibil, care reprezintă numărul de camere puse la dispoziție turiștilor, ținând cont de numărul de zile, cât acestea sunt deschise în perioada considerată). Marele hoteluri urmăresc rata ocupării camerelor, capacitatea de cazare se referă la numărul de camere, sau la numărul de locuri. Poate fi calculată o rată a ocupării camerelor și o rată a ocupării locurilor. Cu semnificația a ocupării locurilor sunt folosite sintagmele «coeficient de utilizare a capacității comercializabile» (CUC), precum și «indice de utilizare netă a capacității de cazare turistică în funcțiune» [15; 16]. Aceste indici sunt aplicate de autori în calcularea principalilor indicatori a segmentului hotelurilor de 5 stele a municipiului Chișinău, și sunt prezentate în Tabelul 9.

Tabelul 9. Indicatorii de bază a segmentului hotelurilor de calitate de 5 stele din Chișinău
[elaborat de autori]

Nr. d/o	Indicatorii	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Hoteluri (H)	4	4	5	6	8
2.	Camere (C)	248	248	273	298	356
3.	Potențialul cazării (Pt), mii camere-zile	90,52	90,52	99,65	108,77	125,20
4.	Indicii de starea tehnică (IT)	0,9497	0,9497	0,9308	0,9144	0,9053
5.	Camere în funcțiune (CF), (camere*365), mii	85,97	85,97	92,75	99,46	113,34
6.	OCP, %	20,6	22,4	21,3	38,8	42,1
7.	Capacitate de cazare reală (CCR), mii camere	17,71	19,26	19,76	38,59	47,72
8.	Numărul de personal, (NP)	180	202	215	233	284

Datele Tabelului 8 atestă faptul, că pe parcursul anilor 2014-2018 numărul hotelurilor de calitate de 5 stele în capitala țării s-a dublat de la 4 în 2014 până la 8 hoteluri în 2018. Concomitent, s-a majorat numărul de camere în hoteluri de la 248, până la 356 camere, sau cu 108 camere (43,55%). Potențialul cazării în camere-zile s-a majorat de la 90,52 mii, până la 125,20 mii, sau cu 65,32 mii camere-zile (38,31%). Indicii de starea tehnica au oscilat pe parcursul perioadei respective în jur de 0,90-0,95, ceea ce reflectă, că 90-95% de camere pot fi comercializate de clienții hotelurilor. Indicele de utilizare a capacității de cazare (OCP) s-a majorat de a 20,6% până la 42,1%, sau cu 21,5 puncte procentuale, ceea ce confirmă managementul eficient a segmentului hotelurilor de 5 stele în municipiul Chișinău. Numărul de personal ocupat în segmentul hotelurilor de calitate de 5 stele, calculat de autorii cu aplicarea metodelor statistice, s-a majorat de la 180 persoane, până la 284 persoane, sau cu 104 persoane (57,78%). Un segment important privind prestarea serviciilor hoteliere de calitate în municipiul Chișinău prezintă hotelurile de 4 stele. Cele mai cunoscute sunt: «Jolly Alon», «Best Western», «Jazz», «Bristol», «Dacia», ș.a. Hoteluri de 4 stele sunt hoteluri de înaltă clasă. Această categorie de hoteluri oferă un nivel sporit de servicii. Oferă o locație bună în centrul orașului și aproape de atracțiile importante. Trebuie să fie camere de diferite categorii (single, duble, familiale), personalul de la recepție, vorbind cel puțin două limbi străine. De multe ori, hotelurile de 4 stele au camere de planificare îmbunătățită: studiouri, apartamente, ș.a. În cameră - aer condiționat, TV, mini-bar, telefon, seif. Dacă într-un hotel de trei stele este oferit gratuit un săpun, într-un hotel de patru stele, baia are șampon, gel de duș și uscător de păr. În Europa, în hoteluri 4 stele, de regulă, oferă halate de baie și papuci. Camerele în hotelul de 4 stele sunt curățate, iar lenjeria de pat și prosoapele se schimbă în fiecare zi. Există servicii de spălătorie, curățenie și călcare, precum și multe servicii suplimentare. La fața locului se află: spălătorie, sală de mese, sala de mic dejun, restaurant, bar, salon de înfrumusețare, SPA, saună, piscină, centru de fitness, parcare păzită, închiriere auto, jocuri și săli de conferințe, și sala de muzică). În mod ideal, sunt obligatorii: sălile de gimnastică gratuite, terenuri și piscine, spectacole de hotel, discoteci. Serviciile oferite în hoteluri de 4 stele sunt adăugate de mai multor baruri și restaurante cu bucătării diferite, club de noapte (uneori un cazino), magazine, coafor, saloane de înfrumusețare, spălătorii, curățătorii chimice, săli de fitness și centre de afaceri, piscine închise. Camerele sunt disponibile din camere single. Pentru apartamente cu mai multe camere: clădirea este dotată cu mai multe lifturi. Pentru călătorii de afaceri, există camere cu telefoane multi-canal, calculatoare, fax și o sală de ședințe. Camera trebuie să aibă: aer condiționat individual, mini-bar, telefon, televizor color ș.a. Baia mare are un bideu, o baie mare înclinată, adesea un jacuzzi și un duș separat. Clienților i se oferă o gamă largă de produse cosmetice, precum și halate de baie și papuci. În baie, de regulă, există numeroase oglinzi, inclusiv bărbierit special și machiaj,

un uscător de păr și o mașină de călcat. Se oferă un set de servicii exclusive, în funcție de imaginația hotelierilor - terenuri de golf, SPA, săli de masaj, magazine, discoteci, săli de concerte, ș.a. Segmentul hotelurilor de calitate de 4 stele este de două ori mai mare decât segmentul de 5 stele și conține 16 hoteluri (în 2018). Aplecând metoda de segmentare, autorii a repartizat hotelurile de calitate de 4 stele din municipiul Chișinău pe trei grupe: până la 25 camere, 26-50 camere, și 51-100 camere în hotel. Adițional a fost reflectat și prețul (tariful) mediu pentru o cameră.

Tabelul 10. Segmentarea hotelurilor de 4 stele după numărul de camere [elaborat de autori]

Până la 25 camere			26-50 camere			51-100		
Denumirea hotelului	Nr. cam.	Preț med, lei	Denumirea hotelului	Nr. cam.	Preț med., lei	Denumirea hotelului	Nr. cam.	Preț med., lei
Platinum	15	1450	Jumbo	40	1461	Bristol	76	1927
B&B Olsi	22	800	Best western plus flowers	40	1419	Jazz	76	2000
Thomas Albert	20	1415	Regency	43	1200	Jolly Alon	76	2170
Manhattan	21	1273	Klassik	48	1660	Aria	80	1338
Weekend boutique	23	1798				Dacia	84	1200
London boutique	24	1550						
City Park	24	1580						

Indicatorii de bază a sectorului hotelurilor de calitate de 4 stele din municipiul Chișinău sunt prezentate în Tabelul 11.

Tabelul 11. Indicatorii de bază a segmentului hotelurilor de calitate de 4 stele din Chișinău [elaborat de autori]

Nr. d/o	Indicatorii	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Hoteluri (H)	14	14	15	14	16
2.	Camere (C)	670	670	694	682	743
3.	Potențialul cazării (Pt), mii camere-zile	244,55	244,55	253,31	248,93	271,20
4.	Indicii de starea tehnică (IT)	0,9042	0,9022	0,8730	0,8684	0,8495
5.	Camere în funcțiune (CF), (camere*365)	221,12	220,63	221,14	216,17	230,38
6.	OCP, %	23,1	21,3	25,8	26,5	27,6
7.	Capacitate de cazare reală (CCR), camere	51,08	46,99	57,05	57,29	63,12
8.	Numărul de personal, (NP)	434	492	490	478	530

Din datele Tabelului 11 se poate afirma, că pe parcursul anilor 2014-2018 numărul hotelurilor de calitate de 4 stele în Chișinău s-a majorat cu două hoteluri în 2018. Concomitent, s-a majorat numărul de camere în hoteluri de la 670, până la 743 camere, sau cu 73 camere (10,9%).

Potențialul cazării s-a majorat de la 244,55 mii, până la 271,20 mii, sau cu 26,65 mii camere-zile (10,9%). Majorarea potențialului a dus la reducerea indicilor de starea tehnica. Concomitent, indicii de starea tehnica s-au redus pe parcursul perioadei respective de la 0,9042 în 2014, până la

0,8495 în 2018. Indicele de utilizare a capacității de cazare (OCP) s-a majorat de a 23,1% până la 27,6%, sau cu 4,5 puncte procentuale, ceea ce confirmă managementul eficient a segmentului hotelurilor de calitate de 4 stele în municipiul Chișinău. Numărul de personal ocupat în segmentul hotelurilor de calitate de 4 stele, s-a majorat de la 434 persoane, până la 530 persoane, sau cu 96 persoane (22,1%).

Direcții de eficientizare a serviciilor hoteliere de calitate în municipiul Chișinău.

Piețele turistice globale și europene au influențat în mod semnificativ piața turistică a Moldovei. Geografia turismului s-a extins considerabil, în fiecare an au început să sosească turiști din peste 80 de țări. Numărul turiștilor din Italia, SUA, Germania, Turcia, inclusiv țări îndepărtate cum ar fi Japonia, Australia, Brazilia, Venezuela, Argentina și altele, a crescut considerabil [17].

Analiza sistemică a industriei hoteliere permite a identifica și a investiga factorii de creștere a acesteia și a determina rezervele dezvoltării sale, care sunt necesare pentru a lua decizii strategice și tactice la diferite niveluri de conducere a acestui sector [18]. Cel mai important în dezvoltarea turismului interior este crearea și promovarea produselor turistice competitive pe piața internă și externă. Este necesar de dezvoltat conștiința aspectelor geografice, istorice, culturale, spirituale a țării noastre, a implica tineretul în activitățile turistice, a dezvolta turismul cultural, sportiv, ecologic, ș.a. Autorii remarcă, dezvoltarea și promovarea segmentului MICE va da posibilitatea a include în procesul turistic nu numai populația Moldovei, iar și turiști străini. Practica ultimelor ani a confirmat, că acest segment este cel mai eficient și profitabil în cadrul prestării serviciilor hoteliere de calitate. Cercetătorii și experții în sectorul serviciilor hoteliere autohtoni subliniază, după investigațiile experților UNWTO, cheltuielile turiștilor pentru serviciile de cazare în hoteluri constituie 35-60% din cheltuielile totale în timpul călătoriei [18]. Pentru a atinge obiectivul strategic de creștere a calității serviciilor hoteliere și a eficienței vânzărilor, autorii recomandă utilizarea metodei de descriere detaliată a camerelor și serviciilor hoteliere propuse, care pot aduce rezultate tangibile. Cum afirmă cercetătorii și specialiștii în activitatea economică autohtoni, managementul randamentului (yeld management) în industria de ospitalitate constă în: descrierea componentelor gestionării veniturilor; în definirea unei afaceri profitabile prin aplicarea pârgھیilor strategice de gestionare a veniturilor, prin elaborarea prognozelor privind cererea și veniturile și măsurarea preciziei acestora, prin evaluarea argumentelor pro și contra de reducere, cât și în elaborarea unui plan de acțiune privind gestionarea veniturilor companiilor [19].

Savanții specialiștii cunoscuți în domeniul serviciilor hoteliere, subliniază, hotelurile folosesc sisteme de yeld management pentru a calcula ratele, camerele și restricțiile în vânzări, pentru a maximiza profiturile. Aceste sisteme măsoară constrângerea și restrângerea cererii împreună cu ritmul pentru evaluare a restricțiilor. Yeld managementul în hotel este folosit pentru a vinde camerele și servicii, la un preț corect, într-un moment potrivit, oamenilor potriviți [11].

Formarea imaginii hotelului în contextul sporirii calității serviciilor de cazare este, de asemenea, importantă. Relațiile publice (PR) permite crearea impresii plăcute nu numai despre hotelul însuși, ci și despre munca acestuia, despre personalități bine cunoscute care l-au vizitat, revizuirii deosebit de valoroase în presă, rețele sociale, ș.a. Cercetători și profesioniști autohtoni în domeniul serviciilor hoteliere subliniază, relații publice (PR), sunt cele mai eficiente modalități de promovare a unui produs hotelier din punct de vedere al costurilor, a brandului hotelului și, bineînțeles, de a informa publicul. Plasarea de știri și comunicate de presă, articole și coloane editoriale creează relația unei companii cu mulți jurnaliști și editori ai mass-mediei naționale și locale și, bineînțeles, încrederea în mass-media este mult mai mare decât publicitatea tradițională [20]. Hotelurile de calitate de 5 și 4 stele din municipiul Chișinău utilizează eficient tot soiul de tehnologii informatice, inclusiv software specializat de management hotelier și participarea la rețele globale de rezervare de calculatoare. Una dintre principalele direcții în domeniul serviciilor hoteliere de calitate este introducerea tehnologiilor multimedia inovatoare: cataloagele, utilizarea activă a serviciilor online cum ar fi www.booking.com, www.tripadvisor.com, www.hotels.com, ș.a. Website-urile turistice a industriei hoteliere din Chișinău conțin informații generale despre anumite hoteluri sunt

accesibile principalilor piețe țintă. Softul existent prevede includerea activităților de promovare, dezvoltare și eficientizare, creare și administrare a bazei de date integrale privind structurile de cazare din Chișinău, elaborarea ghidului investitorului în industria hotelieră, fondurilor de susținere a sectorului serviciilor hoteliere de calitate.

Concluzii

1. Industria hotelieră a municipiului Chișinău oferă oaspeților și turiștilor o gamă completă de servicii de cazare, alimentare, agrement și divertisment. Hoteluri devin inovatori în utilizarea ultimelor tehnologii avansate, materiale ecologice, de incendiu, tehnologii avansate pentru sistemele de susținere a vieții, siguranță și confort, noi tehnologii informaționale care extind capacitățile sistemelor informatice, rețelelor de rezervare, formează și dezvoltă baza industriei turistice moderne a secolului XXI;
2. În perioada 2010 - 2018, industria hotelieră a înregistrat schimbări notabile pozitive: au fost construite hotelurile de 5 și 4 stele. Promovarea municipiului Chișinău ca destinație turistică pe piețele turistice internaționale și segmentul MICE au asigurat majorarea fluxurilor turistice și prestarea serviciilor hoteliere;
3. Pentru eficientizarea sistemului de management a industriei hoteliere de calitate este necesar de aplicat experiența orașelor europene și respectarea normelor stabilite de legislația națională. Calitatea serviciilor prestate în hotelurile de calitate municipiului Chișinău, trebuie să corespundă sistemelor moderne de calitate și să fie gestionată conform cerințelor TQM (Total quality management);
4. Hoteluri de calitate au nevoie de îmbunătățirea relațiilor publice pentru atragerea fluxului turiștilor din străinătate. Website-urile turistice a hotelurilor de calitate în municipiul Chișinău trebuie să fie îmbunătățite, pentru că majoritatea site-urilor au informație neactuală, sau funcționează intermitent.
5. Realizarea acestor acțiuni va da posibilitatea a ameliora situația în prestarea serviciilor hoteliere de calitate în municipiul Chișinău.

Bibliografie

1. Chișinău în cifre. Anuar Statistic 2011. Chișinău, 2012. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Anuar_Chisinau_2012.pdf.
2. Chișinău în cifre. Anuar Statistic 2012. Chișinău, 2013. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Anuar_Chisinau_2013.pdf.
3. Chișinău în cifre. Anuar Statistic 2013. Chișinău, 2014. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Anuar_Chisinau_2014.pdf.
4. Chișinău în cifre. Anuar Statistic 2014. Chișinău, 2015. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Anuar_Chisinau_2015.pdf.
5. Chișinău în cifre. Anuar Statistic 2015. Chișinău, 2016. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Anuar_Chisinau_2016.pdf.
6. Chișinău în cifre. Anuar Statistic 2016. Chișinău, 2017. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Anuar_Chisinau_2017.pdf.
7. Chișinău în cifre. Anuar Statistic 2017. Chișinău, 2018. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Anuar_Chisinau_2018.pdf.
8. Committee of the hotel, restaurant industry in european community. <https://www.hotrec.eu/>
9. IHRA. <http://www.ih-ra.org/>
10. Interregional Harmonization of Hotel Classification, UNWTO. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284407606>.
11. Stănciulescu G. Managementul operațiunilor în hotelărie și restaurație. București, 2012.
12. Balan Ig., Țugulschi Iu. Conceptul, interconexiunea și armonizarea rapoartelor manageriale cu standardele internaționale de contabilitate În: Studii Economice, ULIM, 2013, nr.1/2, p. 120-127.

13. Organizația Mondială a Turismului. <http://www2.unwto.org/>
14. Regulamentul (UE) nr. 692/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 iulie 2011 privind statisticile europene referitoare la turism. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L192 din 22.07.2011; p. 17-32.
15. Cristureanu C. Strategii și tranzacții în turismul internațional. București, 2006.
16. Lupu N. Hotelul: Economie și management. București, 2010.
17. Грибинча А.И., Баркаръ И.А., Дальницкий В.В. Европа и Молдова: системно-структурный анализ въездного туризма. În: materialele Conferinței «Strategia dezvoltării economice durabile și particularitățile ei la etapa actuală a evoluției civilizației mondiale». Chișinău: Universitatea Slavonă, 2018. p. 27-32.
18. Баркаръ И.А., Грибинча К.А. Ниша, занимаемая гостиницей «Dacia» в структуре гостиничной индустрии мун. Кишинэу. În: materialele Conferinței științifice «Актуальные задачи управления качеством и конкурентоспособностью продукции в современных условиях», Chișinău: USEM, 2016.
19. Blagorazumnaia O., ș.a. Managementul și marketingul în activitatea de antreprenariat. Chișinău, 2017.
20. Лиса Г. PR как инструмент маркетингового плана. В: материалы Международной научно-практической конференции «Шевченковская весна: экономика». Киев: Киевский Национальный Университет имени Тараса Шевченко, 2012, с. 307-309.

UDC: 331.1, 331.44, 338.48

Jel Classification: M54

THE IMPACT OF ERGONOMICS ON HOTEL STAFF LOYALTY

IMPACTUL ERGONOMIEI ASUPRA FIDELIZĂRII PERSONALULUI HOTELIER

LISA Galina, PhD

Free International University of Moldova, Chisinau

LISA Galina, doctor în științe economice

Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău

Annotation: nowadays, fierce competition requires creative approaches by hotel managers. The challenges of change management and performance management imply more efficient employee management as their performance will have a major effect on the performance of the organization as a whole. The legal framework regarding the working conditions of Moldovan employees does not eloquently define the term "ergonomics". But considering that the rate of accidents at work is, however, considerable, the author considers the subject given a timely and necessary.

Adnotare: în prezent, concurența acerbă necesită abordări creative ale managerilor hotelului. Provocările managementului schimbării și ale managementului performanței implică un management mai eficient al angajaților, deoarece rezultatelor lor va avea un efect major asupra performanței organizației în ansamblu. Cadrul legal privind condițiile de muncă ale angajaților din Republica Moldova nu definește elocvent termenul „ergonomie”. Însă, ținând cont de rata accidentelor de muncă înaltă, se consideră că subiectul este dat actual, util și necesar.

Keywords: Ergonomics, hospitality sector, hotel performance, employee performance, Human Resource Management, Republic of Moldova.

Cuvinte cheie: Ergonomie, sectorul ospitalității, performanța hotelului, performanța angajaților, Managementul resurselor umane, Republica Moldova.

Introducere

Actualmente, condițiile de concurență acerbă necesită abordări creative ale managerilor hotelieri. Provocările managementului schimbărilor și ale managementului performanței implică eficientizarea gestionării angajaților, deoarece performanța acestora va avea un efect major asupra performanței organizației în ansamblu. Castelli G. consideră că dezechilibrul dintre personal și clienți poate compromite competitivitatea companiilor hoteliere [5, p.37]. De Carvalho susține că, pe piața ospitalității, este imposibil să se reușească fără dezvoltarea eficientă a resurselor umane [9, p.104].

Managementul Resurselor Umane (HRM) este unul dintre cele mai importante resurse ale organizației. Cercetătorii sugerează că există anumite practici de management al resurselor umane care pot îmbunătăți și menține performanța organizațională. Cho, Woods, Jang și Erdem subliniază faptul că „performanța organizațională este o terminologie pe scară largă pentru a descrie îmbunătățiri ale performanței liniei de bază a unei firme, influențată de HRM” [7, p. 262]. Totuși, Ahmad și Schroeder consideră că este dificil să găsești o companie care să-și poată valorifica complet potențialul [2, p.19]. Autorii au susținut că HRM a câștigat o poziție reprezentativă pentru organizațiile de servicii, comparativ cu cele industriale. Chiar dacă relația dintre managementul resurselor umane, organizarea activităților și rezultatele calității serviciilor este clară, există un decalaj între managementul operațional și managementul strategic al angajaților în cadrul organizațiilor. Autori, cum sunt Guerin, Laville, Daniellou, Duraffourg și Kerguelen considerau că

Ergonomia poate ajuta la depășirea acestui decalaj. Dânșii susțin că transformarea lucrului este principalul scop al acțiunii ergonomice. Obiectivele sale sunt: să contribuie la proiectarea situațiilor de lucru care păstrează sănătatea operatorilor, pe lângă evaluarea capacităților acestora și atingerea obiectivelor economice stabilite de companie [9, p.105].

Material și metodă

Definirea ergonomiei hoteliere. Evident, o mulțime de factori subiectivi contribuie la eficientizarea activității personalului, în acest articol, însă, vor fi analizați factorii periferici obiectivi de bunăstare, care contribuie la o mai bună motivație pentru lucru, respectiv, influențează performanțele, satisfacția, și fidelizarea angajaților.

Organizația Internațională a Muncii [19] definește ergonomia ca aplicarea științelor biologice, umane, în corelație cu științele tehnice, pentru a ajunge la o adaptare reciprocă optimă între om și munca sa, rezultatele fiind măsurate în indici de eficiență și bună stare de sănătate a omului.

Mveng Minkoulou G.Y. consideră că "ergonomia" se referă la căutarea unei mai bune adaptări a omului, având în vedere constituția fizică sa, la locul de muncă, pentru a reduce oboseala, epuizarea și stresul relevant profesiei [14]. În acest sens, sunt necesare birouri, scaune care să țină cont de vizibilitatea (vizualizare), postura (dureri de spate), ventilația (respirație) și multe alte condiții, nerespectarea cărora poate duce la întârzierea ritmului de lucru, productivității și, prin urmare, a performanței organizației.

Cadrul normativ privitor la condițiile de muncă ale angajaților din Republica Moldova nu definește elocvent termenul de *ergonomie*. Este, însă, specificat *mediul de lucru*, care se referă la „totalitatea condițiilor fizice, chimice, biologice și psihosociale în care lucrătorul își desfășoară activitatea” [12]. Cadrul normativ hotelier ce ar aborda subiectul dat este foarte vag și se reduce la Hotărârea de Guvern cu privire la aprobarea Normelor metodologice și criteriilor de clasificare a structurilor de primire turistică cu funcțiuni de cazare și de servire a mesei nr. 643 din 27.05.2003 care includ, deși tangențial, spațiul angajaților [11]. Dar, ținând cont că rata accidentelor la locul de muncă în 2015 în Republica Moldova a fost de 0,76‰ (0,057‰), din care 0,23‰ în hoteluri și restaurante (au suferit traumatisme 2 persoane) [3], autorul consideră subiectul dat unul oportun și necesar.

Deci, conform OIM citat de portalul [17], angajatorul trebuie să aibă în vedere organizarea locului de muncă astfel încât să fie respectate următoarele principii de ergonomie:

- dimensionarea locului de muncă – se va realiza în funcție de particularitățile anatomice, fiziologice, psihologice ale organismului uman, precum și de dimensiunile și caracteristicile echipamentului de muncă, ale mobilierului de lucru, de mișcările și deplasările lucrătorului în timpul activității, de distanțele de securitate, de dispozitivele ajutătoare pentru manipularea maselor, cât și de necesitatea asigurării confortului psihofizic;
- se vor elimina pozițiilor forțate, nenaturale, ale corpului lucrătorului și asigurarea posibilităților de modificare a poziției în timpul lucrului prin amenajarea locului de muncă, prin optimizarea fluxului tehnologic și prin utilizarea eficientă a echipamentelor de muncă;
- locurile de muncă la care se lucrează în poziție așezat se vor dota cu scaune concepute corespunzător caracteristicilor antropometrice și funcționale ale organismului uman, precum și activității care se desfășoară, corelându-se înălțimea scaunului cu cea a planului de lucru;
- la locurile de muncă unde se lucrează în poziție ortostatică trebuie asigurate, de regulă, mijloace pentru așezarea lucrătorului cel puțin pentru perioade scurte de timp (de exemplu, scaune, bănci);
- echipamentele de muncă, mesele și bancurile de lucru trebuie să asigure spațiu suficient pentru sprijinirea comoda și stabilă a membrilor inferioare în timpul activității, cu posibilitatea muscării acestora;

- înălțimea planului de lucru pentru poziția așezat sau ortostatică se stabilește în funcție de distanța optimă de vedere, de precizia lucrării, de caracteristicile antropometrice ale lucrătorului și de mărimea efortului membrilor superioare;
- pentru evitarea mișcărilor de răsucire și aplecare ale corpului, precum și a mișcărilor foarte ample ale brațelor, trebuie luate măsuri de organizare corespunzătoare a fluxului tehnologic, de manipulare corectă a materiilor prime și a produselor la echipamentele de muncă la care lucrătorul intervine direct.

Aceste recomandări de bază ale OIM contribuie la organizarea securității și confortului angajaților. Pentru hoteluri, autorul consideră oportun de a le detalia pentru departamentele operaționale, deoarece asigurarea unui mediu de lucru sigur și sănătos contribuie la bunăstarea, moralul și productivitatea angajaților, iar satisfacția acestora va rezulta în satisfacția oaspeților hotelului.

Rezultate și discuții

Serviciul Recepție (Front Office). Natura exigentă și agresivă a acestui loc de muncă are ca rezultat foarte multe incursiuni asupra efectelor fizice și emoționale asupra angajatului.

Măsurile preventive includ furnizarea de stații de lucru reglabile pentru calculatoare, instruirea personalului cu privire la modul de adaptare a echipamentului în mod corespunzător și menținerea pozițiilor corecte, precum și asigurarea faptului că angajații iau pauze de odihnă și întindere [1]. Echipamentele de birou și monitoare de calculator ar trebui să fie la o înălțime adecvată pentru a minimiza îndoirea gâtului și a spatelui [6]. Stațiile de lucru utilizate de mai mult de o persoană ar trebui să fie reglabile după înălțime. Angajații ar trebui să poată adapta rapid posturile; stațiile de lucru reglabile includ standuri de monitorizare, suporturi de tastatură și suprafețe de lucru [8].

Munca la computer poate contribui la încordarea permanentă a ochilor ce ar putea provoca o slăbirea a vederii, precum și crea dureri musculare și oboseală, determinând angajații să adopte poziții dificile. Luminile de pe lămpi pot sclipi, de asemenea, direct în ochii angajaților sau pot reflecta imaginile pe un ecran de computer, ceea ce face dificilă vizualizarea ecranului [8].

În plus, purtarea de pantofi cu suficientă amortizare pentru a ușura stresul pe genunchi și spate în timp ce stau în perioade timp îndelungat, precum și utilizarea covorașului anti-oboșală va ajuta în aceste situații [8]. Atunci când este posibil, scaunele de ședere ar putea reduce timpul de așteptare pentru angajați, sprijinind în același timp o poziție mai neutră pentru utilizarea calculatorului [13]. Ideea de a lucra în mod constant timp îndelungat merge împotriva regimului nostru biologic. Este necesară folosirea constructivă a unor pauze (plimbări scurte, un exercițiu sau o întindere) [16].

Lucrând în intervale de la 90 minute până la 2 ore de timp, separate de pauze de 15 minute, ar fi posibil de obținut rezultate optime [20]. Pauzele permit angajaților să varieze postura și să-și odihnească mușchii oboșiți. Dacă pauzele de 15 minute nu sunt fezabile, angajaților ar trebui, totuși, să li se permită să-și ia câteva minute pe care le vor utiliza pentru relaxarea mușchilor sau schimbarea posturii. Pauzele de la 20 secunde la 2 minute, combinate cu exerciții de relaxare și întindere, vor ajuta la combaterea durerii musculare [8]. Lucrătorii ar trebui, de asemenea, să beneficieze de formare în domeniul pericolelor pentru sănătate și, ori de câte ori este posibil, să beneficieze de o perioadă de timp suficientă între schimburi pentru a permite somnul suficient [18, p.985].

Pentru proiectarea postului de recepționist se va ține cont de recomandările expuse de autor în figura 1.

Locul de muncă (scaunul)	Tejgheau	Spațiu de depozitare	Elemente de arhitectură	Monitoare de calculator	Înălțimi și linii oculare
<ul style="list-style-type: none"> Necesarul de personal pentru post Necesarul de echipamente (PC-urile, imprimantele, faxurile, echipamentele de securitate) 	<ul style="list-style-type: none"> Înaltă – disconfort pentru oaspeții în scaune cu rotile, confort pentru personal și pentru oaspeți la înregistrarea sejurului Rezistență la eventuale abuzuri 	<ul style="list-style-type: none"> Stabilirea tipului (pedestaluri, rafturi, dulapuri etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> Acomodarea acestora (pereți, coloane, podele sau tavane) la necesități 	<ul style="list-style-type: none"> Să fi vizibile de către vizitator sau ascunse în spatele unei tejghele ridicate (necesar de cunoscut dimensiunile fizice a echipamentelor) Poate fi adesea o zonă de compromis în designul recepției 	<ul style="list-style-type: none"> Înălțimea minimă tipică de 1540 mm - provocare clară pentru un contact vizual cu un recepționar așezat. O înălțime de peste 1200 mm va crea o potențială „pată oarbă”. Se poate ajunge la o chestiune de flexibilitate - schimbarea poziției monitorului, permițând recepționarului să stea sau să fie așezat cu fața spre monitor sau chiar să întoarcă ecranul spre sau departe de vizitator [4].

Figura 1. Recomandări privind proiectarea postului de recepționist
[adaptată de autor, după 4]

Serviciul de etaj. Cunoscând beneficiile ergonomiei, și anume îmbunătățirea eficienței lucrărilor de menaj, creșterea calității muncii, reducerea disconfortului sau durerii în menaj, reducerea riscului de vătămare și facilitarea lucrului cameristei, OSHA (The Occupational Safety and Health Administration - Administrația pentru Securitate și Sănătate Ocupațională din SUA) are ca obiective asigurarea condițiilor de muncă sigure și sănătoase pentru angajați, setează și aplică standarde și furnizează formare, mobilizare, educație și asistență în domeniul sănătății și siguranței muncii angajaților. Conform acestora, cele mai multe traume din cauza ergonomiei incorecte le au cameristele în hoteluri – 3.2% la 100 angajați, comparativ cu spălătorul de vase – 2,0%, bucătarul – 1,7% și chelnerul – 1,1% [15]. În plus, cele mai afectate zone a corpului unei cameriste sunt prezentate în figura 2.

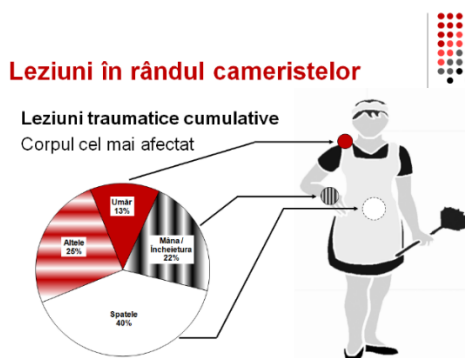

Figura 2. Leziuni în rândul cameristelor [15]

Se consideră că multe probleme ergonomice pot fi prevenite printr-o pregătire adecvată. Cauzele apariției bolilor de spate sunt presiunea asupra discurilor în procesul de lucru, și anume ridicarea sau împingerea obiectelor grele, răsucirea (de exemplu, curățarea căzii), îndoirea deasă și bruscă a taliei, poziția în picioare, îndoirea genunchilor etc. Respectiv, prin instruirea poziționării corecte personalul ar putea evita aceste deficiențe în procesul de lucru. În tabelul 1 sunt prezentate recomandările OSHA de reducere a acestor cauze și de eficientizare a procesului ergonomic pentru postul de cameriste în hotel.

Tabelul 1. Recomandările OSHA privitor la eficientizarea postului de cameristă în hotel [15]

Operațiuni	Recomandări	
Aranjarea patului	Luați în considerare utilizarea cearșafurilor pliabile în loc de cele plate	Mai puțin timp pentru a face paturi Reduce îndreptarea și retușarea
	Solicitați personalului să utilizeze dispozitive de asistare pentru pat	Reduce necesitatea de a ridica salteaua Oferă o altă opțiune pentru aranjarea patului
Împingerea căruciorului de aprovizionare și a aspiratoarelor	Implementați un program de întreținere a echipamentului	Reduce efortul de deplasare a cărucioarelor Demonstrează îngrijirea angajaților
	Dacă este necesar, modificați cărucioarele pentru a avea roți mai mari și mai grele. Luați în considerare utilizarea cărucioarelor cu motor	Necesită o forță mai mică de împingere Poate reduce oboseala zilnică
Aspirarea	Achiziționați aspiratoare ușoare	Mai puține eforturi de mutare și ridicare Stres redus pe umeri, în spate
	Luați în considerare aspiratoarele autopropulsate sau cele cu mișcare asistată de perii	Mai puțină forță necesară la aspirație Oboseala redusă pe schimbare
	Căutați aspiratoare cu mânere ergonomice	O forță de prindere mai mică este necesară Design-ul corect permite mâinii să se odihnească
	Luați în considerare înlocuirea stâlpilor cu vacuum	Ușor de împins / tras bagheta ușoară Furtunul flexibil este ușor de manevrat Cablul retractabil reduce manevrarea cablului
	Luați în considerare înlocuirea posturilor cu role de vid	Timp de aspirare mai rapid Numai bagheta și furtunul trebuie mutate Se poate schimba ușor între mișcările înainte-înapoi și cele laterale
Curățarea băilor	Utilizați perii de toaletă cu mânere lungi	Toaleta poate fi curățată într-o poziție verticală Mai puțină expunere la backsplash
	Utilizați perii de frecat cu mânere lungi	Periile cu mânere telescopice reduc atingerea și îndoirea Economisesc timp
	Furnizați mânerele uneltelor care sunt confortabile și facilitează prinderea	Mânerile mai mari se potrivesc mai bine în mână Suprafața texturată rezistă alunecării
Ștergerea prafului	Înlocuiți periile și măturile de lână / pene cu produse din microfibră	Îndepărtează semnificativ mai multe particule Sarcinile se pot face mai repede

Operațiuni	Recomandări
Echipamente personale	
Purtarea de pantofi rezistenți la alunecare	Reduce rănirea la locul de muncă
Adăugarea amortizării în încălțăminte de lucru	Reduce oboseala și face personalul să se simtă mai confortabil la locul de muncă.

Interacțiuni ale sistemului / activităților serviciului de etaj au ca obiectiv munca sigură și eficientă. Deci, aceasta presupune optimizarea lucrului prin oferirea sarcinilor corecte angajatului corect, iar echipamentul utilizat și cantitatea de sarcini influențează mediul de lucru al angajatului. În plus, calitatea echipamentelor influențează efectuarea sarcinilor, iar mediul de lucru (amplasamentul în camere, de exemplu) are impact direct asupra îndeplinirii eficiente a sarcinilor. Toate aceste relații duc la optimizarea postului de muncă a cameristei și, respectiv, la obținerea satisfacției angajatului.

Serviciul alimentație / Food and Beverage. Peisajul industriei alimentare și băuturilor se schimbă, la fel și forța de muncă. Mulți dintre acești angajați sunt mai în vârstă și posedă abilități diferite atunci când vine vorba de interacțiunea cu tehnologia.

Cu vârsta apar o mulțime de probleme de sănătate. Articulațiile, vederea, auzul, generarea forței, sensibilitatea mediului, mobilitatea și prelucrarea informațiilor toate pot fi compromise. Cu toate acestea, modificările specificate afectează pe toți în mod diferit.

După cum s-a menționat anterior, OSHA recomandă revizuirii periodice ale instalațiilor, inclusiv proiectarea anumitor stații de lucru, practicile de lucru și procesul general de producție, precum și implicarea semnificativă a lucrătorilor. Observarea condițiilor de muncă și utilizarea de sondaje și interviuri cu angajații pot, de asemenea, ajuta la identificarea problemelor ergonomice potențiale.

De exemplu, factorii de risc pentru dezvoltarea unei tulburări musculoscheletale includ [10]:

- exercitarea forței excesive;
- efectuarea repetată a aceluiași sarcini sau a activităților similare;
- lucrul în poziții incomode sau în aceeași poziție pentru perioade lungi de timp;
- presiune localizată pe o parte a corpului;
- temperaturile reci etc.

În plus, OSHA recomandă supervisorilor angajaților să vadă dacă sunt:

- modificate instrumentele, echipamentul sau zona de lucru;
- scuturate / relaxate brațele și mâinile;
- efectuate rotații ale umerilor;
- aduse produse la locul de muncă, cum ar fi curelele de spate sau bretele pentru încheietura mâinii.

În figura 3 sunt prezentate recomandările pentru bucătari în optimizarea postului de muncă.

Manipularea și transferarea produselor alimentare	Pregătirea și gătitul produselor alimentare	Spălarea vaselor
<ul style="list-style-type: none"> • Utilizați cărucioare ori de câte ori este posibil pentru articole grele • Oferiți etichete, contoare și cărucioare de aceeași înălțime pentru a permite ca elementele să fie alunecate • Utilizați două persoane pentru a ridica obiecte grele • Stocați obiecte mai grele și mai frecvent utilizate pe rafturi de nivel mediu 	<ul style="list-style-type: none"> • Utilizați o suprafață de lucru care este la nivelul taliei pentru sarcini dure precum tăierea • Utilizați o suprafață de lucru care este înălțimea cotului pentru o muncă fină detaliată, cum ar fi prăjiturile cu cremă • Stați aproape și utilizați partea frontală a suprafeței de lucru pentru a evita supraaglomerarea • Evitați răsucirea înapoi • Pozitați ingredientele frecvent utilizate aproape de zona dvs. de lucru și la o înălțime convenabilă • Selectați ustensile concepute pentru a reduce posturile și forța • Utilizați compartimentele cuptorului care se află între nivelul taliei și umăr • Utilizați echipamente automate cum ar fi procesoarele de alimente pentru a reduce stresul de muncă forțată și repetată 	<ul style="list-style-type: none"> • Stați aproape de suprafața de lucru • Evitați răsucirea sau îndoirea înapoi • Țineți duza de clătire la înălțimea mijlocului pentru a reduce atingerea • Utilizați o platformă pentru a reduce adâncimea chiuvetei adânci pentru a reduce îndoirea

Figura 3. Bune practici în optimizarea postului de lucru pentru bucătari [adaptată de autor, după 6]

Chelnerilor li se recomandă să [6]:

- echilibreze încărcătura și mențină tava uscată și curată;
- tragă cea mai mare parte a încărcăturii pe umăr;
- utilizeze ambele mâini pentru a sprijini și echilibra tava;
- utilizeze cărucioare care transportă tăvile atunci când este posibil;
- ducă mai puține farfurii concomitent;
- tragă o tavă încărcată cu umărul, brațul și mâna într-o poziție neutră;
- tragă tava cât se poate de aproape de corp;
- echilibreze tava atât pe braț, cât și pe mâini;
- echilibreze încărcătura și pună obiecte grele aproape de centru;
- când se toarnă, să mute paharul sau căniile cât mai aproape posibil de ei, pentru a evita revărsarea;
- se deplaseze în jurul mesei pentru a servi oaspeții;
- folosească cărucioare ori de câte ori este posibil;
- asigure o aderență bună la transport;
- evite îndoirea sau răsucirea spatelui;
- limiteze numărul de scaune așezate împreună;
- colaboreze cu colegii în mutarea elementelor grele sau voluminoase.

Serviciul Inginerie. Acest serviciu din cadrul hotelului este cel mai supus riscurilor leziunilor fizice, de aceea este indispensabil trainingul personalului în utilizarea în siguranță a mașinilor și echipamentelor. În plus, acest post de lucru necesită spațiu de lucru și echipament personal de protecție adecvate, mașini sigure (verificate mereu), instrumente și echipament adecvat, funcționale și menținute corespunzător. Sunt necesare măsuri de minimizare a obstacolelor din jurul spațiului de lucru, de prevenire a electrocutării, a arsurilor și murdăriile, a riscului de incendiu și explozie, a expunerii chimice excesive, a căldurii, zgomotului excesiv și iritant etc.

În procesul de lucru, angajatul trebuie să fie sigur că toate buteliile de gaze comprimate sunt fixate de un lanț sau curea, toate motoarele sunt curățate și ventilate corespunzător pentru a reduce supraîncălzirea, scările sunt folosite în siguranță și iluminatul este adecvat.

În plus, este necesar de instituit un proces continuu de siguranță a operațiunilor zilnice:

- măsuri pentru a reduce vibrațiile de la utilizarea sculelor de mână cu motor;
- suprafețe de lucru de înălțime adecvate pentru muncă;
- asigurarea cu cărucioare pentru a muta echipamente grele;

- furnizarea fișelor tehnice de securitate pentru toate substanțele chimice;
- furnizarea echipamentelor individuale de protecție relevante (protecția ochilor, mănuși și respiratori), a containerelor clar etichetate etc.

Concluzii

În concluzie, autorul consideră că odată identificate problemele ergonomice în hotel, managerii trebuie să găsească soluțiile potrivite. Ergonomia ar trebui să fie gândită pas cu pas ca un proces de îmbunătățire la un moment dat, dar nu o soluție unică. Locul de muncă este un mediu dinamic, mereu în schimbare. Ergonomia este o modalitate prin care se poate continua îmbunătățirea locului de muncă. Procesul poate însemna analiza sarcinilor de lucru, selectarea opțiunilor pentru îmbunătățiri și implementarea acestora; din nou căutarea pentru a se vedea dacă lucrează, cu efectuarea modificărilor necesare etc. Respectiv, acesta este un proces continuu de ameliorare a calității lucrului angajaților, de orientare a lor spre optimizarea prestării serviciilor proprii întreprinderii și de identificare și ajustare a necesităților sale la cele ale companiei. Atitudinea pozitivă a managerilor la îmbunătățirea factorilor fizici ce influențează locul de muncă, conduce eminentemente la satisfacția angajaților și, respectiv, la creșterea productivității lor.

Bibliografie

1. Abdel-Moty, K. Creating a wellness program for hotel front desk employees. UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones, 2010. <http://digitalscholarship.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1476&context=thesesdissertations>
2. Ahmad, S., Schroeder, R.G. The impact of human resource management practices on operational performance: Recognizing country and industry differences. In: Journal of Operations Management, vol. 21, nr. 1, 2003, p. 19-43.
3. Biroul Național de Statistică din Republica Moldova. www.statistica.md
4. Blood, J. The 5 Critical Steps to a Successful Reception Desk Project, 2014. <http://www.posturepeople.co.uk/the-5-critical-steps-to-a-successful-reception-desk-project/>
5. Castelli, G. Administração hoteleira. São Paulo: Educ, 2003.
6. Chi Meng, Y., Heng, M. Workplace Safety and Health Guidelines. Hotels. Food and beverages, 2008. <https://www.wshc.sg/files/wshc/upload/cms/file/2014/Guidelines%20-%20Hotels%20Food%20and%20Beverage.pdf>
7. Cho, S. et al. Measuring the impact of human resource management practices on hospitality firms' performances. In: International Journal of Hospitality Management, vol. 25, nr. 2, 2006, p. 262-277.
8. Cuomo, A.M., Beloten, R.E. 2010 Annual Report Workers' Compensation Board, 2011. <http://www.wcb.ny.gov/content/main/TheBoard/2010AnnualReport.pdf>
9. De Carvalho, J.B., Bartholo, R., Duarte, F. Hospitality experience: Creating value by the front-desk work analysis and organizational innovation. În: Téchne - Review of Applied Management Studies, vol. 14, nr. 2, 2016, p. 104-112.
10. Gerrard, J. et al. Ergonomics: Creating a Culture of Safety. <http://www.foodengineeringmag.com/articles/94652-ergonomics-creating-a-culture-of-safety>
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Normelor metodologice și criteriilor de clasificare a structurilor de primire turistică cu funcțiuni de cazare și de servire a mesei nr. 643 din 27.05.2003. În: în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 99-103 din 2003.
12. Legea Parlamentului Republicii Moldova securității și sănătății în muncă, nr. 186 din 10.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 143-144 din 2008. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=328774>
13. Lorusso, T. Ergonomic Designs for Hotel Work, 2000. <http://ergo.human.cornell.edu/hoteleszra/safety.pdf>

14. Mveng Minkoulou, G.Y. Fidelisation du personnel et performance de l'entreprise: Une application au personnel d'encadrement de Guinness Cameroun S.A., 2005. http://www.memoireonline.com/01/12/5058/m_Fidelisation-du-personnel-et-performance-de-l-entreprise--une-application-au-personnel-d-encadreme0.html
15. Occupational Safety and Health Administration. <https://www.osha.gov> (vizualizat la 05.04.2017)
16. Pascucci, M. 25 Ways to Stress-Out Less. Campus Calm, 2009. http://www.campuscalm.com/25_stresstips.html
17. Sanatate in munca: principii de organizare ergonomica. <http://legislatiamuncii.manager.ro/a/21395/sanatate-in-munca-principii-de-organizare-ergonomica.html>
18. Stellman, J.M. Encyclopaedia of Occupational Health and Safety. International Labor Office; 4th Ed, 1998. 4000 p.
19. The International Labour Office in collaboration with the International Ergonomics Association. Ergonomic checkpoints. Practical and easy-to-implement solutions for improving safety, health and working conditions. Second edition, 2010. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_120133.pdf
20. Whole Living. Making life work: Preventing burnout when home and office collide, 2010. <http://www.wholeliving.com/134527/making-life-work-prevent-burnout-when-home-and-office-collide>

UDC: 657.9, 657.004.413.4

Jel Classification: D83, M41

THE ROLE OF ACCOUNTING IN THE INFORMATION SYSTEM

ROLUL CONTABILITĂȚII ÎN SISTEMUL INFORMAȚIONAL

*RUSU Bianca, PhD, Associate Professor,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Lăcrămioara, PhD, Associate Professor,
Spiru Haret University, Bucharest
ILINCUȚĂ Lucian, PhD, Associate Professor,
Spiru Haret University, Bucharest
HURLOIU Iulian, PhD, Lecturer,
Spiru Haret University, Bucharest*

*RUSU Bianca, doctor, Conferențiar universitar,
Universitatea Spiru Haret, București
HURLOIU Lăcrămioara, doctor, Conferențiar universitar,
Universitatea Spiru Haret, București
ILINCUȚĂ Lucian, doctor, Conferențiar universitar,
Universitatea Spiru Haret, București
HURLOIU Iulian, doctor, Lector universitar,
Universitatea Spiru Haret, București*

Annotation: The information system of the company is constituted around the financial accounting department, all its links converging towards the systematic recording of the operations and their synthetic reporting in different forms, necessary for the management.

Adnotare: Sistemul informațional al companiei este constituit în jurul departamentului financiar, toate legăturile sale convergând către înregistrarea sistematică a operațiunilor și raportarea lor sintetică sub diferite forme, necesare managementului.

Keywords: financial department, information, managers, economic operations, documents.

Cuvinte-cheie: departament financiar, informații, manageri, operațiuni economice, documente.

Introduction

Information is permanently needed for the proper functioning of accounting in any entity. Information, especially economic information, is considered today as an essential element of progress in all fields of activity. In economics, information is presented as a strategic resource of any economic entity, a raw material for management in developing and substantiating decisions. The entire economy is based on information, which substantially changes the volume and structure of the production, also producing changes in education, technologies and other components of the economic activity.

Materials and methods of research

If we hierarchize the meanings that can be given to the term accounting in order of its accessibility to the public, a first sense would be that of a specialized functional department within an entity that ensures the fulfilment of the specific functions. This department is organized as a separate subdivision, a number of people who have the necessary skills to carry out this activity.

However, the accounting department can be reduced, in case of some (smaller) companies, to the employment of only one person who works a few hours a day, a week or even a month to solve specific problems. The accounting can be kept as well by authorized persons or companies that provide specialized services, without a company necessarily having employees or specific means to perform the accounting functions. Thus, accounting can also be defined as a profession, sometimes very well paid and requiring the assumption of ethical responsibilities.

Another meaning of the term accounting is that of science. Accounting is the form of representation of an organization (a production company, a bank, a public school, etc.), representation made by authorized persons, accounting professionals who have an adequate (academic) training. In this sense, we speak of accounting as a management technique, which allows the notification (through the preparation of the primary documents), the collection, processing and analysis of information regarding the transactions and events of an organization. In accounting, only those transactions and events that can be quantified monetarily are recorded by specific techniques, thus delimiting the accounting reality, meaning the perceptible part of the Universe, which can be evaluated in money. It is true, the monetary evaluation also involves the use of the natural standard (quantities, hours of work, etc.), because often the value of a good is also related to a quantitative aspect, but the quantitative standard has a complementary role in accounting, being used especially for the physical management of wealth.

One of the first definitions of the information system has been given by G.B.Davis, a definition that has remained a reference point for all authors of information systems classical approaches: "an information management system is a human-machine system that provides the information needed for operations, management and decision-making functions in the organization. The system uses computers and programs, data communications, management and decision-making models and a database. The structure of the system is based not only on technology, but also on the patterns of information usage and decision-making by individuals and by the organization."

For others, starting from the practical aspect of accounting and from the systematic approach of organizations, accounting is an information system, that is, a set of techniques and methods that allow obtaining and presenting a certain image about the company, about a business, about a situation. This system allows not only the knowledge of past or present situations, but also the establishment of the approximate future evolution of the events it deals with. For that matter, the need for records, for order, as well as the need for information were at the basis of accounting; the knowledge by the interested parties of the situations and the evolution of different components of a patrimony being indispensable regardless of whether or not the law imposes the obligation to keep a record. The emergence of accounting rules only confirms the increasingly social character of accounting, by using the functions it performs. Sometimes we even reach situations where in order to define the accounting we exclusively retain this patrimonial interest that characterizes it as information system: "accounting represents an information system used to quantify and transmit information useful to the economic decision-making process."

Accounting is the most important element of the information system, since most decisions at the company level are made based on the information provided by accounting; allows managers and external information users to have a perspective of the company; makes the connection with the other components of the company's information system (marketing, production, personnel, etc.), by integrating the information regarding these activities into a common database.

The information system of the company is constituted around the financial accounting department, all its links converging towards the systematic recording of the operations and their synthetic reporting in different forms, necessary for the management. In the accounting of the company are reflected the followings: the inputs, respectively the outputs of materials; the cash flows; the obligations to the fiscal bodies and other state bodies; the relationships between suppliers, customers, employees and society.

For the proper functioning of accounting in any entity, information is permanently needed. Information, especially economic information, is considered today as an essential element of progress in all fields of activity. In economics, the information is presented as a strategic resource of any economic entity, a raw material for management in developing and substantiating decisions. The entire economy is based on information, which substantially changes the volume and structure of the production, also producing changes in education, technologies and other components of the economic activity.

Information is actually the factor that determines how other resources are used, but unlike them, information can be used and transferred without being exhausted. In terms of where they are highlighted, the economic information can be: accounting information; statistical information; technical-operative information.

Organizing the accounting documents circulation has as a purpose sizing and rationalizing the movement of documents. From this point of view, each document must circulate in a certain order, and based on the principle of operability it must ensure the complete and timely resolution. The indicative model, which can be used as a flow chart of the documents, is presented as such:

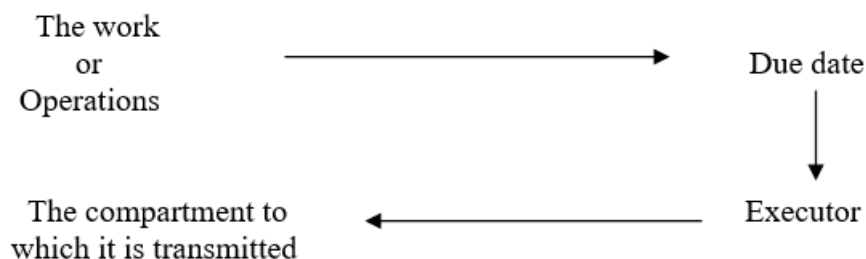

Figure 1. Accounting documents circulation

The accounting information is represented by all the information recorded in the analytical and synthetic accounts, as well as in the post-calculation works. They are based on operations performed only on the basis of the documents verified from the point of view of the accuracy and reality of the data and are controllable, at any given time, with the help of accounting methods, which is why they have the highest degree of certainty. Accounting information can as well be partially absorbed by statistics in different situations and reporting documents.

As a result of the intensification of the activity carried out by the company, often in an unstable or even turbulent economic environment, the economic information must capture all the aspects arising from its relations with third parties (customers, suppliers, public bodies, etc.) but also those that arise following the production process of the enterprise. Among the characteristics that the information must have we can list:

- intelligibility: the information must be easily understood by users who have sufficient knowledge about the business activity and accounting concepts;
- relevance: the information is relevant when it influences the users' decisions;
- credibility: it is the quality of an information of not contain significant errors;

But a relevant and credible information unfortunately has limits, namely: the opportunity of the information: thus an exaggerated delay in reporting the information leads to the loss of its relevance; the cost-benefit ratio: the benefits resulting from the information must exceed the cost of providing it. More concisely, the information must meet the following requirements: to be complete and operative, objective and real, to be provided periodically, to have a dynamic character, to be presented in a suggestive and accessible form, to be obtained with as much as possible smaller costs.

Accountancy records and processes, according to its own method, all information regarding the operations that take place in relation to the existence and movement of material and financial

assets, their transformation in the process of production and circulation and the results of these transformations. Accounting is the only form of economic evidence which has a general character, recording all phenomena, processes and activities carried out within the unit.

The information circuit designates the trajectory of the accounting information between the sender and the recipient, implicitly the return. Circumscribed to the accounting area, the information circuits are realized as supporting documents transmission from the issuer to the processor.

Mandatory, the accounts' balances that, in most cases, also take over the function of the General Ledgers are published monthly. Schematically, this form of registration is presented as follows:

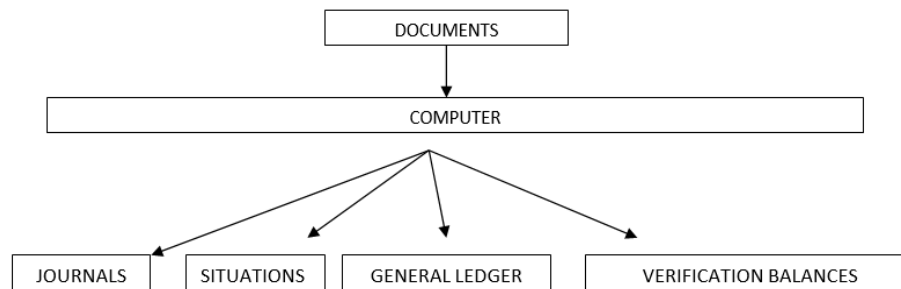

Figure 2. Form of registration

In the situation in which computerised accounting is used, modifications are also made regarding the circuit and the processing of the supporting and accounting documents. The supporting documents are prepared to be carried in the computer, in the sense of their grouping, counting and registering in slips elaborated for this purpose. In turn, the listings or the final situations that are removed from the computer are verified in terms of the accuracy of the data taken from the supporting documents, lists of errors that are submitted to those responsible for entering those erroneous data into the computer are made, the listings are restored and so on.

Approaching the purposes of accounting requires researching its role in terms of effects, results and consequences. An increasing importance is achieved by the social purpose of accounting, because the information provided by it interests a number of users outside the unit at the same time as the other compartments within the enterprise.

Because, based on the accounting information, decisions that modify the wealth of entities are made, some authors such as Călin Oprea and Mihai Ristea have defined accounting as a “social game” that has rules, actors and stakes such as any other game. In case of accounting considered as a game, the following take part: accounting normalizers (they are accounting regulatory bodies, which have the role of producing accounting norms); accounting information producers (they are the accounting professionals who work as employees in different organizations, as employees in the accounting services companies or as an individual); accounting information quality’s controllers, represented by the financial auditors, who perform an external and independent control of the accounting information produced by companies, having the role of socially “making credible” the accounting information; users of accounting information, from within the company (managers, employees) and from outside the company (banks, investors, tax office, etc.).

Adopting accounting rules that are the basis of the accounting practices that provide the accounting representation of enterprises can benefit certain participants in this social game to the detriment of others. Therefore, as the authors, Călin Oprea and Mihai Ristea, also say, it is desirable that the accounting regulation of companies be made by independent accounting standardization bodies, in which all those interested in accounting information to be involved. Another aspect that confers accounting a social role is the fact that, based on accounting information, decisions that modify the wealth of individuals or groups of individuals are made. As a result, both in the act of producing “credibility” (auditing the accounts) and in the act of disseminating the accounting

information, the auditing accounting rules as well as the professional deontology criteria must be observed.

The fact that the field of accounting has quite different definitions, starting with the technical one of management, information system and up to considering accounting as a science, determines certain difficulties in regards of establishing the status of accounting as a scientific discipline.

The stock record is kept in point of quantity and value, or only value by using two methods: the permanent inventory method and the intermittent inventory method.

The permanent inventory method is preferred by the enterprises in our country, because it is better suited to a quantitative-value and operational highlighting of the stocks. This method implies that, based on the primary or centralizing documents, all incoming or outgoing transactions of the stock component elements, quantitative and in value, at the historical cost or pre-determined price are recorded, allowing the establishment and knowledge at any time of stocks, both in point of quantity and value. Periodically, the inventory of goods is necessary as well, in order to correlate the scriptural situation with the factual one and to highlight and correct any differences. It is the obligatory method for the large companies. This method, although it requires a large volume of work, because it implies the record of any stock input and output entry, allows a better physical and value management of the stocks as well as the identification of the pluses and minuses in the inventory. The use of the electronic computer in the processing the data regarding the inventory management has allowed the permanent inventory method to be widely used, even in the case of small businesses.

In this situation, it is necessary that, depending on the specific activity and their own information needs, entities should organize their analytical accounting of stocks, using one of the following three methods provided by the accounting legislation in our country: the operative-accounting method (on balances); the quantitative value method (on analytical account sheets); the global-value method.

The operative-accounting method consists in keeping, at the place of storage, the quantitative evidence of the intangible assets by categories or types of intangible assets (stock records), and in accounting – the value evidence by operations (with the help of the account sheets for various operations), and within those by groups or subgroups of goods, as the case may be. Evaluating the stocks of intangible assets and verifying the concordance between the entries from the stock records and that from accounting are procedures performed with the help of the "Stocks Register". The advantage of this method is that it requires a small volume of work, due to simplifying the works of analytical stock record.

Controlling the accuracy and the concordance between the records of the quantitative evidence organized at the places of storage and those from accounting is done by performing the periodic scoring, between the quantities recorded, on the one hand, in the stock records, and on the other, in the analytical account sheets for intangible assets open in the accounting department.

During the month, the supporting documents are taken from the place of storage by the accounting department, date being registered, both quantitatively and in value, in the analytical account sheets opened by type of intangible assets, as well as in those for various operations opened by management. At the end of each month, the concordance between the data recorded in the synthetic accounts and in the analytical ones of intangible assets is carried out, using the trial balance of the analytical accounts.

The global-value method is relatively simple, as it offers a small volume of information and limited possibilities for exercising the control over the integrity of the managed intangible assets, being recommended, mainly, for the record of goods and encasements located in the retail units and for other goods, for units that do not have adequate equipment.

Intermittent inventory method consists of establishing the outputs and recording them in accounting based on the inventory of stocks at the end of the taxable year. In this case, the outputs are determined on the basis of an extra-accounting calculation, as the difference between the value of

the start balance plus the value of the inputs and the value of the end balance, according to the following relation:

$$\text{The value of the outputs} = \text{Start balance} + \text{The value of the inputs} - \text{The end balance}$$

Conclusions

The end balance is determined based on the inventory, the start balance is known from the inventory of the previous period, and the value of the inputs is recorded during the period. Intermittent inventory method, although simpler and less expensive than the permanent inventory method, has several drawbacks: an error or omission in the physical inventory leads to the distortion of the information regarding the value of the stocks entered in the balance sheet, as well as of the expenses with the stocks settled on the profit and loss account and, implicitly, of the final result of the taxable year. Also, due to fiscal considerations, the companies could be tempted to carry out the undervaluation of the intangible assets stocks, determined by inventories, which, on the one hand, determines the artificial increase of the operating expenses, and on the other hand, the diminution of the taxable profit. For these reasons, in the practical accounting activity, the intermittent inventory method, combined with some elements of the permanent inventory method is recommended to apply.

Bibliography

1. Hurloiu L. R., Preda B. F. Reglementări și proceduri actuale privind auditul financiar-contabil. București: Editura Fundației România de Măine, 2013.
2. Hurloiu L. R., Rusu B. F., Hurloiu I. I., Meruță A. Auditul financiar statutar. Chișinău: Editura Print Caro, 2018.
3. Hurloiu L.R., Burtea E., Preda B., Hurloiu I. I., Șerban M., Meruță A., Ștefan R. Documentele financiar contabile-management, control, audit, clasificare și securitate. Chișinău: Editura ULIM, 2014.
4. Ionescu C. Contabilitate. Baze și Proceduri. București: Editura Fundatia Romania de Maine, 2007.
5. Ionescu C., Nica D., Cocosatu C.-C. Audit intern. București: Editura Fundației România de Măine, 2012.
6. Preda B., Hurloiu L. R. Auditul financiar-contabil. Chișinău: Editura ULIM, 2013.
7. Țurlea E., Roman A. G., Neamțu H. Audit financiar. Misiuni de asigurare și servicii conexe. București: Editura Economică, 2012.

UDC: 327.7, 339.5

Jel Classification: F5, K32, L71, Q43

THE ROLE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT IN ENSURING THE ENERGY SECURITY OF THE EUROPEAN UNION IN CONDITIONS OF VULNERABILITY AND ECONOMIC INSTABILITY

ROLUL PARLAMENTULUI EUROPEAN ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII ENERGETICE A UE ÎN CONDIȚII DE VULNERABILITATE ȘI INSTABILITATE ECONOMICĂ

*POPESCU Maria, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
GRIBINCEA Alexandru, PhD in economics, university professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*POPESCU Maria, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
GRIBINCEA Alexandru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The energy policy of the European Parliament has constantly adapted to the macroeconomic and geo-strategic realities of the member states policies and beneficiaries demands for a secure, sustainable, guaranteed supply at affordable and competitive prices. The European Union, as a major beneficiary of energy, still has a vulnerable and unstable position on the global market. Updating policies on increasing global energy demand, as well as the appearance of possible threats, influences producers and transit countries. Climate and energy challenges, supporting economic development, meeting the energy efficiency target set as a contribution to tempering energy transfer, decarbonisation demands, lead to the development of research, innovation and increasing competitiveness. Through directives issued by parliament and member states, the energy union has increased the EU's shock resistance and fundamentally modernized European policy on modernizing and streamlining the energy system, completing climate goals and using clean energy sources*

Adnotare: *Politica energetică a Parlamentului European s-a adaptat constant la politica statelor, la realitățile geo-economice și geo-strategice și la solicitările beneficiarilor privind o aprovizionare în siguranță, durabilă, sustenabilă, garantată, la prețuri accesibile și competitive. Uniunea Europeană, ca beneficiar major de energie, deține și în prezent o poziție vulnerabilă și instabilă pe piața globală. Actualizarea politicilor privind creșterea solicitărilor mondiale de resurse energetice și posibilitatea apariției unor pericole, influențează producătorii și țările de tranzit. Provocările din domeniul climei și al energiei, susținerea dezvoltării economice, îndeplinirea obiectivului de eficiență energetică stabilit ca o contribuție la temperarea solicitărilor privind transferul de energie, decarbonizarea, conduc la dezvoltarea cercetării, inovării și creșterii competitivității. Prin directivele emise de parlament și țările membre, uniunea energiei a sporit rezistența la șocuri a UE și a modernizat fundamental politica europeană privind modernizarea și eficientizarea sistemului energetic, finalizarea obiectivelor privind clima și a folosirii surselor energetice curate.*

Keywords: *energy, energy security, alternative sources, hydrocarbon imports, energy policy.*

Cuvinte cheie: *energie, securitate energetică, surse alternative, importuri de hidrocarburi, politică energetică.*

Introducere

În contextul permanentelor transformări economice care se desfășoară la nivel global, noua strategie de securitate europeană este solicitată să se modifice permanent față de principalele riscuri globale, să identifice apariția unor amenințări ori vulnerabilități, pentru a pune la dispoziția actorilor din sistemul energetic, soluții detaliate pentru orice situație. Vulnerabilități ca încălzirea globală, dependența energetică, crizele economice europene și mondiale și mai nou medicale, dar și alte elemente identificate ca pericole, precum sărăcia, foametea, corupția, eșecul creșterii economice, pot deveni amenințări reale. Creșterea substanțială a economiei statelor mai puțin dezvoltate și recenta criză financiară provocată de criza medicală, au destabilizat statele puternic industrializate și pe cele unde ritmul creșterii economice este mai scăzut. Varietatea furnizorilor de resurse angrenați într-o aprovizionare flexibilă, adaptarea infrastructurilor la cerințele actuale, încheierea procesului de realizare a unei piețe integrate și dinamice, reducerea modalităților dependenței energetice, evaluarea progreselor, reducerea cheltuielilor în cadrul sistemului energetic și combaterea încălzirii globale, sunt printre principalele obiective ale UE. Constituirea uniunii energetice va duce la creștere economică și la modernizarea sistemului energetic european.

Gradul de investigare. Printre cercetătorii străini ai cooperării internaționale pe probleme de analiza securității energetice, trebuie remarcați autori ca U. Hogan, D. Ergin, E. Downs, C. Fettweis, D. Joffe, M. Clara, F. Muller, K. Westphal, G. Luft. Lucrările acestor specialiști prezintă o gamă largă de abordări în studiul securității energetice, fiind analizate diferitele aspecte. Această diversitate contribuie la o înțelegere cuprinzătoare a securității energetice. De exemplu, lucrările lui D. Yergin ne permit să studiem SEG în contextul istoriei rolul sistemelor energetice în cadrul relațiilor externe. E. Downs, care are experiență în cercetarea structurilor analitice ale experților legate de organele guvernamentale, explorează caracteristicile formării politicii de stat dependentei energetice, cu precădere China. M. Clara examinează locul problemelor globale de securitate energetică, analizând potențialul de criză al dezacordurilor, în general, pentru alte domenii ale relațiilor internaționale. Obiectivul pachetului privind securitatea energetică din cadrul UE este de a asigura o eficiență energetică sporită la prețuri competitive, garantată și durabilă care să conducă la temperarea cheltuielilor, scăderea emisiilor poluante, sprijinirii cercetării, inovării și creșterii competitivității, accelerarea dezvoltării tehnologiilor de rețele cu aplicații inteligente în urbanism, transporturi curate, combustibili alternativi și utilizarea în continuare a energiei nucleare.

Scopul cercetării constă în investigarea rolului Parlamentului European în consolidarea unei viziuni comune și în reglementarea strategiei sistemului energetic în spațiul UE. Politicile energetice constau în siguranța aprovizionării la prețuri competitive, certă și stabilă în scopul adoptării unor obiective ca: reducerea emisiilor de gaze, eficiență energetică cu realizarea unui consum redus, reducerea emisiilor de poluanți, modernizarea infrastructurii energetice, finalizarea unei piețe europene dinamică și liberă, cercetare și tehnologii noi în domeniul rețelelor inteligente și a sistemelor de stocare a energiei.

Material și metodă

Metodologia cercetării. La nivel de metodologie, au fost aplicate metode și tehnici specifice procesului de cercetare, respective analiza descriptivă în vederea delimitării unei serii de concepte, precum globalizare, dezvoltare durabilă, securitatea energetică, metoda dialectică cu elementele sale fundamentale de cunoaștere ca: inducție și deducție, analiză și sinteză, precum și metodele specifice științelor economice: documentare, observare și analiza comparativă, care a vizat sublinierea caracteristicilor mixului energetic, utilizarea și dezvoltarea resurselor energetice, care au un anumit sistem socioeconomic. Caracteristicile securității energetice implică folosirea unei metode sistematice mai profunde de cercetare economică, în concordanță cu impactul factorilor economici, de climă, introducerea în consum a energiilor regenerabile, integrarea eficientă a costurilor în preț și asigurarea unei infrastructuri adecvate.

Rezultate și discuții

Cercetare și analiză. Parlamentul European a acționat pentru o politică energetică comună, care să abordeze aspecte privind realizarea securității energetice prin asigurarea de resurse suficiente și disponibile, controlul rutelor, distribuției și al alternativelor de transport cu resurse sigure, la un preț rezonabil. Întreruperea alimentării cu energie are efecte asupra creșterii economice și a stabilității politice, deoarece depinde de contextul regional și global. Cu alte cuvinte include o temă mult mai cuprinzătoare decât obiectivele stabilite pentru asigurarea securității sistemului energetic: aprovizionare, sustenabilitate, competitivitate și durabilitate. Prin urmare, securitatea energetică menționează patru dimensiuni: siguranță, decarbonizare, integrarea pieței energiei și eficiență adică "asigurarea mai multor furnizori pentru o aprovizionare sigură, stabilirea și descoperirea unor noi trasee energetice de transport, protecția furnizorilor și traseelor existente și extinderea importanței folosirii energiilor regenerabile în consumul intern" [14]. UE este angajată în realizarea prevederilor acordului global privind schimbările climatice la care s-a ajuns la 12 decembrie 2015 la Paris, de realizare a unui sistem decarbonizat în paralel cu asumarea de soluții eficiente la costuri competitive și a trecerii la o creștere economică bazată pe investiții în tehnologii cu emisii reduse de carbon cu 20% până în anul 2020. În anul 2017 s-a realizat o scădere cu 22% (Figura 1) [24].

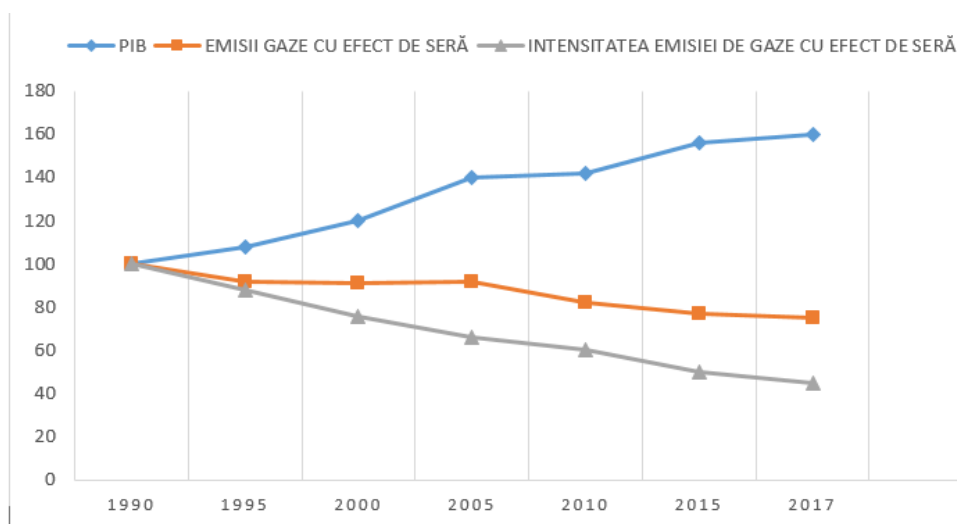

Figura 1. Evoluții ale produsului intern brut al UE (în termeni reali), ale intensității și emisiilor de carbon (GES) și ale economiei UE [cercetările autorului în baza 4]

De asemenea, Parlamentul European a acordat interes dezvoltării mai multor conexiuni în sectorul gazelor și al energiei electrice, a terminalelor de gaz natural lichefiat și de gazoducte, determinând deschiderea pieței energiei în Europa. Parlamentul a legiferat integrarea permanentă a pieței energetice prin adoptarea unor obiective ferme referitoare la promovarea resurselor regenerabile, reducerea consumului și a solicitării de energie, folosirea de soluții inovatoare privind creșterea eficienței [3], reducerea emisiilor de carbon în cadrul UE cu 55 % până în 2030 și atingerea nivelului de zero până în 2050 [4]. Parlamentul a subliniat că în perioada de tranziție până în anul 2050, accelerarea dezvoltării cercetării și tehnologiei energetice trebuie să se reflecte în derularea unei aprovizionări durabile cu combustibili alternativi, îndepărtarea de folosirea combustibililor fosili, identificarea de fonduri necesare în reușita obiectivului [9].

Pachetul de politici pentru energie și climă conține și precizări privind nivelul decarbonizării acceptat, astfel că acestea trebuie reduse cu 40% față de cota la care se aflau în anul 1990, iar sursele regenerabile să reprezinte 27% din consumul energetic la nivelul UE (Figura 2) [15].

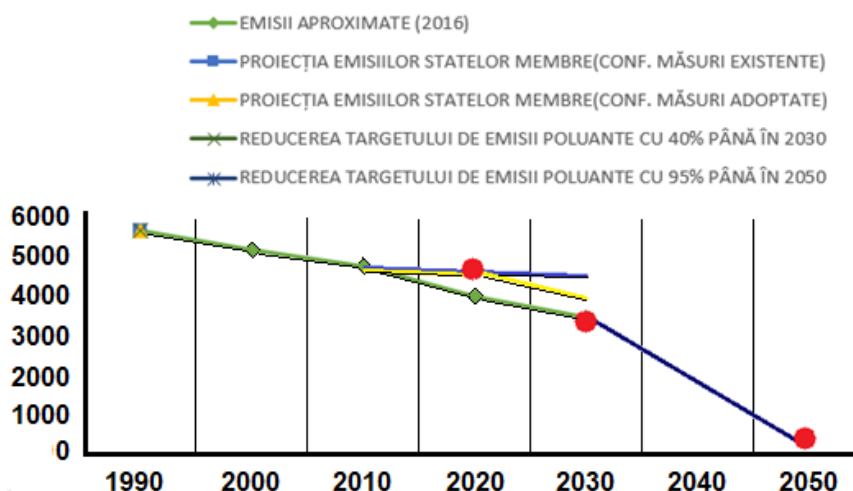

Figura 2. Reducerea emisiilor de gaze poluante, cu proiecții estimative până în 2050 [cercetările autorului în baza 15]

Parlamentul a legiferat prin mai multe rezoluții, privind eficiența energetică care prevăd ținte ambițioase, susținute în creșterea acestora cu 20 % până în 2020[17], în 2016 a adoptat raportul privind punerea în aplicare a Directivei privind eficiența energetică și a decis că reducerea utilizării energiei, a fost utilizat deficitar [10]. În 2018, a stabilit scăderea cu 40 % până în 2030 a folosirii energiei al UE. Eforturi privind îndeplinirea obiectivelor referitoare la eficiența energetică au ca țintă o aprovizionare durabilă, emisii scăzute de carbon, scăderea prețului la import, o competitivitate sporită și consacrarea scenariului „eficiența energetică pe primul loc” [23]. Parlamentul European a solicitat în rezoluțiile sale referitoare privind Pachetul de politici pentru energie și climă să se fixeze ca obiectiv “reducerea de emisii de 40 % . Parlamentul dorește „suplimentarea cu 50% a finanțării proiectelor energetice referitoare la gazele cu efect de seră” [2]. În 2013 s-a făcut o analiză cuprinzătoare a provocărilor și oportunităților cu referire la rolul surselor regenerabile pe piața internă a energiei cadrul UE, care împreună cu eficiența energetică, bazată pe o infrastructură flexibilă și inteligentă, să constituie o alegere necesară în aprovizionarea cu energie, în domeniul furnizării electricității, încălzirii și al răcirii, transporturilor, cu scăderea dependenței energetice a Europei față de resursele neregenerabile [22]. Energia regenerabilă „prezintă mai multe beneficii, reduce efectiv nivelul emisiilor, promovarea utilizării acesteia determină creștere economică, poate fi regenerată și poate sprijini protecția mediului depășind dificultățile legate de costurile ridicate”. Prin urmare, Strategia 2020 și experiența UE ne arată că resursele regenerabile reprezintă o variantă competitivă care asigură atât securitatea energetică cât și protecția mediului, susține dezvoltarea durabilă a uniunii în viitor [7].

Folosirea energiei regenerabile își aduce aportul la scăderea emisiilor, constituie alternative la utilizarea de combustibili fosili, la diversificarea furnizorilor și a ofertei de energie, la creșterea autonomiei față de piețele nesigure și schimbătoare ale acestora, în special de petrol și gaze. În anul 2009, Parlamentul European a hotărât că până în 2020, 20 %, din folosirea energiei a UE să provină din integrarea eficientă a surselor regenerabile. În anul 2018 a fost stabilită la 32%, iar, în prezent se discută strategia pentru perioada 2030-2050 [8], când utilizarea acestora va fi predominantă, odată cu precizarea țăintelor obligatorii pentru 2020 [16] și în prezent pentru 2030.

Rezoluția Parlamentului din anul 2014 [9], a dezvăluit lipsurile existente în cadrul privind impactul climei pentru perioada următoare, recomandările referitoare la termen le consideră limitate ca timp de aplicare iar, inițiativa comisiei privind planurile energetice și climatice, este lipsită de ambiție. Realizarea unui consum de 30% din energia finală să rezulte din folosirea efectivă a surselor regenerabile, realizare ce impune a fi efectuată prin reducerea cheltuielilor fiecărui stat în parte ca misiune general obligatorie. Parlamentul European a impus ca obiectiv, stabilirea pe o perioada îndelungată a unui complex de stimulente eficiente [19] care împreună cu investițiile în noile

tehnologii în rețelele inteligente și dezvoltarea cercetării în scopul scăderii costurilor, să ducă la creșterea importanței resurselor regenerabile în producția finală a sistemului energetic [20]. În zona schimbărilor climatice, obiectivul este de a realiza o scădere cu 80% a emisiilor de carbon, în paralel cu creșterea utilizării cu 60% a surselor regenerabile și reducerea consumului de energie cu 35%. Comisia Europeană și Parlamentul au următoarele ținte; finalizarea pieței unice în cadrul UE, trecerea mai rapidă la folosirea combustibililor alternativi și creșterea eficienței energetice în sistemul energetic [12].

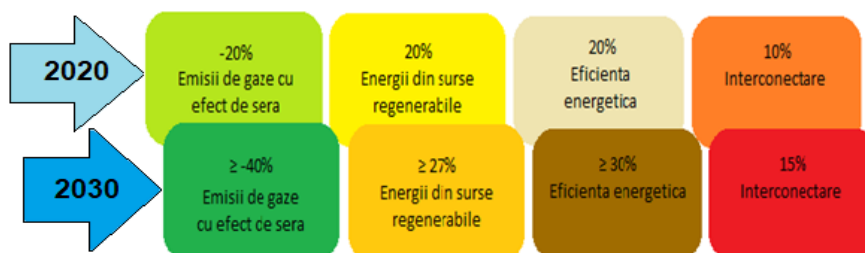

Figura 3. Cadrul privind energia și clima pentru anul 2030. Principalele obiective [cercetările autorului în baza 6]

Politica energetică a UE urmărește pentru viitor să asigure accesul sigur la energie, să extindă și să diversifice legăturile cu toate statele producătoare la prețuri convenabile, să creeze stimulente și mecanisme noi de stabilire a prețurilor, continuarea eforturilor pentru a sprijini acțiunile statelor în domeniul climei și trecerea la o economie cu emisii scăzute de carbon. Contribuția "estimată a energiilor regenerabile la economiile rezultate din scăderea cumpărării și folosirii de combustibili fosili, a fost în anul 2015 de 16 miliarde euro cu o probabilitate de a ajunge în 2030 la 58 de miliarde euro. Conform statisticilor 23.5% din energia electrică produsă în UE și 14% din consumul total în toate domeniile provin din energia produsă din surse regenerabile, constituind un aport substanțial pentru atingerea țintei de 27% până în acest an" [11]. Trecerea la o economie cu emisii scăzute de carbon impune folosirea unei cantități mai mici de combustibili și mai mare de energie verde [13].

Parlamentul European a elaborat Regulamentul 2018/1999 care se referă la modul de includere și programare a combaterii impactului climei și al guvernantei uniunii energetice într-o structură unică în care țările să se conformeze în baza regulamentului despre integrarea permanentă a celor două planuri care includ țintele și contribuția națională ale acestora, politici și acțiuni întreprinse în scopul atingerii dimensiunilor sistemelor energetice ale uniunii; securitatea energetică, decarbonizarea, cercetarea, inovarea, sporirea eficienței energetice, competitivitatea și o piață a energiei complet integrată. Rezoluția parlamentului privind „Pactul ecologic european” formulează mai multe direcții plecând de la aprovizionarea cu materii prime curate, o siguranță energetică cu prețuri care să corespundă costurilor. De asemenea se cere reexaminarea Directivei privind sursele regenerabile, fixarea pentru toate țările din uniune a unor ținte care trebuie îndeplinite întocmai și la timp, a îndemnat la punerea în practica a inițiativei „eficiența energetică pe primul loc în toate sectoarele sistemului energetic european” [21].

Concluzii

Dimensiunea externă a UE se axează pe colaborarea reciprocă dintre decidenții care colaborează la îmbunătățirea securității energetice, vizează regrouparea obiectivelor (vulnerabilități mondiale și europene din sistemul energetic, realizarea obiectivelor climatice globale, eficiența energetică sporită, energia regenerabilă, decarbonizarea, diversificarea surselor, aprovizionarea în siguranță la prețuri stabile, energie nucleară, energia neconvențională, cercetarea și dezvoltarea tehnologiilor), a domeniilor (securitate, economic, mediu, transport) și actorilor (instituțiile europene de reglementare, industrie, organizații umbrelă, actori politici etc.).

Considerăm că provocările în garantarea sistemului energetic sunt numeroase, începând cu vulnerabilitățile provocate de șocurile externe din sistemul energiei, certitudinea accesului permanent la resurse de alimentare mai sigure și mai accesibile, la cel mai bun preț, respectarea standardelor aprobate de protecție a mediului și existența unor economii cu emisii scăzute de carbon. Mizele financiare privind modernizarea sistemului energetic, stimularea dezvoltării unor soluții tehnologice, a inovării și competitivității, sunt foarte importante și numai printr-o colaborare eficientă în cadrul UE, prin dirijarea de fonduri publice către investiții în tehnologiile viitorului, care prezintă riscuri mari pentru investitori în condiții de instabilitate și vulnerabilitate economică.

Teama epuizării resurselor energetice în viitorul apropiat, limitate și repartizate neuniform pe plan mondial, obiectivele climatice și integrarea energiei regenerabile, au determinat o reorientare a politicilor energetice spre accesibilitatea și interoperabilitatea conductelor și terminalelor de transport, identificarea unor trasee alternative prin eliminarea dependenței energetice a UE de o singură sursă, prețuri unice pentru toate țările din uniune, stabilirea unor parteneriate pentru identificarea unor metode eficiente de utilizare a energiei, a unor alternative de substituie a resurselor limitate și de atenuare a dezechilibrelor de mediu provocate de exploatarea, prelucrarea și utilizarea acestor resurse.

Parlamentul European vizează prin politica sa legată de situația energetică din cadrul UE, dezvoltarea sectorului energetic către cele trei dimensiuni de siguranță, concurențialitate și sustenabilitate, politici noi privind rolul energiei din resurse regenerabile către tranziția spre decarbonizare ce îmbină elemente legate de impactul climei, concomitent cu dezvoltarea de surse noi de energie, creșterea eficienței prin reducerea utilizării de energie bazată pe combustibilii fosili, realizarea pieței interne, o politică externă în care energia devine o arie comună de competențe între Uniune și statele membre.

Însă, credem că este nevoie de o strategie energetică comprehensivă, care să identifice clar vulnerabilitățile și riscurile majore, să stabilească în mod concret obiective strategice realizabile și modalități de îndeplinire a lor, direcțiile de acțiune pentru viitor care să consolideze un nivel mai ridicat de securitate energetică. Politică energetică trebuie să menționeze vulnerabilitatea UE față de instabilitățile economice și energetice la nivel mondial, să admită argumentele energetice reale, durabile, să adopte măsuri privind securitatea aprovizionării și dependenței față de importuri, competitivitatea și funcționarea eficientă a pieței interne de energie, realizarea unei piețe concurențiale, integrate și interconectate, un serviciu public specializat, dezvoltarea tehnologiilor energetice și folosirea în viitor a energiei nucleare.

Bibliografie

1. Agenția Europeană de Mediu 2017, <https://www.eea.europa.eu/ro>
2. Clean energy innovation needs a change of mind-set. <https://www.europarl.europa.eu/news/nl/press-room/20180202IPR97028/clean-energy-innovation-needs-a-change-of-mind-set>
3. Clean energy innovation needs a change of mind set. <http://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20180202IPR97028/>
4. COM(2019) 175 final of 9 April 2019. Al patrulea raport privind starea uniunii energetice.
5. Commission proposes new rules consumer centred clean energy transition. <https://ec.europa.eu/energy/en/news/>
6. Comunicare a comisiei către Parlamentul European. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0688>
7. Comunicarea Comisiei, Foaiă de parcurs pentru trecerea la o economie competitivă cu emisii scăzute de dioxid de carbon până în 2050. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>
8. Energia din surse regenerabile. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/70/energia-din-surse-regenerabile>

9. Energie curată pentru toți europenii. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/68/politica-energetica-principii-generale>
10. Energy Efficiency Directive. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0293_EN.html?redirect=implementation-report-on-the-Energy-Efficiency-Directive
11. Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics/ro
12. Lista completă de proiecte de interes comun, în funcție de coridorul prioritar, 2015. Comisia Europeană, Lista completă de proiecte de interes comun, în funcție de coridorul prioritar, 2015. <https://ec.europa.eu/energy/en/news/commission-unveils-list-195-key-energy-infrastructure-projects>.
13. Politica energetică pentru Europa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/LSU/?uri=CELEX:52007DC0001>.
14. Popescu M. Securitatea aprovizionării cu energie a UE și cooperarea internațională. În: Conferința internațională Global Economy under crisis. Constanța, 4-5 decembrie 2014.
15. Proposes new rules consumer centred clean energy transition. <https://ec.europa.eu/energy/en/news/commission-proposes-new-rules-consumer-centred-clean-energy-transition>
16. Rezoluțiile Parlamentului European din 29 septembrie 2005 privind cota de energie regenerabilă în UE și propunerile de acțiuni concrete (JO C 227 E, 21.9.2006, p. 599), din 14 februarie 2006 privind utilizarea surselor regenerabile de energie pentru încălzire și răcire (JO C 290 E, 29.11.2006, p. 115), din 14 decembrie 2006 privind o strategie pentru biomasă și biocarburanți (JO C 317 E, 23.12.2006, p. 890) și din 25 septembrie 2007 privind o foaie de parcurs pentru energia regenerabilă în Europa (JO C 219 E, 28.8.2008, p. 82).
17. Rezoluția Parlamentului European din 15 decembrie 2010 referitoare la revizuirea planului de acțiune privind eficiența energetică. <https://europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//ep//nonsgml+ta+p7-ta-2010-0485+0+doc+pdf+v0//ro>, (2010/ 2107 (INI))
18. Rezoluția Parlamentului European din 5 februarie 2014 referitoare la un cadru pentru 2030 pentru politici în domeniul climei și al energiei (JO C 93, 24.3.2014, p. 79).
19. Rezoluția Parlamentului European din 25 noiembrie 2010 intitulată „Către o nouă strategie energetică pentru Europa 2011-2020” (JO C 99 E, 3.4.2012, p. 64).
20. Rezoluția Parlamentului European din 5 iulie 2011 referitoare la prioritățile în domeniul infrastructurii energetice ante și post 2020 (JO C 33 E, 5.2.2013, p. 46)
21. Rezoluția Parlamentului European din 15 ianuarie 2020 referitoare la Pactul ecologic european (Texte adoptate, P9_TA(2020)0005).
22. Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/ro/txt/pdf/?uri=oj:c:2016:055:full&from=D>

UDC: 027.7, 378.1

Jel Classification: D83

INFORMATION SOCIETY AND KNOWLEDGE SOCIETY

SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ ȘI SOCIETATEA CUNOȘTIINȚELOR

*AWAWDI Badera, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
GRIBINCEA Alexandru, PhD in economics, university professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*AWAWDI Badera, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
GRIBINCEA Alexandru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: Artificial intelligence is an active promoter of the information society. The formation of the information society is intended for the creation, dissemination and use of information of significance to the economy, politics, society, culture and life as a whole. The digitalization of society, the widespread use of information technology, ICT, revolution 4.0 leads to revolutionary changes in all areas of society. The index is built on the basis of 4 sub-indices, each with 2-3 components, which, in turn, are calculated on the basis of individual indicators: environment (political and regulatory environment, business and innovation environment); availability (infrastructure, availability, skills); use (by the population, business and government); impact (economic and social). The purpose of the study is to study the state and preconditions of the transition from the information society to an intellectual society.

Adnotare: Inteligența artificială este un promotor activ al societății informaționale. Formarea societății informaționale are menirea pentru crearea, difuzarea și utilizarea informațiilor având semnificație pentru economie, politică, societate, cultură și vieții în ansamblu. Digitalizarea societății, utilizarea pe larg al tehnologiilor informaționale, TIC, revoluția 4.0 conduce la schimbări revoluționare în toate domeniile societății. Indicele este construit pe baza a 4 subindici, fiecare având 2-3 componente, care, la rândul lor, sunt calculate pe baza indicatorilor individuali: mediu (mediu politic și de reglementare, mediu de afaceri și inovare); disponibilitate (infrastructură, disponibilitate, abilități); utilizarea (de către populație, afaceri și guvern); impact (economic și social). Scopul studiului este studierea stării și a condițiilor preliminare ale tranziției societății informaționale la o societate intelectuală.

Keywords: information society, intellectual society, transition, digitization, database.

Cuvinte cheie: societatea informațională, societatea intelectuală, tranziția, digitalizarea, baza de date.

Introducere

Termenul „societatea informațională” a fost propus de teoreticianul japonez K. Koyama, pe baza lucrărilor căruia în 1972 a fost adoptat în Japonia programul „Planul pentru societatea informațională: obiectiv național până în 2000”. Un rol important în aprobarea și popularizarea acestui concept l-au avut lucrările unui alt cercetător japonez Y. Masuda „Societatea informațională ca societate postindustrială”, precum și cărțile futurologilor occidentali A. Toffler, J. Naisbit și alții. Tehnologia digitală evoluează exponențial la scară planetară, dar fiind ancorat în creșterea

economică, șomaj și migrație, R&D, calitatea vieții și mediu. Impactul tehnologiilor informaționale nu a fost cercetat profund la moment. Inteligența artificială funcționează prin combinarea unor cantități mari de date cu capacități de procesare rapidă, iterativă și algoritmi inteligenți care permit programelor să învețe automat pe baza tiparelor și funcțiilor conținute în date. AI este o disciplină complexă, cu multe teorii, metodologii și tehnologii. Principalele sale zone sunt următoarele: învățarea automată este un domeniu de cunoștințe care explorează algoritmi care se antrenează pe date pentru a găsi modele. Utilizarea metodelor vizând rețele neuronale, statistici, cercetări operaționale etc., menite să dezvăluie informații utile camuflurate în date, nu oferă claritate în fixarea unor concluzii strategice.

În baza „*European Union, Part three - Union Policies and Internal Actions, Title XIX - research and technological development and space, (art. 179-180)*”, UE urmărește să le ofere cetățenilor și întreprinderilor noi perspective în domeniul digital, utilizând pe deplin potențialul datelor digitale în beneficiul economiei și al societății [1]. UE vizează cambrea pieței unice la strategiile digitale, prin excluderea obstacolelor formale. Investigarea nu doar o activitate a creierului uman, al paradigmei inteligenței artificiale, al structurilor industriale, economice și sociale. Structurile economice înglobează personale, care sunt antrenate în colaborare sinergetică cu software, tehnologii de vârf, high-tech, Internet, baze de date, management inteligent, bazat pe activitate logică (pe viitor), ghidat (sau nu) de om [2]. O rețea neuronală este una dintre metodele de învățare automată. Acesta este un model matematic, precum și implementarea software-ului sau hardware-ului, construit pe principiul organizării și funcționării rețelelor neuronale biologice - rețele de celule nervoase ale unui organism viu.

Material și metodă

Gradul de cercetare. Studiile teoretice pe acest subiect sunt prezentate în cercetarea în domeniul teoriei postindustrialismului și formarea societății informaționale. D.Bell, J.Galbraith, R.Dahrendorf, M.Castells, Y.Masudu, J.Naisbeath, M.Porter, A.Toffler, F.Fukuyama, etc., ar trebui să fie atribuite pionierilor acestei direcții științifice interdisciplinare.

Scopul cercetării constă în studierea stării și condițiilor prealabile ale tranziției societății informaționale la societatea intelectuală.

Rezultate și discuții

Rezultate și analiză. Pentru calcularea indicelui 2015 a fost utilizat un număr de 53 de indicatori. Unii dintre indicatori se bazează pe statistici internaționale, iar alții sunt obținuți pe baza unui sondaj efectuat de experți asupra managerilor de întreprinderi din țările evaluate. Concepția de *Societatea cunoașterii* (Knowledge Society) înglobează o paradigmă globală, denumire diminutivă de la *Societate bazată pe cunoaștere* (Knowledge-based Society). Această noțiune depășește conceptul de societatea informațională (informatică), conținând-o ea. Percepția este baza de date cu cunoaștere și abilități care lucrează. Din aceste motive, societatea cunoașterii cuprinde și societatea informațională, fără a fi dispersată de ea. Societatea informațională se evidențiază prin libertatea și accesul liber la informație, schimb de date, expresii, comunicării, colaborării în domeniu. În esență, această societate se bazează pe Internet [3].

Inteligența artificială (AI) se referă la un sistem care realizează inteligență similară sau chiar dincolo de percepția, cognitivă și comportamentul uman al unei mașini. Față de alte revoluții tehnologice din istoria umană, impactul inteligenței artificiale asupra dezvoltării societății umane poate fi în prim plan. Societatea umană se deplasează, de asemenea, de la o societate informațională susținută de tehnologii precum computere, comunicații, internet și date mari către o societate inteligentă cu inteligență artificială ca suport esențial.

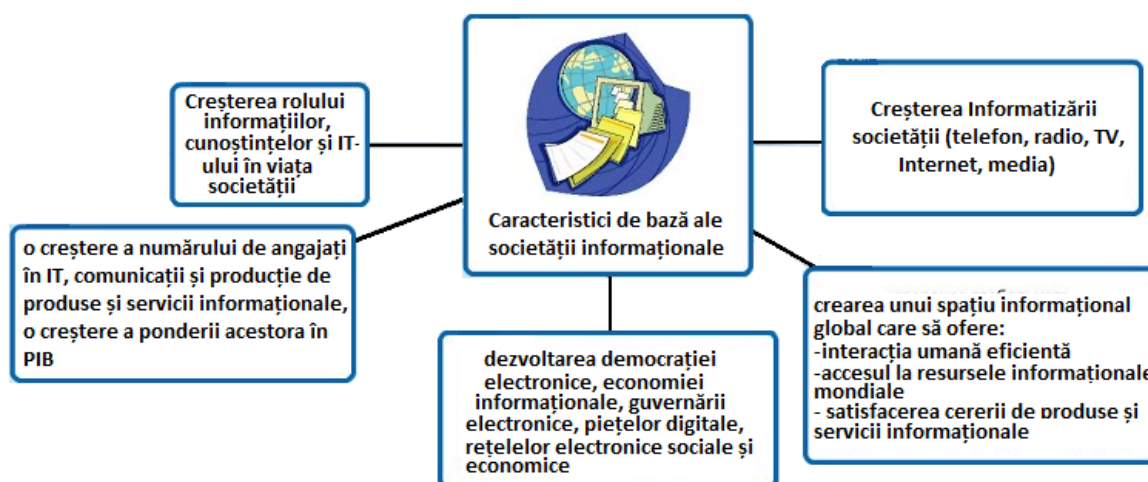

Figura 1. Esența conținutului și caracteristicile societății informaționale [cercetările autorilor]

Inteligența artificială este împărțită în inteligență artificială puternică și inteligență artificială slabă. Inteligența artificială puternică, denumită și inteligență artificială generală, se referă la inteligența artificială conștientă de sine care atinge sau depășește nivelul uman, poate răspunde adaptat provocărilor externe ale mediului Inteligența artificială slabă, denumită și inteligență artificială îngustă, se referă la inteligența sistemelor artificiale pentru a obține abilități speciale sau specifice, precum recunoașterea feței și traducerea automată. Diferitele sisteme de inteligență artificială cu care toată lumea este cunoscută până acum nu au realizat decât inteligență specifică sau dedicată umană, care este un sistem slab de inteligență artificială. Inteligența artificială slabă poate provoca oamenii într-un singur articol, cum ar fi jocul Go. Oamenii nu mai sunt adversarii inteligenței artificiale [4].

Informațiile sunt proclamate în cadrul acestui concept ca fiind un factor esențial al producției, superior importanței tuturor tipurilor de producție de materiale, producție de energie și servicii. Mai mult, cunoștințele și informațiile, precum și comunicarea interactivă sunt creditate cu rolul principalului agent al schimbărilor sociale și politice în societatea occidentală modernă. „Tehnologiile inteligente” deschid oportunități incredibile în căutarea unor tehnici și metode optime de soluții raționale și tehnice la diverse probleme, inclusiv sociale, de mediu și alte probleme, introducând fundamentele unui fel de inginerie socială în rezolvarea problemelor complexe de planificare și previziune socială și politică. Există trei idei de bază și căi tehnologice pentru dezvoltarea inteligenței artificiale.

Indicele de pregătire în rețea (Networked Readiness Index) este un indicator cuprinzător care caracterizează nivelul de dezvoltare a tehnologiilor informaționale și de comunicare (TIC) în țările lumii. Dezvoltat din 2001, acesta este emis de Forumul Economic Mondial și INSEAD International Business School încă din 2002, ca parte a unei serii speciale anuale de rapoarte privind dezvoltarea societății informaționale în țările lumii - The Global Information Technology Report. În 2013, proiectului i s-a alăturat Școala de management Samuel Curtis Johnson de la Universitatea Cornell (Samuel Curtis Johnson Graduate School of Management). În prezent, studiul este considerat unul dintre cei mai importanți indicatori ai potențialului și oportunităților de dezvoltare a unei țări. Este utilizat ca instrument de analiză pentru a construi evaluări comparative care reflectă nivelul de dezvoltare al societății informaționale din diferite țări.

Tabelul 1. Clasarea țărilor lumii după indicele rețelei informaționale [5]

Locul	Țara	Indice	Locul	Țara	Indice
1	Singapore	6,0	11	Canada	5,5
2	Finlanda	6,0	12	Coreea de Sud	5,5
3.	Suedia	5,8	13	Germania	5,5
4.	Netherlands	5,8	15	Danemarca	5,5
5	Norvegia	5,8	20	Austria	5,4
6	Elveția	5,7	26	Franța	5,2
7	SUA	5,6	21	Israel	5,4
8	Marea Britanie	5,6	62	China	4,2
9.	Luxembourg	5,6	63	România	4,2
10	Japonia	5,6	68	Moldova	4,0

Lucrările de cercetare a inteligenței artificiale au început în anii 1940, dar conceptul său complet a intrat oficial în stadiul istoriei în 1956. În prezent, învățarea automată este încă unul dintre punctele de interes ale cercetării inteligenței artificiale, incluzând interpretarea și credibilitatea învățării profunde, îmbunătățirea capacităților de auto-învățare și adaptare a sistemelor inteligente, precum și învățarea nesupravegheată, învățarea colaborativă multimodală și învățarea de consolidare, învățare continuă și alte noi metode de învățare automată. În plus, luând în considerare securitatea datelor și protecția vieții private, cum să înveți în cazul criptării datelor sau a criptării parțiale este, de asemenea, una dintre direcțiile importante de cercetare. Conduse de valul învățării profunde, alte direcții de cercetare în domeniul inteligenței artificiale sunt de asemenea accelerate, inclusiv percepția mașinii, recunoașterea modelului și extragerea datelor, procesarea limbajului natural, reprezentarea și procesarea cunoștințelor, cipuri și sisteme inteligente, inteligență artificială inspirată cognitivă și neuroștiință, Intersecția inteligenței artificiale și a altor discipline etc.

Odată cu dezvoltarea inteligenței artificiale, există atât provocări cât și oportunități, iar oportunitățile depășesc provocările[2]. Deși este un târziu, piața este mare, există mulți tineri, care au spirit de luptă puternic. Pe termen lung, avem mai multe avantaje.

Desigur, actuala rezervă de tehnologie a inteligenței artificiale este departe de a atinge amploarea deschiderii erei inteligente, iar acumularea și inovația continuă sunt necesare. Arhitectura computerului actual încă nu poate satisface cererea de inteligență artificială puternică. Posibilele descoperiri viitoare includ teoriile și algoritmi de bază ai inteligenței artificiale, calculul creierului, calculul biologic, calculul cuantic etc.

Impactul acesteia nu este legat numai de dezvoltarea țării, ci și de viața de zi cu zi a sutelor de milioane de lucrători. Dezvoltarea rapidă și aplicarea pe scară largă a tehnologiei inteligenței artificiale reprezentată de învățarea profundă schimbă profund toate aspectele vieții sociale umane[3]. Din perspective de îmbunătățire a eficienței și de reducere a costurilor, industria adoptă în mod activ tehnologia de inteligență artificială pentru a rezolva diverse probleme de aplicare, inclusiv roboți inteligenți, fabricație inteligentă, monitorizare inteligentă, conducere fără echipaj, întrebare și răspuns automat, diagnostic medical, casă inteligentă, afaceri guvernamentale și afaceri legale de bunăstare.

Concluzii

Din perspectiva ocupării forței de muncă, tot mai multe supermarketuri, bănci și restaurante încep să utilizeze servicii digitalizate, ba chiar și locuri de muncă de înaltă cunoștință, cum ar fi avocații și analiștii de valori mobiliare, pot fi înlocuite cu roboți, ceea ce aduce provocări pentru angajarea lucrătorilor. Aplicarea inteligenței artificiale va crește inevitabil productivitatea muncii, la fel ca în timpul primei revoluții industriale, deși aplicarea mașinilor a redus locurile de muncă tradiționale din industria ușoară, a creat și mai multe locuri de muncă în industriile emergente. Același lucru este valabil și pentru inteligența artificială. Odată cu dezvoltarea sa, se vor crea multe noi locuri

de muncă, dar cerințele pentru competențe sunt diferite de cele tradiționale. Prin urmare, odată cu avansarea inteligenței artificiale, sistemul de educație și formare ar trebui să fie, de asemenea, ajustat activ în funcție de schimbările din structura ocupării forței de muncă, iar promovarea formării în domeniul transferului de locuri de muncă în modernizarea industrială ar trebui să fie accelerată.

Inteligența artificială ne eliberează de o muncă simplă și repetitivă și este mai propice pentru ființele umane să-și atingă pe deplin potențialul intelectual. Față de viitoarea societate inteligentă, ar trebui să îmbrățișăm schimbarea cu o atitudine pozitivă. În loc să vă faceți griji cu privire la munca luată, este mai bine să „împărtășiți încurajarea” cu mașinile. Mașinile încă învață. Oare nu ar trebui ca oamenii să studiem mai greu și să învățăm pe viață? Managementul este un domeniu sinergetic eterogen. În plan digital noțiunea amplă își modifică conținutul. Termenul semnifică, în tot mai mare măsură, conceptul fundamentat, obiectele cotidiene și digitale (concepte virtuale).

Bibliografie

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, Part three - union policies and internal actions, title XIX - research and technological development and space. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E179>
2. Gribincea A., Haila Abu Arar, Baghdadi Sohir. Raining of performing specialists in the information society conditions. In: *Administrarea Publică*. № 2(106) / 2020, p. 64-69.
3. Habashi Manal, Gribincea A. Training qualified specialists of Israel labor market. Conferența "World economy and international economic relations". Chișinău, Moldova, 1 January 2020, p.61-66.
4. Habashi Manal, Gribincea A. Promoting the values of the knowledge age: from theory to practice. In: *Administrarea Publică*, № 3(103) / 2019, p. 104-110

UDC: 327.7, 338.001.36, 33.338

Jel Classification: A14, E62, H21

EUROPEAN INDUSTRIAL-ECONOMIC STRATEGY

STRATEGIA INDUSTRIAL-ECONOMICĂ EUROPEANĂ

*TABACARU Ludmila, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
GRIBINCEA Alexandru, PhD in economics, university professor,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*TABACARU Ludmila, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
GRIBINCEA Alexandru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The financial crisis and the pandemic have introduced crucial changes in the European economy. Europe is facing problems with a single view of ways to overcome the difficulties. The development of information and communication technologies (ICT) is essential for Europe's competitiveness in the increasingly digital global economy. More than € 20 billion from the European Regional Development Fund (ERDF) is available for investment in ICT in the 2014-2020 funding period. This investment is needed to meet the Commission's European target for the digital age. Through its new industrial strategy, Europe aims to ensure the health of European companies so that they can achieve their ambitions and face global competition.*

Adnotare: *Criza financiară și pandemică au introdus schimbări cruciale în economia europeană. Europa se confruntă cu probleme în privința unei opinii unice privind căile de depășire al dificultăților. Dezvoltarea tehnologiilor informaționale și de comunicare (TIC) este esențială pentru competitivitatea Europei în economia globală din ce în ce mai digitală. Peste 20 de miliarde de euro din Fondul european de dezvoltare regională (FEDR) sunt disponibile pentru investiții în TIC în perioada de finanțare 2014-2020. Această investiție este necesară pentru a îndeplini ținta europeană a Comisiei pentru era digitală. Prin noua sa strategie industrială, Europa își propune să asigure sănătatea companiilor europene, astfel încât să își poată atinge ambițiile și să facă față concurenței globale.*

Keywords: *economic crisis, risk, economic renaissance, euro area, competition, policies, strategies.*

Cuvinte-cheie: *criză economică, risc, renaștere economică, zona euro, concurența, politici, strategii.*

Introducere

Datorită pieței unice, întreprinderile din UE au o piață internă mare, care stimulează comerțul și concurența și îmbunătățește eficiența. Îmbunătățirea integrării și funcționării sale poate genera mai multă creștere în multe domenii, cum ar fi: mărfuri fabricate: 183 până la 269 miliarde de euro pe an, servicii: 338 miliarde de euro pe an, adică o creștere a PIB-ului UE este de aproximativ 12%. Politica de concurență este un element fundamental al pieței unice. Permite întreprinderilor să devină mai competitive, ajută la garantarea condițiilor corecte, stimulează inovația și oferă consumatorilor posibilitatea de a alege mai mult. Este esențial ca regulile europene de concurență să fie adaptate lumii în schimbare.

Material și metodă

Scopul cercetării constă în investigarea problemelor strategice europene, menite a scoate din impas economia europeană, în vederea consolidării strategiilor europene, creșterea economică, nivelului de trai și înțelegerii.

Rezultate și discuții

Rezultate și analiză. Datele și inteligența artificială (AI) pot ajuta la rezolvarea multor probleme ale societății, în domenii precum sănătatea, agricultura, securitatea sau fabricația. Acest lucru se poate face numai dacă tehnologia este dezvoltată și utilizată într-un mod care să câștige încrederea cetățenilor. Prin urmare, un cadru de politică al UE bazat pe valori de bază va oferi cetățenilor încrederea de a accepta soluții bazate pe AI și va încuraja întreprinderile să le dezvolte. În aceste perioade de criză, UE și statele sale membre colaborează și se ajută reciproc, mobilizând resurse, asigurând furnizarea de echipamente de protecție, stimulând cercetarea și sprijinind partenerii noștri din întreaga lume care au nevoie. Aflați zece lucruri concrete pe care le face UE pentru a atenua efectele pandemiei COVID-19, pentru a proteja oamenii și economia și pentru a promova solidaritatea.

➔	1. Încetinirea răspândirii virusului
➔	2. Furnizați echipament medical
➔	3. Promovați cercetarea pentru un vaccin
➔	4. Repatrierea cetățenilor UE
➔	5. Stimulează solidaritatea europeană
➔	6. Sprijinirea economiei
➔	7. Protejați ocuparea forței de muncă
➔	8. Sprijinirea relansării UE
➔	9. Sprijiniți partenerii din întreaga lume
➔	10. Combaterea dezinformării cu privire la COVID-19

Figura 1. Direcții de atenuare a efectelor pandemiei în spațiul UE, 2020 [1]

Sectorul industrial, care reprezintă astăzi un sfert din PIB-ul european, se confruntă cu o concurență globală tot mai mare. Uniunea Europeană încearcă să-și promoveze dezvoltarea finanțând proiecte și adoptând un anumit număr de reguli. În ceea ce privește valoarea, industria europeană continuă să crească, slab, dar constant. Uniunea Europeană este astfel astăzi a doua putere industrială din lume.

Continental se poate baza pe numeroase companii de anvergură, în special în sectoarele chimică/farmaceutică și agroalimentară din Franța sau pe sectoarele automobilistică, chimică și mecanică din Germania. Volkswagen, Daimler, Siemens, Bayer și chiar Thyssen Krupp sunt referințe mondiale. Italia, la rândul său, este marcată de o predominanță a textilelor, prelucrării alimentelor și a industriei auto, în timp ce în Polonia, mineritul, fierul și oțelul și produsele chimice sunt printre cele mai importante ramuri.

În comparație cu sectorul serviciilor, ponderea industriei este în scădere treptată. Acesta a fost cazul de câteva decenii, în Europa ca în majoritatea țărilor occidentale, cu excepția notabilă a Germaniei. În Uniunea Europeană, aceasta a trecut de la 27,8% la 24,8% din PIB-ul european între 2000 și 2019 (inclusiv sectorul construcțiilor). O tendință comparabilă este observată în Statele Unite, unde această cotă a scăzut de la 23% la 18% între 1997 și 2017. China și Rusia nu fac excepție, chiar dacă industria reprezintă încă 41, respectiv 32. % din PIB în 2018[3].

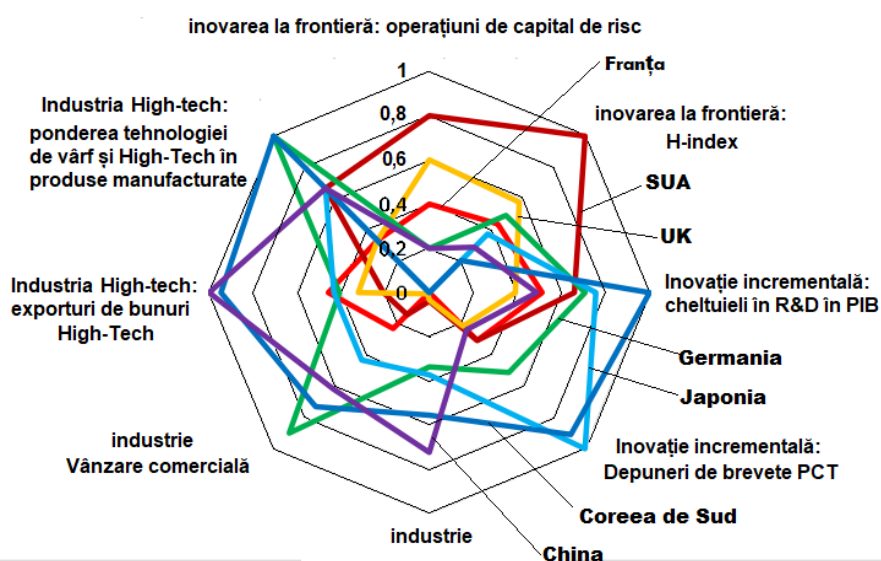

Figura 2. Compararea performanței în R&D a mai multor țări OCDE [2]

De la un stat membru la altul, importanța sectorului industrial variază și ea. În trei țări - Irlanda, Republica Cehă și Slovacia - reprezintă peste 30% din PIB. Pe de altă parte, cota sa este mai mică de 20% din PIB în alte nouă state membre, inclusiv Belgia, Portugalia, Olanda și Franța. Industria este, de asemenea, cel mai mare angajator din mai multe țări din Europa de Est. Chiar dacă la nivel european, astăzi generează mai puțin de 22% din locuri de muncă față de mai mult de 27% douăzeci de ani mai devreme.

Ca parte a acestei lucrări privind prioritizarea piețelor emergente, autorul a identificat o serie de probleme transversale pe toate piețele cu intensitate tehnologică. Aceste probleme fac obiectul politicilor publice de diferite nivele, pe care este important să le putem monitoriza, susține și evaluați din punct de vedere al caracterului transformator pentru economie.

Promovarea competitivității non-cost prin sprijinirea implementării tehnologiei de difuzie în structura companiilor industriale. Anumite tehnologii joacă un rol important în optimizarea proceselor, scurtarea duratei de plumb, gestionarea mai bună a stocurilor sau chiar îmbunătățirea siguranței. Mai precis, fără a pretinde o abordare exhaustivă în abordarea noastră, ne-a părut important să evidențiem impactul mai multor tehnologii transversale care, prin urmare, trebuie să facă obiectul unei atenții speciale:

- **robotica - cobotica**, o tehnologie la intersecția dintre mecatronică, inginerie de sisteme, interfață om-mașină și inteligență artificială, trece printr-o revoluție, iar domeniul său de aplicare este în continuă expansiune. extindeți-vă în industrie și servicii, în aproximativ două domenii principale:

- **robotică sectorială** și de servicii noi (logistică, medicină, agricultură, produse agroalimentare, apărare, servicii personale etc.) sau pe anumite piețe de nișă, având în vedere prezența IMM-urilor inovatoare;

- **extinderea ofertei** către soluții personalizate cu o valoare adăugată mai mare, indiferent dacă aceasta implică trecerea de la o ofertă de componente la integrarea în echipamente inteligente sau echipamente pentru a prelucra soluții pentru a sprijini transformarea instrumentului de producție al companiilor din UE.

- **tehnologii industriale IoT** acoperă toate obiectele și sistemele care produc sau captează informații într-un mediu industrial [4]. Aceste tehnologii se află în centrul transformării digitale a industriei, cu implementarea lanțurilor de producție conectate, în care informațiile odată capturate sunt analizate local sau central prin rețele wireless și sisteme electrice. suport de decizie, implementarea algoritmilor de învățare pentru excelență operațională (eroare zero, întreținere predictivă și reducerea impactului de mediu). Există multe oportunități în toate sectoarele industriale (producție, logistică, petrol și gaze, asistență medicală etc.);

- **infrastructurile de stocare și prelucrare** a datelor sunt o pârghie importantă pentru transformarea digitală și competitivitatea economiei franceze. Cu toate acestea, migrarea către Cloud și depinderea totală sau parțială a unui furnizor nu este fără riscuri.

- **dispozitivele cu tehnologie imersivă** revoluționează interfața om-mașină, atât pentru uz privat, cât și profesional. Evoluția performanței echipamentelor și scăderea prețurilor sunt foarte rapide și vor determina o multiplicare a utilizărilor în următorii ani. De asemenea, putem observa o accelerare a investițiilor în aceste tehnologii;

- **inteligenta artificială** se bazează pe tehnici generice (procesarea limbajului natural, viziunea computerului, învățarea mașinii, sisteme cu multi-agenți și robotică), care sunt susceptibile să fie aplicate într-o manieră largă și să afecteze lanțurile de valori din multe sectoare. Astfel, anumite tehnologii transversale sunt pe cale de a deveni cărămizi esențiale ale economiei digitale (procesarea limbajului, interpretarea imaginilor etc.), iar aplicațiile concrete se răspândesc în toate sectoarele de activitate: sănătate (biotehnologii, ajutor pentru detectarea bolilor, imagistică medicală etc.), securitate (recunoaștere vizuală, securitate cibernetică etc.), profesii juridice (instrumente de citire a documentelor legale), transport (vehicule conectate)[5].

Problema suveranității tehnologice europene a irupt în dezbateri politice în urma crizei Covid-19. Față de dificultățile de aprovizionare și amenințările la tehnologie evidențiate de criză, acesta se supune unui reflex instinctiv al dorinței de a recâștiga controlul și posibilitatea alegerii. Acest concept a fost pronunțat de multe persoane, care subliniază necesitatea de a găsi la nivel european politica de suveranitate pentru infrastructuri critice și solicită o politică comună de suveranitate economică și digitală. În aceste postulate apare o cerere paralelă pentru afirmarea suveranității naționale și reafirmarea formelor de suveranitate europeană, o asociere care ilustrează în plus fluiditatea contururilor acestor concepte. Această expresie poate apărea, în unele moduri, ca o filozofie de ansamblu, dar caracterul performant al diferitelor anunțuri pare să pună bazele mecanismelor politice ulterioare, în special în cadrul Comisiei Europene.

Dezvoltarea tehnologică conduce la poluarea mediului. Trebuie să avansăm tehnologic judicios, pentru a nu compromite interesele generațiilor viitoare privind existența.

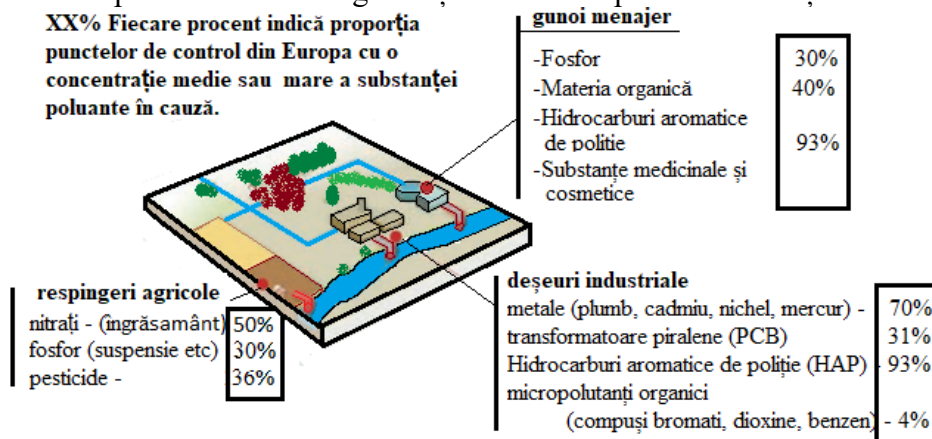

Figura 3. Trei mari surse de poluare în spațiul european, 2020 [6]

O mai bună gestionare a apei și a mediilor acvatice, cuplată în special cu instalarea de noi procese de consum redus, va fi decisivă pentru asigurarea apei de calitate și cantitate suficientă în toate regiunile globului, chiar și cele mai aride.

Concentrația crescândă de GES (aceste componente gazoase absorb radiațiile infraroșii emise de suprafața pământului și contribuie la efectul de seră) în atmosfera terestră este unul dintre factorii încălzirii globale (Principalele gaze naturale de seră prezente în atmosferă sunt vaporii de apă (H₂O), dioxidul de carbon (CO₂), metanul (CH₄), oxidul de azot (NO₂) și ozonul (O₃). Cele de origine industrială includ hidrocarburi halogenate, cum ar fi hidroclorofluorocarburi, HCFC-22, clorofluorocarburi (CFC), tetrafluorometan (CF₄) sau chiar hexafluorură de sulf (SF₆), iar reducerea

lor este o problemă reală. În Franța, dacă agricultura, silvicultura, industria prelucrătoare și energia și-au redus emisiile în ultimii douăzeci de ani, tendința opusă poate fi observată pentru sectoarele de transport, terțiar, instituțional și alte sectoare. comerciale, precum și tratarea deșeurilor [6].

Problemele digitale vor duce la o creștere remarcabilă a interesului pentru această problemă. În ultimii ani, am asistat la o creștere a sensibilității la acest subiect în context european, cu o lărgire a conceptului de industrie strategică la rețele și digital.

Concluzii

Se dorește să se promoveze apariția a vre-o douăzeci de „ecosisteme industriale”, care reunesco companii de diferite dimensiuni în același sector, precum automobilul sau aeronautica. Un termen pe care îl preferă pe cel al „campionilor europeni” folosiți până acum. Cu toate acestea, aceste proiecte rămân în stadiul de proiectare pentru moment. La 10 martie, Comisia a anunțat pur și simplu înființarea unui „forum industrial” în septembrie, care va reuni reprezentanți ai industriei, IMM-urilor, cercetătorilor și partenerilor sociali, pentru a defini ecosistemele în cauză.

De asemenea, ea a confirmat că studiază o reformă a dreptului concurenței în cazul fuziunii a două companii, analizează Le Monde, fără a oferi detalii suplimentare. Deoarece colegul său responsabil de concurență, precum și un anumit număr de state membre, dintre cele mai liberale și cele mai mici, nu văd neapărat această perspectivă favorabilă.

De asemenea, executivul a anunțat că dorește să promoveze apariția de noi „proiecte importante de interes comun european”. Această dispoziție permite statelor membre să beneficieze de mai multă flexibilitate în ceea ce privește ajutorul de stat în sectoare foarte specifice. Mai multe state membre l-au folosit deja pentru a crea un sector european de baterii pentru mașinile electrice. Următorul mare proiect va fi dedicat hidrogenului curat, înainte de alte trei urmărirea norilor și platformelor industriale, a industriilor cu emisii reduse de carbon și a materiilor prime.

Bibliografie

1. Dix choses que fait l'UE pour lutter contre la COVID-19. <https://www.consilium.europa.eu/fr/policies/coronavirus/10-things-against-covid-19/>
2. Global Innovation Index et Banque mondiale, calculs DGTrésor. https://www.economie.gouv.fr/files/Rapport_college_experts_06_02.pdf
3. Gylka K., Han Ho Jin, Gribincha A.A. Forthcoming Economic Changes on the World Market under the Influence of 4.0 and the Following Revolutions. *Научные исследования и разработки. Экономика фирмы*. № 1 (30)/2020, p.85-91.
4. Industry 4.0. refers to the convergence and application of nine digital industrial technologies. <https://www.i-scoop.eu/industry-4-0/>
5. Kozak Y., Shengelia T., Gribincea A. Economic relations and the paradigm of global issues. International scientific collection. *World Economy and International economic relations*. V.3, Kyiv-Tbilisi-Chisinau: CUL, 2020, p.5-10.
6. Technologies-cles 2020. https://www.entreprises.gouv.fr/files/files/directions_services/politique-et-enjeux/innovation/technologies-cles-2020/technologies-cles-2020.pdf.

UDC: 339.9

Jel Classification: A13, D82, O33

PROMOTING WORLD ECONOMIC COMPETITIVENESS IN INFORMATION SOCIETY

PROMOVAREA COMPETITIVITĂȚII ECONOMICE MONDIALE ÎN SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ

*FAYED KHATIB NASREEN, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
GRIBINCEA Corina, PhD
Free International University of Moldova, Chisinau*

*FAYED KHATIB NASREEN, doctorand
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
GRIBINCEA Corina, doctor în științe economice
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: Many experts believe that rapid development of new technologies will help remove some of the constraints that currently impede the creation of a knowledge society, such as geographic distance or unique constraints on communications. It is true that networking can break the occlusion of knowledge, such as scientific and technical knowledge. Scientific and technical knowledge is now classified to varying degrees, mainly for strategic and military reasons. However, some barriers still hinder the acquisition of knowledge and new barriers have emerged. How can we accept that the future knowledge society works like those specialized clubs with only a few "lucky ones"? it is necessary for knowledge to ensure well-being.

Adnotare: Mulți experți consideră că dezvoltarea rapidă a noilor tehnologii va ajuta la eliminarea unor constrângeri care împiedică în prezent crearea unei societăți a cunoașterii, cum ar fi distanța geografică sau constrângerile unice ale comunicațiilor. Este adevărat că rețelele pot rupe ocluzia cunoștințelor, cum ar fi cunoștințele științifice și tehnice. Cunoștințele tehnico- științifice sunt acum clasificate în diferite grade, în principal din motive strategice și militare. Cu toate acestea, unele bariere încă împiedică dobândirea de cunoștințe și au apărut noi bariere. Cum putem accepta că societatea viitoare a cunoașterii să activeze ca acele cluburi specializate cu doar câțiva „norocoși”? Este necesar ca cunoștințele să asigure bunăstarea.

Keywords: international economic relations, economic growth, knowledge, information society, informatization.

Cuvinte cheie: relații economice internaționale, creștere economică, cunoaștere, societatea informațională, informatizare.

"The power to create wealth is infinitely more important than wealth itself; it guarantees not only the possession and increase of the acquired, but also the possibility of replacing the lost"

Fr. List

Introduction

We have conducted joint international research on the impact of changing the global economy paradigm on the global economy as a whole. Coordination and confrontation of national interests always take place, traditional nations and relations between nations change, and the interdependence

of the international economy changes. What kind of international economic relations will be created during trade policy and trade / investment as the relationship develops. At present, it seems that globalization has been revised. With the fall of socialism and the end of the Cold War in 1990, the world changed a great deal. The market economy has become the basic economic principle, and global competition and IT have advanced. Economic interdependence is formed by the international division of labor as management of the value chain has made progress. On the other hand, there has been a crisis of globalization, characterized by economic and social upheavals. First of all, the Asian currency crisis of 1997, first of all, Covid - 19, the development of IT / ICT in the USA, China, Japan, Germany, South Korea, etc. However, the global financial crisis has brought a global recession at the same time and brought a serious crisis to the world economy. Subsequent times of the world economy are marked by the continuous, slow restoration of the world economy, the global pandemic has introduced an unpleasant note, and the contradiction of globalization becoming obvious.

Materials and methods of research

The aim of this study is to investigate and clarify the current structural transformation of the world economy from the point of view of emerging countries, through empirical analyses. Since 2010, the author has been conducting international research to reveal trends in the global economic vector.

Results and analysis. As a contradiction in the global market economy, the widening of the global economic disparity is noticeable. Developing countries are expected to achieve high economic growth in some countries, the middle class will decline due to the general economic downturn, and poverty and inequality will expand [1].

Results and considerations

Technical and scientific progress has shifted to developing countries. If no new industries are created after that, the regional economy will be eliminated from competition, employment will be reduced and we will notice stagnation. The computerization of robots and machines / equipment has progressed, and middle-class jobs have been reduced. Many have not been able to adapt to modern IT [2].

Will the future knowledge society be a knowledge-sharing society for all or a knowledge-sharing society? In the information age, in the age when people promise that the knowledge society will come, we see, inexplicably, that, between the north and the south, within each society, the exclusive failures and phenomena appear endlessly [3].

It is true that the number of Internet users has grown rapidly (in 1995, it accounted for more than 3% of the world's population, and by 2003, it accounted for over 11%, exceeding 600 million). However, we should point out that the development of the Internet can soon reach saturation and the "upper layer" of education: we live in a "fifth society", i.e. 20% of the world's people have concentrated 80% of the world's income. Therefore, due to the different forms, the phenomenon of digital divide is worrying. It can even be said with certainty that when the proportion of Internet users reaches around 20%, the substantial increase in the number of Internet users can slow down.

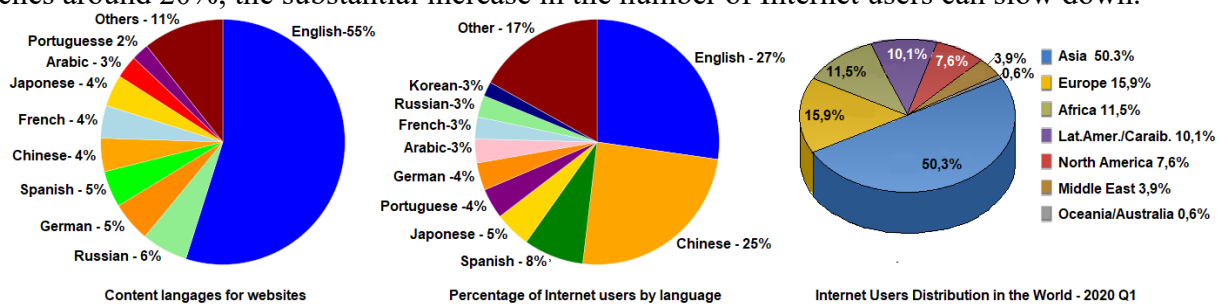

Figure 1. Languages used on the Internet [4]

We will see that the phenomenon of the digital division will lead to even more worrying separation - the division of knowledge - and therefore aggravate the differences between the main components of knowledge (access to information, education, scientific research, cultural and linguistic diversity, etc.). The cumulative effect of this gap is a real challenge for the creation of a knowledge society. Building of a knowledge society is based on the impulse generated by the knowledge gap, whether it is the uneven distribution of cognitive potential (the gap between knowledge) in the world or the uneven development of various knowledge in the knowledge economy (internal knowledge (difference)). The difference in knowledge is particularly evident between the countries of the North and the South. However, it also manifests itself in a certain society, because equal access to knowledge leads to the extremely small possibility of equal understanding of knowledge. Bridging the digital divide is not enough to solve the division of knowledge. Because the acquisition of useful and applicable knowledge is not only a matter of infrastructure, but also depends on the level of education, cognitive ability and the appropriate laws and regulations related to the content of the acquisition. It is useless to connect people around the world with pipes and fiber optics. If this "connection" is made, the ability to produce appropriate content is not cultivated and no effort is put into it. In order to realize the full potential of information and communication technology, it is also necessary to cultivate new knowledge and legal means.

The Internet today from a data exchange network between "computers" in the next four to five years will be completely transformed into IoT - the communication infrastructure of intelligent objects. According to the author's investigations, as early as 2020 the value of the global Internet of Things (IoT) market will exceed seven trillion USD, and the number of connected devices will reach 25 billion, without tablets, smartphones and laptops, because they are initially connected to network. We can already talk about IoT as the third wave of computerization. The Internet of Things (IoT) is not just about devices, it is about revolutionizing business models. It is a network of networks consisting of uniquely identifiable objects (things), able to interact with each other without human intervention, through an IP connection. The Internet of Things (IoT) is applicable in all its forms: parental control of children using special devices, reducing theft and even avoiding natural disasters. The rapid development of artificial intelligence will profoundly change the face of human society and the world accordingly. In order to take advantage of strategic opportunities for AI development, more and more countries and organizations have begun to formulate development plans at the national level. The fierce struggle for global AI leaders is in full swing. For two decades now, Canada, Japan, Singapore, China, the UAE, Finland, Denmark, France, the UK, the EU, South Korea and India have taken action, setting deadlines for promoting AI applications and development. Country strategies are not identical, and areas of focus are varied, such as R&D, talent development, skills and education, public and private sector adoption, ethical tolerance, standards and regulations, and data and digital infrastructure.

As the world's second largest economy, China has told the world its ambition to lead global AI theory, technology and application. The country promulgated the "New Generation Artificial Intelligence Development Plan" in July 2017. The development plan is a three-step strategy: the first step - to place China's AI industry "to go hand in hand" with competitors - the 2020 horizon; the second step - reaching the levels of AI "world leaders" by 2025; China must become the center of global AI innovation - by 2030. The 2030 target is for the export value of AI products to reach 1 trillion CNY, and the total production value of related industries to reach 10 billion CNY. This plan clearly shows that the government will encourage the recruitment of the best talents (brains) in the world, strengthen the training of the internal AI workforce, lead through laws, regulations, regulations and ethics that promote the development of artificial intelligence. This includes the intention to actively seek AI leaders worldwide. The level of innovation can be traced to the statistics of patent applications and reflects the degree of technological development (competitiveness of products/services) of development of the country and the region (Table 1).

Table 1. Rating of countries in the world by the number of patents, 2018 [7]

Rating	Country	applications total	Rating	Country	applications total
1	China	1 381 594	11	Brazil	25 658
2	USA	606 956	12	UK	22 072
3	Japan	318 479	13	Mexico	17 184
4	S.Korea	204 775	14	Iran	16 259
5	UE	166 585	15	France	16 247
6	Germany	67 712	16	Hong Kong	13 299
7	India	46 582	17	Singapore	10 930
8	Russia	36 883	20	Turkey	8 555
9	Canada	35 022	24	Israel	6 813
10	Australia	28 906	89	Moldova	110

China ranked first in terms of the number of applications for inventions, surpassing the United States. In 2019, 58,990 applications were registered. Huawei is already leading the world ranking for the third consecutive year by the number of applications filed - 4,411 [5].

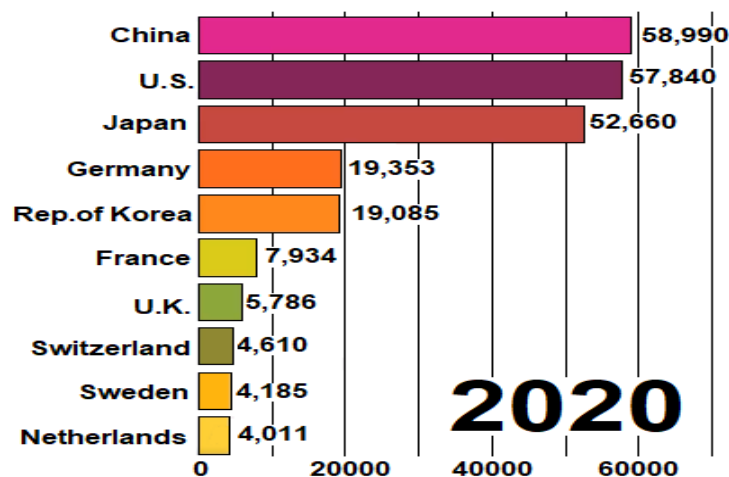

Figure 2. International patent applications by country, 2020 [6]

In Europe, the European Commission has set a goal for the European Union to be carbon neutral by 2050, and some cities and regions hope to take faster action: Copenhagen aims to become the world's first carbon-neutral capital by 2050 in 2025. At the United Nations Conference on Climate Change (COP 25) in Madrid, Spain in December 2019, we learned that the ice in Greenland is melting seven times faster than in the 1990s. A quarter of the world's population is facing problems of water shortage. In the last ten years, data from NASA indicate that since 2010, the earth has known the hottest five years recorded. As we enter the new decade, all parts of the world are feeling the impact of climate change. Almost every day, we hear about events related to extreme weather - storms, floods, droughts, wildfires and the damage they cause; events that could have been related to climate change long ago and is expected to become even more frequent and dense. Addressing the global climate crisis is a daunting challenge. The common goal of each of us is to respond to this challenge and build a green future.

Public patent beneficiaries in the field of artificial intelligence.

Conclusions

With the continuous development of the ICT industry, the United Nations has further recognized that telecommunications/ICTs are the main driving force for accelerating sustainable social, economic and environmental growth and development, and the spread of ICT and global

interconnection can accelerate human progress and bridge the digital division. And the huge potential of building a knowledge-based society. It is necessary to maintain current achievements, strengthen the work of promoting ICT for development and provide funds for this. Therefore, the United Nations has made a resolution to reaffirm the "Connected Goals 2030 Agenda" to promote the development of the telecommunications/ICT sector's global common vision, and envisage the realization of "an information society empowered by an interconnected world, in which telecommunications/ICTs facilitate and accelerate the sustainable growth and development of society, economy and environment that can be shared by all". For comparison, there are 20 American universities, 19 South Korean universities, and 4 European and Japanese universities.

Bibliography

1. Daniliuc A, Gribincea A. Cooperarea economică internațională în cadrul țărilor emergente. În: Revista „ECONOMICA” nr. 3 (85) 2013, p. 45-53.
2. Gribincea A. Specificul antreprenorial în domeniul inovațiilor. Conferința științifico-practică internațională "Știință, educație, cultură" = Международная научно-практическая конференция "Наука, образование, культура". Комрат: КГУ, 2020, p. 26-32.
3. Gribincea C. "Green economy" – the future of world economy. В: Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Том 18. Вип. 3 (43), Киев: 2019, p. 42-52.
4. Internet World Stats. <http://www.internetworldstats.com/stats.html>
5. Top 10 Countries by Number of Patent Applications in 2019. <https://www.news.ru/finance/article/2404630>
6. World Intellectual Property Organization in 2020. https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2020/article_0005.html
7. World Intellectual Property Organization: World Intellectual Property Indicators 2018. <https://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-patents/info>

UDC: 339.138, 339.133

Jel Classification: M3

RESEARCH OF THE BEHAVIOR OF THE CONSUMER ABOUT ELECTRIC CARS

CERCETAREA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI DE MAȘINI ELECTRICE

*BUZDUGAN Adriana, PhD in economics, associate professor
State University of Moldova, Chisinau*

*BUZDUGAN Adriana, doctor în științe economice, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău*

Annotation: *This research performs an analysis of existing studies and theories to identify different purchasing decision criteria for electric vehicles. A quantitative empirical study was conducted on the importance of certain attributes of the vehicle, in which consumers living in the Republic of Moldova are examined. The conceptual model used in this paper is the "Technology Acceptance Model" (TAM), which is extended by variables derived from other models, such as "The way innovation is disseminated" and "Theory of planned behavior". The article is also written based on a quantitative research on a sample of 100 people. Conclusions were drawn regarding the research hypotheses.*

Adnotare: *Această cercetare realizează o analiză a studiilor și teoriilor deja existente pentru a identifica diferite criterii de decizie de cumpărare referitoare la vehiculele electrice. Fiind realizat un studiu empiric cantitativ asupra importanței anumitor attribute ale vehiculului, în cadrul căruia sunt examinați consumatorii care locuiesc în Republica Moldova. Modelul conceptual utilizat în această lucrare este „Modelul de acceptare a tehnologiei” (TAM), care este extins prin variabile derivate din alte modele, cum ar fi „Modul de difuzare a inovației” și „Teoria comportamentului planificat”. De asemenea, articolul este scris în baza unei cercetări cantitative pe un eșantion de 100 oameni. Au fost trasate concluzii referitoare la ipotezele cercetării.*

Keywords: *consumer, consumer behavior, model consumer electric vehicle.*

Cuvinte-cheie: *consumator, comportamentul consumatorului, model de consum, vehicul electric.*

Introducere

Având în vedere problema din ce în ce mai importantă a schimbărilor climatice, obiectivul global a devenit reducerea și, în cele din urmă, eliminarea factorilor care au efecte dăunătoare asupra mediului. În plus, creșterea constantă a prețurilor la carburanți, precum și problema prieteniei cu mediul nu au fost doar factori relevanți pentru producătorii de mașini, dar și pentru automobiliștii din întreaga lume. În consecință, problema vehiculelor conduse alternative a căpătat o importanță deosebită în ultimii ani. Cu toate acestea, faptul că vehiculele conduse alternativ sunt în prezent considerate drept produse de nișă reprezintă o problemă pentru întreaga industrie. Prin urmare, acest studiu ne va oferi răspunsuri la întrebarea privind care sunt factorii și caracteristicile care ar face din vehiculele conduse alternative un produs atrăgător pentru potențialii cumpărători.

Deoarece există mai multe tipuri de vehicule conduse alternativ, această cercetare se concentrează numai pe vehiculele electrice care sunt pur conduse pe baterii. Obiectivul principal al acestui studiu este determinarea preferințelor consumatorilor, precum și importanța

factorilor legați de produs, cum ar fi investițiile și cheltuielile curente, caracteristicile tehnice, infrastructura stațiilor de încărcare și benzină, prietenia cu mediul ambiant, precum și varietatea de brand și model. Acest studiu se concentrează pe criterii de cumpărare legate de consumatori, adică medii socio-demografice.

Modelul conceptual al cercetării: scop și ipoteze. Modele Teoria comportamentului planificat (TPB) de Ajzen (figura 1.), Modelul de acceptare tehnologică (TAM) de Davis & Venkatesh și Modelul de difuzare a inovației de Rogers (figura 2.) au ajutat la trasarea unui model conceptual derivat din teoriile menționate mai sus. Teoria comportamentului planificat (TPB - Theory of Planned behaviour) a fost propusă de Ajzen (Icek Ajzen este un psiholog social și profesor emerit la Universitatea din Massachusetts Amherst) pe baza Teoriei acțiunii motivate (TRA - Theory of Reasoned Action).

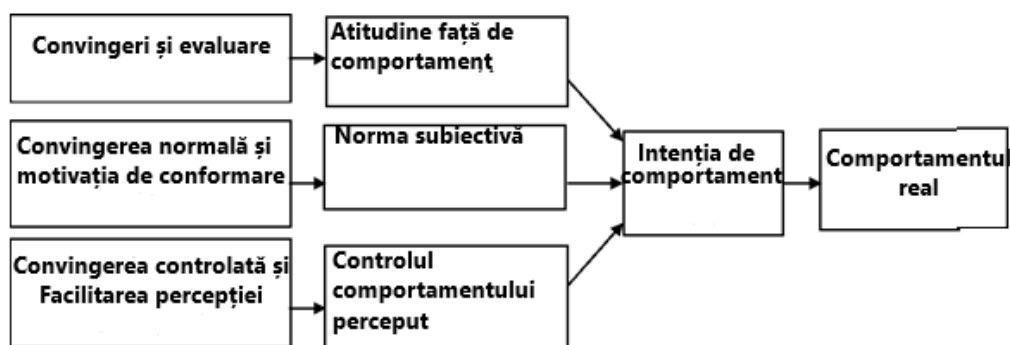

Figura 1. Teoria comportamentului planificat [1]

Dar diferă prin faptul că TPB conține dimensiunea controlului comportamental perceput (PBC - Perceived Behavioral Control), care este folosit pentru a explica limitările de TRA. TRA se bazează pe o relație între atitudinea față de comportament (ATB - attitude toward behavior), intenția comportamentală (BI - behavioral intention) și comportamentul real. Apoi, prin dezvoltare și verificare continuă, s-a adăugat dimensiunea normativă subiectivă (SN - Subjective Norm) pentru a construi un model TRA complet.

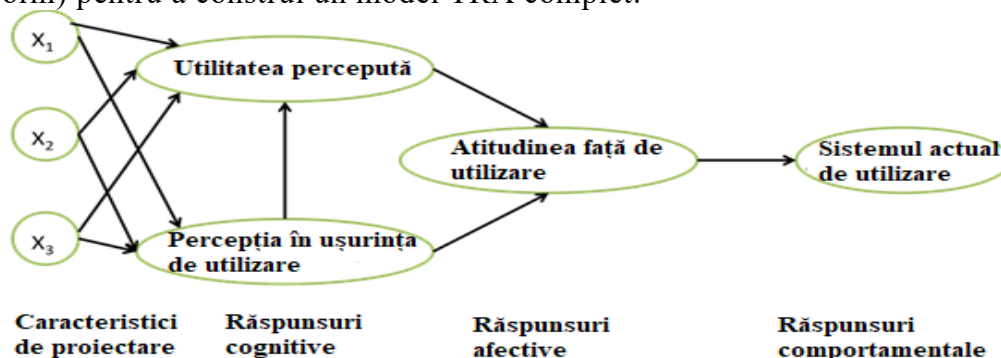

Figura 2. Modelul de acceptare tehnologică [3]

Potrivit TRA și TPB, anumite comportamente ale indivizilor sunt determinate de „intenția lor comportamentală”, care este influențată simultan de „atitudinea” și „norma subiectivă” a indivizilor cu privire la un comportament specific. Intenția comportamentală măsoară disponibilitatea individului de a se angaja într-un anumit comportament, în timp ce norma subiectivă se referă la presiunea socială așteptată pe care o primește un individ la efectuarea unui comportament. Când norma subiectivă este mai puternic influențată, are un impact mai mare asupra intenției comportamentale. Controlul comportamental perceput măsoară controlul procesului preconizat al persoanelor atunci când participă la un comportament, și anume dificultatea întâmpinată atunci când participă la un comportament.

Acest factor reflectă resursele și oportunitățile indivizilor de a se angaja în comportament. Prin urmare, TPB susține că pe lângă atitudinea față de comportament și norma subiectivă, controlul comportamental perceput afectează și intenția comportamentală.

Noile attribute derivate din modelele menționate anterior constau în: avantaj relativ, utilitate percepută, ușurință în utilizare percepută, plăcere percepută, norme sociale, atitudine față de utilizare și intenție de utilizare. Pentru a putea determina dacă este sau nu și în ce măsură afectează utilitatea percepută și ușurința perceptibilă a utilizării atitudinea față de utilizare, atributul acceptarea prețurilor este elaborat un modelul conceptual al părții empirice al acestei cercetări, conform figurii 3.

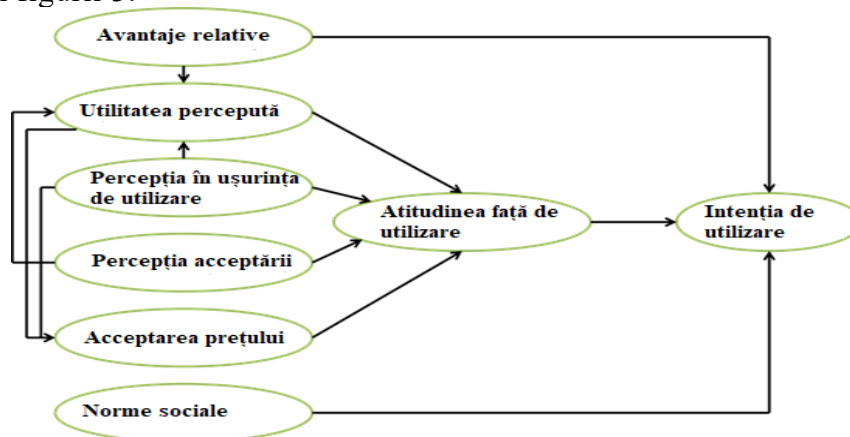

Figura 3. Modelul conceptual

Sursa: elaborat de autor

Întrucât vehiculul electric este un tip nou de vehicul personal cu tehnologie ecologică, comportamentul consumatorului de a cumpăra vehicule electrice este considerat un comportament inovator. Studiile teoretice anterioare privind acceptarea tehnologiei, comportamentul de cumpărare și inovația au adoptat de obicei TPB propus de Ajzen, TAM propus de Davis și IDT propus de Rogers. Pe baza studierii literaturii, acest studiu integrează cele trei teorii pentru a construi modelul. Potrivit TPB, factorul cheie care influențează comportamentul de utilizare real al consumatorilor este intenția comportamentală; intenția de cumpărare este influențată de atitudine, normă subiectivă și control comportamental perceput. În TAM, cele două variabile care influențează atitudinea sunt utilitatea percepută și ușurința de utilizare percepută. Potrivit lui Taylor și Todd, compatibilitatea este, de asemenea, una dintre variabilele care afectează atitudinea. În plus, potrivit Agarwal și Prasad, inovația personală afectează percepțiile individuale ale inovației tehnologiei informației. Potrivit lui Bhattacharjee, consumatorii formează evaluări bazate pe influența interpersonală și influența externă, care sunt considerate variabile care influențează norma subiectivă. Ajzen a propus că controlul comportamental perceput este foarte similar cu autoeficacitatea și a interpretat autoeficacitatea ca o condiție facilitatoare în modelul comportamentului interpersonal. Prin urmare, acest studiu consideră că autoeficacitatea, condiția de facilitare și controlul comportamental perceput sunt moderat sau extrem de corelate, ceea ce va forma un factor comun mai ridicat. Acest factor este numit abilitatea de autocontrol (SCA) de a forma un model de ordinul doi.

Material și metodă

Metodologia cercetării. Scopul acestei părți a cercetării este prezentarea proiectării, precum și a rezultatelor studiului empiric. Conform modelului elaborat (modelul conceptual), studiul are ca scop examinarea acceptării a potențialilor consumatori în ceea ce privește utilizarea unui VE. Din acest motiv, sunt examinate efectele respective ale avantajului relativ, utilitățile percepute, ușurința de utilizare percepută și plăcerea percepută cu privire la utilizarea

unui VE. În plus, sunt determinate efectele respective ale acceptării prețurilor, normele sociale, atitudinea față de utilizare, precum și intenția de a utiliza un vehicul electric. După cum s-a discutat în contextul modelului conceptual, acestea sunt atribute importante. Studiul empiric este cantitativ, în termeni de chestionar. Utilizarea acestei metode este considerată cea mai potrivită pentru acest studiu, deoarece scopul său este de a investiga care sunt factorii cei mai importanți pentru consumatorii de pe piața din Republica Moldova pentru a achiziționa un VE. De asemenea, o cercetare cantitativă pare a fi cea mai potrivită metodă, deoarece această cercetare încearcă să testeze atât teoria, cât și ipotezele menționate în modelul conceptual. Aceste ipoteze vor fi testate în analiză, pentru a susține ideile generale. Din acest motiv, abordarea poate fi argumentată ca raționament deductiv, care este o metodă de sus în jos, care lucrează de la presupuneri generale mai departe până la testarea unor ipoteze specifice.

Designul chestionarului. Această secțiune explică structura și scala selectată a chestionarului. În cadrul acestui studiu, eșantionul a fost reprezentat de persoane care locuiesc în Republica Moldova. Prin urmare, s-a elaborat un chestionar cu ajutorul Google Forms în limba română. Chestionarul este constituit din 20 de întrebări. Prima parte a chestionarului a servit drept introducere pentru a explica scopul sondajului și pentru a asigura anonimatul absolut și confidențialitatea personală a respondenților. Prima întrebare a chestionarului a fost o întrebare de intrare/filtru, prin care au fost întrebați dacă dețin permis de conducere de categoria B. Deoarece numai răspunsurile din partea deținătorilor de permis de conducere de categoria B, reprezintă interes pentru acest studiu, respondenții care au răspuns negativ la această întrebare au renunțat la sondaj. Această măsură a fost luată pentru a se asigura că respondenții sunt relevanți pentru studiul empiric. Astfel, întrebările din a doua parte a chestionarului au constat în enunțuri, folosind scala Likert în 5 puncte. Potrivit lui Schiffman [5], această scală îi vine în ajutor intervievatorului să creeze un chestionar și să interpreteze rezultatele obținute, și pentru respondent să răspundă obiectiv la întrebări. Un alt avantaj al utilizării acestei scale este că respondenților li se oferă opțiunea de a răspunde obiectiv la o întrebare, deși pot avea și atitudine neutră față de aceasta. Suplimentar, au fost utilizate întrebări închise, adică respondenților li s-a oferit în avans anumite opțiuni de răspuns, conform lui Lewis-Beck [4]. Conform lui Bryman [2], acest tip de întrebări prezintă anumite avantaje față de întrebările deschise, întrucât întrebările închise sunt mai ușor de comparat și de procesat și, pentru respondenți, acest tip de întrebări pot clarifica sensul anumitor întrebări și simplificarea procesului de completare a sondajului. În această secțiune au fost incluse întrebări semiînchise, unde respondenți au avut posibilitatea de a acordat un alt răspuns decât cele enumerate inițial. A treia parte a chestionarului constă în întrebări demografice închise, pentru a crea un tablou socio-demografic al respondenților.

Cu toate că s-a utilizat social media ca canal de distribuție a link-ului de completare a chestionarului, autorul a conștientizat riscul că respondenții care primesc chestionarul nu vor reflecta populația generală. Putem afirma, că aceste persoane au opinii foarte asemănătoare despre vehiculele electrice, deoarece mulți dintre respondenți sunt prieteni, colegi sau membri de familie. Din acest motiv, acest punct a solicitat o atenție suplimentară și au fost luate măsuri de precauție pentru a se asigura ca și respondenții din afara rețelei de cunoscuți să primească chestionarul. S-a pus un accent deosebit pe răspândirea chestionarului prin e-mail la o bază de date completă, pentru a îmbunătăți validitatea eșantionului și pentru a obține răspunsuri diverse din diferite segmente.

Ipotezele cercetării. Din aceste modele conceptuale provin următoarele ipoteze pentru studiul empiric:

H1: Ușurința de utilizare percepută afectează pozitiv utilitatea percepută

H2: Ușurința de utilizare percepută afectează pozitiv atitudinea față de utilizare

H3: Utilitatea percepută afectează pozitiv atitudinea față de utilizare

H4: Plăcerea percepută afectează pozitiv utilitatea percepută

- H5: Satisfacția percepută afectează pozitiv atitudinea față de utilizare
 H6: Avantajul relativ afectează utilitatea percepută
 H7: Avantajul relativ afectează intenția de utilizare
 H8: Utilitatea percepută afectează pozitiv acceptarea prețurilor
 H9: Ușurința de utilizare percepută afectează pozitiv acceptarea prețurilor
 H10: Acceptarea prețurilor afectează pozitiv atitudinea față de utilizare
 H11: Normele sociale afectează pozitiv intenția de utilizare
 H12: Atitudinea față de utilizare afectează pozitiv intenția de utilizare
 Ipotezele derivate vor fi testate și discutate în partea empirică a acestei cercetări.

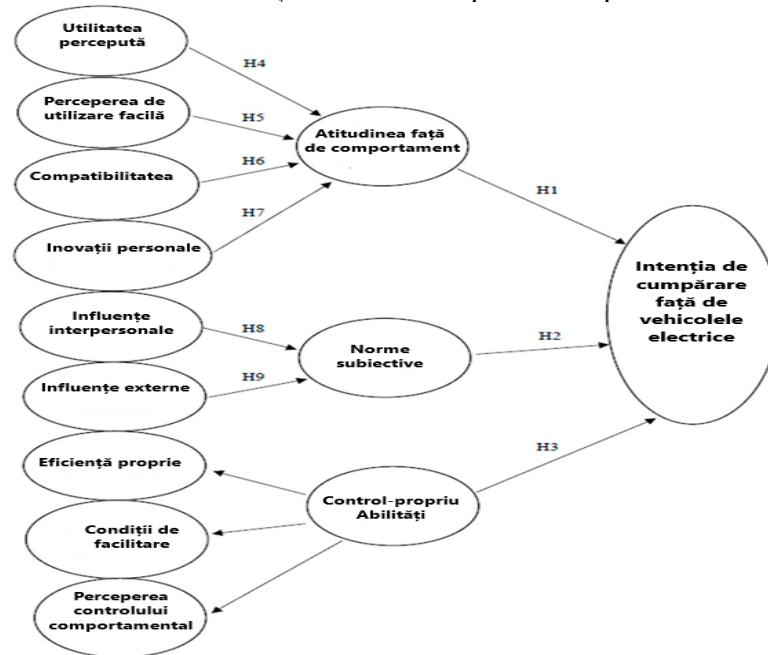

Figura 4. Structura cercetării

Sursa: elaborat de autor

Procedura de colectare a datelor. Pentru a primi feedback constructiv și pentru a elimina întrebările confuze și opțiunile de răspuns irelevante, precum și riscul de interpretare greșită și neînțelegere a întrebărilor și răspunsurilor, inițial, a fost oferit un chestionar preliminar pentru zece respondenți, pentru a testa chestionarul. Acest test prealabil a dus la relevarea neînțelegerilor în ceea ce privește întrebările, precum și la opțiunile de răspuns lipsă, care au fost apoi reformulate.

Eșantionul. Pe parcursul a 14 zile, au fost colectate în total 100 de răspunsuri la chestionar. După sortarea răspunsurilor la prima întrebare filtru, cu privire la deținerea unui permis de categoria B, la care au răspuns negativ 3 persoane, au fost procesate un total de 97 răspunsuri (conform figurii 5.).

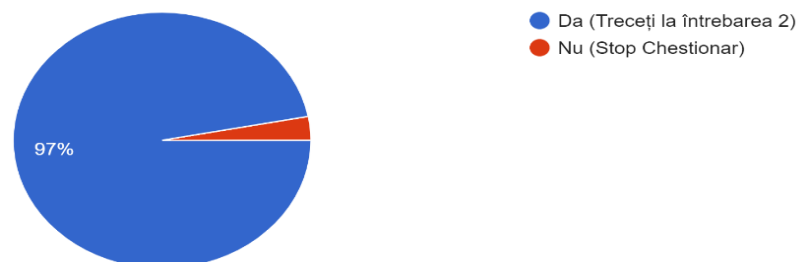

Figura 5. Rezultatele raportului de cercetare privind deținerea permisului de conducere de către respondenți

Sursa: elaborat de autor

54 la sută dintre respondenți sunt bărbați, 46% din respondenți sunt femei (figura 6.).

În ceea ce privește vârsta, 68% din respondenți au vârsta cuprinsă între 18-29 de ani, 14% din respondenți au între 40-49 de ani, iar câte 9% dintre respondenți sunt de vârstele între 30-39 ani și 50-59 ani (figura 6.).

Mai mult, 30% dintre respondenți sunt într-o relație, câte 26,1% sunt solitari și familiile deja cu copii, iar 17,4% sunt căsătoriți (figura 6.).

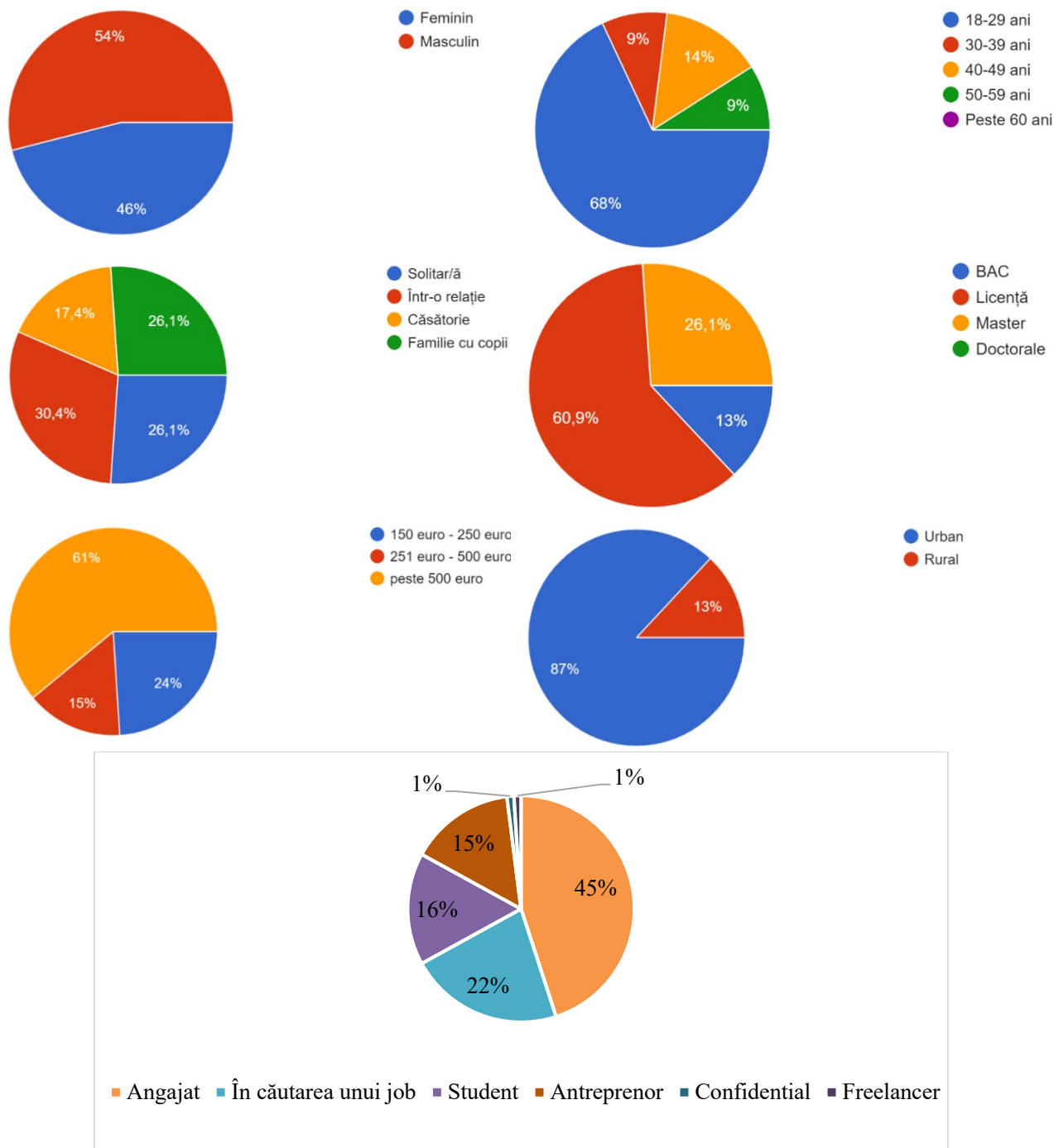

Figura 6. Rezultatele raportului de cercetare privind identitatea demografică a respondenților

Sursa: elaborat de autor

În cadrul eșantionului, există un nivel ridicat de educație, adică mai mult de jumătate dintre respondenți 60,9% și 26,1% au un studii de licență respectiv masterat, în timp ce 13% dintre respondenți au terminat liceul (figura 6.). Cantitatea mare de respondenți cu studii este datorită specificului de remitere a formularului către persoane cu nivel de studii avansate, care sunt capabile să aibă o părere proprie față de o temă specifică de cercetare.

În cadrul acestui eșantion, 45% dintre respondenți sunt angajați, în timp ce 22% sunt în căutarea unui job, 16% sunt studenți, 156% - antreprenori, 1% - freelancer și 1% a refuzat să dea detalii privind domeniul ocupațional (figura 6.).

Un total de 61 la sută dintre respondenți au un venit lunar al familiei de peste 500 euro, în timp 24% din respondenți au un venit mediu lunar în familie între 150-250 euro, iar 15% au declarat un nivel al venitului mediu lunar al familiei între 251-500 euro (figura 6.).

Un total de 87 la sută dintre respondenți sunt din zona urbană și restul 13% din zona rurală (figura 6.).

Rezultate și discuții

Raportul cercetării. În această secțiune a articolului, este determinată variabila dependentă „Intenție de utilizare”. În al doilea rând, sunt determinate variabile independente, precum „Utilitatea percepută”, „Ușurința percepută privind utilizarea”, „Confortul perceput” și „Acceptarea prețurilor”, „Atitudinea față de mașinile electrice”, „Gradul de cunoaștere a principalelor categorii de mașini electrice”, „Factorii care ar determina o decizie pozitivă în favoarea unei mașini electrice”, „Factorii care ar descuraja achiziția unei mașini electrice”, „Sursele de informare credibile pentru respondenți” ș.a.

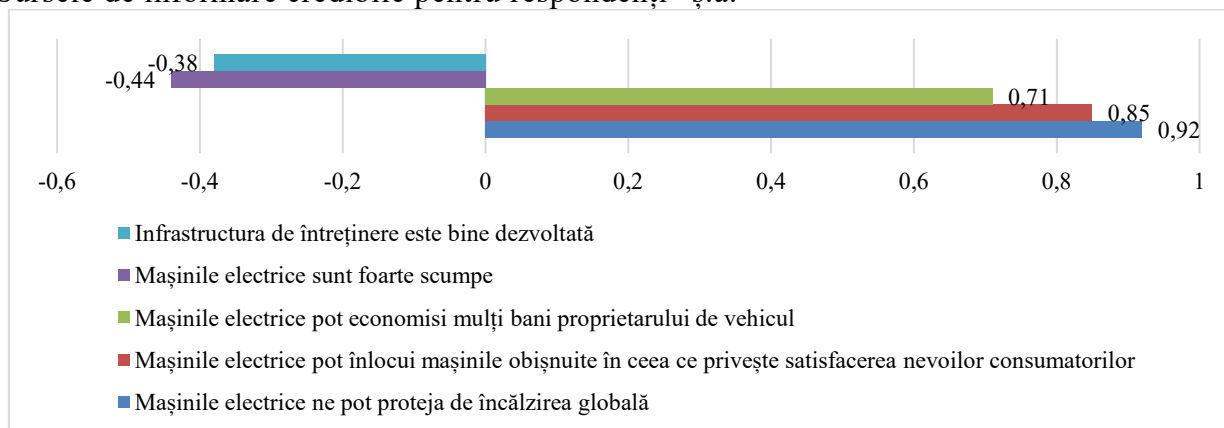

Figura 7. Rezultatele raportului de cercetare privind părerea respondenților față unele afirmații cu privire la mașinile electrice

Sursa: elaborat de autor

În figura 7 este prezentată atitudinea respondenților față de unele afirmații cu privire la mașinile electrice, scorul global al atitudinii respondenților este de 1,66 (conform Scalei Likert). Cea mai apreciată afirmație este cea legată de mediul înconjurător: Mașinile electrice ne pot proteja de încălzirea globală cu un scor de 0,92, a doua afirmație în top este cea Mașinile electrice pot înlocui mașinile obișnuite în ceea ce privește satisfacerea nevoilor consumatorilor – 0,85 și ultima afirmație care a obținut un scor pozitiv este Mașinile electrice pot economisi mulți bani proprietarului de vehicul – 0,71. Însă observăm, că respondenții au atitudine negativă față de Prețul de achiziție cu un scor de (-0,44) cât și infrastructura slab dezvoltată cu un scor de (-0,38).

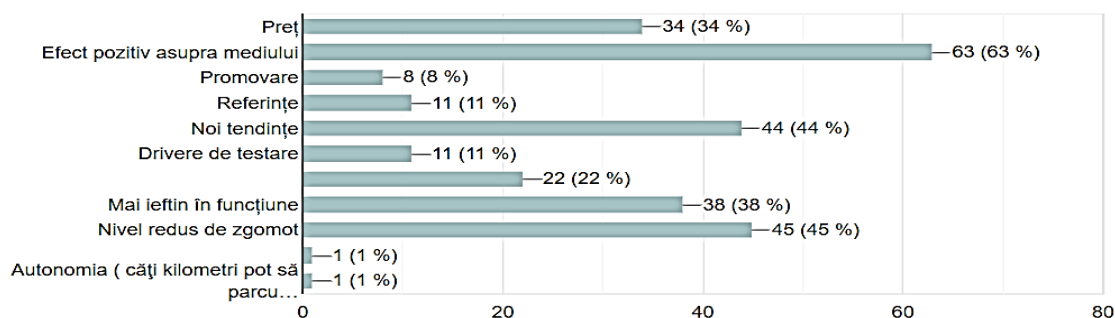

Figura 8. Rezultatele raportului de cercetare privind luarea în considerare a factorilor determinanți în achiziționarea unei mașini electrice

Sursa: elaborat de autor

Cei mai relevanți factori care ar influența consumatorul în decizia de achiziție a unui vehicul electric este Efectul pozitiv asupra mediului – 63%, Nivel redus de zgomot – 45% și Noi tendințe – 44%. Cei mai neesențiali factori sunt promovarea produselor – 8% și Autonomia vehiculului – 1%.

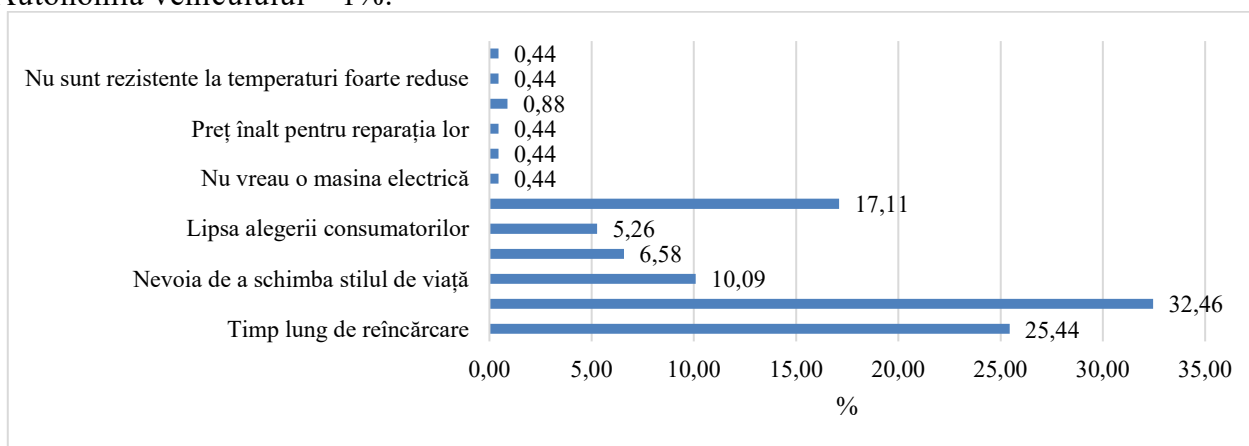

Figura 9. Rezultatele raportului de cercetare privind luarea în considerare a factorilor care îi descurajează pe respondenți în achiziționarea unei mașini electrice

Sursa: elaborat de autor

Factorii care îi descurajează pe respondenți în achiziționarea unei mașini electrice sunt clasificați conform figurii 9., unde observăm că prețul este cel care atinge un nivel de 32,46%, urmat de Timpul îndelungat de încărcare – 25,44% cât și Gama sortimentală limitată – 17,11%. Putem conchiziiona că factorii cu impact negativ mediu ar fi necesitatea de schimbare a stilului de viață, lipsa încrederii în noile tehnologii cât și lipsa unei game sortimentale diverse – aspect ce se confirmă cu întrebarea anterioară.

Conform figurii 10, putem menționa că din totalitatea de branduri de vehicule electrice incluse în întrebarea cu privire la gradul de cunoaștere, cele mai cunoscute de către respondenți sunt: Tesla – 47 voturi, Toyota Prius – 44 voturi, BMW i-series – 24 voturi și Toyota Rav 4 – 21 voturi.

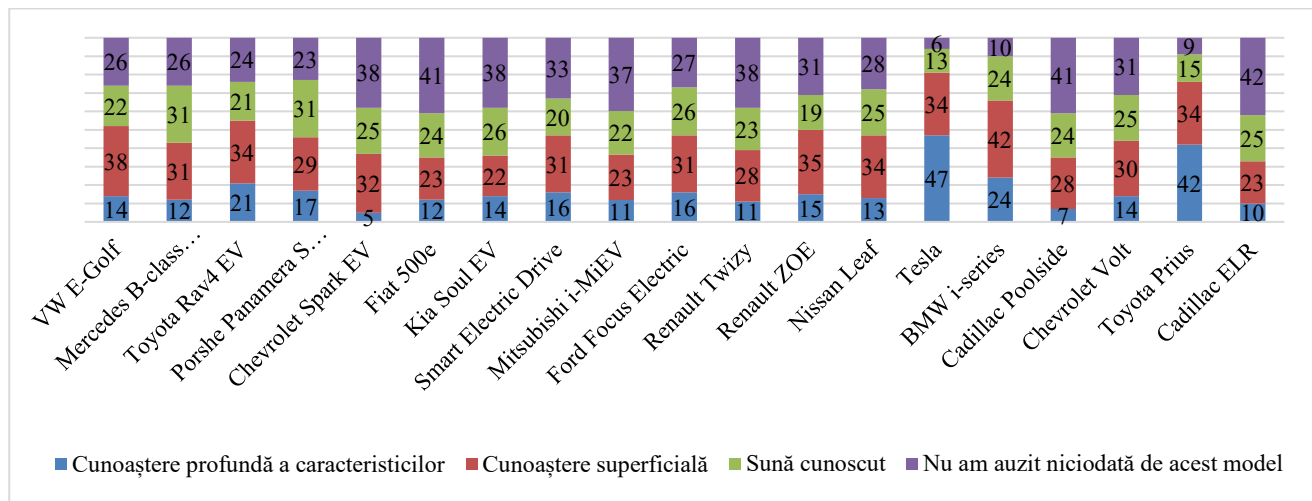

Figura 10. Rezultatele raportului de cercetare privind mașinile electrice pe care le cunosc respondenții și gradul de cunoaștere

Sursa: elaborat de autor

Cu un grad mediu de cunoaștere sunt brandurile: Renault Twizy, Renault ZOE, Nissan Leaf, Cadillac Poolside, Chevrolet Volt, Ford Focus Electric, Mitsubishi i-MiEV, Smart Electric Drive, Kia Soul EV, VW E-Golf, Mercedes B-class Electric Drive, Porsche Panamera S E-Hybrid, Fiat 500e care au acumulat voturi între 10 și 19. Cel mai puțin cunoscute sunt: Cadillac ELR, Chevrolet Spark EV.

Cele mai credibile surse informaționale considerate de către respondenți sunt clasificate în figura 11. cu o scală de la: 1 - cel mai informativ, 6 - cel mai puțin informativ – observăm că cea mai mare încredere respondenții acordă Surselor internet – 2,55 scor, și Televiziunii – 2,93 scor. Cea mai de neîncredere sursă informațională este Publicitatea exterioară, urmată de reviste și presă.

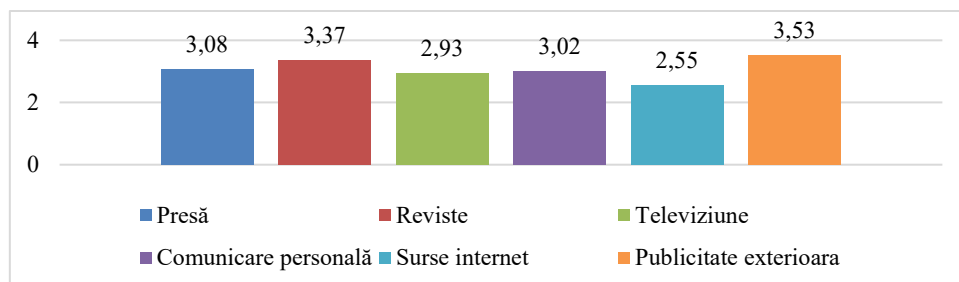

Figura 11. Rezultatele raportului de cercetare privind cele mai credibile surse informaționale considerate

Sursa: elaborat de autor

Influența mașinii electrice asupra imaginii respondentului este reflectată prin afirmația Cumpărarea unei mașini electrice va avea un efect pozitiv asupra imaginii mele cu un scor de 0,48, care reflectă că pentru respondent mașina electrică nu are impact major asupra imaginii personale cât și demonstrarea convingerilor sau statului, ceea ce putem observa în figura 12.

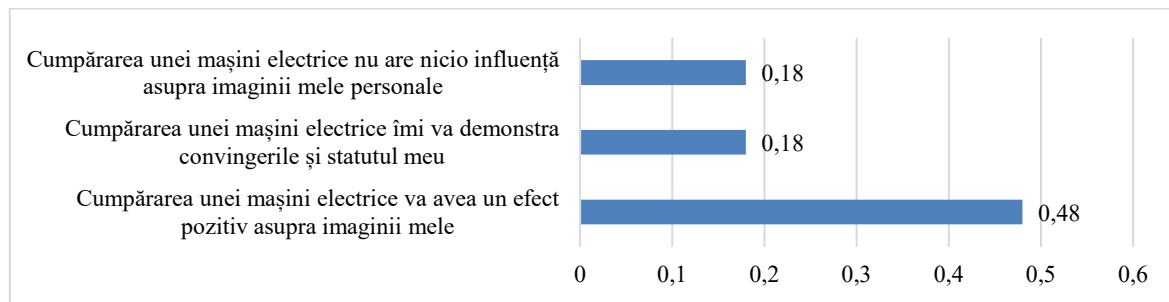

Figura 12. Rezultatele raportului de cercetare privind influența mașinii electrice asupra imaginii respondentului

Sursa: elaborat de autor

Aspectul privind acordarea importanței sfatului cuiva cu privire la alegerea unei mașini, în special a unei mașini electrice de către respondent, a determinat că 72 din total vor ține cont de sfaturile specialiștilor, 57 – vor fi atenți la fiecare sugestie, însă mai puțin relevante sunt sfaturile din partea familiei și prietenilor cât și faptul că respondenții vor să demonstreze o autonomie decizională., după cum observăm în figura 13.

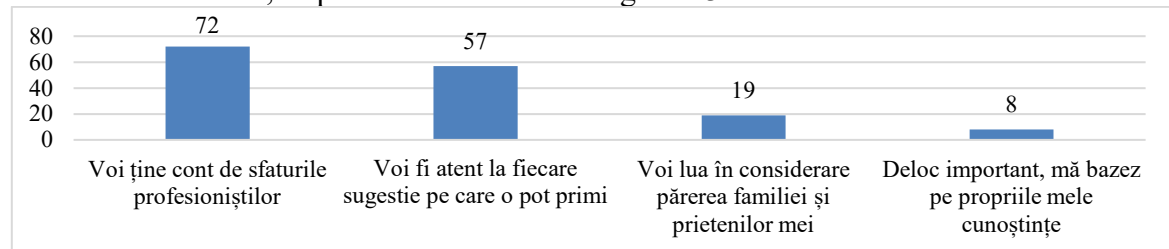

Figura 13. Rezultatele raportului de cercetare privind importanța sfatului cuiva cu privire la alegerea unei mașini, în special a unei mașini electrice de către respondent

Sursa: elaborat de autor

Probabilitatea că mașina următoare a respondentului să fie mașină electrică, putem să o deducem din figura 13., unde observăm că, 47% din respondenți au intenția să cumpere o mașină electrică în următorii 10 ani, alții 24% vor să cumpere în următorii 5 ani, 4 % din respondenți – au menționat că în viitorul apropiat planifică să cumpere, însă 24% au declarat că nu vor să procure o mașină electrică.

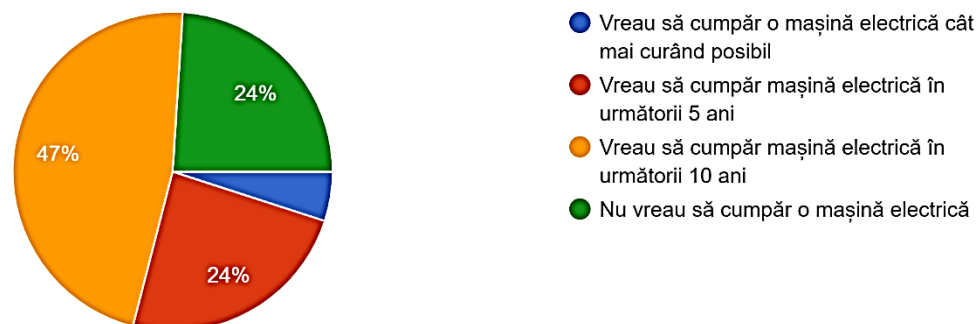

Figura 14. Rezultatele raportului de cercetare privind probabilitatea că mașina următoare a respondentului să fie mașină electrică

Sursa: elaborat de autor

Utilitatea mașinilor electrice percepută de către respondent a fost evaluată cu ajutorul unor afirmații, dintre care cel mai mare scor l-a obținut Utilizarea unei mașini electrice ar fi **utilă** pentru mine – scor 1,69. Celelalte afirmații au acumulat un scor între 0,78 – 0,95.

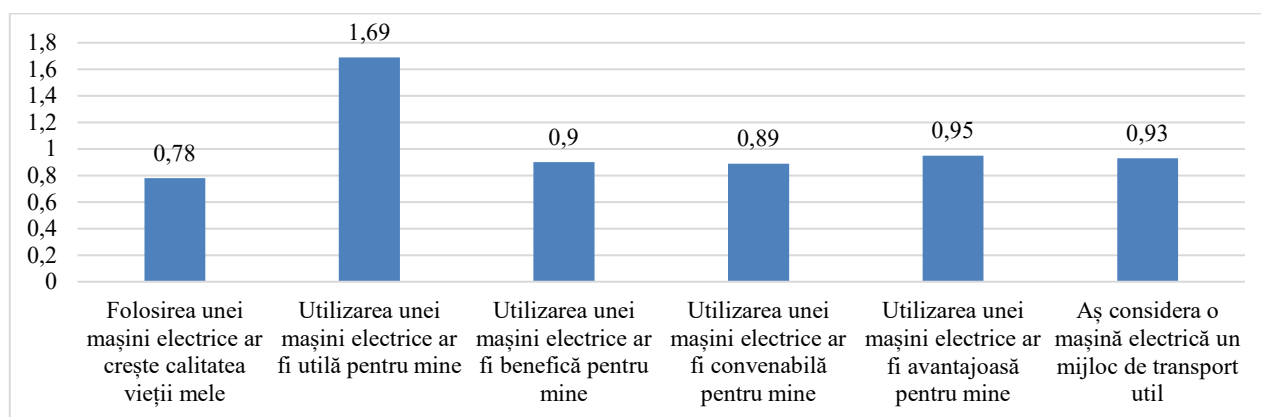

Figura 15. Rezultatele raportului de cercetare privind utilitatea mașinilor electrice
Sursa: elaborat de autor

Atitudinea respondenților față de ușurința de utilizare a mașinilor electrice, cel mai mare scor l-a obținut afirmația: Cred că mi-ar fi ușor să devin iscusit în utilizarea unei mașini electrice – 1,04; urmate de Cred că învățarea de a opera o mașină electrică ar fi ușoară pentru mine și Cred că o mașină electrică ar fi utilă să-mi îndeplinească sarcinile zilnice – scorul de 0,99; Cred că mi-ar fi ușor să programez reîncărcarea bateriei, conform planificării timpului meu – 0,98; Cred că o mașină electrică ar fi ușor de utilizat și Cred că funcționarea unei mașini electrice ar fi inteligibilă pentru mine – 0,95.

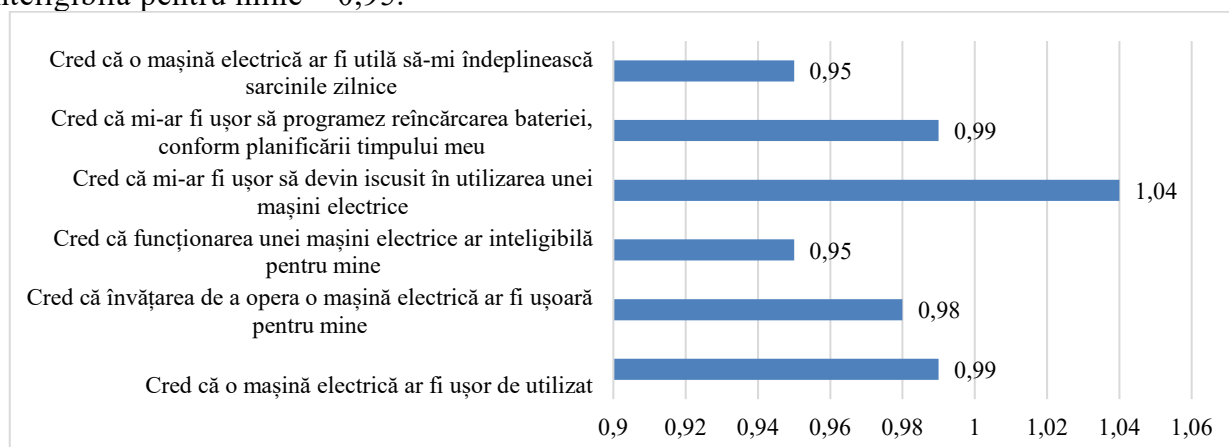

Figura 16. Rezultatele raportului de cercetare privind ușurința de utilizare a mașinilor electrice
Sursa: elaborat de autor

Impactul mașinilor electrice în viața socială a respondentului s-a dovedit a fi afirmațiile: Mașinile electrice au o imagine pozitivă în societate și O mașină electrică ar reflecta personalitatea mea – scor de 0,99 și afirmația O mașină electrică ar fi un simbol de statut pentru mine a acumulat – 0,94, Conducerea unui vehicul care atrage atenția altora este importantă pentru mine – 0,93. Cele mai puțin evaluate sunt afirmațiile Oamenii reacționează pozitiv când văd o mașină electrică pe drum – scor de 0,15 și Oamenii ale căror opinii sunt importante pentru mine găsesc mașinile electrice bune – scor de 0,18, rezultatele pot fi vizualizate în figura 17.

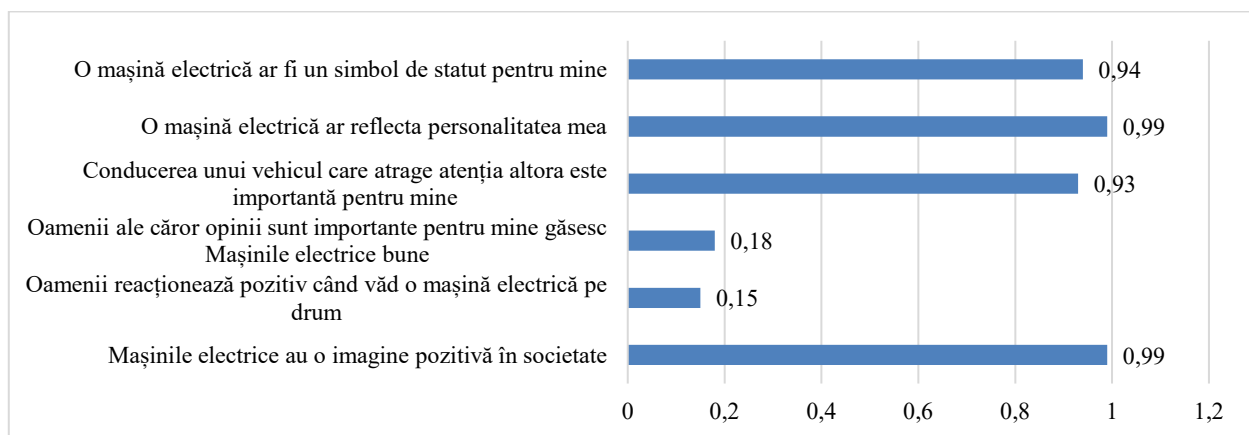

Figura 17. Rezultatele raportului de cercetare privind impactul mașinilor electrice în viața socială a respondentului

Sursa: elaborat de autor

Răspunsurile privind intenția de a utiliza o mașină electrică a fost evaluată de către respondent cel mai bine afirmația Există o mare probabilitate ca următorul meu vehicul să fie o mașină electrică cu un scor 1,73, pe locul doi. Aș recomanda altora să cumpere o mașină electrică – un scor 1,7.

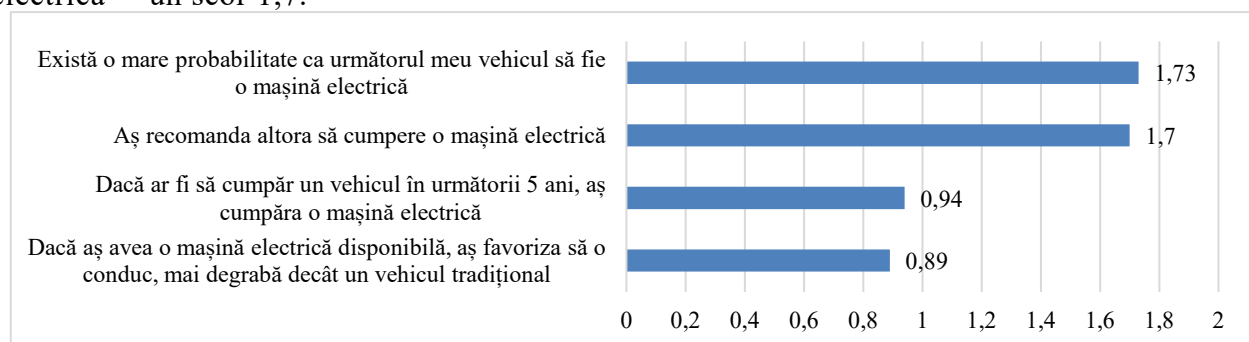

Figura 18. Rezultatele raportului de cercetare privind intenția de a utiliza o mașină electrică de către respondent

Sursa: elaborat de autor

Validarea ipotezelor. În această secțiune a lucrării, este rezumatul rezultatului ipotezelor. Ipoteza H1: Ușurința de utilizare percepută afectează pozitiv utilitatea percepută – Utilitatea percepută poate fi confirmată, rezultatele analizei au arătat că Facilitatea Perceptivă de Utilizare are un efect extrem de pozitiv asupra Utilității Percepute. Datorită corelațiilor extrem de semnificative, se poate confirma și ipoteza H2: Ușurința de utilizare percepută afectează pozitiv atitudinea față de utilizare. Mai mult, Ipoteza H3: Utilitatea percepută afectează pozitiv atitudinea față de utilizare, precum și ipoteza H5: Satisfacția percepută afectează pozitiv atitudinea față de utilizare – Atitudinea față de utilizare poate fi confirmată. În plus, a treia și ultima ipoteză referitoare la Atitudinea față de utilizarea H10: Acceptarea prețurilor afectează pozitiv – atitudinea față de utilizare Atitudinea față de utilizare poate fi confirmată. Atitudinea respondenților este mai pozitivă, cu atât sunt mai distincte, utilitatea percepută, acceptarea prețurilor și ușurința perceptivă.

În ceea ce privește factorii prognozați de utilitate percepută, se poate confirma ipoteza H4: Plăcerea percepută afectează pozitiv utilitatea percepută, deoarece rezultatele analizei au arătat o corelație puternică între aceste două atribute. Se poate susține că plăcerea percepută are un efect pozitiv și mai puternic asupra utilității percepute decât facilitatea de utilizare percepută. Cu cât este mai puternică plăcerea percepută și facilitatea perceptivă a utilizării, cu atât este

mai puternică utilitatea percepută. Ipoteza H6: Avantajul relativ afectează utilitatea percepută poate fi confirmată doar parțial, deoarece variabilele care determină avantajul relativ, cum ar fi importanța caracteristicilor tehnice, precum și varietatea de marcă și model au un efect negativ semnificativ asupra utilității percepute, în timp ce importanța mediului are efect pozitiv asupra utilității percepute. Cu cât este mai mare importanța prieteniei cu mediul, cu atât este mai mare utilitatea percepută.

În legătură cu atributul Acceptarea prețurilor, ipoteza H8: Utilitatea percepută afectează pozitiv acceptarea prețurilor - acceptarea prețurilor poate fi confirmată, cu cât este mai mare pregătirea și utilitatea percepută a respondenților, cu atât este mai mare acceptarea prețurilor. În schimb, ipoteza H9: Ușurința de utilizare percepută afectează pozitiv acceptarea prețurilor Acceptarea prețurilor nu poate fi confirmată, deoarece nu a existat o corelație semnificativă între Facilitatea Perceptivă de Utilizare și Acceptarea prețurilor.

Printre ipotezele legate de intenția de utilizare, se poate confirma ipoteza H11: Normele sociale afectează pozitiv intenția de utilizare, precum și ipoteza H12: Atitudinea față de utilizare afectează pozitiv intenția de utilizare. Cu cât sunt mai mari normele sociale și atitudinea față de utilizare, cu atât este mai mare intenția de utilizare.

A treia și ultima ipoteză referitoare la intenția de a folosi H7: Avantajul relativ afectează intenția de utilizare poate fi de asemenea confirmată, ceea ce a fost relevat de faptul că variabilele mai puțin importante ale avantajului relativ, cum ar fi investițiile și cheltuielile permanente, caracteristicile tehnice, marca și varietatea modelului, precum și atitudinea față de mediu, cu atât este mai mare intenția de a utiliza un vehicul electric.

Scopul principal al acestei lucrări a fost elaborarea factorilor determinanți pentru acceptarea vehiculelor electrice. Chiar dacă nu există o gamă la fel de largă de teorii și literatură academică pe această temă pe cât există pe subiecte destul de comerciale, se poate concluziona în lumina celor de mai sus, că combinația dintre diferite tipuri de literatură, precum și modelul conceptual derivat susținut de studiul empiric a dus la o testare cu succes a ipotezelor generate. Mai mult, rezultatul major al testării ipotezelor a fost fiabil, dar și consecvent cu ipotezele derivate.

În consecință, concluziile acestui studiu demonstrează care sunt factorii determinanți care influențează deciziile de cumpărare legate de produs și consumator legate de vehicule electrice. Datorită dovezilor empirice, această teză poate contribui la zona de cercetare încă deloc avansată în ceea ce privește acceptarea vehiculelor electrice. Pentru a îmbunătăți și a ajusta standardele actuale de chestiuni corelate cu VE la rezultatele studiilor anterioare și ale acestora, rezultatele acestui studiu pot fi de interes pentru marketeri, departamente guvernamentale și producători de automobile.

Concluzii

O concluzie a acestei cercetări este trasată ca răspuns la întrebările de cercetare.

Întrebarea de cercetare 1: Ce indicatori determină acceptarea consumatorilor cu privire la utilizarea vehiculelor electrice?

Conform literaturii utilizate în contextul acestui studiu, precum și al studiului empiric, se pot concluziona următoarele:

1. Ușor de utilizat, astfel, acceptarea consumatorilor cu privire la utilizarea vehiculelor electrice.
2. Atitudinea față de utilizare, în consecință, determină acceptarea consumatorilor cu privire la utilizarea vehiculelor electrice.
3. Atitudinea față de utilizare determină acceptarea consumatorilor cu privire la utilizarea vehiculelor electrice.
4. Studiul empiric a relevat faptul că indicatorul Acceptarea prețurilor determină și atitudinea față de utilizarea unui vehicul electric.

5. Plăcerea de utilizare percepută, acceptarea prețurilor, precum și ușurința perceptibilă a utilizării pot fi considerați factori determinanți ai acceptării vehiculelor electrice.
6. Intenția de a utiliza un vehicul electric poate fi echivalată cu acceptarea de către consumatori a vehiculelor electrice.
7. Studiul empiric a dus la dovezi că Normele sociale sunt determinante asupra intenției de utilizare.
8. Atitudinea față de utilizare a fost confirmată a fi un factor determinant al intenției de utilizare.

Întrebarea de cercetare 2: Ce factori și caracteristici ale unui vehicul electric motivează consumatorii să ia în considerare utilizarea unui vehicul electric?

În contextul acestui studiu, acești factori și caracteristici au fost împărțiți în două părți - criterii de cumpărare legate de produse și criterii de cumpărare legate de consum. Printre criteriile de cumpărare legate de produs, factorul de investiții și cheltuielile curente, adică prețul de achiziție, este de cea mai mare importanță pentru consumatori, urmate de caracteristicile tehnice precum performanța de acțiune și de accelerare, precum și infrastructura stațiilor de încărcare a bateriilor. Cu toate acestea, studiul a relevat că pentru o treime din eșantion, singurul factor motivant pentru consumatori să ia în considerare utilizarea unui vehicul electric a fost atitudinea față de mediu, în timp ce factori financiari, cum ar fi prețul ridicat de achiziție al vehiculelor electrice, au fost destul de descurajatori. Astfel, singurul motiv pentru consumatori să cumpere un vehicul electric este factorul atitudinea față de mediu, în timp ce prețul de achiziție și gama de conducere sunt motivele pentru care două treimi dintre respondenți să nu cumpere un vehicul electric. Atunci când se iau în considerare criteriile de cumpărare legate de consum, adică factorii socio-demografici, luând în considerare statutul familiei, veniturile, mediul educațional, precum și vârsta sunt factori care motivează consumatorii să ia în considerare utilizarea vehiculelor electrice.

Bibliografie

1. Ajzen I. The Theory of Planned Behavior. Organizational Behavior and Human Decision Processes. vol. 50, issue 2, p.179-211.
2. Bryman Alan. Social Research Methods. Oxford University Press, 2008.748 p.
3. Davis F.D. User acceptance of information technology: system characteristics, user perceptions and behavioral impacts. Int Journal of Man-Machine Studies. 38(3), p.475-487.
4. Lewis-Beck Michael S., Bryman Alan, Liao Tim Futing. The SAGE Encyclopedia of Social Science Research Methods. London: SAGE Publication, 2004.
5. Schiffman Leon G. Consumer Behaviour. Pearson Education Australia, 2008. 664 p.

Această publicație este elaborată în cadrul proiectului „Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova” 20.80009.7007.15, finanțat din Bugetul de Stat în cadrul Programului de Stat (2020-2023)

UDC: 347.77

Jel Classification: F23, L86, O34, O38

CONTENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

CONȚINUTUL DREPTURILOR DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ

**GRIBINCEA Alexandru, lecturer,
Free International University of Moldova, Chisinau**

**GRIBINCEA Alexandru, lector universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău**

Annotation: Legal interconnected systems facilitate the protection of IP objects through patents, copyrights and trademarks, which allows people to seek recognition or financial reward for their work. By balancing the interests of inventors and the general public, the IP system promotes an increase in the conditions for flourishing of creativity and innovation. Artificial intelligence (AI) is increasingly manifesting itself as an incentive for progress in business technologies. It is used more and more frequently in various branches and has an impact on all creativities. The development of AI is favored by the availability of large amounts of databases for training and the increase of available computing power. IA has common ground with intellectual property (IP). In the context of innovative economic globalization, the demand for IP rights - patents, trademarks, industrial designs and copyrights - is growing rapidly and is becoming more in demand. To overcome the challenges of IP, the potential of artificial intelligence (AI), analytical processing of big data and new technologies such as blockchain are used. AI is a growing incentive for progress in technology and business. It is widely used in a variety of industries: from telecommunications to unmanned vehicles.

Adnotare: Sistemele interconectate legale facilitează protejarea obiectelor IP, prin intermediul brevetelor, drepturi de autor și mărcilor comerciale, ceea ce permite persoanelor să caute recunoașterea sau recompensă financiară activitatea lor. Prin echilibrarea intereselor inventatorilor și publicului larg, sistemul IP favorizează creșterea condițiilor pentru înflorirea creativității și inovării. Inteligența artificială (IA) se manifestă tot mai insistent ca un stimulent pentru progresul în business-tehnologii. Se folosește tot mai frecvent în diverse ramuri și are un impact asupra tuturor creativităților. Dezvoltarea AI este favorizată de disponibilitatea unor cantități mari de baze de date pentru instruire și creșterea puterii de calcul disponibile. IA dispune de teren comun cu proprietate intelectuală (IP). În contextul globalizării economice inovaționale, cererea de drepturi de IP - brevete, mărci comerciale, desene industriale și drepturi de autor - este în creștere rapidă și devine tot mai solicitată. Pentru a depăși provocările PI, se utilizează potențialul inteligenței artificiale (AI), procesarea analitică a datelor mari și a noilor tehnologii, cum ar fi blockchain. AI este un stimulent din ce în ce mai mare pentru progresul în tehnologie și afaceri. Este utilizat pe scară largă într-o varietate de industrii: de la telecomunicații la vehicule fără pilot.

Keywords: inventions, discoveries, creativity, intellectual property, innovations, patent, marketing, copyright.

Cuvinte-cheie: invenții, descoperiri, creativitate, proprietate intelectuală, inovații, brevet, comercializare, poziție de autor.

Making innovations - is the only fundamental thing in history
Joseph A. Schumpeter

Introduction

The key objective of the Intellectual Property Law is to facilitate the creation of a range of intellectual property for consumers. There is no doubt that the mastery of advanced technologies and the latest knowledge are the main conditions for achieving international competitiveness of the country and the rapid growth of trade. The results of intellectual activity become the most important factor in the current stage of deepening international economic relations. Intellectual property (IP) is the most important element of the country's innovative development, a condition for modernizing its economic activity. Proof of the significance of IP is that it is one of the most expensive assets in commercial operations. We note that the value of the brands of companies with a global image amounts to billions of USD. Among the most recognized brands we highlight: Google - 44.4 billion USD, Microsoft - 42.9 billion USD, Wal-Mart - 36.3 billion USD, IBM - 36.3 billion USD, Vodafone - 31.0 billion USD. Studying these processes is important because of the impact on progress and world trade.

Materials and methods of research

The degree of research of the topic is determined by the significance and importance of the field of activity and the development of the competitiveness of economic entities, countries and regions. The activity conditions of the emerging economies on the market is interconnected with innovative novelties, know-how, IP, factors of the development of priority advantages: economic, social, legislative ones, etc. The issue of intellectual property law, according to academician N. Petrakov, is poorly developed both legally and economically. The works of E.V. Khalipova, dedicated to sociology and the constitutional legal concept of intellectual property should be mentioned in this context. Valuable works were written by N.M. Keyserova, T.M. Shamba on general methodological issues of intellectual property. Estimating the state of affairs in the field of IP, we appreciate the works of scientists, researchers in the field. Though we notice that unresolved problems still exist.

The main purpose of the research is to study and develop the methodological basis for studying the influence of an intellectual product, mainly in the form of IP, on the modern system of world economic relations.

The research methodology is the scientific papers of local and foreign scientists referring to factors in advancing national competitiveness at the macro and microeconomic level of organizations, which rely on IP, as well as cutting-edge technologies: J. Schumpeter Aniskin Yu.P., Gunin VN, Baranchev VP, Kaplan R., Norton D., Porter M., Salomatin NA, & c.

Results and considerations

Results and analysis. Intellectual property is associated with creativity of thought. For a long time in economic science, the notion of economic development has been identified with economic growth. The first to become seriously engaged in the essence of this paradigm was Joseph A. Schumpeter. He proved that economic growth - is the increase in production and consumption of the same products / services over time, and economic development - is primarily the emergence of something new / previously unknown - innovation. Nowadays, more and more attention is paid to innovations and innovation development as a factor of economic growth and qualitative essence, the source of innovations being entrepreneurship [4].

One and the same object can be protected simultaneously by several types of intellectual property rights on the territory of different states.

Table 1. Innovative economic rating, 2020 [6]

Economy	Total Score 2020	R&D Intensity 2019/18	Manufacturing Value-added 2020/19	Productivity 2020/19	High-tech density 2020/19	Tertiary Efficiency 2020/19	Researcher Efficiency 2020/19	Patent Activity 2020/19
Germany	88,21	8	4	18	3	28	11	3
R.Coreea	88,16	2	3	29	4	16	5	11
Singapore	87,01	12	2	4	17	1	13	5
Switzerland	8,67	3	6	14	10	17	3	19
Sweden	85,50	4	16	19	7	13	7	18
Israel	85,03	1	31	15	5	32	2	7
Finland	84,00	10	15	9	14	24	9	10
Denmark	83,622	7	24	6	8	31	1	24
USA	83,17	9	27	12	1	47	29	1
China	78,80	15	14	47	11	5	39	2
Romania	65.25	56	19	32	23	27	47	30

Innovation is a crucial factor in national prosperity and growth. China's rise and the fall of the United States suggest that without investment in education and research, trade tariffs will not sustain the US economic advantage.

Copyright is designed to encourage design of original artwork, music, and literature, from books and paintings to movies, audio, video, and software. The copyright system encourages creative expression, allowing authors to reap economic benefits from their work [6]. In addition to property rights, the copyright institute also provides for the provision of non-proprietary personal rights to authors, which, on the one hand, allow creators of works to claim recognition of the author, and, on the other hand, to prevent distortion or alteration of works that discredit the image of their authors.

The **patent** is granted to public authorities and gives the inventor the right to prohibit all third parties from using, producing, selling, offering for sale or importing their invention without their permission, it is prohibitive rather than permissive in nature. Instead, the inventor is obliged to provide the patent documentation, which will then be made available to the public, a detailed description of his invention. In essence, patents are a form of social contract between inventors and society. Innovations, information that the inventor prefers not to disclose, are called "know-how" or "trade secrets" and are protected by other legislation.

Patents can protect inventions that meet the following three conditions:

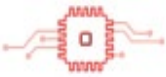

- the invention must be new, no information about it has been published and it has not been used publicly;
- the invention must be industrially applicable (used or reproduced on an industrial scale);
- the invention should be original.

Over time, national patent systems have emerged in many states. This happened for several reasons, namely:

- the patent system facilitates the disclosure of information to all members of society, without exception, thus increasing the level of accessibility of technical and scientific knowledge (inventions, which changed the world: writing, printing, cement, microscope, electricity, telephone, photography and film, gas mask (Zelinski N.), radio, television, Internet [9].

- patent systems stimulate innovation, investment in R&D and the promotion of future inventions, providing the opportunity to receive rewards for such activities;
- the limited validity (20 years) of patents facilitates the rapid implementation of the subject of inventions in the commercial circulation, as a result of which companies start to benefit from them [4];
- by encouraging the disclosure of detailed information about inventions, patents avoid repeated research, stimulating research in new fields, innovation and competition;
- a patent is perceived as a legal title of trust in the field of intellectual property, granted in most countries as a result of a thorough examination.

Table 2. The five main areas of innovation technology. Number of published applications and their share of the total number of applications [1]

20271	19152	16577	15826	10867
Digital communication	Computing	Electrical technology, appliances, energetics	Medical appliances	Transport
				
8,6%	8,1%	7,0%	6,7%	4,6%

Industrial design rights protect the appearance of products and their packaging, combining form (design) and functionality. The minimum eligibility criteria for industrial designs by intellectual property rights include (i) novelty and (ii) originality and are derived from patent and copyright law, respectively. A protected industrial project should have an aesthetic value, not be limited to technical functionality and be different from identical or similar design solutions, which have become more known before. An industrial design can be two-dimensional (drawing) or three-dimensional (model). Industrial models have a significant impact on the competitiveness of goods, increasing commercial value and are key assets in a number of industries, for example, in the textile industry, in the fashion industry, in the manufacture of jewelry, mobile devices for users, automobiles, appliances, furniture and decorative elements [7].

Trademarks allow consumers and entrepreneurs to distinguish between the goods and services of different producers and to choose the products of whose image they are sure (fig. 3). Thanks to trademarks, manufacturers of goods and service providers who have invested time, effort and money in strengthening their brand image have the opportunity to prevent others from unfairly benefiting from their reputation. Thus, fair competition is maintained in the market and companies are encouraged to invest resources in quality improvement activities and maintaining a high consumer opinion about their goods and services. Trademarks, names, symbols, brands and even colors, smells, sounds and volumetric images can be protected as trademarks. Thus, almost any distinctive feature of a product or service can be legally protected as a trademark.

According to the text of the TRIPs Agreement, geographical indications are names that recognize a product as coming from the territory of a member state or a region or locality in that territory, where a certain quality, reputation or other characteristics of the product, largely associated with its geographical origin: Cricova, Milestii Mici, Purcari, Tokaj etc.).

Table 3. Countries and their specialization in technical fields [1]

	USA	China	Japan	Germany	S.Korea
Electrical engineering, devices, electrical engineering		3rd	1st	1st	2nd
Digital communication	3rd	1st			1st
Computer engineering	1st	2nd	3rd		3rd
Transport			2nd	2nd	
Medical equipment	2nd				
Mechanical elements				3rd	

Content of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property [8], the Madrid Agreement for the Suppression of False Indications of Origin [8] and Misleading Products of 1891 and the Lisbon Agreement for the Protection of Designations of Origin [7] and their international registration in 1958, as amended by the Geneva Act of 2015, also lay down general rules to ensure the legal protection of geographical indications. In fact, we have three opportunities to classify a product, depending on the relationship between its quality and geographical origin, although not all of these forms of legal protection apply in every jurisdiction:

1. Indications about the place of origin, which reflect the origin of products or services in a specific country, region or place, for example, "Made in France", "Made in China", "Made in USA".
2. The geographical name is "the name of the area, region, locality, large city, suburb, small town or settlement, or any other geographical or topographic element of public or historical interest" [3]. Geographical indications that a product can be identified as originating in the territory of a member state, a region or a locality in that territory, where it is found to have a certain quality, reputation or other characteristics of the product, which are largely associated with its geographical origin, for example, Colombian coffee, Murano/Burano glass, Toledo steel, Bordeaux wine, Abrau-Dyurso sparkling wine, etc.
3. Designations of origin, which indicate the origin of goods in a given area, but are limited to cases where the special properties of the goods are determined by the geographical conditions characteristic of that area, including natural conditions and human factors such as Champagne, Roquefort, Tequila.

Reproduction rights are a special type of intellectual property (*sui generis*) for new plant varieties and give the author the exclusive right to use the selection for up to 20 years (up to 25 years for grape varieties and tree crops).

IP intellectual property has often been used by companies to increase their competitiveness in the process of introducing goods and services into civilian traffic. At the same time, the fact that IP itself is a valuable asset that can generate revenue through licensing, improving the company's balance sheet, increasing share capital or using it as collateral for loans and other financing is gaining widespread recognition. The IP trading market is growing in both volume and number of players, which includes various intermediaries and trading platforms. New forms of business have also been introduced, which offer inventive solutions for creating, licensing and searching for IP.

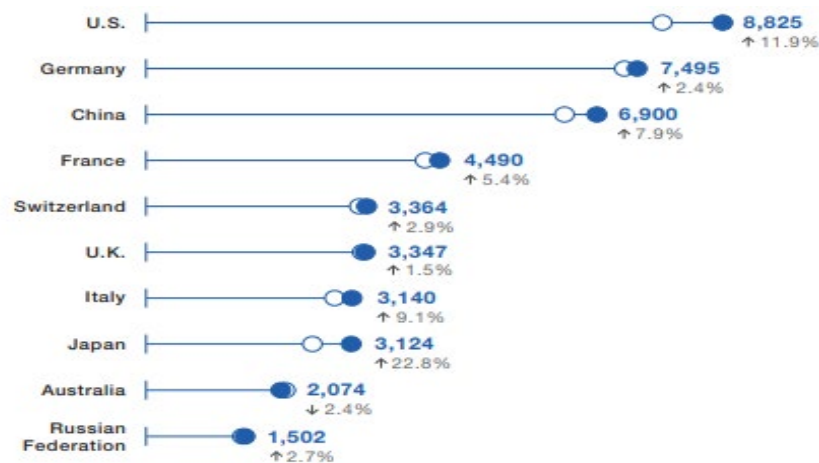

Figure 1. Major users of the Madrid system, 2018 [7]

The WIPO system in Madrid allows the owner of a trademark to register the trademark in several countries at the same time, by submitting a single application to the national IP agency. We can note that since 2011 China has stood out in the first place by the number of applications for all types of IP, devastating the US. The number of patents in China was obtained by Chinese citizens - 80% of all applications. We can note China's success in the field of IP protection. The vast majority of applications for registration came from transnational corporations. Among them we can notice Panasonic - over 3636, Samsung - 3336, LG Electronic - 2850, Honda Industrial - 2053, Toyota Automobile - 1697, Sony Corporation - 1555, Sanyo Electronic - 1498, Philips Electronic 1324. Exception makes Jiangnan University, - a center significant amount of innovative research [2].

The main players in the field of R&D with intellectual property assets stand out actively in the field of ICT. The ICT business areas include the manufacturing of ICT equipment (classes 2610, 2620, 2630, 2640 and 2680), trade in ICT equipment (classes 4651 and 4652), ICT services (class 5820), telecommunications (group 61), computer programming (division 62), data processing (group 631) and repair of computers and communications equipment (group 951) [5].

A selection is subject to protection only under certain conditions:

- novelty - the claimed achievement has not been used in the protected area for at least one year and outside it - at least four years (or six) until the application was submitted;
- distinctiveness - it is necessary to distinguish the image from any other known achievement, existing at the time of application;
- homogeneity - the realization of the claimed selection must be quite homogeneous in its respective characteristics;
- stability - the relevant characteristics of the variety must remain unchanged after repeated propagation.

Assignment to a certain systematic category. Intellectual property has long been used by companies to increase competition in the process of introducing goods and services into civilian traffic. However, the fact that IP itself is a valuable asset that can generate revenue through licensing, improving the company's balance sheet, raising share capital or using it as collateral for loans and other financing is gaining increasing recognition. The IP trading market is growing in both volume and number of players, which includes various intermediaries and trading platforms. New business models have also been introduced that offer inventive solutions for creating, licensing and searching for IP.

Conclusions

The new challenges of our time, such as the development of artificial intelligent technologies, robotics, the Internet of Things (IoT), robotic machines, three-dimensional printing, nanotechnology, biotechnology, can only affect the development of legislation.

Intellectual property law, like any commercial law, is linked to the strategic objectives of each company. It can be extremely complex without being simplistic. The very concept of "intellectual property" is misleading, as there is no uniformity between the various rights to which this phrase refers. Patents, trademarks, copyrights, confidential information laws (trade secrets, know-how) and other IP laws have various justifications for public policy and highly contradictory characteristics, including by country. Similarly, no company can have a uniform IP policy or strategy if this business does not deal exclusively with a single form of protection of the results of intellectual activity.

Bibliography

1. Director General's Report to the 2019 WIPO Assemblies. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/eng/wipo_pub_1050_2019.pdf
2. Gribincea A. Economic globalization versus sustainable development. In: The Journal Contemporary Economy. Vol. 4, Nr. 2/2019, p.112-119.
3. Gribincea A. Innovation Vector: Pros and Cons. In: Intellectus. 2019, nr.1-2, pp.84-94.
4. Joseph A. Schumpeter. Innovation and entrepreneurship. https://www.researchgate.net/publication/256060978_Schumpeter's
5. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2018. https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/sti_scoreboard-2017-fr.pdf?expires=1594236580&id=id&accname=guest&checksum=C344A27AE9127574C471BDD7DF664B52
6. Rating of innovative economies 2020. Bloomberg Innovation Index 2020, TheWorldOnly.Org
7. WIPO IP Facts and Figures 2019. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo_pub_943_2019.pdf.
8. Об интеллектуальной собственности. <https://www.wipo.int/about-ip/ru/>

UDC: 005.94, 338.24

Jel Classification: G32, D83, O31, M12

USING KNOWLEDGE MANAGEMENT AS A PILLAR OF COMPETITIVE STRATEGY

UTILIZAREA MANAGEMENTULUI CUNOȘTIINȚELOR CA PILON AL STRATEGIEI COMPETITIVE

*ABU ARAR HAILA, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*ABU ARAR HAILA, doctorand
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The concept of "knowledge management" is associated with modern science and practice of management. Knowledge management is a systematic process of identifying, using and transmitting information and knowledge that people can create, improve and apply. Knowledge management can be defined as the art of creating value from intangible assets of an organization, as a focused process of converting knowledge into value. Knowledge management leads to changes in the mindset of many managers, to a departure from various obsolete, orthodox approaches. The main goal of knowledge management is the creation of new and more powerful competitive advantages.*

Adnotare: *Conceptul de „management al cunoștințelor” (management of knowledge) sau managementul cunoștințelor este asociat cu știința și practica modernă a managementului. Gestionarea cunoștințelor constituie o activitate continuă, sistematică de identificare, folosire și operare a informațiilor și cunoștințelor pe care societatea le elaborează, modelează și utilizează. Manipularea cunoștințelor poate fi percepută ca iscusința creării valorii din activele intangibile ale unei organizații, ca un proces focalizat de transformare a cunoștințelor în valoare. Gestiunea cunoașterii implică modificări în mentalitatea multor oameni de afaceri, care se detașează de la multiple abordări învechite, ortodoxe. Principalul obiectiv al procesului decizional vis-à-vis de cunoștințe se axează pe avantaje sinergetice noi și mai puternice.*

Keywords: *management, knowledge, skills, advantages, transformation, value, competition.*

Cuvinte-cheie: *gestiune, cunoștințe, abilități, avantaje, transformare, valoare, concurență.*

Introduction

Knowledge is currently becoming the main source of competitive advantage for both individuals and economic structures. The main stake of the new era is the motto of the new information age is intellectual competitiveness. In the new stage of social evolution, most of the time will be dedicated to the creation, storage, processing, dissemination of knowledge for their subsequent practical application. Under these conditions, OECD countries, due to their geopolitical position, can and should become the intellectual link between the different national cultures in the emerging noosphere today. To do this, it is first necessary to establish a constant process of creating and transforming knowledge into goods and services that have value for consumers. Therefore, taking into account the problem of production and knowledge management, the experience gained in this direction in different developed countries that can be used for creative purposes is undoubted [1].

Knowledge management refers primarily to the management of intellectual capital. The main tasks of this department are:

- 1) achieving the objectives of the organization due to the increase of intellectual capital and its effective use;
- 2) increasing the efficiency of decisions;
- 3) creating premises for innovation emergence;
- 4) the use of comparative evaluation in all fields of activity;
- 5) training and motivation of employees;
- 6) improving the efficiency of design, manufacturing, procurement and marketing processes.

The knowledge management system is a combination of interactive and interdependent elements related to knowledge management (processes, databases, software, organizational structures, etc.), ensuring the achievement of objectives.

The integrated knowledge management system, proposed by Probst, S. Raub, and K. Romhardt, lacks complex approaches and evaluation methods for analyzing the processes of organizational management of knowledge in a dynamic environment, there is a constant change and the associated uncertainty in [5].

Degree of investigation. A deep interest in knowledge arose in the development of the theory of the information society. Independently of each other, a number of foreign researchers almost simultaneously substantiated the transition of mankind to a new era, which differs from previous forms in that knowledge plays the main role in it. Among them are such well-known scientists as P. Drucker, E. Toffler, J. Brian Quinn, R. Rich, D. Bell, J. Gelbraith, J. Martin, M. Polany, F. Fukiyama, J. Schumpeter, L. Edvinson, M. Malone, J. Habermas, N. Luman, M. McLuhan, M. Castells and many others. Justifying the increase in the importance of knowledge, P. Drucker, for example, indicates that this circumstance makes the new formation unique. Sharing his opinion, A. Toffler predicts an early replacement of all material resources with knowledge, and J. B. Quinn claims that in the near future the cost of products and services will be determined by the possibility of developing intangible assets based on knowledge.

The purpose of the study is to develop a theoretical and methodological model of knowledge management at the macro and micro levels, to determine the nature and mechanisms of managerial influence on the creation and practical use of knowledge, to develop a series of recommendations in order to improve it aiming, at the same time, at optimizing the way organizational structures work and develop as well as increase their competitive advantages on the market.

Materials and methods of research

In methodological terms, the present study is grounded on the use of some general methodological principles such as objectiveness, systemicity, determinism, concreteness and comprehensiveness, the interaction between theory and practice as well as analytical and dialectical perspectives. Of great importance for the disclosure of the research problem were the principles of interpretive sociology alongside with traditional methodological approaches to sociological analysis of empirical material: factorial operationalization, investigation of institutions and identification of value orientations. A research tool worth mentioning was the method of structural-functional analysis. Other methods used were the comparative method, statistical method, argumentation. The author also used identification of relationships between cause and effect.

In recent years, there have been major changes that occurred both in the economy and business. These have stimulated major interest in knowledge management. The changes mentioned include the following:

- 1) knowledge turns into the major resource of economic development and growth;
  - 2) industries based on knowledge become leading;
  - 3) knowledge is taking an increasing share in the cost structure of products and services.
- Knowledge management [2]:
- 1) turns it into the organization's practice. The purpose of identifying the best experience and its use is becoming a key strategy for the development of organizations;

- 2) generates and develops knowledge about customers by building appropriate databases, consumer profiles, sales support systems;
- 3) today, when knowledge is a real power, this power is gradually moving to consumers, giving them the opportunity to strongly influence sellers and producers;
- 4) the intellectual capital belongs to the enterprise and can be of several types: human capital, organization's capital consumers. It turns the focus onto existing intangible assets, extends the results of R&D to similar projects [4];
- 5) the *innovation* capability will be used to *create* a new resource in business, contributes to the formation of innovative climate, supports specific innovative projects.

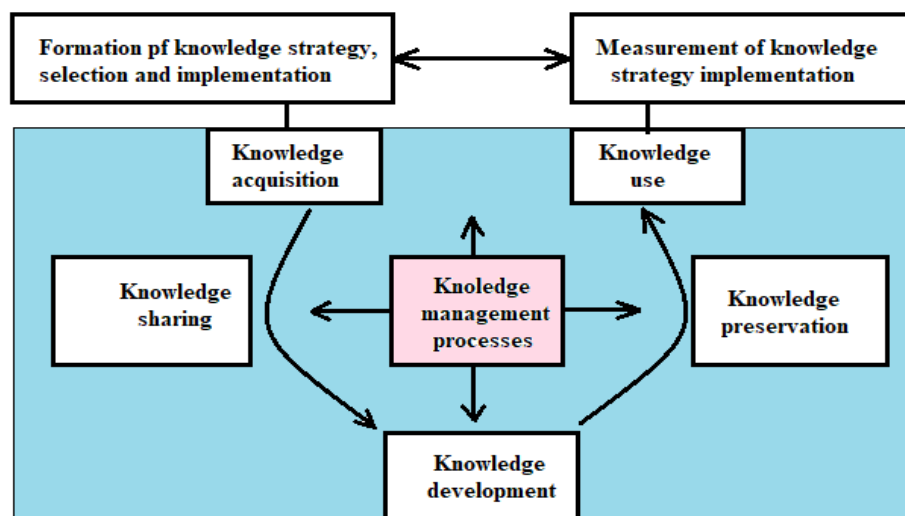

Figure 1. The knowledge management process [2]

For successful implementation of knowledge management, you need:

- 1) a good technological infrastructure that allows using communications effectively transfer and disseminate knowledge;
- 2) a high organizational culture that promotes the transfer of knowledge from one employee and unit to another;
- 3) continuous and qualified staff training. Knowledge management for each organization provides an opportunity [3]:
- 4) faster respond to the requirements that come from clients with more effective and even unconventional solutions and prevent the clients from searching for solutions from rivals;
- 5) faster innovation in products in order to deliver them to customers;
- 6) make use of partners' intellectual capital carrying out joint technical, functional, industry expertise;
- 7) accelerate staff training and transfer;
- 8) save resources by reusing once found solutions.

As P. Drucker notes, "a knowledge society will inevitably become much more competitive than any other society in the history of mankind. The reason is simple: after knowledge becomes available to everyone and everyone, there will no longer be an excuse for bad work. There will be no place for "poor" countries. Only ignorant countries will remain. The same will apply to individual companies, individual industries, and individual organizations of any type [6]. The same will apply to individuals. In fact, developed societies have already become much more competitive for people than societies at the beginning of the 20th century, not to mention the earlier societies that existed in the 19th or 18th centuries" [3].

The knowledge management process is associated with such popular concepts of modern management as:

- a) intellectual capital;
- b) learning organization;
- c) use of information technology;
- d) benchmarking, use of best practices;
- e) team building and group work.

Knowledge management answers the following questions [2]:

1. How can you manage the most important corporate asset - intellectual capital?
2. How can intellectual capital release other types of capital?
3. What are the new principles and management methods in the information economy?

Knowledge management is a fairly young concept that appeared only in the last 10-15 years. One of the first books on knowledge management was published in 1987. Then the first scientific conference devoted to this issue took place. Since 1994, in the West, large consulting firms have been offering their clients knowledge management services and seminars. Thus, today knowledge management is no longer news. Although it is a young, but already established scientific discipline and a field of managerial practice.

Knowledge is a type of resource that significantly distinguishes one business from another; a resource that is not amenable to reproduction by competitors. Companies that know how to manage it receive unique and sustainable competitive advantages [4].

The knowledge system must meet the following conditions:

- 1) ensuring the qualification level of personnel and the performance of their functions, operations, business processes and projects;
- 2) generalization of available experience of solved tasks, completed projects;
- 3) implementation of benchmarking function;
- 4) designing an intellectual base for providing various types of resources;
- 5) identifying most important internal and external trends for weak signals and providing forecasting of future situation;
- 6) formation and development of knowledge of the personnel of an enterprise;
- 7) providing continuous self-education of an enterprise as a whole;
- 8) development of a strategic vision of the future;
- 9) ensuring development and changing organizational culture.

The structure of knowledge includes the following elements [7]:

a) knowledge of the past:

- assessment, selection, analysis and generalization of own experience;
- collection, assessment, analysis and development of other people's experience;
- knowledge of the history of the industry, enterprise, unit, group, profession.

b) knowledge of the present:

- ongoing internal monitoring of the organization and knowledge of the most important internal trends;
- monitoring of the state of the external environment of the organization and knowledge of the most important external trends"; recognition of weak and strong signals.

c) knowledge in the form of abilities, skills, competencies, intelligence:

- knowledge of employees;
- knowledge of functional and design teams;
- intellectual property of the enterprise;
- key competencies of the organization by type of activity;
- current competitive advantages;
- innovations (product, technological, marketing, organizational);

- new enterprise values.
- d) knowledge of organizational culture:**
- professional language culture;
- knowledge of other activities.
- e) knowledge about the future:**
- strategic vision of the prospects of the enterprise by type of activity;
- understanding of future economic development trends.

A knowledge base is a collection of knowledge of employees in an enterprise, other knowledge useful for activities of an enterprise (company).

Figure 2. Knowledge management [6]

Countries such as Japan, China, South Korea, Singapore, Malaysia succeed thanks to mastery in implementation of their ideas and technologies, perseverance and hard work. According to one of the most famous theoretical physicists of our time, Stephen Hawking, humanity is entering an era of self-determination of its own evolution, which requires continuous modernization. Your knowledge is the result of your work. The more you work and strive for self-education, the more you learn. We consider knowledge as an economic resource of the state, a factor of production. We are successively modernizing the national education system, bringing it closer to international standards.

Table 1. Ranking of the world countries by education level index [7]

Rating	Country	Index	Rating	Country	Index	Rating	Country	Index
1	Germany	0.946	8	UK	0.916	15	Slovenia	0.893
2	Australia	0.923	9	Finland	0.915	16	Czech Republic	0.892
3	New Zealand	0.923	10	Sweden	0.914	17	Canada	0.891
4	Denmark	0.920	11	Netherlands	0.906	18	Lithuania	0.890
5	Norway	0.919	12	USA	0.899	19	Estonia	0.881
6	Iceland	0.918	13	Switzerland	0.896	20	Israel	0.876
7	Ireland	0.918	14	Belgium	0.893	79	Moldova	0.708

The real chances for successful creation and implementation of new knowledge and breakthrough developments are manifested when there are effective mechanisms that stimulate general innovation activity. Moreover, a key role is played by overcoming the influence of various institutional, infrastructural, and other barriers that impede effective innovative development. There are of course potential barriers in acquisition of new knowledge. The quality and accessibility of

education is a key factor in the country's competitiveness and the success of its development in the context of unfolding the 4th industrial revolution. Human capital today is the main factor in successful development.

Conclusions

The significance of the topic is determined by the conditions for dissemination of conditions on the knowledge market. This circumstance requires an ability to qualitatively solve issues that arise in the present day and age, to use effectively the information technology of manufacturing and management, to enlarge their functionality and fields of interaction. The ability to study these processes allows us to comprehend and calculate the dynamics of the present-day changes, to determine ways and forms of managerial impact on knowledge.

Bibliography

1. Bunina A. Knowledge management in the system of formation of competitive advantages of a modern organization. 2008.
2. Gribincea A. Specificul transformărilor și cadrul reglementărilor inovatoare și transferului tehnologic. *Revista Administrarea Publică*, 2 (102), aprilie-iunie 2019, pp. 104-111.
3. Haila Abu Arar. Forecasting perfecting knowledge in the university space. *Revistă științifico-practică Vector European*, Nr.2/2019, p. 81-85.
4. Haila Abu Arar. Israel economy as the result of the intelligence triumph over geography. Conferința "Creșterea economică în condițiile globalizării". Chișinău, Moldova, 11-12 octombrie 2018, pp. 188-192.
5. Jurgita Raudeliūnienė, Vida Davidavičienė, Artūras Jakubavičius. Knowledge management process model. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, Entrepreneurship and Sustainability Center, 2018, 5 (3), pp. 542 - 554.
6. The Importance of Knowledge Management in Marketing <https://ecommercenewsforyou.com/the-importance-of-knowledge-management-in-marketing/>
7. United Nations Development Programme: Education Index 2019. <https://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info>

UDC: 379.85, 338.48

Jel Classification: L84, M31, Q20, R41, Z32

TOURISM IN THE PANDEMIC POST-CRISIS PERIOD

TURISMUL ÎN PERIOADA DE POST-CRIZĂ PANDEMICĂ

*BAGHDADI SOHIR, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*BAGHDADI SOHIR, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *Humanity as a whole is witnessing the most unimaginable moment of its existence. If someone had preferred to reject this statement, he certainly could not have found another moment in the history of civilization, where all over the world, the daily life of people from all countries and nations was suddenly stopped, suspended, broken, closed between national and local borders without a return to normality. The very concept of "normality" has been seriously shaken. The general quarantine, introduced as part of measures to combat the spread of the infection, has disrupted the entire world economy. The tourism sector, which accounts for about ten percent of world GDP, has been hit hardest: all international leaders in the tourism industry claim that there has been no such decline in any of the global crises over many decades of mass tourism industry development. According to estimates by the World Business Travel Association, the total losses of the industry can rise to 47 billion USD / month. The aim of the research is to investigate the prospects for adapting to the new conditions and to outline ways of overcoming the crisis. Due to lack of tourists from China, Europe has already lost several billion EUR.*

Adnotare: *Umanitatea în ansamblu este martor al celui mai inimaginabil moment al existenței sale. Dacă cineva ar fi preferat să respingă această afirmație, cu siguranță nu ar fi putut găsi un alt moment în istoria civilizației, unde în întreaga lume viața de zi cu zi a oamenilor din toate țările și națiunile a fost brusc stopată, suspendată, ruptă, închisă între hotarele naționale și locale fără o exactitate de revenire la normal. Însăși conceptul de „normalitate” a fost serios zguduit. Carantina generală, introdusă ca parte a măsurilor de combatere a răspândirii infecției, a întrerupt întreaga economie mondială. Sectorul turismului, care ocupă aproximativ zece la sută din PIB-ul mondial, a primit cea mai mare lovitură: toți liderii internaționali din industria turistică susțin că nu a existat o astfel de scădere în niciuna dintre crizele globale de-a lungul multor decenii ale dezvoltării active a turismului de masă. Conform estimărilor realizate de World Business Travel Association, pierderile totale ale industriei pot fi de până la 47 de miliarde USD/lună. Scopul cercetării constă în investigarea perspectivelor de adaptare la condițiile noi și previziunea căilor de depășire a crizei. Ca urmare a lipsei de turiști din China, Europa a pierdut deja câteva miliarde EUR.*

Keywords: *tourism, crisis, travel, pandemic, branch development forecast, efficiency of tourism activity.*

Cuvinte-cheie: *turism, criză, călătorie, pandemie, previziunea dezvoltării ramurii, eficiența activității turistice.*

Introduction

Before the outbreak of the coronavirus, global economic growth was weak but stable. However, restrictions on the movement of people, goods and services, as well as the introduction of measures to combat the virus, such as closing factories, have led to a sharp decline in Chinese

production and domestic demand. The influence of this factor on the rest of the world is growing due to the situation in tourism, trade in goods and raw materials, as well as due to declining consumer confidence.

Materials and methods of research

The aim of the research is to investigate the prospects for adapting to the new conditions and to predict ways to overcome the crisis.

Results and considerations

Results and analysis. Chinese tourists have become a leading market for many countries in the world and especially for neighboring Asian countries. Therefore, in Japan it represents up to 30% of the foreign flow, in Thailand and Vietnam - more than 25%. The Chinese are a significant part of the tourist flow in Hong Kong, Cambodia, Singapore, Indonesia and Malaysia. In Europe, the most popular destinations for their travels are France, Italy, Great Britain, Spain, Germany, Russia, and the most popular cities are Paris, Amsterdam, London and Rome. Chinese tourists spend more money traveling abroad than representatives of other nationalities. According to the UN World Tourism Organization (WTO), just in 2012 the Americans and the Germans overcame this indicator. In 2018, the Chinese spent more than 277 billion USD overseas, and personal expenses amounted to 1,850 USD per trip.

The biggest losses will be suffered by the countries with the highest number of cases. For example, it is safe to say that the decline in tourist flow this season will affect across Europe, as the movement of people in the Schengen area is not yet limited, and this will certainly lead to an increase in the number of cases not only in Italy.

The activity of airlines and cruise companies is also severely affected by the epidemic. The world's largest transport companies have canceled about 25,000 flights to the most popular and crowded destinations, leading to serious losses. Cruise companies cancel cruises from mainland China and other countries in the region, which were full of Chinese passengers. All of them must return money to their clients. In addition, some cruise companies refuse to board tourists from China, while returning all their money for the cruise.

Casinos in Monaco, Macau, most of whose players are usually mainland Chinese residents or VIPs, are desperate, as the casinos are closed for several months at the request of the authorities aimed at preventing the virus from spreading. Casino operator Wynn Resorts and others said they lose up to \$2.6 million each day due to the downtime of their gambling units. There is a clear decline in activity on Western stock markets - there are more losses than in 1929, the world economy and trade are in a state of stupor. The public is also studying data on the number of coronavirus patients in each country. The global media focuses people on personal safety and health - which, of course, is important and necessary, but in order to understand the overall strategic situation, we need to look in another direction. Borders have been closed and trade is stagnant: companies are on the verge of bankruptcy, followed by massive unemployment. It is painful to talk about the disappearance of tourism and air travel. Loans for homes - the famous mortgage - will make future homeless people unemployed. Coronavirus already has every chance in a few months to reform the entire world economy, including tourism. A dangerous opportunity has arisen to reform the global economy in the form of a coronavirus. Before us is a living embodiment of the old trick: when everyone is urged to look in one direction, then we must look directly in the opposite direction - it is there, behind us, that the most important thing happens. World trade is expected to decline by 13–32% in 2020, as the COVID-19 pandemic disrupts normal economic activity and life around the world [9]. WTO economists believe the current recession is likely to outweigh the decline in trade observed during the 2008-2009 global financial crisis. At this time, it is difficult to assess the possibility of restoring the level of trade by 2021, as it all depends on the duration of the coronavirus outbreak and the effectiveness of the measures taken by the countries.

IMF also forecasts global growth prospects: for 2020 it is negative - the recession is at least as severe as during the global financial crisis, or worse [3] was said. Along with this, the head of the IMF mentioned that the fund expects a recovery in 2021.

We are convinced that travel has already become one of the basic human needs. People will not give up traveling. We study the economy of tourism and we are convinced that in order for tourists to completely abandon their travels due to the COVID-19 epidemic, "there is still a lot to happen". In any case, the number of tourists booking travel at the last minute will increase again. Many are waiting, watching the spread of the virus and are going to make a decision much later. Many tourists prefer the rural environment, because the high flow of pedestrians, people in big cities increase the potential risk of contamination.

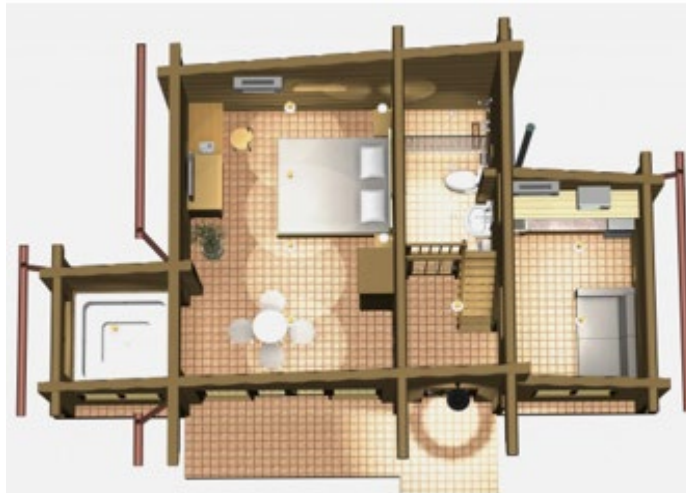

Figure 1. Layout of a traditional zimmer [4]

Israel has strict rules on the operation of zimmers and hotels. All this is necessary for our guests to feel comfortable and to be able to safely enjoy their vacation. (Zimmer - a guest house or an extension to an existing residential building, a building for organizing a country-style vacation in Israel). For the most part, the zimmers are represented by frame houses with lining inside and outside, with a thin plate, such as "lining" or "block house". The traditional zimmer floor is ceramic tile, on which carpets and leathers are placed. The roof is sloping and it is laid with clay tiles. The interior is usually present in a rural style, which accentuates the atmosphere of a rustic holiday for tourists. Wooden zimmers are built mainly in northern Israel. Sometimes you can find stone brooms combined with wood made of blocks of volcanic tuff, basalt and limestone. The "Purple Sign" developed standard was an important step towards the resumption of tourism. Many business owners can already return to their work. And in some hotels and zimmers, guests are offered various discounts and bonuses. The innovations affected almost all areas related to hospitality, namely: booking, accommodation, cleaning, regulations for the interaction of staff members and suppliers of goods and services. For example, according to the new rules of the Purple sign, placement is possible on the first and second floor, however, each residential block must have a separate entrance from the street, and the distance between each entrance must be at least two meters [8].

Before accommodating guests, the room is thoroughly cleaned, with an emphasis on disinfecting places that guests often come in contact with, for example, electrical switches or door handles. The disinfectant solution must contain at least 70 percent alcohol. After cleaning, all rooms must be ventilated. A similar disinfection takes place after the departure of the guests. All public areas are also cleaned - four times a day. If guests are positively tested with Covid-19, the rooms are disinfected by a specialized company. After completion, the spaces should be closed for 10 days. In addition, according to the new rules, disinfectants must be placed on the territory of the accommodation unit. Staff members must sign a health declaration on a daily basis. They must wear

medical masks, disposable gloves for the entire working hours and maintain a social distance of at least two meters [1]. If possible, it is necessary to minimize contacts between them and guests. Swimming pools, spas, playgrounds and various entertainment, sports and games complexes will be closed for visits. Upon arrival and every day of rest, all guests will be required to complete a medical questionnaire [2].

Israel has gradually begun to exit the quarantine and return to its previous life, however, the exact timing of the resumption of full-scale tourism in Israel is not yet known. Initially, travel opportunities for Israelis in the country will be open. At the same time, it may be necessary to meet new living standards with all the protective equipment that people have long been accustomed to in quarantine: gloves, masks and antiseptics. Accommodation at the hotel will be possible only with food delivery (room service) and without the use of public spaces. Cafes and restaurants in hotels should be open with respect for social distance. But only those objects that meet all health safety criteria will be able to do so. As for the receiving tourism, it is not yet known exactly when the air passenger service will open [6]. Several tour operators are already planning trips in late summer and early autumn. Let's hope that our common hopes will be fulfilled.

It is assumed that quarantine measures should be mitigated in several stages.

At the beginning, some stores and retail chains will be opened, more employees can be at work, all citizens are allowed to leave social distances.

The second step in quarantine involves the opening of currency exchange offices, barbershops, beauty salons, small street shops, including those for children.

In the third stage, the shopping centers will resume their activity. All listed organizations must work in strict compliance with health standards.

The Israeli government has recognized several countries whose tourists can benefit from tourism in Israel. In addition to Georgia, the list also includes Slovenia, Germany, Greece, Cyprus, Montenegro, Serbia and Tanzania [7].

In fact, the situation in Israel is really changing from north to south: from the climatic differences (farther south, desert and warmer) to the architectural aspect of the cities [5]

Experienced tourists note that, from north to south, Israel can be reached by car in just 8 hours. And you will travel from the cool north, where there is a lot of greenery and skiing in the mountains (Hermon) and you will reach the lifeless desert, where divers admire the underwater coral reefs (Eilat).

Figure 2. We can distinguish three large regions in Israel [5]

We can distinguish three large regions of the country:

1. Cold and green north (upper square).
2. Cultural and entertainment center (middle square).

3. Warm and deserted south (lower square).

The division is conditional. But the Israelis themselves prefer to differentiate their territory in this way. The Israelis themselves call the north of the country quiet and green. Indeed, the temperature here is always a few degrees lower than in Tel Aviv. No wonder locals tired of the heat prefer to come here on vacation. The center of this region is the city of Haifa. Here is the smallest tourist flow, because the city is considered the working area of Israel. Another city of Israel worthy of attention is Nazareth. It is visited by many tourists. However, it is here, according to the Bible, that the childhood and youth of Jesus Christ passed. Israel is proud of its Golan Heights, located at an altitude of 1000 meters above sea level, this cool and picturesque area of the country attracts a flow of tourists throughout the year. Here you can admire endless nature, visit the city of the Crusaders in Acre. The picturesque mountains, lush vegetation, the sacred lake of Galilee, the Jordan River and the cherry harvest in June are recognized throughout northern Israel.

Central zone. The local saying is that among the Israeli, "Jerusalem prays and Tel Aviv has fun." Both the capitals and their inhabitants are absolute antipodes. Tel Aviv is considered the fortress of atheism, the center of tolerance in the Middle East region. Here, those who are not accepted by conservative Jerusalem, with its religion and asceticism, feel comfortable. Probably everyone dreams of visiting these cities at least once. Our tourist associations with Israel are connected to these cities. Those planning a holiday on the beach will definitely like the Mediterranean resorts in the central region. The Mediterranean resorts in Israel offer relaxation to every taste and for every budget and for the most demanding tourists. Another pearl in central Israel is the Dead Sea. There are many legends about its mud and its healing minerals.

Conclusions

The development of tourism in post-crisis conditions will depend on the conditions of the political framework and it is very difficult to predict what its evolution will be like. Apparently, those who make key decisions have political will. There are also the first scenarios as to who will be able to visit the tourist regions again and in what sequence: first, those who have their own home in these regions will be allowed to do so. Then tourists who will stop for one night, and then to those who come for several nights. According to recent surveys, almost a quarter of respondents intend to go on a trip as soon as the situation normalizes and their work resumes, with representatives of the young generation Z going to travel first. These data are also correlated with a survey of updated points. According to it, 20% of respondents in the next 2-3 months plan a trip somewhere to a hotel, and younger travelers will return to regular trips to the national and international space faster than the older generation.

The theory of increasing demand in tourism after the coronavirus assumes that purchasing power will remain the same, the availability of infrastructure and supply will remain the same and everything will depend on the desire of the tourist. But it's not like that. We see the world's largest economies slip into recession. The unemployment rate will be significantly higher, the real incomes of the mass tourist public will decrease - this is the reality.

Many people will lose their jobs, many will have low wages, many will spend their savings on more pressing things. Travel is what people will save first for. We are not talking about the "delayed demand explosion." Everything will recover slowly. Even in an optimistic scenario, if the borders start to open in the summer, according to our forecasts, the business travel sector will gradually and slowly recover. Then there will be a wave of personal travel - family reunion, study, etc. Tourism, according to our estimates, can only start to recover from the fourth quarter of 2020.

In general, experts acknowledge that the recovery of the cruise industry after the end of the coronavirus pandemic will be much slower than in other sectors of the tourism industry. Following the stories of massive outbreaks aboard cruise ships, cruise operators will have to make significant efforts to convince consumers of the epidemiological safety of their services.

Due to new epidemiological safety requirements, low cost airlines can enter the market. This forecast was expressed by the International Air Transport Association (IATA). The problem is not only in the requirements of the social distance between passengers, but also the sanitation of aircraft, which may be necessary in the new reality. For example, you will need to disinfect the salons as well as ventilate them completely. All this will require an increase in the parties' parking time and also completely eliminate the contactless service policy that all low-cost airlines comply with. In Turkey and Thailand, they will start issuing certificates to some units (e.g. accommodation) without coronavirus.

Of course, in Israel there is something to offer tourists in terms of relaxation. We believe that many tourists will want to go to the Dead Sea, famous primarily for its healing resources. For the first time since the pandemic, everyone will try to restore their health, and strengthening their immune system will be the number one goal for tourists. Moreover, this can be combined with trips - for example, from the Dead Sea to Jerusalem, with a half-hour drive. All in all, there are four warm water seas - the Red Sea, the Dead Sea, the Mediterranean Sea and Galilee, plus there are historical objects near each resort.

Bibliography

1. Gribincea A. Model of economic development on the way to overcome unemployment and labor force growth. In: Journal of Advanced Research in Law and Economics, 2018.
2. Gribincea A. The Impact of Economic Activity on Global Warming. Advances in Economics, Business and Management Research, Atlantis Press. volume 131, 2019, p.847-856.
3. IMF. Rapport. Citate 25.04.2020. Available: [https://russian. rt. com/ business/news/731147-mvf-mirovaya-recessiya-koronavirus](https://russian.rt.com/business/news/731147-mvf-mirovaya-recessiya-koronavirus).
4. Israel shared their experience in the fight against coronacrisis in tourism. <https://profi.travel/articles/46442/details>.
5. Israel. [https://travelask.ru/ Israel](https://travelask.ru/Israel).
6. Kozak Y., Shengelia T., Gribincea A. The current state of the world economy, international economic relations and the paradigm of global issues. "World economy and international economic relations", vol. 3, 2020. -International Scientific Collection -Vol. 3. Scientific editors. Kyiv: CUL, 2020, 126 p.
7. News. Echo of the Caucasus. [https://www.ekhokavkaza.com /a/30611332.html](https://www.ekhokavkaza.com/a/30611332.html)
8. The latest news on the spread of coronavirus to tourist destinations. <https://profi.travel/articles/45453/details>.
9. XINHUA News, 2020. http://russian.news.cn/2020-05/14/c_139056823.html

UDC: 336.7, 339.7

JEL Classification: E42, E44

**A DIACHRONIC ANALYSIS OF MONETARY UNITS IN GREAT BRITAIN, RUSSIA
AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

**ANALIZA DIACRONICĂ A UNITĂȚILOR MONETARE ÎN MAREA BRITANIE,
RUSIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA**

*COLENCIUC Inna, lecturer, PhD student
Free Internationalal University of Moldova, Chisinau*

*COLENCIUC Inna, lector universitar, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The present article is devoted to a diachronic analysis of monetary units in English, Russian and Moldovan linguacultures. The author highlights the genesis and the development of money in Great Britain, Russia and the Republic of Moldova. The research is carried out on the creation of the terms related to money in these countries. As a part of the study, it has been discovered that the historical development of monetary units in the three linguacultures has certain common characteristics: initially using coins of the Byzantine Empire such as "bezant" and "millearences" before the emergence of local money, numerous borrowings, in particular, from the Latin language as well as the design of money. The article also provides the etymology of basic units of currency such as the "pound sterling" and "penny" in English, the "ruble" and "kopeck" in Russian and the "leu" and "ban" in Romanian. The main motives for assigning names to monetary units are the image, colour, material or precious metal, and a political leader's name. The image engraved on coins is the most common reason for nominating them. The concluding part of the article deals with similar and different features of monetary units in the three linguacultures. Apart from its economic function, money has always been an important social, psychological, philosophical and linguistic category. As a universal means of payment, it is among the earliest notions implying emotionless precision and accuracy in handling. Analyzed from an attitudinal point of view, money has always evoked differing and conflicting emotions in people, lying at the bottom of numerous crimes throughout centuries. Old chronicles, ancient and modern judicial documents, and a great deal of literary and publicist works serve as the source of emotional assessment of the presence or absence of material or moral well-being measured with the help of money. The corpus of money-related lexical units differs in richness from nation to nation, being influenced by past events, social beliefs, and dominant ideology. The relevance of the theme is conditioned by the process of global integration in the modern world and a growing interest in the ethno-cultural issues.*

Adnotare: *Articolul de față este dedicat analizei diacronice a unităților monetare în lingvicultura engleză, rusă și moldovenească. Autorul evidențiază geneza și dezvoltarea banilor în Marea Britanie, Rusia și Republica Moldova. Cercetarea reflectă crearea termenilor legați de bani în aceste țări. Ca parte a studiului, s-a descoperit că dezvoltarea istorică a unităților monetare în cele trei linguaculturi are anumite caracteristici comune: folosind inițial monede ale Imperiului Bizantin precum „bezant” și „milearențe” înainte de apariția banilor locali, au avut loc numeroase împrumuturi, în special, din limba latină, la fel precum în designul monedelor. Articolul oferă, de asemenea, etimologia termenilor care definesc unitățile de bază ale monedelor, cum ar fi „pound sterling” și „penny” în engleză, „rubly” și „kopeika” în limba rusă sau „leu” și „ban” în limba română. Principalele motive pentru atribuirea de nume unităților monetare sunt imaginea, culoarea, materialul sau metalul prețios, ori numele unui lider politic. Imaginea gravată pe monede este cel*

mai frecvent motiv pentru nominalizarea acestora. Partea finală a articolului tratează trăsături similare și diferite ale unităților monetare în cele trei limbi. În afară de funcția sa economică, banii au fost întotdeauna o importantă categorie socială, psihologică, filosofică și lingvistică. Ca mijloc universal de plată, prezintă primele noțiuni care implică precizie și acuratețe în utilizarea fără emoții. Analizați din punct de vedere atitudinal, banii au evocat întotdeauna emoții diferite și conflictuale la oameni, situându-se în fundul numeroaselor infracțiuni de-a lungul secolelor. Cronicile vechi, documentele judiciare antice și moderne și o mulțime de lucrări literare și publicitare servesc drept sursă de evaluare emoțională a prezenței sau absenței bunăstării materiale sau morale măsurate cu ajutorul banilor. Corpusul unităților lexicale legate de bani diferă în bogăție de la națiune la națiune, fiind influențat de evenimente din trecut, credințele sociale și ideologia dominantă. Relevanța temei este condiționată de procesul de integrare globală în lumea modernă și de un interes tot mai mare pentru problemele etno-culturale.

Keywords: concept, money, monetary unit, linguacultural study, etymology, diachronic analysis.

Cuvinte cheie: concept, bani, unitate monetară, studiu lingvacultural, etimologie, analiză diacronică.

Introduction

The research to date on the theme. The research focuses on a comprehensive analysis of "money" concept, which has been actively conducted since the second half of the 20th century and continues nowadays. For this contribution, we consulted the works of the following English researchers: S.P. Checkland and D. Sinclair, Russian - E. Voevoda, D. Lihachev, V. Popirin, Yu. Stepanov, and Romanian O. Iliescu, C. Lupu. We also dealt with the etymological dictionaries of the corresponding languages.

The aim of the research is to study and analyze the monetary units in Great Britain, Russia and the Republic of Moldova. **The objectives** are to define the term „concept”, to conduct a study on the development of currency-related terms in the English, Russian and Romanian languages, to outline the origin of money and to find interrelation between the specificity of emergence of certain monetary units in the corresponding languages.

Materials and methods of research

Methods of research. In the course of the study, we used the following methods: an *analytical* – to determine and concretize the notion of linguacultural “concept”, a *systemic* – to study the interconnection between the linguistic and cultural aspects and a *comparative* – to identify similar and different features in the development of monetary units in the corresponding linguacultures.

Results and considerations

The study and analysis. Before describing the historical development of this linguacultural phenomenon, we would like to determine what a “concept” is.

Nowadays there are several approaches to defining the “concept”. Each approach is based on several characteristics, emphasizing the specific aspects of the concept.

One approach suggests that the “concept” is a cultural phenomenon. Yurii Stepanov defines it as “a basic cultural cell in the mental world of a man” [10]. Being a part of the world picture, the concept highlights the values of both the individuals and the entire linguistic community.

Another approach regards the “concept” as a linguistic-cognitive phenomenon. The “concept” contains the information about what an individual knows, thinks and imagines about the objects of our world. According to Dmitrii Lihachev, the “concept” deals with the verbal means of expression [8]. Thus, a language, does not form concepts but is a means of exchanging and discussing ideas in the process of speaking. In our speech, the concept is verbalized by words, phrases, sentences and the

entire texts. The word choice depends on the individual's meaning, mental representation and the speaker's vocabulary.

Both approaches make us understand that the "concept" has a linguistic and cultural meanings. Thus, the analysis of the "money" concept suggests studying its evolution as an element of culture and also considering the formation of money nomenclature, i.e. lexical units in the English, Russian and Romanian languages used to nominate monetary units.

Let us analyze the history of the emergence and the development of money in Great Britain. There are the following units of currency: *angel (noble), bezant, denarius, farthing/fourthing, florin, noble, penny/pence, pound (sterling), real, rose (noble), sceat, shilling, sovereign, styca, thremissas and unit*.

According to Harper's Online Dictionary of the English language, the word "money" appeared in the middle of the 18th century and had the meaning of "coin, metal currency". It was originated from old French "monoie" - "coin, metal currency, small change", which, in turn, was formed from the Latin "moneta", a place for minting coins named in honour of the Roman goddess Juno Moneta [3].

The English national currency is "pound sterling". The monetary unit appeared in the 12th century. The word "sterling" - "silver penny" presumably came from the Middle English "sterre" (Modern English "star"), due to the image of stars on some Norman coins [6]. According to another theory, this word goes back to the Old French "estedre"- an ancient Greek gold or silver coin [3]. In England, national coins began to be issued at the beginning of the 7th century, starting from the year of 675, they entered into circulation. The UK monetary system was based on the "pound troy", which was used in gold and silver transactions.

In the Anglo-Saxon period, there were the following monetary units: "styca" – the smallest copper coin, "sceat" – the silver coin and "thremissas" – the first gold coin. The word "sceat" in Old English meant "well-being" and the coin itself was equal to 1/20 shilling and a prototype of a "penny". Subsequently, the "penny" drove the "sceat" and "styca" out of circulation and became the main unit of currency from the 8th to 13th centuries [7].

The word "penny" is originated from the Old English "pening", which was formed from the Proto-Germanic "panningas". Initially, a penny was equated to 1/12 shilling and was made from silver, copper and bronze. This word was also used to denote various foreign coins of small denomination, in particular, "dinar" (in Latin "denarius")

By the end of the 6th century, England became a Christian country, which stimulated trade with the states of continental Europe. With the adoption of Christianity, the Old English Kingdoms gradually borrowed the Byzantine monetary system; coins such as the "bezant" and "shilling" were introduced into circulation. These words have the following history: the "bezant"-a gold coin (in Latin "byzantium nummus" – Byzantine coin); the "shilling" is formed from the Old English "scilling"; some etymologists highlight the root of the word "skell"- to jingle, plink [3].

In the 13th century, the only coin minted was a silver "penny". The need for a smaller denomination was solved by dividing the penny into two or four parts, so a new kind of monetary unit appeared – farthing/ fourthing.

Monetary business also developed in Scotland and Ireland. Scotland issued coins from 1603 until the closing of the mint in 1707. In Ireland, the issue of coins dated back to 1177, when they began to mint pence, halfpenny and farthing made from silver, and later exclusively from copper, as well as a mixture of zinc and tin [1].

In the 1257 a golden penny appeared, which gained a wide distribution in the 14th century. Another gold coin was "florin", which emerged in 1344. The etymology of the word is of great interest; it is formed from the Old French "florin", from the Italian "fiorino" and from the Latin "flore" (flower) [3].

In the 14th century, there appeared another monetary unit, the golden coin "noble". In the 15th century, "real", "rosenoble", and "angel noble" emerged. The latter was called so because of the

design of the obverse depicting St. Michael killing a dragon. "Real" is a small piece made from silver; the word is of Spanish origin: "regal" meaning "royal". The word "noble" is derived from the adjective "noble" (worthy of honour and respect), which, in turn, goes back to the Old French "noble" (a person of high position or rank) and to the Latin word "nobilis" (famous, excellent). It was a coin issued during the time of Edward III. The coin "rosenoble" received its name due to the image of an eight-petalled rose on the reverse. The same century is characterized by the minting of a gold coin "sovereign" whose name comes from the Old French "soverain" and the Latin "superanus" meaning "main" [3].

In the 17th century, in connection with the annexation of Scotland and Ireland, a new coin was minted by the order of the King Jacob I. The coin was named "unit" in honour of the unification of the Kingdoms. In the 18th century, commercial bills of exchange and banknotes started to be issued [1].

Let us consider the development of money in Russian linguaculture. Here, there are the following monetary units: *алтын, ассигнация, гривенник, гривна, деньга, дирхама, златник/злотник, имперал, керенка, копейка, куна, миллиаренс, полтина, полумперал, полуполтина, полушка, пятак, рубль, сабленица, сребреник, червонец.*

The word "denigi/деньги" is one of the early Turkic borrowings. It comes from the Tatar "taḡa" (silver coin). It should be noted that the word "deniga/деньга", used in the singular form, denoted an Old Russian silver coin with the denomination of half kopeck. It was in circulation in the period from the 14th -18th centuries. Subsequently, "deniga/деньга" acquired a general terminological meaning, displacing the ancient word "kuna/куна" (a monetary unit equal 1/ 22 kryvnia). It should be noted that originally "kuna/куна" meant "marten fur" which reflects the earlier use of furs as money [11].

Thus, the word denigi/деньги" was borrowed in the 14th century. In the earlier period, in the 7th-9th centuries Byzantine coins prevailed in the money circulation of Kievan Rus – "miliarences/милларенсы". By the end of the 8th century, Kufic "dirhams/дирхама" of the Arab sultans and shahs of Iran also began to be used. From the 10th century, in Kievan Rus, they began to produce their own silver pieces, outwardly resembling Byzantine ones [9].

At the end of the 10th century, by the order of Vladimir Monomakh "zlatniki/златники" and "srebreniki/сребреники" entered into circulation. The etymology of these words is clear, since their meanings can be traced from the names in Russian: the former were minted in gold, the latter – in silver. Along with the coins, silver ingots "hryvni/ гривны" were used as a means of payment. The word "hryvnia" comes from Old Russian and means necklace, ring, and coin. In Kievan Rus, there were two types of "hryvna": "hryvnia kun" and "hryvnia silver" [11]. Originally, the word "hryvna" was the name of a precious ornamental necklace, which represented ritual money. Gold, silver and bronze necklaces gradually became the main payment unit in Russia, initially having the form of hexagonal ingot. Subsequently, "hryvnia" was transformed into "hryvennik/ гривенник" (a ten-kopeck silver coin).

In the period from 1243 to 1480, a new montary unit "ruble/ рубль" came into circulation. The "ruble" is of the Old Russian origin, it originally appeared in the language as "stump, gag", later it was used to designate a new coin, which since 1316 was used to replace the "hryvnia". This word comes from the word "чор-рубить", so "ruble/ рубль" can be interpreted as "the stump of hryvnia". Some scholars note, the above version of the "ruble" origin is erroneous, since the silver hryvnia and the silver ruble had the same mass- about 200 grams. The Novgorod hryvnia began to be called "ruble" from the middle of the 13th century. Since "ruble" has the Slavic root "rub-seam", the term could be used for the first time to refer to the ingots with a seam on the surface [9].

In 1613, after the accession to the throne of Mikhail Fedorovich, the minting of a new coin "kopeck/копейка" began. The word has the meaning of a small copper coin equal to one hundredth of a ruble. The "kopeck" in the city of Novgorod was called "sablenitsa/сабленица" as it had the

image of a rider with a saber. When the coin was transferred to Moscow, they began to call it "копецк/копейка" because of the image of a spear [11].

During the reign of Peter I, the following monetary units were used: "ruble/ рубль", "poltina/полтина" (half a ruble), "polupoltina/полуполтина" (quarter of a ruble), "hryvnia/гривна" (ten kopecks), "altyn/алтын" (three kopecks), "polushka/полушка" (quarter of a kopeck), "deniga/деньга" (half a kopeck), "chervonets/червонец" or "ducat/ дукат" (about two and a half rubles) and "double chervonets/ двойной червонец" [9].

It is interesting to note the etymology of some of the above-mentioned words denoting monetary units. The word "altyn/алтын" is an Old Russian borrowing from the Tatar, meaning gold coin. It should be pointed out that although the word "altyn/алтын" is an archaism, it is still used in the colloquial speech. It can be demonstrated by the proverb «Не было ни гроша, да вдруг алтын» used to express unexpected luck after the failure. In Russia, the coin named "grosh/грош" was never officially minted. However, due to the equivalent of "grosh/грош" to two silver kopecks in the 16th century, it was used in speech by the Russian people [11]. This name is a common term found in literary works, financial documents, and even in the laws of the Russian Empire. "Grosh" is used in set expressions like «ни гроша за душой» (meaning absence of money) and «грош цена кому-либо в базарный день» (meaning that someone is worthless, insignificant).

The word "polushka/полушка" comes from the Russian «пол ушка», i.e. half an ear or half a coin. The monetary unit "chervonets/червонец" was a borrowing from the Polish language meaning red or gold [9].

During the reign of Empress Elizabeth, a copper coin called "pyatak/пятак" was issued for monetary circulation as well as five- and ten-ruble gold coins called "half imperials/полумпериалы" and "imperials/империалы". The making of banknotes "assignation/ассигнация" was started by the order of Catherine II the Great. During the rule of the Provisional Government, the monetary units "kerenki/керенки" appeared. They were called by the name of the head of the government Alexander Kerensky [9].

Let us present the historic analysis of money in the Republic of Moldova. There are the following monetary units: *aspru/ri, ban/i, bizant, copeică, creițar, dinar, drahmă, ducat, florin, galben, groș, gulden, koson, leu, obol, para, perper, pițulă, rublu, sorocovăț, svanț, taler, zlotii*.

The earliest documented unit of currency in the Moldovan territory was silver "drahmă" issued also in various Greek cities in the year of 480 BC. It contained 6 "obols" and its weight depended on a certain issuing standard established by the authorities. In Dacia, they did not only use Greek origin, but they also issued gold "kosoni" (in honour of the Dacian king). In the 3rd and 2nd centuries BC, Dacian minting developed. Along with a local coin, Roman one was also in use such as "dinar", ultimately, it was substituted by the metal money called "bizant" [4].

Wallachia and Moldova after their foundation started producing silver coins. They minted Austrian "groș" and Hungarian "denarii". The money had Latin and Cyrillic inscriptions. The coins issued were named „aspri”, originated from the Greek word „aspron”, increased in the first half of the 15th century. There was also the coin named "perper" derived from the Byzantine coin hiperpyron, which was replaced by the Italian units of currency "ducat" and "florin". In Moldova, "groș" was replaced with „zlotii”. Among the coins circulated in the Romanian territories over the course of centuries we can also mention the Hungarian and Austrian guilders (called "galbeni" in Moldova) [5].

Towards the end of the 16th century, a new coin emerged in Wallachia and Moldova and in the Ottoman Empire - "taler". The coin bore the image of a lion on it. The name of the coin became known in an abbreviated form as "leu" ("lei" in the plural form), which is still the name of the Moldovan currency.

The Moldovan national currency unit "ban" is of Persian origin. The word "ban" entered the Slavic and Hungarian language through the Avars. The supreme leader of the Avars was the Baian Inn, a name that some scholars assume is the origin of the monetary unit. The Austrian coin "sfanț"

was used in the Romanian provinces with the face value of 20 "creițari" issued during the period of 1754-1872. The coin has another name – "sorocovăț". "Pițula" is the name of a silver piece of Austrian origin used in Bucovina in the period of 1754-1887. "Para", a Turkish silver piece equal to 3 "aspri", emerged in 1623. The monetary reform led to the depreciation of "para" from a silver to a bronze coin. The plural form of the word "para" – "parale" is still used in the colloquial form of the Romanian language with the meaning "money"[4].

The monetary units "copeică" and "rublu" were in circulation starting with 1704 and they also refer to the Soviet time in the history of Moldova.

Conclusions

Summing up, we would say that the development of monetary units in Great Britain, Russia and the Republic of Moldova and the etymology of monetary nomenclature in the corresponding languages have many common features.

In Ancient Dacia, Old Russia and Old England, foreign money was originally used ("denarius" and "bezant" in England and Dacia; "miliarences" and "dirhams" in Russia). We should especially note the important role of Byzantine coins in the money history of the three countries. Ancient Dacians made their own pieces of metal "kosoni". The Russian word "denigi" like the English "money" is borrowing ("deniga" came to the Russian language from the Turkic and the word "money" has a Latin root). It is worth emphasizing that these words entered the vocabulary of the above-mentioned languages with the difference of only 50 years ("deniga" in the 14th century and "money" in the middle of the 13th century).

The national coins of Old Russia and England began to be minted with a difference of 300 years (in England from the 7th century and in Russia, from the 10th century). It should be noted that the first coins in the three states were made in silver. The production of banknotes in Russia and England started at the same time, namely in the 18th century, while in Moldova it happened in 1880.

Of particular interest is the comparison of the etymology of the Russian word "ruble" and the English word "farthing". Both coins received their names by the way of making ("ruble" from the verb "chop" and "farthing" – from the words "four" and "things").

Comparing the etymology of monetary nomenclature, we can conclude that the most common reason for assigning names to certain money pieces in the UK, Russia and Moldova is the image engraved on them.

Bibliography

1. Checkland Sydney. Schottish Banking History. Glasgow: Collince, 1975, 735p.
2. Colenciuc I. Classification of Monolexical Units of Functional-Semantic Field „Money”. In: Intertext ¾ 2017. Chișinău: ULIM, 2017, pp. 42-48
3. Harper’s Online Etymological Dictionary. <http://www.etymonline.com>.
4. Iliescu O. The History of Coins in Romania. București: Editura enciclopedică, 2002, 139 p.
5. Lupu Cosman. Din istoricul numelor de monede în limba română. București: Editura Universității din București, 2018, 100 p.
6. Sinclair D. The Pound: The Story of the Currency that Ruled the World. London: Random House UK, 2001, 302 p.
7. Воевода Е. Великобритания. История и культура. Москва: Аспект Пресс, 2018, 224 с.
8. Лихачев Д. Концептосфера русского языка. Москва: Академия, 1997, 287 с.
9. Попырин В. Очерки истории денег в России. Москва: ИнфаМ, 2010, 224 с.
10. Степанов Ю. Константы. Словарь русской культуры. Москва: Академический проект, 2004, 982 с.
11. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Москва: Прогресс, 1986, 576 с.

UDC: 338.2

JEL Classification: C71, O10, P13, Z13

INTERNATIONAL SCIENTIFIC COLLABORATION OF ISRAELI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

COOPERAREA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ A UNIVERSITĂȚILOR DIN ISRAEL

*ELSAIED Ibrahim, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*ELSAIED Ibrahim, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: Education, science and research are in their essence of international dimension. Knowledge does not arrive from only one origin; taking care of excellence and a spirit of competitions which are present in these domains, have always been supported by exchanges all over the world. These various goals should be considered when all the world governments- of both industrially developed and developing countries- strive to determine their international cooperation strategies. However, resources of most developing countries are limited and some priorities must be defined for problem solutions. Teams of researchers take part in constant global competitiveness, and it is impossible to imagine modern research systems without an international context. Like all the countries, Israeli public R&D to great extent are open for all the world.

Adnotare: Educația, știința și cercetarea prezintă în esența lor dimensiuni internaționale. Cunoștințele nu parvin dintr-o singură sursă; grija de excelență și spiritul competițiilor, care sunt prezente în aceste domenii, au fost dintotdeauna însoțite de schimbări mondiale. Aceste obiective variate ar trebui luate în considerare atunci când toate guvernele lumii - atât din țările dezvoltate industrial, cât și din cele în curs de dezvoltare – depun eforturi pentru a stabili politicile de cooperare internațională. Cu toate acestea, resursele majorității țărilor în curs de dezvoltare sunt limitate și trebuie definite unele priorități pentru soluționarea problemelor. Echipe de savanți și cercetători participă la o competitivitate globală constantă și este imposibil să ne imaginăm sisteme moderne de cercetare fără un context internațional. La fel ca toate țările dezvoltate, cercetările publice israeliene sunt în mare măsură deschise pentru toată lumea. Cooperarea R&D internaționale permite Israelului a fi la curent cu tendințele mondiale.

Keywords: education, scientific collaboration, prestige, quality, experts' trainings, compatibility.

Cuvinte cheie: educație, colaborare științifică, prestigiu, calitate, instruire a experților, compatibilitate.

Introduction

International collaboration in the field of scientific and technological research is based on two basic approaches. One of them stems from relations established between laboratories, teams and international researchers in spontaneous and separate way. This approach deals with aspects which guide research participants. The other approach is a part of more institutional-based one with a political dimension, which may reach agreements between countries [1]. In particular, it fits large international programs and research activities in the framework of partnership, which goals are development, where institutions play a major role.

Materials and methods of research

Research goal is to examine the necessity of scientific researches' internationalization, in order to improve a quality of experts' training and to increase ratings of scientific centers.

Results and analysis. The main purpose of Ministry of Science and Technology's policy making consists of strengthening international scientific relations of Israel in order to promote and develop a professional-scientific potential of Israeli researches [2]. For this end, the Ministry signed on two-sided agreement about scientific collaboration with about 20 countries of Europe, Asia and America. These agreements allow to finance common researches, seminars, committees, and common delegations' visits and conferences between two countries.

Results and considerations

One of possible nation's creativity evaluations is a level of its cooperation with other countries. One of the first stopping points of Russian nuclear power scientist, Andrey Sakharov, was the New-York Academy of sciences. The history demonstrates how the world changed, especially the world of science, during the last fifty years. In the past, only a few countries of the world invested in serious scientific researches, and a number of them even allowed scientists to conduct some researches which depend on national interests. Researches had to overcome high barriers when their proceedings demanded cooperation with other countries' scientists [3]. Today everything is different. The globalization (which is sometimes called "planetarization", to emphasize the fact that "globalization's" dimensions are much wider than it is thought of sometimes) is a special feature of current period in the human history. There is nothing new in it. In 2004, a historian *John Cotsworth* described the globalization as "something that happens, when people, products and ideas move between countries and regions quicker", and this process continues on any day since the migration of the first human out of the African continent. However, today something additional takes place: the world gets smaller [4]. It is impossible to be protected from consequences of economic, political, cultural and spiritual events that occur in distant countries. The global society functions as a network of arts and innovations, and there is a number of "key ideas" that are the main knots in this network. If in the Renaissance period in Italy talents migrated between Milano, Venice, Florence and Rome, today most of city residents easily move between the Silicon Valley, Shanghai, London and New-York.

Table 1. Ten best Higher education institutions of Israel, 2019 [5]

№	Higher education institution	Institution authors' articles	Contribution of author to the institution's articles
1	Weizmann Scientific Institution (WIS)	427	165.58
2	Hebrew University of Jerusalem (HUJI)	309	123.84
3	Technion- Israeli Technological Institution (ITI)	273	104.84
4	Tel-Aviv University (TAU)	308	92.90
5	Ben-Gurion University of the (BGU)	164	57.62
6	Bar-Ilan University (BIU)	94	34.11
7	Ariel University (AU)	13	7.70
8	Geological Service of Israel	26	5.39
9	Agriculture and Development Ministry of Israel	14	4.46
10	Haifa University (HU)	41	3.18

Research activity's measurements show a flash of scientific activity and a strong tendency for international collaboration. Let's observe the following data: in 1996 about 25% of scientific articles were written by authors from two or more different countries; today their percentage is higher than 35%. The share of publications of American scientists in cooperation with other countries' scientists grew up from 16% in 2006 to 30% in 2008. Total amount of scientific publications of Chinese

scientists in 2008 was almost six times higher than the one of 1996; today about 10% of all the papers published in the world are originally Chinese. In 1989 the South Chorea did not join the first ten patents' registrations in the United States Patent and Trademark Office. Today it took the third place in this rating [6]. Since 1995, Turkey increased its investments in researches and developments almost six times, and the number of researches grew up in 43%.

Table 2. Level of cooperation for Higher education institutions, Israel, 2019, % [4]

	Hebrew University of Jerusalem (HUJI)	Weizmann Scientific Institution (WIS)	Tel-Aviv University (TAU)	Technion, Haifa	Bar-Ilan University (BIU)	Haifa University (HU)	Herzliya interdisciplinary center
% of total amount	25	4	21	11	8	7	16
Research activity	26	17	11	17	9	14	6
Full-time researches	17	22	7	12	2	3	35
Experience of teaching	33	25	12	3	7	15	5

Thus, it is more and more obvious that huge changes took part in the dimensions of scientific research beyond political and countries' boundaries, including even countries that were not previously represented at the international scientific arena. The Israeli CHE (Council for Higher Education) goals in the field of internationalization in the Higher Education in Israel are to expand Bilingual Hebrew and English Academic Programs. Program Goals: An Average Increase of 118% in the Percentage of International Students Accepted in Israel. In 2022, approximately 24,000 international students are expected to study in Israel as opposed to approximately only 11,000 international students today.

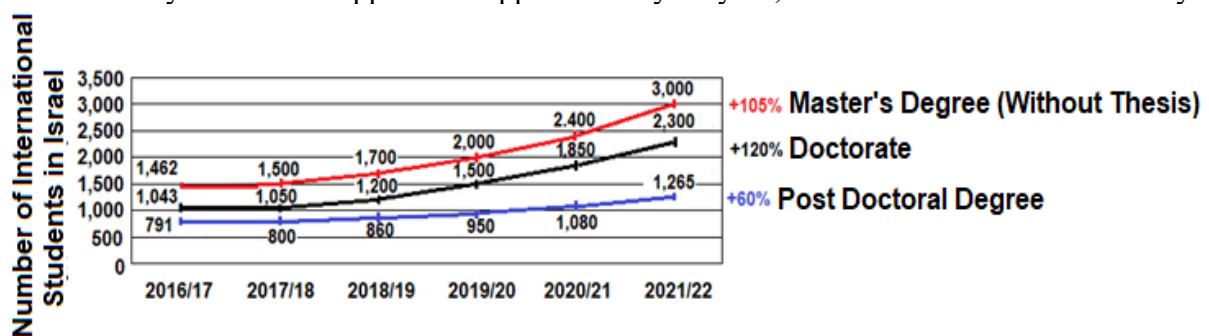

Figure 1. Quantitative goals of internationalization of scientific researches in Israel [4]

The Program's goals include: Doctoral degrees with ability of public defense – 120% increase; Doctoral students – 60% increase; Master's degrees – 105% increase; Bachelor's degrees – 30% increase; Partial degrees – 150% increase. The ultimate goal of this program is to increase academic quality and strengthen the international reputation of institutions in Israel.

The Triangle Regional R&D Center is located in Kafr Qara in the Triangle. According to statistics, there are a large number of academics from the region, with scientific experience and applied research in various disciplines, both in Israel and abroad. The relationship between the Arab population and the Jewish population in the place excels in successful cooperation and mutual fertilization, both in the active participation in the activities of the R&D center and in the scientific-academic cooperation.

The Triangle Regional Research and Development Center serves as a lever for the development of the region by promoting business entrepreneurship based on innovative and informed technologies. The Triangle Regional R&D Center serves as a lever for the development of the region by promoting business entrepreneurship based on innovative and knowledgeable technologies. Ben-

Gurion University of the Negev is one of the leading research universities in Israel and in many of the leading fields in the world. The university has about 20,000 students and about 4,000 faculty members in the faculties of engineering sciences; health Science; natural sciences; Pinchas Sapir Humanities and Social Sciences; Gilford Glazer Management; The Joyce and Irving Goldman School of Medicine; The Kreitman School of Advanced Research Studies; And the Albert Katz International School of Desert Studies. 135,000 graduates of the university hold important positions in the fields of research and development, industry, health, economics, society, culture and education in Israel.

In recent years, there has been a significant increase in the number of researchers working at the center, a factor that strengthens and expands the horizons of fruitful cooperation with leading academic institutions in Israel and abroad. R&D also works to promote cooperation between Arab and Jewish scientists from the belief that science is an international and universal language.

The Triangle Regional R&D Center has taken on the responsibility of acting as a kind of conceptual center for researchers in the area, both through research and by organizing conferences and seminars in order to improve the acquaintance and collaboration between scientists, local government and industry in the area.

The current program comes at a critical time for 350,000 male and female students, many of whom lost their jobs during the crisis and are having difficulty returning to the job market. The assistance program that is implemented on the eve of the exam period, will provide the students with the financial assistance they need in order to pass this period successfully.

Conclusions

Israel became a magnet for talented students from different countries of the world: from America, Europe and the Far East. The main attention is paid to students- researchers and Magister degree students, although BA students are also included. Budget increases will allow more talented students from abroad to get accepted for studies in Israel for doctoral studies, BA and MA programs. At the same time, efforts are made to improve the education's availability in foreign languages in Israel, which will be promoted and encouraged even more, so that mutual relations will improve, which will donate to academic quality in Israel and its prestige at the international stage.

Bibliography

1. El Saied Ibrahim, Gribincea A. Ensuring innovation competitiveness and economic sustainability of Israel. In: Journal Administrarea Publică, nr. 1(97) / 2018, p. 133-142.
2. El Saied Ibrahim. Israel University cooperation and internationalization. Scientific Conference with International Participation organized within the 27th anniversary of ULIM's foundation. Universitas Europaea: towards a knowledge-based society through Europeanisation and globalization. 16-18 oct. 2019. Kishinev: ULIM, 2019.
3. Elsaied Ibrahim. World economy in the anticipation of „revolutionary” innovations. In: Journal Administrarea Publică, nr. 4(96) / 2017, p. 135-143.
4. International students. Agenda. Council for Higher Education. 2019. Available at: <https://che.org.il/en/program-goals-average-increase-118-percentage-international-students-accepted-israel/>
5. Israel: collaboration & research. <https://www.natureindex.com/country-outputs/Israel>
6. Сотрудничество США и Израиля в области Hi-Тec.: <http://www.souz.co.il/israel/read.html?id=247>

UDC: 332.14, 330.11

Jel Classification: E58, F15, J10, Q56

ISRAEL AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ISRAEL ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ

*HAJ RIMAH, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*HAJ RIMAH, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *Among the multitude of economically advanced OECD countries, Israel stands out for its successes in the splendid economic development in the area of environmental issues. From the end of the century. XX Israel has been implementing serious sustainable development, standing out due to meticulous respect for ecological postulates formulated in the Bible. Global liquidity is significant. Security fears caused by the pandemic have triggered capital flows from some economically developed countries. Many countries have noticed the impoverished fiscal space by almost stagnation in economic activity, diminishing international trade in basic raw materials. The risk that lies between the health crisis and the economic crisis is prolonging and aggravating it. Existing mechanisms extend to the limits of their capabilities and the resources of the International Monetary Fund may not be sufficient. We have the tools to restore sustainable global activity. The world economic society will have to consider the issue of special rights.*

Adnotare: *Printre multitudinea de țări economic avansate conform OCDE, Israelul se evidențiază prin succesele sale vizând dezvoltarea economică splendidă privind evoluția mediului. De la sfârșitul sec. XX Israelul aplică o dezvoltare durabilă serioasă, ramarcându-se cu un respect meticulos pentru postulatele ecologice formulate în Biblie. Lichiditatea globală este semnificativă. Temerile de securitate cauzate de pandemie au declanșat fluxuri de capital din unele țări economic dezvoltate emergente. Multiple țări au remarcat spațiul fiscal sărăcit adus aproape de stagnare în activitatea economică, diminuarea comerțului internațional cu materii prime de bază. Situația produsă de criza de sănătate și criza economică riscă să le prelungească și să se agraveze. Mecanismele existente se extind până la limita capacităților lor și este posibil ca resursele Fondului Monetar Internațional să nu fie suficiente. Avem instrumente pentru redresarea activității durabile mondiale. Societatea economică mondială va trebuie să ia în considerație problema drepturilor speciale.*

Keywords: *sustainable development, economic growth, emerging countries, environmental challenges, climate, social unrest, societal transformation.*

Cuvinte-cheie: *dezvoltare sustenabilă, creștere economică, țări emergente, provocări ecologice, clima, tulburări sociale, transformarea societății.*

Introduction

The economic downturn as a result of the pandemic threatens to trigger a wave of outbreaks in emerging countries. Debts will hinder the fight against the epidemic and thus the sustainable development for many years to come. The OECD countries will have no prospect of achieving the Sustainable Development Goals [11]. The G20 debt mover is a first step. At the same time, it is attributed only to emerging countries. Although the global crisis is ongoing, some small Caribbean countries are witnessing an economic rise. Many of the Caribbean and Pacific countries are experiencing huge debts, and their economies are in free fall. Small island states depend heavily on

tourism and remittances, both of which are blocked today. High-income households are at imminent risk of poverty and hunger. Many developing and middle-income countries are very vulnerable and are already in debt - or will soon find themselves in it - due to the global recession. Efforts to reduce the burden of overwhelming debt cannot be limited to underdeveloped countries[16]. These must benefit from all the possibilities of developing and middle-income countries that require a grace period due to loss of access to financial markets. There is an urgent need to find sustainable solutions to the debt problem in order to create a space conducive to financing and recovering the Sustainable Development Goals [5].

Materials and methods of research

The research degree of the topic. Particular attention is paid to both classical and modern theories, as well as to the development of the concept of sustainable development, the degree of conformity between theory and practice, the identification of the general and the particular and the possibility of adapting it to the needs of Israel and other OECD countries[11]. In developing this topic, the author relied on the vision of scientists, presented in the works of Arsky Yu., Bobyleva S.N., Vernadsky V.I., Gorshkova V.G., Zava Rukhina V.P., Prykina B.V., Bluma D., Bossela X., Giddens A., Dreera A., Kara M. and other scientists [4].

The aim of the research is to investigate and reveal the premises, directions and models of sustainable development in the world as a whole, Israel and other OECD countries.

The theoretical and methodological basis of the research consists in: the principle of coherence that allowed us to investigate the process of creating the concept of sustainable development, taking into account all its components, their relationship and interaction; the principles of dialectics, which allow the study of this process, taking into account its internal inconsistency; the method of comparative analysis, which allowed us to compare the processes of concept design in Israel and other regions of the world, in emerging countries.

Results and considerations

Results and analysis. The international community is at a historic crossroads. The world is facing extreme challenges, climate change, of course, but also many social and economic disturbances that can only find favorable results and adequate answers due to ambitious and concerted efforts made by all countries towards the United Nations 2030 Agenda and the Seventeen Sustainable Development Goals (SDGs) [3]. The vision is clear. We have a responsibility to watch over future generations. Israel is fully committed to working with other nations to turn this vision into reality and the Sustainable Development Goals into an action plan. The first national review is the result of a coordinated process between our Department of Foreign Affairs and our Department of Environmental Protection, to which many other organizations have contributed. This process has benefited from the expertise and experience of government agencies and non-governmental organizations [12].

This study examines Israel's existing strategies for achieving the 2030 Agenda and its Seventeen Sustainable Development Goals (SDGs), providing an up-to-date overview of the current situation. It presents the measures and activities carried out by various actors in Israel and elsewhere to implement the goals we have collectively adopted, towards a fairer world. The report presents many achievements in areas such as education, water, health and economics [22].

However, it is equally important to emphasize that the article highlights areas where much remains to be done to improve the lives of our citizens, communities and families, as well as our economy, while contributing to a sustainable future for the inhabitants of the planet[15].

While all nations are united in the common desire to achieve the Sustainable Development Goals, each country has its own strategic plan to achieve it. Direct investments, exports and remittances fall sharply in these conditions: enterprises stagnate, workers are in forced technical unemployment. We cannot tolerate this situation [10]. We need to send a clear signal and build

confidence to stimulate investment in sustainable development. Aligning incentives for global financial systems with the Sustainable Development Goals would send such a signal. Israel will continue to promote and encourage innovative technologies and initiatives, while constantly minimizing environmental impact [6]. As a young country, we have recently faced many of the challenges that many countries are currently facing. Israel's experience in finding a sustainable and environmentally friendly solution to the resource shortage is clear. This know-how is relevant in many regions of the world where the challenges of climate change must be addressed. Many countries have benefited from this know-how through the International Development Agency of Israel (MASHAV), which is dedicated to promoting partnerships in order to increase the scale and effectiveness of international development cooperation. The 2030 Agenda has been the catalyst for a successful process in Israel that will continue to grow and progress in the future[14]. We will continue to engage in this long-term work here in Israel and elsewhere, and to mobilize our creativity, enthusiasm and optimism for the benefit of a better world.

The goals of sustainable development reflect the reciprocity and interdependence of development. They emphasize the need for concerted action at three social, economic and environmental levels. Israel is proud to be an active player in this global endeavor [14].

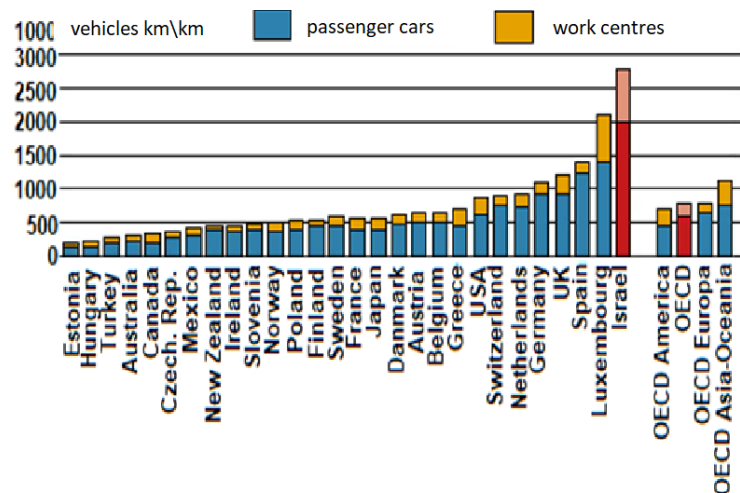

Figure 1. Traffic density and car ownership in Israel. Road traffic along the length of the network [18]

The Economic and Social Council (ECOSOC)[8] and the High-Level Political Forum for Sustainable Development [13] continued the general debate, giving Member States the opportunity to say that they have integrated the objectives of the 2030 Agenda for Sustainable Development into their national development plans. The Tribune, which represented more than 70 delegations represented at ministerial level, also provided an opportunity to hear issues that remain unresolved in the light of developments, especially in the areas of financing and climate change. To illustrate the momentum gained in 2015, some countries claimed that they have integrated 86% of the Sustainable Development Goals targets into their national development plan, while for other Latin American countries it is 98.2% of the developed indicators, which were taken into consideration. In turn, Azerbaijan has developed 244 national implementation indicators on the basis of the 2030 Agenda [2]. The Group of 12 Pacific Island States has ensured that national and regional plans are aligned with the said program.

While integration rate figures vary from country to country, so do achievements. Within the group of middle-income countries, for example, economic growth is not necessarily synonymous with sustainable development [1]. Therefore, belonging to this category does not reflect the complex reality of these countries, which represent 70% of the world's population, while holding only one third of world GDP.

Even among developed countries, difficulties are being felt. Sweden has acknowledged, in particular, that it still needs to significantly reduce inequality and income gap [20]. Sustainable economic growth is needed to benefit all sectors of the population, said the Swedish Minister for Social Security [21].

However, the challenges are almost the same for many countries: financing and managing the effects of climate change. The 14 Member States of the Caribbean Community (CARICOM) reiterated the need to consider the impact of climate change on the achievement of these countries' development goals. Also vulnerable to climate phenomena, the 23 landlocked developing countries have requested specific assistance in adapting, mitigating and implementing a climate transition. Implementing the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction is also crucial, the group's representative said [7]. According to the Yale Center for Environmental Law and Policy, a list of performing countries has been stipulated (Table 1).

Table 1. Environmental performance index, 2018 [9; 17]

Rank	Country	Score	Rank	Country	Score
1	Switzerland	87.42	11	Iceland	78.57
2	France	83.95	12	Spain	78.39
3	Denmark	81.60	13	Germany	78.37
4	Malta	80.90	14	Norway	77.49
5	Sweden	80.51	15	Belgium	77.38
6	United Kingdom	79.89	16	Italy	76.96
7	Luxembourg	79.12	17	New Zealand	75.96
8	Austria	78.97	18	Netherlands	75.46
9	Ireland	78.77	19	Israel	75.01
10	Finland	78.64	112	Moldova	51.97

An environmental performance study measures the country's achievements in terms of ecology and natural resource management, based on 22 indicators from 10 categories that reflect various aspects of the environment state and the viability of its ecological systems, conservation of biological diversity, counteracting climate change, public health, economic activity practices and their burden on the environment, as well as the efficiency of state policy in the field of ecology. In terms of funding, in underdeveloped countries in Africa, rich countries are reminded of their duty to honor their commitment to devote 0.7% of their GDP to official development assistance (ODA). Cuba, the Russian Federation, the Islamic Republic of Iran and Venezuela, for their part, have denounced unilateral sanctions that prevent them from accessing funding, arguing instead for full multilateralism. Among the areas of hope for sustainable development, Israel said it has focused on innovation and technology to meet the development challenge. But for many, inclusion - women, young people, the elderly, people with disabilities and other minorities – is crucial for development that "leaves no one behind", the ultimate goal of the 2030 Agenda. South Africa suggested achieving the Sustainable Development Goals by taking them "as a whole" and using synergy between the three benchmarks of the 2030 Agenda, the Addis Ababa Agenda for Action on Financing for Development and the Paris Agreement on Climate Change.

ECOSOC will meet periodically to continue voluntary national reviews, before continuing its work with the general debate [8]. The 193 countries represented at the United Nations General Assembly have adopted the Sustainable Development Goals (SDGs), a broad development agenda aimed at "eradicating poverty, protecting the planet and ensuring the prosperity of all." Each of the 17 SDGs has specific goals to be achieved by 2030. The integration of education, health, poverty, climate change and gender division sheds some light on some of the seemingly intractable issues facing the world. No one would dispute the merits of the SDGs. In our interconnected and globalized society, it is important to fight against all the obstacles that hinder economic growth and the continuity

of human progress. Like the Millennium Development Goals, their predecessors, the SDGs clearly reflect the will of the international community to achieve social ideals. But, above all, they impose precise, easily measurable and observable targets, the monitoring of which will make it possible to assess progress towards their achievement. This is imperative, because in the past, global initiatives have often been difficult to achieve. Implementation problems stem in part from a lack of coordination between countries, especially when some put their immediate interests before those of others and before human interests. Protectionist trade policies, such as US agricultural laws or the EU's Common Agricultural Policy, which impose tariffs and quotas that favor local producers but harm foreign farmers, are just one example of poor global coordination. These failures can cost hundreds of billions of dollars and lose jobs, lost revenue and adverse effects on global growth. On the other hand, the failure to achieve globally agreed policy objectives may indicate that they have been poorly defined, without sufficient account of the local context. But the SDGs are the result of a much finer approach, with local actors contributing to their development; that's why it offers more chances of success.

The SDGs are all the more important today for defining concrete solutions, as advanced economies continue to bear unsustainable claims and deficits, slow labor markets and declining productivity. They have a key role to play in a time when emerging economies, where 90% of the world's population lives (under the age of 25), see the growth rate below 7% per year needed to start. indeed poverty.

Weakening jobs in technology, widening income inequality, demographic change, depletion of natural resources and environmental effects are all issues in the perspective of the global economy. The rise of radicalization-related terrorism, disorderly migration in Europe and the challenge of hosting 60 million refugees, the largest number since World War II. All these phenomena, combined with the reappearance of political and social instability around the world (according to the Economic Intelligence Unit, 65 countries out of 150 face strong instability). The SDGs should serve as a global benchmark and compass for policy makers to help them overcome the pitfalls of a complex, changing and difficult economic and political context. Because if they are not implemented efficiently, the macroeconomic trajectory and the geopolitical evolution of the world risk being threatened.

"Transforming Our World" is the motto of the 2030 Agenda for Sustainable Development adopted by the United Nations. It is also a cry of confidence for governments, the private sector, civil society and most of the world's people. Ultimately, the SDGs will be judged on their effectiveness in meeting the multiple challenges that affect today's world and threaten tomorrow.

Conclusions

Cities in the post-pandemic era should become pedestrian. This is necessary for people to be able to recover from the stress they have been in for a long time. One of the tools of psychological assistance can be parks. We believe that they should turn into safe spaces for all weather conditions, where we can at least see each other.

City residents will start thinking more about how public spaces can help improve the ecology and the environment.

The high interest of small and medium business owners in the eBay benefits program has led to a significant increase in the number of Israeli sellers (40%) who have decided to open online stores in the last month alone. Along with an increase in sales, these data confirm the strength and relevance of e-commerce against the background of the global and local crisis. The Israelis reacted quickly to the changing situation and adapted the sales system to online trading platforms.

Bibliography

1. Afaceri europene. http://www.cdep.ro/afacerieuropene/afeur/2017/fi_2295.pdf
2. Agenda de dezvoltare durabila-2030. <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/monitorizarea-si-evaluarea-implementarii-agendei-de-dezvoltare-durabila-2030>

3. Agendei 2030 a Națiunilor Unite. https://cancelaria.gov.Md/sites/default/files/document/attachments/proiectul_5610.pdf.
4. Concepte si principii de dezvoltare durabila. <http://www.mmediu.ro/beta/domenii/dezvoltare-durabila/concepte-si-principii-de-dezvoltare-durabila/>
5. Coronavirus. <https://moldova.un.org/ro/36953-coronavirus-ne-informam-si-prevenim>
6. Dezvoltare durabila-2030 UE. <https://webapi2016.cor.europa.eu/v1/documents/cor-2016-06709-07-00-nb-tra-ro.docx/content>
7. Dezvoltarea durabilă în Moldova. <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/post-2015/mdgoverview.html>
8. ECOSOC brings people and issues together to promote collective action for a sustainable world. <https://www.un.org/ecosoc/en/home>.
9. Environmental performance index, 2018. <https://nonews.co/wp-content/uploads/2016/02/epi2018.pdf>.
10. Ghid privind obiectivele de dezvoltare. http://cancelaria.gov.Md/sites/default/files/document/attachments/ghid_privind_nationalizarea_obiectivelor_de_dezvoltare_0.pdf
11. Gribincea A. The interaction between the “green” and “digital” economy. Journal of Research on Trade, Management and Economic Development, v. 6, Issue 2(12)/2019, p.57-70.
12. Haj Rimah. The influence of behavioral management on the commercial enterprises' competitiveness. In: Conferință științifică anuală: Symposia studentium program. 19-20 aprilie 2019. Chișinău, ULIM 2019.
13. High-Level Political Forum for Sustainable Development. <https://sustainabledevelopment.un.org/hlpf>.
14. Israel is proud to be an active player in this global endeavor. <https://embassies.gov.il/paris/NewsAndEvents/Pages/Israel-des-objectifs-de-developpement-durable-de-l'ONU.aspx>.
15. Le développement soutenable. <https://mae.ro/node/35919>
16. Obiectivele de dezvoltare durabila. https://mecc.gov.md/sites/default/files/obiectivele_de_dezvoltare_durabila.pdf
17. Politica durabilă în Moldova. https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Toolkit_ONU_RO.pdf
18. Road traffic along the length of the network. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264185715-20-en.pdf?Expires=1592504841&id=id&accname=guest&checksum=825F7C88D711F944E250059863544068>
19. Strategia UNESCO. <http://dezvoltaredurabila.gov.ro/web/wp-content/uploads/2017/12/manual-UNESCO.pdf>
20. Sustainable Development. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/proiectul_56_1_0.pdf
21. Sustainable development. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/06/20/agenda-sustainable-development/>
22. The European Council. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/10/13/conclusions-unea/>

UDC: 334.02, 334.75

JEL Classification: J5, F16, L63, L96

FACILITATION OF COMMUNICATION IN ECONOMIC ENTITIES AND PUBLIC ADMINISTRATION BY USING IT MEANS

FACILITAREA COMUNICĂRII ÎN ENTITĂȚILE ECONOMICE ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ PRIN UTILIZAREA MIJLOACELOR IT

*NITA Vasile, PhD student,
„Alexandru Ioan Cuza” University of Iași*

*NIȚĂ Vasile, doctorand,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*

Annotation: *This article overviews online communication from a historical perspective in the attempt to shape the understanding of its beginnings, which is required for a deeper insight into the digital age. It is well-acknowledged that communication mainly aims to send information and ensure cooperation between people and institutions. Therefore, we believe that a study investigating the history of methods used for sending information acquires a special importance. In this study, we concentrate on public administration as a party in the process of online communication, making some connections with the issues deriving from the activity of economic entities.*

Adnotare: *În articolul de față vom aborda traseul istoric al comunicării online, pentru a observa începuturile acestui domeniu necesar în epoca digitală. Vom observa ce este comunicarea, când și cum s-a trecut la comunicarea digitală, și care a fost și încă mai este impactul ei asupra comunității. După cum știm, scopul principal al comunicării este transmiterea de informații și cooperarea cu alți oameni sau alte instituții. De aceea, un studiu al istoriei formei de transmitere a informațiilor nu este doar necesar, ci chiar un lucru de neocolit. Ne vom axa pe partea administrației publice – domeniu important în comunicarea online, făcând unele conexiuni și cu problematica derivând din activitatea entităților economice.*

Keywords: *public administration, economic entities, online communication, public services.*

Cuvinte-cheie: *administrație publică, entitățile economice, comunicare online, servicii publice.*

Introduction

Over time, the concept of *communication* has been given several definitions, all of which mainly refer to information transmission information from transmitter to receiver. What is important is its method of transmission, and nowadays we talk much more about online *communication*. Therefore, we will discuss this important issue, its development and meaning in the digital age.

Communication resembles the **stimulus-response** process, the receiver responding to transmitter's stimulus provided that it is an intended process, namely, the transmitter having the intention of provoking the receiver so that there is a response. So, communication is a process by which the transmitter sends information to receiver by means of a channel in order to produce specific effects on the receiver. What counts in an efficient communication is the method of communication transmission? So, this article is a historical study investigating the evolution of communication, and especially the online communication.

Novelty depends on previous unlikelihood, that is why it is not the decisive factor. Shannon and Weaver establish in the “**Mathematical Theory of Communication**” the methods for

determining the quantity of information or value of informative messages. Mathematical theory of communication provides a semantic and communicational paradigm. It is maintained that the higher is receiver's uncertainty regarding a message in a situation "x" before the occurrence of that situation, the higher is the information value that manages later eliminate due to initial uncertainty [7].

Receiver's doubts on the actual situation depend on the level of receiver's knowledge. According to Shannon and Weaver, knowledge and uncertainty are inversely proportional: deeper is the knowledge of a situation, lower is the uncertainty on that situation. They take into account the number of possible results, variants, in which the message of a specific situation could be interpreted [7].

Results and considerations

The notion of communication is related to that of information, and information, in general, refers to „**what is communicated in one of the available languages that are a combination of signs and symbols**". Signals may be speech sound waves, radio and TV waves. They may bear meanings that could be decoded through social conventions. The concept of informational communication includes three aspects: **syntactic, semantic and pragmatic**.

1. **Syntactic** aspect refers to the succession imposed to graphic, auditory or electrical signals by the transmitter.

2. **Semantic** aspect of information refers to meaning given to signals based on social conventions, including the transmission of a knowledge horizon. There is:

- *intended semantic information, i.e.* the information that the transmitter wishes to send, and;
- *conveyed semantic information. i.e.* the information perceived by the receiver from the decoded message.

3. The third aspect of information is the **pragmatic** one, namely, its effect on the receiver. Communication originates from the transmitter, who intends to send a piece of information, and uses codes to achieve its goal. Communication act ends with pragmatic implications for the receiver, the final stage of information transfer.

Contrary to traditional communication, online communication involves a group made of people interacting by means of the Internet and not *face-to-face*. This type of interaction varies from one group to another, or from service to service. Today, there are huge opportunities to communicate to others via Internet, which also applies to public administration.

History of Online Communication

Communication process has been under continuous change, with its various methods of information transmission. Development of communication process has been different at different moments in time, people trying to find ways of improving dialogue and computerisation. And new breakthroughs have continuously been made. It led to new discoveries.

The age of computerised means of communication, when information is being processed, archived and distributed, has changed the way and degree to which information is being processed, archived and distributed, the way in which citizens and public administration interact, and the way in which business is done [4].

Communication between human beings in the last three centuries has been under unprecedented change due to development of technology and the Internet.

Therefore, once the virtual environment was born, communication overcame all obstacles, and *freedom* today is the main feature of this process.

The term of online communication or e-governance (e-Gov) appeared in the late 90s but the history of computerisation in governmental organisations could be traced back to the beginning of computers in the 70s [5].

In online communication in public administration, the citizen plays the key role, the receiver of information and also the use of services provided by authorities. That is why online communication

is becoming more and more efficient and easy to access by the general public, who somehow needs to learn from the newest technological trends.

Starting with 2010, technologies have been rapidly developing, and IT experts have shifted their business towards Web 2.0, blogging and social networks. They managed to integrate visual and audio content into the *web* concept and added a new final element, which generated a social impact valid even today, namely, human interaction, even if only through a computer.

Claude Shannon defined *information* in 1948, by means of which he coined the concept of amount of information. He developed the theorems of the field and generalised its laws similarly to his predecessors, who developed the concept of energy [8].

Along the same line, considering the importance of changes in the lives of people generated by Internet, we observe that the past decades witnessed changes occurring at a fast pace that changed "the structure, unfolding and functioning of economic, social, political and cultural life, etc." [10].

Digital revolution appeared suddenly, changing people's thinking and their interaction, different from that of previous years.

Diversity that appeared so quickly drew people's interest towards consumption, economic growth and online interaction.

To meet people's needs that had been produced by the diversity of the world, there appeared the Internet, the place connecting just in a couple of seconds people worldwide. This is how the need for online communication appeared and started to develop through its social networks and various applications. As noted by Daniela Vîrjan in her study, „*The Internet Changes the Face of the World* „The Internet is the most important discovery of this century that generated deep changes in the functioning and organisation of economic and social life. Now, Internet could be used to perform long-distance surgical operations, to hold international conference with participants from all over the world without their actual attendance, to shop online from any country, to do business worldwide etc.” [10].

If information and communications technology has started to develop quickly, especially after year 2000, the question is when the *Internet* appeared? Daniela Vîrjan states that „the history of the Internet started with the appearance of ARPAnet, which led to the development of first communication networks using links between points on a perforated paper tape in order to send information. Practically, the Internet was born on January 1, 1983 when ARPAnet managed to ensure the connection of 500 centres. In 1990, ARPAnet disappears, all operations being transferred to NSFnet, which was also replaced by a commercial network in 1995” [10].

The Internet exploded at the beginning of the 21st century when wireless communications appeared. Increase of users was due to the appearance of mobile phones.

Online communication in public administration or e-governance is one of the main challenges of public administration worldwide. Increase of the degree of development of online communication services/applications depends directly on the accessibility of the Internet. If we refer to high degree of digitalization, these may be found in countries with high degree of Internet use (USA, Canada, Great Britain and Northern European countries) where almost all families own a computer or have access to the Internet [10].

What seemed new in 1990, in 10 years became just history. The speed of development of technology creates more efficient means of communication.

Considering that the Internet appeared in the 80s of the last century, we now observe clearly that the public is more and more attracted by the Internet revolution and by technology, which is more and more efficient. Today's interest of the public for the Internet reflects the opening towards using technology, its products and services. Positive effects of online environment is due to social networks, modern blogs, channels of communication, which also influence public relations and marketing.

Online marketing – a new type of communication in virtual environment. Significances of online communication in terms of the performance of economic entities

When we talk about marketing, we are clearly interested in *online marketing*. Overall, decision-making subsystems of research and marketing are directly involved in information processing, and organisationally, all elements of the whole marketing system and other business functions depend on information. In our century, most people look for novelty, change and new information. The very core of information is the change that produces novelty, a principle that exists in the nature, according to which, all changes outside by the change itself, which is permanent, immutable.

The information theory takes into consideration options and the process of making a choice out of many options, and higher is the number of options for a choice, higher will be the amount of information. Information is the outcome of *uncertainty* and if there initially is no uncertainty, there could be no information. As shown by Daniela Virjan in her study „*Internet changes the face of the world*”, „banking and financial operations are secured and checked by a well-defined system, therefore information leaking or misappropriation of funds is virtually impossible if people comply with procedures for accessing and trading operations and services” [10]. Current technology almost urges us to keep up with change, new trends that cannot be regulated by old procedures. Here the help of marketing is essential, a key service in online communication. The way business is done online is a marketing activity [10].

In other words, Internet contributed to the development of online communication and e-commerce, which is a good thing for individuals and businesses, but requires a lot of work for others who are pushed by today’s technology. Online marketing brings new challenges, and the future seems to belong to innovation and online trading that could be done at any hour and anywhere in the world. This should be a big advantage for virtual shoppers.

The upward trend in electronic commerce also continued in 2019. The electronic commerce varies highly among the EU member states. In 2019, about 91% of Internet users in Great Britain and 86% in Denmark made purchases online, and only 29% in Romania. The highest annual growth was in Croatia (10%) and in Hungary (8%) [2].

Advanced digitization leads to increased productivity of economic entities by facilitating the adoption of more efficient economic policies, such as digital marketing promotion policies, inventory optimization and supply chain efficiency, as well as new forms of trade and financial intermediation by introducing new online applications and services. At the level of economic entities, the digitization of production is essential for maintaining the economy in case of force majeure, interruption, such as the Covid 19 pandemic, through teleworking. Also, economic entities through digitized supply chains and distribution channels can contribute to maintaining production activity in situations where face-to-face interactions with customers and suppliers should be avoided [6].

Studies on the economic impact of Information and Communication Technology (TIC) showed that countries that have a high degree of digitization have a positive impact on economic growth and, in some cases, on employment and productivity.

Online communication in public administration

Online communication (electronic governance) refers to processes and structures of public administration used for electronic delivering of public services/applications to citizens.

Similarly, deep changes in electronic commerce, e-governance revolution provide an opportunity to reshape public services and to renew the relationship between citizens and the government.

Digitalisation of central and local public administration is the underlying condition for growth and modernisation of any economy. Modern public administration will rely on promotion and implementation of information technology, generating important outcomes for the entire society (citizens, companies, public administration).

Online communication involves interactions and relations between citizens, governmental agencies, businesses and other stakeholders by means of ITC and the Internet in order to improve the communication between citizens and public administration. Also, online communication enables

citizens to access or run online business or operations, contribute and take part in decision-making of local public administration related to issues faced by their community.

Increasing the use of online communication services/applications in public administration based on ITC may contribute to a cheaper, more accessible and more dynamic public administration. Information and communication technology lies at the basis of development of any economy on the globe, leading to new opportunities for development, economic growth and creation of new jobs.

Romania's integration into the EU has been a key factor for the adoption of online communication in public administration [9].

In this context, the European Commission adopted the *Digital Single Market Strategy* on May 6th of 2015 in order to relaunch economic growth and to create new jobs on a market, in which, all EU citizens have continuous access to online communication with no barriers to the virtual environment [11].

Online communication provides higher transparency of governance, strengthens democracy, reduces corruption and provides lower costs for citizens and businesses [5].

Digital public services

Online communication public services and the electronic environment is the world we live in today. Electronic messaging services, for example, email as the simplest and cheapest type of online communication, gained ground against postal services that are slower and more expensive, and electronic commerce has been growing mainly due to online shops that slowly have replaced the traditional shops [11].

Use of online communication services/applications in public administration has not been prevalent in Romania neither in theory, nor in practice. Internet infrastructure development generated a significant growth in the number of users and has been the main method for facilitating transfer of information, which made citizens have more trust in online communication services/applications [11].

Use of public online communication services/applications in any country's governance is more efficient as it ensures higher transparency of governance and creates the premises for diminishing corruption in public administration.

To refer to the development of information systems for online communication in public administration, Estonia, the most digitalised country in the world, used the principle of „distributed architecture”, which produces decentralisation and means that each ministry or governmental agency is responsible for the development of their own information systems, with no central electronic system coordinating everything. Public online communication services/applications are built in such a way that they are easy to access by the users. Such approaches have been designed to avoid building gigantic information systems, and instead, opt for efficient and fluid ones [9].

Increase in the degree of use of online services and applications in public administration will lead to lower administrative costs for tax-payers and better public services for the public, better business environment, better transparency of governance, lower costs for business and reduced corruption.

To increase the degree of use of online communication services, it is important to be oriented towards citizens, this being a goal for any institution aiming to meet the needs of citizens [1].

In Romania, online communication or e-governance is managed by the Ministry of Communications and Information Society and the Agency for Digital Agenda of Romania, which is subordinated to the Government [9].

Digital public services are the government services that nowadays are being transferred to virtual environment. In public administration, there are several types of services that are provided locally and nationally:” integrated electronic services or under way of being integrated into the national electronic system; independent electronic services used by ministries or governmental agencies; independent electronic services used in local public administration” [9].

These services are property for e-governance. For our country, there 20 main public services that have been identified and are monitored by the European Commission at European level (12 for citizens and 8 for private businesses), the quality of which will be increased, as well as the rate of their use. These are "services for collecting income tax of citizens; job search; social assistance services; issue of personal certificates; VAT payment; public acquisitions" [7];

These services are important in public administration as they are used by all citizens and companies. That is why online use of public services is a need derived from computerisation and technological efficiency. Online environment could be used by citizens to suggest partnerships or to take legislative initiatives.

Increasing the degree of use of online communication services in public administration of our country has been facing different challenges, such as confidentiality, interoperability, low usage of online services/publications.

Systems of electronic governance should protect the confidentiality of data provided by citizens, records made and stored by the government, content and existence of online governmental transactions to citizens.

A study on current digital public services shows that Romania is a state with the highest connectivity in the EU but it holds lowest positions in terms of "human capital, internet use, digital technology integration and digital public services, according to index of digital economy and society of the European Union" [2].

It is due to the fact that although the Internet and social networks are extensively used in Romania, the Internet users are less active online in online shopping and e-banking compared to EU average. As it has been stated in "European Policies and Orientation, Summary of EU Activities, February 27 – March 5", „Romania has not reduced its gap compared to EU in terms of digitalisation of companies, and use of cloud computing type of technology and online shopping channels. Turnover from online sales slightly decreased. Romania has made significant progress in making available open source data, but the supply and use of e-government services remain low" [3].

It is paradoxical to see that Romania has a very good Internet connection but its use of public digital services has been poor, showing that our country needs digital growth. Once it happens, public online services will grow. We believe that mentality is the most important factor as everything derives from here.

According to data of the European Commission, there are only a few countries that reached the highest digital economic development: Denmark, Sweden, Finland and the Netherlands, followed by Luxembourg, Estonia, Great Britain and Ireland. Citizens use online services by means of digital content and online banking.

A solid system of digital public services and the use of advanced technologies for better online communication public services (for example, the use of Big Data and artificial intelligence) create the premises for a successful strategy for exiting the current COVID 19 health crisis. The highest scores for high volume digital services have been found in Estonia, Spain and Denmark that lead in this sector of DESI, while Romania, Greece and Slovakia have the lowest scores in the EU [2].

Although more than 85% of EU member states citizens used the Internet in 2019 before the COVID-19 crisis, only 58% have basic digital skills. Due to the fact that COVID 19 crisis has led to increase in the number of Internet users, the percentage of people having basic digital skills slightly decreased from 55% in 2015 to 58% in 2019. The Netherlands and Finland hold first positions, while Bulgaria and Romania lag behind [2].

Table 1. Information Society Indicator – People with basic digital skills or above the general level
Unit of measurement – Percentage of individuals (%)

TIME	2015	2016	2017	2019
GEO (Labels)	%	%	%	%
European Union - 27 countries (from 2020)	54	54	55	56

European Union - 28 countries (2013-2020)	55	56	57	58
European Union - 27 countries (2007-2013)	55	56	57	:
Euro area (EA11-1999, EA12-2001, EA13-2007, EA15-2008, EA16-2009, EA17-2011, EA18-2014, EA19-2015)	57	57	58	59
Euro area - 19 countries (from 2015)	:	:	:	:
Belgium	60	61	61	61
Bulgaria	31	26	29	29
Czechia	57	54	60	62
Denmark	75	78	71	70
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	67	68	68	70
Estonia	65	60	60	62
Ireland	44	44	48	53
Greece	44	46	46	51
Spain	54	53	55	57
France	57	56	57	57
Croatia	51	55	41	53
Italy	43	44	:	42
Cyprus	43	43	50	45
Latvia	49	50	48	43
Lithuania	51	52	55	56
Luxembourg	86	86	85	65
Hungary	50	51	50	49
Malta	53	50	57	56
Netherlands	72	77	79	79
Austria	64	65	67	66
Poland	40	44	46	44
Portugal	48	48	50	52
Romania	26	28	29	31
Slovenia	51	53	54	55
Slovakia	53	55	59	54
Finland	74	73	76	76
Sweden	72	69	77	72

Source: Eurostat, Individuals who have basic or above basic overall digital skills

Although we hold the last position in the EU ranking when it comes to digital public services, the hope is that current technology will change the digital pathway of Romanians. It is very difficult to reach the level of Denmark, although a growing level of digital development is beneficial and necessary in the online age. Online communication and e-governance have undergone unimaginable developments with huge impact on almost every field, which changed the way in which citizens communicate and interact with public administration, and how they do business [1]. Finally, as online communication leads to organisational changes, the government, each ministry, public institution, governmental agency start putting into practice online communication initiatives and e-governance, so performance of central and local public administration will improve in order to interact with citizens and provide online public services.

Conclusions

As it results from the content of the present approach, online communication in public administration is a process of reinvention of public administration through digitalisation and new

forms of management in order to grow the rate of use of online communication services/applications and to modernise public administration.

The history of online communication is short but intense. Although the Internet appeared in the 80s, there is still much work to be done to modernise virtual interaction. In almost 40 years, the Internet went through a path of continuous innovation, and what seemed to be a novelty in 2000-2010, now seems old or unusable. This is how online communication evolved through various work platforms and social networks. In public administration, but also at the level of economic entities online communication is in full development. If in western countries, digital public services are widely used, traditional communication between authorities and citizens still persists in Romania along with digital platforms. Online communication in our region requires high development of services and getting citizens get accustomed new online methods of communication.

Bibliography

1. Baltaru R. A. Reforma în Administrația Publică. Studiu Privind E-Guvernarea la Nivelul Uniunii Europene. În: Revista Transilvană de Științe Administrative 1(30) 2012, pp. 21-40.
2. European Commission, Digital Economy and Society Index (DESI) 2020, Thematic chapters, p. 14-60. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi>
3. European Commission, Digital Economy and Society Index 2017. <https://nocash.ro/indicele-economiei-si-societatii-digitale-desi-2017-spune-ca-cifra-de-afaceri-din-vanzarile-online-a-intreprinderilor-romanesti-a-scazut-usor/>
4. Graur E. Tehnici de comunicare. Cluj-Napoca: Editura Mediamira, 2001, p. 15.
5. Grönlund O., Horan Claremont A. Introducing E-Gov: History, Definitions, And Issues, Communications of the Association for Information Systems, volume 15, 2004, pp. 714-718.
6. Katz R., Jung J., Callorda F. Can digitization mitigate the economic damage of a pandemic? Evidence from SARS. Telecommunications Policy, Volume 44, Issue 10, 102044, 2020, p.2.
7. Ministerul Educației Cercetării Tineretului și Sportului. Studiu de caz în domeniul servii în administrația publică, versiunea 2. Proiect cofinanțat din Fondul social european prin Programul Operațional sectorial dezvoltarea Resurselor umane 2007 – 2013, 2014, pp. 5-6. <http://www.inseed.cimr.pub.ro>
8. Shannon C. E., Weaver W. The Mathematical Theory of Communication, University of Illinois Press, 1949.
9. Tsonev I. Reproiectarea Serviciilor Publice pentru Secolul 21, Analiza Comparată a Reformelor Electronice din Estonia, Bulgaria și România, 2016, pp. 16-45.
10. Vîrjan D. Internetul schimbă fața lumii. În: Economie teoretică și aplicată, Volumul XX, No. 8(585), 2013, pp. 102-105.
11. Vrabie C. Elemente de E-Guvernare. București: Editura Pro Universitaria, 2016, pp. 33-161.

UDC: 339.5, 339.9, 339.94, 339.924

JEL Classification: I25, L2

FORMATION OF STRATEGIC INITIATIVES IN THE CONTEXT OF THE INTERNATIONALIZATION OF HIGHER EDUCATION

ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ИНИЦИАТИВ В КОНТЕКСТЕ ПРОЦЕССА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

*TRIFONOVA Larisa, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*ТРИФОНОВА Лариса, студентка III цикла обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*

Annotation: *the article describes a conceptual approach to developing a strategy for the internationalization of higher education, which consists of a series of strategic initiatives and targeted activities. The internationalization strategy in the field of higher education, which considers the initiatives developed, will ensure the sustainable development of the higher education system, its availability, quality, relevance, efficiency and will create conditions for a transition to a new level of quality, corresponding to national priorities, as well as the challenges and trends of internationalization. Applying this approach will ensure the creation of a comprehensive strategy aimed at gradually improving the priorities of the higher education system at the national and institutional levels in the context of internationalization. Such an approach is in line with advanced global trends in the field, which will allow the country to play its rightful place in integration processes and therefore to move towards progressive development.*

Аннотация: *в данной статье описывается концептуальный подход к разработке стратегии интернационализации высшего образования, состоящей из ряда стратегических инициатив и соответствующих целевых мероприятий. Стратегия интернационализации в сфере высшего образования, учитывающая разработанные инициативы обеспечит устойчивое развитие системы высшего образования, его доступность, качество, актуальность, эффективность и создает условия для перехода на новый качественный уровень, соответствующий национальным приоритетам общества и государства, а также вызовам и тенденциям интернационализации. Применение данного подхода обеспечивает создание полноценной стратегии, которая направлена на постепенное совершенствование приоритетов системы высшего образования на национальном и институциональном уровнях в контексте интернационализации. Подобный подход отвечает ведущим мировым трендам в данной отрасли, что позволит стране занять достойное место в интеграционных процессах и, тем самым, двигаться по пути прогрессивного развития.*

Keywords: *university, internationalization of higher education, higher education, strategy for the internationalization of education.*

Ключевые слова: *университет, интернационализация высшего образования, высшее образование, стратегия интернационализации образования.*

Введение

Интеграция в мировое образовательное пространство считается важнейшей тенденцией, которая стимулирует реформирование образовательной услуги. Инструментом эффективной интеграции образовательной системы страны должна быть стратегия,

учитывающая приоритеты национального и институционального развития, ресурсные возможности, передовые достижения мировых практик в сфере высшего образования. Стратегия интернационализации высшего образования стала неотъемлемой частью развития прогрессивного государства в условиях интеграционных процессов. Этот процесс носит экономическое и политическое значение и заключается в изменении структуры общества, снижении влияния стереотипов поведения и требует достижения международных стандартов жизни общества. Таким образом, стратегия интернационализации высшего образования и ряд инициатив, которые она в себе объединяет, обеспечат необходимую конкурентоспособность образовательной услуге при вхождении национальной системы высшего образования в мировое образовательное пространство.

Материалы и методы исследования

Методами исследования в данной статье являлись следующие: теоретический анализ, анализ и синтез результатов научных исследований в сфере интернационализации высшего образования, сравнительный метод, который позволил выявить особенности данного процесса и метод моделирования, при помощи которого была предложена система стратегических инициатив, которые образуют стратегию интернационализации высшего образования, учитывающую все аспекты этого сложного феномена.

Результаты и обсуждения

Интернационализация на сегодняшний день становится феноменом международных отношений, который имеет самостоятельное значение и в этом качестве оказывает воздействие на деятельность государств в области высшего образования. Интернационализацию высшего образования действительно можно рассматривать как некий этап глобализации в рамках государства. На институциональном уровне – это процесс включения международного компонента в содержание учебных планов, программ, процессы преподавания, в работу со студентами в конкретных высших учебных заведениях [6] [2]. На национальном уровне интернационализация высшего образования предполагает наличие государственной политики, целевых программ, которые могут состоять из мероприятий, относящихся ко внешней политике, развитию внешней торговли, миграционных процессов, научно-техническому сотрудничеству и межкультурных коммуникаций [7, с.3] [1, с.16].

Стратегический подход является наиболее целесообразными для развития процесса интернационализации на уровне государства и университетов. Содержание такой стратегии основывается на предварительном анализе и оценке потенциала ресурсов страны, высших учебных заведений. Затем делается выбор между компетентностным и деятельностным направлением ИВО [4, с.3], либо формируется гибридная совокупность данных подходов, которые удовлетворяют поставленным целям и соответствуют имеющимся возможностям системы высшего образования. В рамках стратегии закладывается набор мероприятий в соответствии с выбранным направлением развития процесса интернационализации, предлагаются меры по их практической реализации. Таким образом, стратегия интернационализации высшего образования является базовым документом при разработке планов по международной деятельности страны и университетов в области интернационализации.

Обращаясь к понятиям стратегии, становится понятно, что единой точки зрения относительно данного явления пока нет. Можно выделить широкое и узкое понимание данного определения. Стратегия интернационализации высшего образования в широком смысле – это долгосрочное стратегическое планирование, направленное на изучение и анализ новых, зарубежных рынков, включая расширение экспорта товаров, капиталов, при создании за границей сети предприятий, осуществляющих свою деятельность, используя соответствующие преимущества зарубежной страны. Стратегия интернационализации в сфере

образования в узком смысле прежде всего ориентирована на повышение глобальной конкурентоспособности системы высшего образования и приобретение международного признания. Следовательно, возможными целями стратегии интернационализации высшего образования могут быть:

- увеличение охвата зарубежных стран национальной системой высшего образования;
- рост дохода через привлечение иностранных студентов в ВУЗы страны;
- поступательное развитие академической мобильности, а также расширение возможностей для развития различных форм мобильности;
- рост качества образовательных услуг посредством студенческого и преподавательского участия в обмене опытом, знаниями на международном уровне;
- кооперация в сфере исследований, при организации научных и исследовательских проектов;
- развитие международной направленности развития ВУЗов страны;
- мультикультурное взаимодействие.

Соответственно, целям таких стратегий, могут быть выделены следующие группы комплексных задач: эффективное позиционирование системы высшего образования на глобальном рынке; совершенствование образовательных инфраструктурных условий для развития различных форм академической мобильности; обеспечение, гарантия и повышение качества образовательной услуги; привлечение наиболее талантливых студентов, преподавателей, исследователей; налаживание сотрудничества между странами-партнёрами; формирование стратегии развития экспорта высшего образования; развитие международного маркетинга национальной системы высшего образования и другие.

На рисунке 1 представлена иерархия стратегий интернационализации высшего образования, включающая внешний и внутренний уровни данного процесса.

Представленная иерархия стратегий отражает взаимосвязь с уровнями стратегии интернационализации. Отсутствие учёта особенностей, трендов и закономерностей вышестоящего уровня стратегии влечет неэффективность каждого последующего нижестоящего уровня стратегии, снижается её ценность и прикладное значение.

Рисунок 1. Система стратегий интернационализации высшего образования
[разработано автором]

Эффективность стратегии должна характеризоваться быстрым и адекватным реагированием на существующие и возникающие вызовы. Каждая из стратегий различных иерархических уровней может быть подвергнута определенной корректировке в соответствии с изменениями в глобальном и международном сегментах отрасли. Автором была предложена система стратегических инициатив в рамках стратегии интернационализации высшего образования, которая будет направлена на достижение основной цели – структурная организация и качественное совершенствование системы высшего образования и её интеграция в международное образовательное пространство. В качестве примера

смоделирован процесс интернационализации высшего образования в Республике Молдова, который проходит через четыре последовательных этапа в виде стратегических инициатив.

На рисунке 2 отражена система стратегических инициатив интернационализации высшего образования.

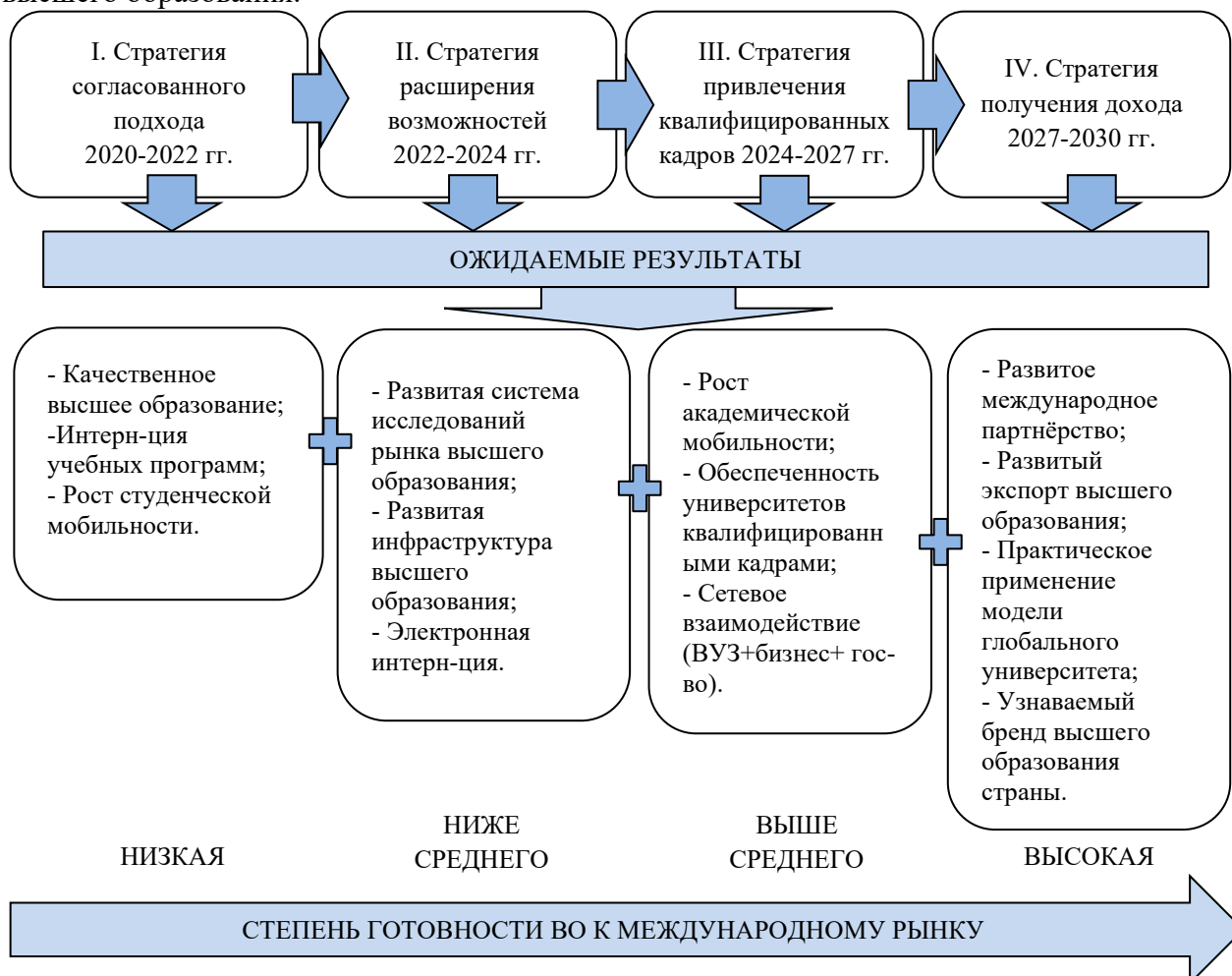

Рисунок 2. Комплекс стратегических инициатив [разработано автором]

Последовательность стратегических инициатив выстраивается на основе анализа текущей ситуации в стране, а также исходя из логических соображений и стремлению проходить путь от базовых начал к более сложным формам интернационализации высшего образования. Последовательная реализация стратегических инициатив предполагается с 2020 года по 2030 год. За это время, автором прогнозируются существенные реформы, которые приведут к качественным позитивным преобразованиям в высшем образовании Республики Молдова и выведут его на конкурентоспособный уровень на международном рынке.

Каждая стратегическая инициатива имеет четко сформулированную цель, которая коррелирует с основным стратегическим вектором высшего образования – интеграция в международное образовательное пространство. Цели каждой последующей стратегической инициативы усложняются по мере накопления опыта и ресурсов благодаря успешной реализации операционных планов каждой из них. Стратегические инициативы подразумевают ряд мероприятий на национальном и институциональном уровнях. Таким образом, обеспечивается комплекс необходимых действий.

1. Стратегическая инициатива «согласованный подход».

Сущность стратегической инициативы. Стратегическая инициатива «согласованный подход» опирается на долгосрочные политические, культурные,

академические принципы международной деятельности, что более соответствует духу сотрудничества и повышения качества образования, чем конкуренции на глобальном рынке.

Данный подход направлен на корректировку, оптимизацию и дополнение целевыми мероприятиями уже существующих векторов развития в сфере высшего образования.

Цель: повышение качества высшего образования и исследований в контексте столкновения с новыми вызовами, касающимися конкурентоспособности студентов высших учебных заведений на мировом и национальном рынках образования и труда.

Приоритеты национального развития:

- 1) обеспечение и гарантия качества высшего образования страны;
- 2) формирование национального рейтинга высших учебных заведений страны;
- 3) обеспечение возможностей и условий трудоустройства выпускников высших учебных заведений в стране;
- 4) обеспечение доступности и открытости информации о высшем образовании страны.

Приоритеты институционального развития:

- 1) развитие образовательной инфраструктуры кампусов университетов;
- 2) развитие человеческого капитала университетов – профессорско-преподавательский состав, исследователи, практики;
- 3) повышение качества учебных планов и программ университетов;
- 4) расширение возможностей получения высшего образования на иностранных языках;
- 5) обеспечение доступной и открытой информации об университете.

Степень готовности к международному рынку: низкая. Система высшего образования Республики Молдова на данный момент недостаточно конкурентоспособна в виду ряда причин. Бессистемное копирование практик других стран, хоть и успешных, в отношении подбора мероприятий по интернационализации, приводит к негативным последствиям интернационализации в виде потери национальной идентичности, уникальности.

На данный момент в Республике Молдова существует и действует стратегия интернационализации высшего образования [5], которая, была разработана исходя из экономических, политических, технологических и социальных возможностей страны, истории и культуры, качества и отличительных особенностей системы высшего образования, а также опыта в области развития международного сотрудничества в сфере высшего образования. Однако эта стратегия нуждается в существенных доработках и совершенствовании. Четкого собственного вектора развития системы высшего образования не прослеживается, мероприятия, предложенные в стратегии (обеспечение качества системы высшего образования, содействие международному сотрудничеству, развитие студенческой мобильности, интернационализация учебных программ) фрагментарны и оторваны от основной цели – интеграция в мировое образовательное пространство. Заимствование практик, которые хороши для одной страны, не всегда идеально подходят для Республики Молдова, а системы адаптации этих практик не предусмотрено ни на национальном, ни на институциональном уровнях.

Основной остается проблема обеспечения качества образования, в том числе для резидентов страны, не говоря уже про иностранных студентов с большими запросами и имеющими больше возможностей сравнивать. Поэтому желание коммерциализировать высшее образование, учитывая такое положение дел, является нецелесообразным. В связи с этим проявляют себя отрицательные последствия: низкая конкурентоспособность высшего образования за рубежом, «утечка умов», непопулярность высшего образования, негативные мнения в научных кругах об исследовательской и научной инфраструктуре, результатах исследований и др.

Таким образом, необходимо в первую очередь укрепить базовые условия (обеспечить необходимый качественный минимум), и существенно укрепить систему высшего

образования, которая будет отвечать современным требованиям.

Это, в свою очередь, подготовит благоприятную среду для развития уже более сложных процессов в рамках интернационализации.

2. Стратегическая инициатива расширения возможностей.

Сущность стратегической инициативы. Стратегическая инициатива расширения возможностей подразумевает углубленное развитие накопленного потенциала в сфере высшего образования, сформированного на предыдущем этапе и заключается в следующем: поощрение получения высшего образования за рубежом, стимулирование создания программ, направленных на поддержку мобильности профессорско-преподавательского состава, исследователей и студентов страны.

Цель: расширение возможностей за счет имеющихся ресурсов и накопленного успешного опыта интернационализации высшего образования, а также путем изучения и получения информации о современных образовательных технологиях, об успешном опыте интернационализации и управления этим процессом в зарубежных странах.

Приоритеты национального развития:

- 1) расширение возможностей трансграничного сотрудничества в рамках реализации совместных проектов и программ с зарубежными партнёрами страны;
- 2) повышение уровня интернационализации академической среды, интернациональной академической культуры;
- 3) обеспечение занятости иностранного профессорско-преподавательского состава и зарубежных студентов после завершения проекта или обучения в стране.

Приоритеты институционального развития:

- 1) актуализация образовательных программ высших учебных заведений в контексте процесса интернационализации;
- 2) повышение конкурентоспособности университета в условиях глобальной конкуренции;
- 3) обеспечение соответствия знаний современным требованиям национального и зарубежного рынков труда;
- 4) развитие исследовательского потенциала высших учебных заведений;
- 5) наращивание институциональных связей университетов страны с зарубежными высшими учебными заведениями, научными центрами и международными профессиональными сетями.

Степень готовности к международному рынку: средняя. Предполагается, что система высшего образования Республики Молдова к данному моменту пройдет этап формирования фундаментальных условий, формирующих качественную составляющую высшего образования. Подразумевается, что теперь система высшего образования сможет предложить иностранным студентам образовательную оферту, которая удовлетворит их запросы, в частности обеспечит обучение навыкам, необходимым для трудоустройства в Республике Молдова и в других странах. Однако могут возникнуть некоторые сложности, вызванные недостаточным уровнем исследования рынка образования и труда. Это является существенным препятствием на пути к эффективному включению в мировое образовательное пространство. Преимущественно заимствованная или исключительно национальная тематика подобных исследований, практическое отсутствие научных исследований образовательного рынка зарубежных стран, как следствие наблюдается низкая интеграция в глобальные исследовательские сети. Отсюда слабая или вовсе отсутствие обратной связи с потребителями, как с резидентами страны, так и зарубежными студентами. Анализ потребностей целевых аудиторий университетов сейчас, как правило, проводится частным образом некоторыми высшими учебными заведениями. Представляется необходимым комплексный подход к изучению потребительских предпочтений, стремительно меняющихся в такой подвижной сфере, как высшее образование, а также своевременная реализация мероприятий в качестве

ответной реакции на выявленные запросы.

Кроме того, частой проблемой является низкая осведомленность абитуриентов и студентов об образовательных услугах Республики Молдова. Маркетинговые мероприятия, которые проводятся в данный момент являются недостаточными либо нецелевыми и в результате информация не доходит до конкретных потребителей, а остается где-то в начальных этапах воронки продаж.

3. Стратегическая инициатива привлечения квалифицированных кадров и талантов.

Сущность стратегической инициативы. Данная стратегическая инициатива направлена на создание инструментов, методов привлечения и обеспечения выгодных условий для работы квалифицированных кадров, исследователей, преподавателей и талантливых студентов в принимающей стране. Профессорско-преподавательский состав – это главный ресурс любой образовательной системы, являющийся связующим звеном между знаниями и обществом. Талантливые студенты повышают престиж и имидж университетов в системе высшего образования, образуя сеть успешных выпускников, представляя университет на международном рынке, как университет, который обеспечивает высокий уровень подготовки. Наличие в высших учебных заведениях и тех, и других является необходимым условием продвижения не только университета в международных рейтингах, как одного из значимых критериев успешности деятельности, но и повышает значимость всей системы высшего образования в глобальном образовательном пространстве.

Цель: позиционирование страны как лидера на международной образовательной арене за счет привлечения к деятельности в университетах квалифицированных кадров и повышения научной и образовательной репутации системы высшего образования страны, признаваемой в глобальном масштабе.

Приоритеты национального развития:

- 1) стимулирование радикального кадрового обновления в системе высшего образования за счёт последовательного повышения требований к квалификации персонала университетов, масштабного перехода к открытым конкурсам и международному рекрутингу преподавателей;
- 2) развитие интернационализации административного и вспомогательного персонала в системе высшего образования страны;
- 3) расширение приоритетной поддержки и создание благоприятных условий для международной научной кооперации;
- 4) создание привлекательной интернациональной университетской среды, в том числе путем обеспечения конкурентоспособных условий, развития университетских сервисов и инфраструктуры;
- 5) организация условий для отправки студентов на учебу и практику в зарубежные университеты и компании, а также стимулирование их возвращения для дальнейшей профессиональной деятельности в стране;
- 6) стимулирование открытия филиалов зарубежных университетов в стране;
- 7) разработка проектов для привлечения квалифицированных кадров в рамках трёхсторонней кооперации сред бизнеса, правительства и высших учебных заведений.

Приоритеты институционального развития:

- 1) повышение и развитие международного имиджа университета за счёт наличия высококвалифицированного профессорско-преподавательского состава;
- 2) создание и внедрение образовательных программ, позволяющих достойно конкурировать на рынке, с учетом востребованных компетенций, расширение сотрудничества с зарубежными университетами с целью привлечения талантливых студентов;
- 3) модернизация системы по управлению процессом образования в высшем учебном

- заведении, оптимальное совершенствование административных процессов;
- 4) увеличение доли линейки образовательных программ, ориентированных на иностранных абитуриентов;
  - 5) создание собственных университетских ниш массовых открытых онлайн-курсов (MOOCs);
  - 6) развитие академической репутации университета.

Степень готовности к международному рынку: выше среднего. Система высшего образования Республики Молдова на данном этапе испытывает потребность в компетентных профессиональных кадрах. При условии успешного прохождения предыдущих двух этапов, а именно обеспечения инфраструктурных, экономических, академических условий, данный этап должен обеспечить систему высшего образования квалифицированными кадрами, которых привлекут выгодные условия работы, деятельности в стране и в конкретном университете.

Существующими барьерами на пути к желаемым результатам на данном этапе в системе высшего образования Республики Молдова могут остаться следующие: неэффективность системы привлечения иностранных талантливых преподавателей и студентов; недостаточно комфортные условия для организации работы международных специалистов и учебы иностранных студентов. Преодоление данных барьеров предполагает расширение образовательных площадок, существенное качественное преобразование образовательного пространства на основе внедрения современных технологий «виртуального присутствия» и интегрированных систем обучения (e-learning), что становится особенно актуальным, учитывая современные тенденции роста значимости дистанционного и онлайн образования.

4. Стратегическая инициатива получения дохода.

Сущность стратегической инициативы. Извлечение прибыли от оказания образовательных услуг в сфере высшего образования не случайно является заключительной инициативой, так как реализация в полной мере данной стратегической инициативы возможна лишь при успешном прохождении предыдущих этапов (стратегических инициатив), а именно – обеспечение фундаментальных основ в сфере высшего образования; расширение образовательных возможностей в системе высшего образования; привлечение квалифицированных иностранных преподавателей, исследователей и студентов в университеты страны. Услуги высшего образования, как и любые услуги обладают рядом особенностей, благодаря которым потребители порой ошибаются в выборе и могут оценить качество лишь после приобретения, оплаты услуги. Поэтому, для повышения репутации высшего образования страны и университетов необходимо, в первую очередь, направить усилия на обеспечение содержательного и качественного компонента высшего образования, а затем устанавливать цену на образовательные услуги. Данная стратегическая инициатива подразумевает, что образовательные услуги предоставляются только на платной основе, а доходы направляются на усовершенствование образовательной инфраструктуры, на привлечение иностранных преподавателей, исследователей и студентов, на развитие и повышение имиджа высших учебных заведений. Такой подход может называться капиталистическим [3].

Цель: интеграция в глобальное образовательное пространство и создания условий для экспорта образовательных услуг путем укрепления международной конкурентоспособности в области высшего образования и исследований, активного участия в строительстве глобального высшего образования и исследований, расширение собственных национальных возможностей для занятия системой высшего образования сегмента на международном образовательном рынке.

Приоритеты национального развития:

- 1) развитие сотрудничества национальных агентств в области интернационализации на

международном уровне;

- 2) разработка программ помощи развивающимся странам по расширению возможностей участия в международном образовании;
- 3) поставка конкурентоспособных международных образовательных услуг, способных в достаточной степени обеспечивать запросы потребителей зарубежных стран;
- 4) повышение авторитетности образовательного бренда Республики Молдова за пределами страны, приоритетными регионами при этом являются страны СНГ и ЕС;
- 5) развитие подходов международного маркетинга образовательных продуктов Республики Молдова (программа привлечения иностранных студентов, международная аккредитация образовательных программ, выход на рынок MOOCs).

Приоритеты институционального развития:

- 1) осуществление расширения коммерческой деятельности молдавских университетов за рубежом, например, через открытие филиалов, предоставление образовательных франшиз и другое;
- 2) повышение репутации молдавских университетов с целью реализации идеи создания университета мирового класса на базе системы высшего образования страны;
- 3) установление стратегических устойчивых партнерских отношений между университетами Республики Молдова и других стран;
- 4) выстраивание системы продвижения университетского бренда и его образовательных продуктов в зарубежных странах;
- 5) развитие инструментария для работы с «элитным» сегментом рынка абитуриентов зарубежных стран (научные конкурсы, программы центров карьеры, взаимодействие с зарубежными образовательными центрами, Интернет-ресурсы, подготовительные программы онлайн и др.);
- 6) подтверждение репутации университетов страны путем вхождения в рейтинги, учитывающие показатели интернационализации (QS Ranking и QS Stars).

Степень готовности к международному рынку: высокая. На данном этапе становится вполне логично формировать ценовую политику, потому что цена в данном случае будет являться отражением качественных характеристик образовательной услуги.

Позиционирование системы высшего образования, как лидера на международном образовательном рынке зависит от готовности предоставить ему качественную и конкурентоспособную образовательную услугу. В таком случае, система высшего образования Республики Молдова сможет охватить целевой сегмент зарубежного рынка и максимизировать доходы от экспорта образовательных услуг, учитывающих национальную культуру и традиции, сложившиеся в сфере высшего образования. Таким образом, при достижении данного уровня, система высшего образования будет готова интегрироваться в международное образовательное пространство благодаря повышению уверенности в качестве, высоком уровне, престижности молдавского высшего образования стране и за рубежом, а также путем расширения партнёрских связей и содействию демократическому, справедливому и устойчивому глобальному развитию в сфере высшего образования.

Выводы

Предложенный подход к разработке стратегии интернационализации высшего образования, как неотъемлемой части инструментария, необходимого для успешной интеграции в мировое образовательное пространство, гарантирует, что стратегические инициативы помогут поступательно развиваться и интегрироваться стране в международную среду образовательных услуг. Залогом успешной реализации стратегических инициатив в контексте интернационализации высшего образования будет являться значительный опыт администраций университетов по внедрению инновационных организационных принципов, рациональному использованию ресурсов, корпоративная готовность коллективов к

изменениям, а также безусловная поддержка руководства страны на законодательном уровне.

Библиография

1. Altbach P.G., Knight J. The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. In: *Journal of Studies in International Education*, № 11, 2007. p. 210-226.
2. European Higher Education Area. Official Website. <http://www.ehea.info>
3. Khorsandi A. A Critical Policy Analysis of Internationalization in Postsecondary Education: An Ontario Case Study. In: *Electronic Thesis and Dissertation Repository*. <https://ir.lib.uwo.ca/etd/1933>
4. Knight J. Five Truths about Internationalisation. In: *International Higher Education*, № 69, 2012. p. 4–5.
5. Strategia de internaționalizare a învățământului superior și cercetării pentru anii 2019-2025. Pagina oficială. <http://elevate-project.md/>
6. Turner Y., Robson S. Internationalizing the University: an introduction for university teachers and managers. In: *ResearchGate GmbH*. <https://www.researchgate.net/publication>
7. Дударева Н.А. Интернационализация российской системы высшего образования: экспорт образовательных услуг. В: *Вестник ИГЭУ*, № 1, 2010. с. 1-5.

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

UDC: 159.947.5, 316.628

SELF-REGULATORY DIMENSIONS OF ACADEMIC MOTIVATION AMONG UNIVERSITY STUDENTS ATTENDING THE PROGRAM PEDAGOGY OF PRIMARY AND PRE-SCHOOL EDUCATION

DIMENSIUNI AUTOREGLATORII ALE MOTIVAȚIEI ACADEMICE ÎN RÂNDUL STUDENȚILOR CARE URMEAZĂ PROGRAMUL PEDAGOGIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR ȘI PREȘCOLAR

*ROBU Viorel, PhD, university lecturer,
„Vasile Alecsandri” University of Bacau, Romania
TUFEANU Magda, PhD, university lecturer,
Technical University „Gh. Asachi”, Iași, Romania*

*ROBU Viorel, doctor, lector universitar,
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România
TUFEANU Magda, doctor, lector universitar,
Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași, România*

***Annotation:** Self-regulation of learning and motivation is one of the most important requirements in the academic domain. This factor contributes to the effectiveness of the learning process and to the increase of academic performance. The purpose of this quantitative study was to investigate the types of self-regulation of academic motivation among university students attending the program Pedagogy of Primary and Pre-school Education. The participants were 80 university students (all female) who were enrolled in the program Pedagogy of Primary and Pre-school Education. The standardized questionnaire included 21 items that operationalized four self-regulatory dimensions of academic motivation, i.e. intrinsic regulation, identified regulation, external regulation and amotivation. The participants' age revealed significant effects on the scores in intrinsic regulation and amotivation. Implications of these findings for the development of teaching career are analysed.*

***Adnotare:** Autoreglarea învățării și a motivației este una dintre cele mai importante cerințe în domeniul academic. Acest factor contribuie la eficiența procesului de învățare și la creșterea performanței academice. Scopul acestui studiu cantitativ a fost investigarea tipurilor reglării motivației în domeniul academic în rândul studenților care urmează programul universitar de licență Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar. Chestionarul standardizat a inclus 21 de itemi care au operaționalizat patru dimensiuni ale autoreglării motivației în domeniul academic, adică reglarea intrinsecă, reglarea prin identificare, reglarea externă și amotivarea. Vârsta participanților a evidențiat efecte semnificative asupra scorurilor pentru reglarea intrinsecă și amotivare. Sunt analizate implicațiile pe care aceste constatări le au pentru dezvoltarea carierei didactice.*

***Keywords:** academic motivation, self-regulation, university students, Pedagogy of Primary and Pre-school Education, quantitative study.*

***Cuvinte cheie:** motivație academică, autoreglare, studenți, Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar, studiu cantitativ.*

Introducere

Achiziționarea și perfecționarea abilităților implicate în autoreglarea învățării și a motivației reprezintă una din cele mai importante cerințe ale pregătirii și evoluției individuale în domeniul școlar și în cel academic [13, 15]. Acest factor contribuie la creșterea eficienței procesului învățării și a șanselor pentru obținerea unor rezultate bune pe parcursul traseului educativ școlar, al formării universitare de bază sau al studiilor postuniversitare. Pe măsura înaintării în traseul academic, studenții trebuie să proceseze și să aplice în practică într-un mod intercorelat un volum din ce în ce mai extins de informații și cunoștințe procedurale. Din acest motiv, *autoreglarea motivației în context academic* constituie o variabilă care atrage atenția cercetătorilor din domeniul științelor educației și al psihologiei aplicate. Prezenta lucrare abordează problematica autoreglării motivației în domeniul activității academice pe care o desfășoară studenții de la programul de studii universitare de licență *Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar* (PIPP).

Atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere aplicativ, cercetătorii au argumentat necesitatea achiziției unor strategii eficiente pentru a fi utilizate în controlul propriilor comportamente orientate spre învățarea specifică traseului academic. Astfel de strategii urmăresc nu doar obținerea unor performanțe bune, ci și dezvoltarea capacității de învățare autonomă (care implică planificarea activităților în funcție de priorități, mobilizarea resurselor cognitiv-intelectuale în direcția atingerii obiectivelor, organizarea sistematică a procesului, monitorizarea progreselor, gestionarea factorilor perturbatori care sunt contraproductivi în raport cu eficiența învățării etc.). Printre dimensiunile implicate în gestionarea învățării autoreglate, *motivația* joacă un rol cheie. Aceasta reprezintă un factor psihologic complex care stă în spatele comportamentelor pe care o persoană le manifestă în diverse contexte, prin energia, intensitatea, persistența și direcția pe care le-o conferă [8]. Prezenta lucrare valorifică din punct de vedere conceptual și empiric binecunoscuta teorie a autodeterminării, care a fost propusă și dezvoltată de către psihologii americani E. L. Deci și R. M. Ryan. Acest model conceptual are multiple implicații practice pentru domeniul științelor educației și cel al dezvoltării individului uman de-a lungul vieții.

Teoria autodeterminării valorifică concepte precum învățarea, reglarea cognitivă și comportamentală, trebuințele psihologice de bază ale individului uman (de exemplu, trebuința de a fi competent într-un anumit domeniu, trebuința de autonomie personală, trebuința de relaționare socială și emoțională, nevoia de a obține succesul) ș.a. Ideea de bază avansată de către autorii acestui model explicativ foarte influent în domeniul științelor comportamentale este că diferențele dintre indivizii umani în ceea ce privește motivația în diverse sfere ale funcționării și adaptării pot fi descrise și explicate printr-un continuum al nivelurilor autodeterminării, care stă la baza inițierii și a persistenței comportamentelor în diferite contexte ale dezvoltării [2, 3]. Pe acest continuum, pot fi diferențiate trei niveluri ale motivației (și anume *amotivarea*, *motivația extrinsecă* și *motivația intrinsecă*). Acestea acționează diferențiat în diferite contexte în care o persoană desfășoară un proces de învățare. *Amotivarea* desemnează starea psihologică caracterizată prin lipsa intenției unei persoane de a acționa într-o anumită direcție sau de a se comporta într-un anumit fel. Când este amotivată, o persoană fie nu acționează deloc, fie acționează involuntar. De exemplu, un elev amotivat nu găsește un motiv convingător pentru a se pregăti temeinic la o anumită disciplină de studiu, deoarece acesta consideră că efortul nu merită [11]. Amotivarea poate fi consecința lipsei valorizării unei activități care este considerată neimportantă de către subiect, a sentimentului de incompetență (lipsa încrederii subiectului că poate realiza cu succes activitatea) sau a expectanțelor negative cu privire la succesul în realizarea acelei activități [19]. Persoanele amotivate nu percep nici o legătură între propriile lor acțiuni/comportamente și rezultatele pe care le pot obține, deoarece cred că propria lor conduită este cauzată de factori pe care nu-i pot controla. Așadar, persoanele cărora le lipsește motivația de a face un lucru nu sunt nici extrinsec, nici intrinsec motivate. Conceptul referitor la amotivare se aseamănă cu neajutorarea învățată [5]. În rândul adolescenților, amotivarea se asociază cu niveluri mai scăzute ale performanței în activitatea școlară și stimei de sine în domeniul școlar, cu indiferența față de

școală și dezinteresul, cu un timp mai redus acordat studiului, precum și cu intenția de a abandona școala [11].

Motivația extrinsecă se caracterizează prin faptul că acțiunile și comportamentele unei persoane sunt determinate și reglate de anumiți factori externi, precum: teama de pedeapsă/pierderea unor avantaje, dorința de a obține anumite recompense, dorința de a-și menține/crește stima de sine, evitarea anxietății sau a sentimentului de culpabilitate, dorința de a răspunde nevoilor și valorilor comunității/societății sau orientarea spre lărgirea orizontului intelectual și social. Autorii teoriei determinării au aprofundat analiza motivației extrinseci, diferențiind patru subtipuri [3]: *reglarea externă* (o persoană acționează sau se comportă într-o anumită manieră pentru a răspunde unei cerințe/presiuni externe sau pentru a obține o recompensă), *introiecția surselor de control a acțiunilor sau comportamentelor* (comportamentele pot fi explicate prin intervenția unor presiuni interne, adică scopuri pe care o persoană și le impune pentru a evita anxietatea, sentimentul neplăcut de culpabilitate, pierderea unei facilități sau pentru a-și menține stima de sine), *reglarea prin identificare* (interiorizarea surselor de control a comportamentelor prin considerarea acestora din urmă ca fiind importante pentru scopurile individuale și ca reflectând propriile dorințe și alegeri; cu alte cuvinte, o activitate este realizată după ce valoarea acesteia a fost estimată atent), respectiv *reglarea comportamentelor prin integrare* (atunci când o persoană integrează eforturile de autoreglare a propriilor comportamente în imaginea despre sine). Comportamentele reglate prin identificare sau integrare se asociază cu un nivel mai ridicat al autonomiei în ceea ce privește motivația.

Motivația intrinsecă implică cel mai ridicat nivel al autoreglării comportamentale și autonomiei personale și se bazează pe premisa că indivizii umani aleg să acționeze sau să se comporte într-un anumit mod pentru a se dezvolta, ca urmare a curiozității și dorinței de stimulare în plan cognitiv-intelectual și emoțional sau pentru plăcerea pe care le-o procură realizarea activităților și a proiectelor care, prin ele însele, devin scopuri valorizate [2, 3]. Diferențierea acestei dimensiuni a motivației are la bază asumția potrivit căreia, încă din perioada dezvoltării timpurii, individul uman nutrește dorința de a fi stimulat din punct de vedere cognitiv, social și emoțional, de a învăța și de a-și utiliza potențialul de care dispune [2]. Nivelul la care această forță internă (pe care autorii teoriei autodeterminării au denumit-o motivație intrinsecă) este contingentă cu satisfacerea nevoilor psihologice reprezintă unul dintre factorii ce contribuie la dezvoltarea și la starea de bine a unei persoane. Constatările studiilor realizate între anii 1990-2000 evidențiază că indivizii de toate vârstele care sunt motivați intrinsec tind să utilizeze strategii orientate spre procesarea în profunzime a informațiilor, să fie creativi și să obțină performanțe mai bune în domeniile școlar, academic sau profesional, să raporteze niveluri mai ridicate ale stării de bine și stimei de sine, să fie mai încrezători în propriile lor forțe și să obțină mai multe satisfacții de pe urma diferitelor activități pe care le desfășoară pe parcursul vieții [9, 14, 17, 18, 20, 21].

În domeniul educației, teoria autodeterminării poate fi aplicată în vederea stimulării interesului pentru pregătirea temeinică în rândul elevilor și al studenților, orientării acestora spre valorizarea învățării și a școlarității (ca sarcină a dezvoltării), precum și pentru creșterea încrederii pe care elevii și studenții trebuie să o aibă în propriile lor capacități [4]. În contextul activităților de învățare pe care elevii de diferite vârste și studenții le desfășoară în mod sistematic de-a lungul traseului educativ, cunoașterea diferitelor forme ale reglării motivației oferă posibilități pentru îmbunătățirea procesului predării și al evaluării achizițiilor, deoarece fiecare tip de motivație are un impact specific asupra calității învățării, performanțelor, experiențelor personale ale elevilor/studenților, precum și asupra stării de bine în rândul acestora [19]. De exemplu, în timp ce elevii motivați extrinsec tind să urmărească obținerea unor rezultate bune în activitatea lor școlară cu un nivel minim al eforturilor [12], cei cărora le este caracteristică motivația intrinsecă sunt mai persistenti în eforturile pe care le depun atunci când întâmpină dificultăți în domeniul școlar. În plus, astfel de elevi folosesc strategii de învățare mai adecvate decât cele la care fac apel elevii motivați extrinsec [3, 6].

K. C. Goh și A. Lourdasamy A. [7] de la Universitatea Tehnologică din Nayang (Singapore) au prezentat rezultatele unui studiu care s-a interesat de motivele care îi îndeamnă pe tineri să aleagă

cariera didactică. Potrivit autorilor pe care i-am citat, aceste motive includ: nivelul remunerării activității didactice și atractivitatea altor beneficii non-financiare (de exemplu, securitatea locului de muncă pe care sistemul de învățământ o oferă), bucuria și satisfacția de a realiza activități instructiv-formative într-un climat primitor, alături de copii și tineri talentați, orientarea spre aspecte prosociale și de ordin moral (de exemplu, sentimentul că, prin intermediul profesiei în domeniul învățământului, pot contribui la devenirea și dezvoltarea armonioasă a generațiilor actuale de tineri) ș.a. Așadar, deosebim un continuum care evoluează de la aspecte extrinseci spre o dimensiune intrinsecă a motivației tinerilor care se pregătesc pentru a îmbrățișa cariera de dascăl. Ținând cont de semnificația și însemnătatea profesiei didactice, precum și de impactul pe care formarea universitară de bază a viitorilor profesori pentru învățământul primar și/sau preșcolar sau profesori pentru învățământul gimnazial/liceal îl are asupra calității muncii pe care aceștia o vor realiza în sistemul de învățământ, este importantă explorarea și înțelegerea diferitelor aspecte ale motivației pe care studenții (viitori dascăli) o manifestă pe parcursul pregătirii academice [10]. Studiul motivației în domeniul academic, precum și al expectanțelor în ceea ce privește dezvoltarea carierei didactice poate contribui la structurarea *curriculum*-ului educațional și a procesului instructiv-formativ, astfel încât acestea să promoveze motivația autonomă (intrinsecă) în rândul studenților care, după finalizarea studiilor universitare, vor intra în sistemul de învățământ, pentru a educa viitoarele generații de copii și tineri.

Material și metode

Scopul, ipotezele și variabilele prezentului studiu. Alegerea traseului educativ și a carierei profesionale presupune un cumul de factori individuali și circumstanțiali care intervin pe parcursul eforturilor elevului de a identifica ruta cea mai potrivită în raport cu propriile resurse, aspirații și expectanțe, rezultatele școlare anterioare, precum și cu oferta educațională și dinamica pieței muncii care este într-o continuă schimbare. La sfârșitul clasei a VIII-a, absolvenții susțin examenul național de Capacitate și își exprimă opțiunile pentru continuarea traseului educativ cu treapta liceală sau profesională. Unii dintre absolvenții ciclului de învățământ gimnazial optează pentru o instituție liceală care are în oferta educativă profilul pedagogic ce face parte din filiera vocațională. Motivul acestei alegeri poate avea la bază intenția elevului de a îmbrățișa cariera didactică. Alți absolvenți aleg filiere și profiluri teoretice, tehnice și tehnologice, respectiv vocaționale (de exemplu, profilul militar sau cel sportiv) care nu au legătură cu domeniul didactic. Mai târziu, unii dintre tinerii absolvenți de liceu identifică în oferta de formare inițială a instituțiilor de învățământ superior programul de studii universitare de licență denumit *Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar*. Populația studenților care sunt admiși la acest program de studii include atât absolvenți ai profilului pedagogic, cât și absolvenți ai unor profiluri teoretice, industriale, vocaționale, tehnice sau tehnologice. De remarcat că studenții care urmează programul de studii PIPP au vârste destul de variate, unii dintre ei activând deja în domeniul educației pe posturi de educatori/învățători care sunt absolvenți ai școlii normale/liceului pedagogic, ai școlii postliceale cu profil pedagogic sau ai colegiului universitar de institutori-educatori-învățători. Așadar, *background*-ul educativ anterior al studenților care urmează cursurile programului universitar de licență PIPP poate fi variat. În cazul unora dintre ei, opțiunea pentru acest program de studii poate reflecta hotărârea, munca sistematică și dorința fermă de a se pregăti, pentru a îmbrățișa profesia pedagogică. Alții pot accesa programul de studii la care ne referim ca urmare a intervenției unor factori accidentali. O a treia categorie include studenții care au deja experiență în activitatea didactică, lucrează în sistemul de învățământ, însă au nevoie de completarea studiilor cu un program de formare universitară de bază și, eventual, un program de masterat în științele educației, în vederea satisfacerii unor cerințe administrative. Sunt și studenți care au mai absolvit un program de licență, lucrează în alte domenii decât cel al educației, însă doresc să-și lărgească oportunitățile în ceea ce privește cariera profesională și mobilitatea pe piața muncii.

Având în vedere varietatea factorilor care conduc la alegerea programului de studii universitare PIPP, se naște întrebarea: *Care sunt motivele care îi determină pe cursanții programului de studii*

PIPP să participe la activitățile academice curriculare și extracurriculare specifice ? O a doua întrebare care a orientat prezentul demers investigativ a fost: Tipurile de reglare a motivației în domeniul academic diferă în funcție de vârsta studenților și de traseul educativ anterior (mai precis specializarea pe care au dobândit-o prin absolvirea liceului sau a unei alte forme de învățământ postliceal) ?

Pentru a răspunde la întrebările de mai sus, am proiectat și am realizat un studiu cantitativ al cărui scop a fost *investigarea tipurilor de reglare a motivației în domeniul academic în rândul studenților de la programul de studii universitare de licență PIPP*. De asemenea, au fost urmărite *diferențele dintre studenții din grupul țintă în ceea ce privește tipurile de reglare a motivației în activitatea academică în funcție de vârstă și specializarea dobândită în traseul educativ anterior*.

Proiectarea studiului și prelucrările cantitative ale datelor culese din teren au fost efectuate ținându-se cont de următoarele două ipoteze de lucru:

A. *Vârsta studenților care urmează programul de studii PIPP are efecte semnificative asupra tipurilor de reglare a motivației în activitatea academică.*

B. *Specializarea pe care studenții de la programul PIPP au dobândit-o prin absolvirea liceului sau a unei alte forme de învățământ postliceal are efecte semnificative asupra tipurilor de reglare a motivației în domeniul academic.*

Principalele variabile pe care le-am urmărit în studiu au fost:

- ✓ *variabile independente* – vârsta studenților și specializarea dobândită prin absolvirea unei forme de învățământ liceal/postliceal; sexul nu a fost luat în calcul ca variabilă independentă, deoarece este binecunoscut faptul că, în România, aproape toți studenții care urmează programul universitar de licență PIPP sunt de sex feminin;
- ✓ *variabile dependente* – scorurile pe care studenții le-au obținut pentru tipurile de reglare a motivației în domeniul academic; în prezentul studiu, au fost măsurate patru astfel de tipuri, și anume reglarea intrinsecă (internă), reglarea prin identificare (o formă internalizată a motivației extrinseci), reglarea extrinsecă (externă), respectiv amotivarea; pentru măsurarea celor patru tipuri de reglare a motivației în domeniul academic a fost utilizat un chestionar standardizat care a inclus patru scale, respectiv 21 de itemi.

Participanți și procedură. Rezultatele pe care le vom prezenta în această lucrare au fost obținute prin prelucrarea și analiza statistică a răspunsurilor pe care 80 de studenți care urmau programul de studii universitare de licență PIPP le-au dat la chestionarul care le-a fost administrat. Studenții au provenit din populația academică a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău (România). În această universitate, programul PIPP face parte din oferta de formare inițială a Departamentului de Limba și Literatură Română și Științe ale Comunicării, Facultatea de Litere.

Toți studenții care au participat la studiu au fost de sex feminin. În momentul colectării datelor din teren, studenții aveau vârste cuprinse între 18 și 46 de ani ($m = 26$; $s = 7.4$). Aproximativ 54 % din totalul lor aveau vârste ≤ 22 de ani. În vederea delimitării categoriilor variabilei independente referitoare la vârstă, studenții ale căror protocoale cu răspunsuri valide au fost reținute în baza de date finală au fost împărțiți în două subeșantioane, și anume studenți cu vârste ≤ 25 de ani ($N = 47$), respectiv studenți cu vârste > 25 de ani ($N = 33$). Figura 1 prezintă distribuția studenților în funcție de nivelul educației anterioare și de specializările pe care le absolviseră.

Peste o treime dintre studenți erau absolvenți ai școlii normale/liceului pedagogic. Alți aproximativ 34 % absolviseră profiluri liceale teoretice, industriale, tehnice/tehnologice sau vocaționale. Patru dintre studenții chestionați erau absolvenți ai unei școli postliceale cu profil pedagogic. Aproximativ 24 % dintre participanți erau absolvenți ai unui alt program de studii universitare de licență decât PIPP sau ai unui master în științele educației sau într-un alt domeniu.

În vederea delimitării categoriilor variabilei independente referitoare la specializarea dobândită prin absolvirea unei forme de învățământ liceal/postliceal, studenții care au participat la studiu au fost divizați în două subeșantioane, după cum urmează: a) studenți care absolviseră studii medii cu profil pedagogic – fie școala normală/liceul pedagogic, fie școala postliceală pedagogică ($N = 33$); b)

studenți ale căror specializări dobândite la finalizarea liceului sau a unei școli postliceale nu aveau legătură cu domeniul didactic.

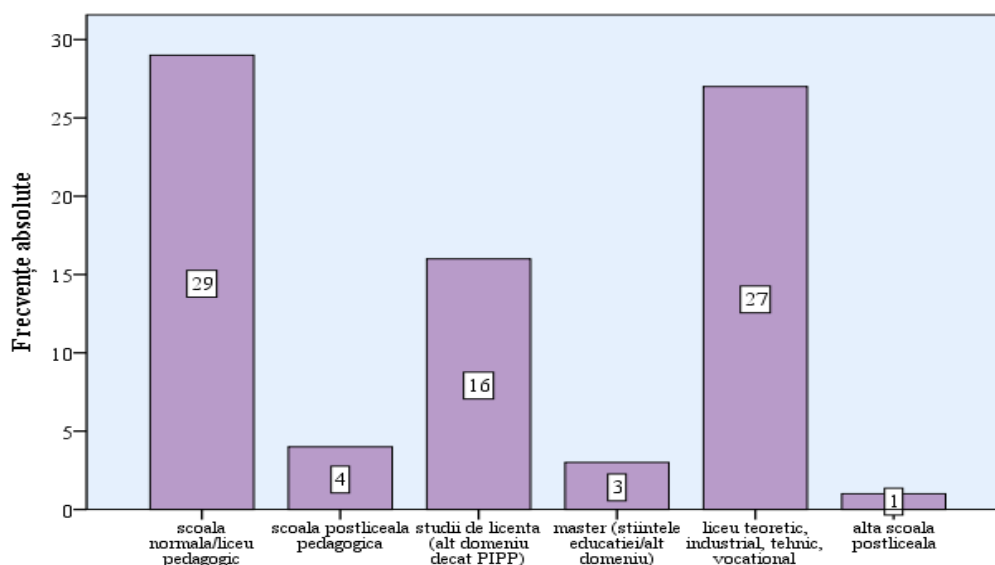

Fig. 1. Repartiția participanților la studiu în funcție de nivelul educației anterioare

Colectarea datelor din populația studenților de la programul de studii PIPP a fost realizată în sesiunea de examene care a avut loc în iarna anului universitar 2019-2020. Răspunsurile la chestionare au fost anonime, pentru a se încuraja sinceritatea participanților. Deoarece, conform metodologiei de organizare și desfășurare a examenelor semestriale aprobată de Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, examenele se susțineau separat pentru fiecare grupă de studenți ai unui an de studiu, chestionarele au fost administrate în zile în care una dintre grupele de studenți din fiecare an susținea un examen la o anumită disciplină. Unii dintre studenți au completat chestionarul, însă răspunsurile au inclus numeroase omisiuni și/sau *pattern*-uri atipice (de exemplu, aceeași variantă de răspuns pentru toți cei 21 de itemi ai secțiunii prin care s-a urmărit măsurarea dimensiunilor reglării motivației în domeniul academic), motiv pentru care protocoalele nu au fost luate în calcul în baza de date finală.

Chestionarul administrat studenților pentru măsurarea tipurilor de reglare a motivației în domeniul academic. Chestionarul care a fost administrat participanților la prezentul studiu (a se vedea anexa prezentei lucrări) a inclus două secțiuni. În prima secțiune au fost incluși trei itemi care au solicitat studenților să indice sexul, vârsta și ultimele studii pe care le absolviseră. A doua secțiune a inclus 21 de itemi cu răspunsuri închise, distribuite gradual de la 1 – dezacord total la 5 – acord total. Itemii au fost adaptați după *Chestionarul Tipurilor de Reglare a Activității Școlare (CTRS)* elaborat și validat de către M. Drugaș [5], prin valorificarea teoriei autodeterminării.

Itemii 1, 3, 7, 9, 12, 13 și 19 au fost formulați pentru a măsura dimensiunea referitoare la *reglarea intrinsecă a motivației*, care se referă la angajarea în diverse activități (inclusiv în cele specifice domeniului academic) datorită plăcerii și satisfacției asociate acestor activități. În sens general, motivația intrinsecă implică credința unei persoane că o anumită activitate poate să-i satisfacă trebuințele referitoare la competență și autonomie, oferindu-i în același timp sentimentul libertății de a alege, spontaneitate, energie și pasiune, precum și posibilitatea de exersare a propriilor abilități [5]. Studenții motivați intrinsec explorează, caută provocări în activitățile academice, urmăresc dezvoltarea cognitivă, emoțională și socială și se simt plini de vitalitate. Redăm două exemple de itemi prin care dimensiunea avută în vedere a fost operaționalizată: „Îmi face plăcere să realizez activitățile pe care le necesită programul de studii pe care îl urmez.”, „Absolvirea programului de studii pe care îl urmez și a facultății este un lucru important pentru mine.”.

Itemii 2, 5, 8 și 16 au urmărit *reglarea motivației prin identificare*. Această dimensiune este considerată o formă internalizată a motivației extrinseci [5]. Reglarea prin identificare înseamnă că o persoană decide să se implice într-o activitate numai după ce a estimat cu atenție valoarea instrumentală a acesteia. De exemplu, un absolvent de liceu poate alege să se înscrie la o facultate pentru că recunoaște avantajele pe care le aduce educația superioară. Elevul nu o face doar din dorința de a-și extinde și specializa cunoștințele într-un anumit domeniu, ci și pentru a obține o diplomă de studii superioare și, prin aceasta, pentru a-și spori șansele de a avea o carieră profesională de succes și o viață satisfăcătoare. Redăm două exemple de itemi care au scorat pentru dimensiunea referitoare la reglarea motivațională prin identificare: „Simt că programul de studii pe care îl urmez mă ajută să mă dezvolt ca persoană.”, „Simt că programul de studii pe care îl urmez îmi dezvoltă abilități pe care le voi utiliza mai târziu în viață.”.

Itemii 4, 10, 15, 17, 18, 20 și 21 au fost elaborați pentru a măsura dimensiunea referitoare la *reglarea externă a motivației*. Motivația extrinsecă face referire la un construct care acoperă o varietate mult mai largă de motive pentru care o persoană se poate implica într-o anumită activitate [5]. De exemplu, un student poate să participe conștiincios la cursuri și seminarii sau la alte activități extracurriculare din dorința de a face pe plac părinților, pentru a evita anumite sancțiuni, pentru a crea o anumită imagine cadrelor didactice sau pentru a-și atinge obiective imediate referitoare la propria carieră. Așadar, motivele extrinseci își au sursa, mai degrabă, în exteriorul persoanei, iar nivelul autodeterminării implică o altă nuanță psihologică decât în cazul formelor motivației intrinseci. Redăm două exemple de itemi care au scorat pentru dimensiunea pe care o avem în vedere: „Mă gândesc rareori la notele pe care le voi obține.”, „Este important pentru mine ca alții să aprecieze ceea ce fac eu la facultate.”.

Ultima dimensiune descrisă pe continuumul formelor motivației (care a fost conceptualizat de către autorii teoriei autodeterminării) este *amotivarea*. Itemii 6 („În afara faptului că am cu ce să-mi umplu timpul, nu văd niciun motiv pentru a urma acest program de studii.”), 11 („Nu cred că programul de studii pe care îl urmez merită absolvit.”) și 14 („Simt că sarcinile academice sunt complet lipsite de atractivitate.”) au scorat pentru această dimensiune a motivației academice. Persoanele cărora le este caracteristică absența motivației pentru o anumită activitate nu percep existența unei relații între propriile acțiuni/comportamente și rezultatele acestora. Adesea, astfel de persoane se simt incompetente, plictisite, nu se pot concentra în timpul unei activități, au probleme de adaptare la mediul educativ și sunt în risc de a abandona studiile pe care le-au început [5].

Deoarece fiecare dintre cele patru tipuri de reglare a motivației academice a fost operaționalizat printr-un număr diferit de itemi, scorul total pentru fiecare dimensiune a fost calculat ca media scorurilor pentru itemii corespunzători (domeniul de variație posibil: 1-5). Scorurile ridicate (de exemplu, egale cu sau mai mari decât 4) au fost interpretate ca indicatori ai reglării intrinseci a motivației, reglării prin identificare, reglării externe, respectiv amotivării.

Pentru eșantionul de studenți care au participat la prezentul studiu, valorile consistenței interne (care a fost estimată prin calcularea coeficientului α Cronbach) au fost satisfăcătoare: reglarea intrinsecă a motivației – 0.74, reglarea motivației prin identificare – 0.67, reglarea externă a motivației – 0.70, amotivarea – 0.71.

Aspecte tehnice privitoare la analiza cantitativă a datelor. Analizele statistice descriptive și comparative au fost efectuate cu aplicația SPSS for Windows 20.00. Comparațiile mediilor pe care studenții le-au obținut pentru dimensiunile reglării motivației în domeniul academic în funcție de vârstă și specializarea absolvită prin studiile liceale/postliceale au fost efectuate utilizându-se testul *t*-Student pentru două eșantioane/grupuri independente [16]. Pragul de referință pentru interpretarea semnificației din punct de vedere statistic a fost egal cu 0.05. Pentru diferențele dintre medii care au fost semnificative, a fost calculată mărimea efectului (utilizându-se formula pentru coeficientul d Cohen). În domeniul cercetării cantitative, raportarea mărimii efectului este o practică recomandată, deoarece această operație întărește semnificația statistică a unui test în baza căreia se stabilește dacă ipoteza cercetării se confirmă sau nu [16]. J. Cohen [1] a sugerat următoarele repere pentru

interpretarea din punct de vedere calitativ a semnificației valorii coeficientului d : 0.20 – efect de mărime scăzută; 0.50 – efect de mărime moderată; 0.80 – efect de mărime ridicată.

Rezultate și interpretare

Tabelul 1 prezintă mediile și abaterile standard, respectiv valorile minime și maxime pentru distribuțiile scorurilor pe care studenții le-au obținut pentru cele patru tipuri de reglare a motivației în domeniul academic. Distribuțiile scorurilor sunt reprezentate grafic în Figurile 2-5.

Tabelul 1. Indicatori statistici descriptivi pentru variabilele urmărite în studiu

Variabile	m	s	Minim	Maxim
Reglare intrinsecă	4.26	0.45	3.14	5.00
Reglare prin identificare	4.50	0.45	3.25	5.00
Reglare externă	2.72	0.54	1.43	4.14
Amotivare	1.66	0.89	1.00	5.00

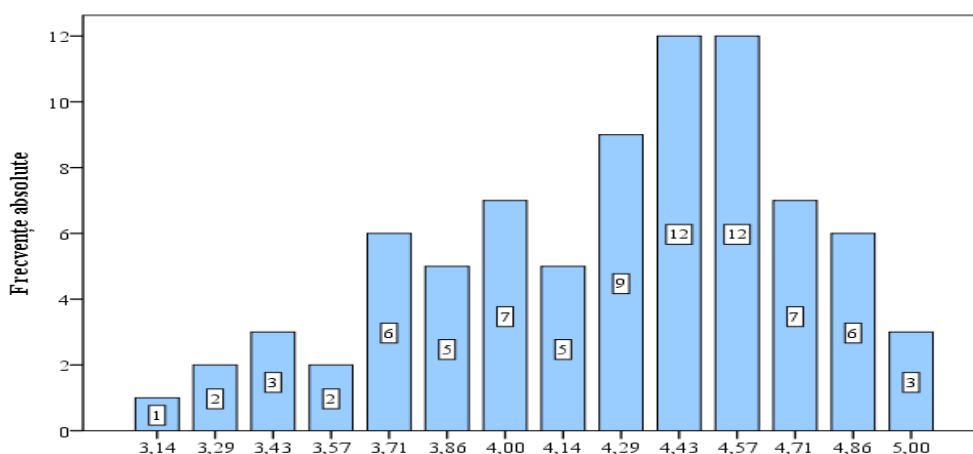

Fig. 2. Distribuția scorului pentru reglarea intrinsecă

În raport cu domeniile de variație posibile pentru scorurile la dimensiunile urmărite, s-au evidențiat următoarele tendințe în eșantionul de studenți de la programul universitar de licență PIPP care au fost chestionați în prezentul studiu:

- ✓ valori ridicate ale mediilor pentru distribuțiile scorurilor la reglarea intrinsecă, respectiv reglarea prin identificare; așadar, studenții au evidențiat o combinație a dominantelor motivaționale care le determinau atitudinile față de activitatea academică și modalitățile în care se raportau la solicitările specifice programului de studiu PIPP;
- ✓ o valoare moderată a mediei distribuției scorului pentru reglarea externă, referitoare la orientarea studenților spre activitățile academice ca urmare a intervenției unor stimulanti cu valoare instrumentală (de exemplu, motivația unui student de a evita dificultățile care ar fi putut să apară datorită neglijării activităților academice, dorința de a-și crea o bună imagine în rândul colegilor de grupă/an, al prietenilor, colegilor de muncă sau al membrilor familiei sau motivația de a finaliza studiile universitare de licență pentru a putea accesa piața muncii sau pentru a justifica investiția de resurse materiale și temporale pe care o presupune parcurgerea celor trei ani de studii);
- ✓ o valoare scăzută a mediei scorului pentru dimensiunea referitoare la amotivare; acest rezultat este firesc, dacă luăm în calcul faptul că, pentru reglarea intrinsecă și reglarea prin identificare, mediile distribuțiilor scorurilor au fost ridicate.

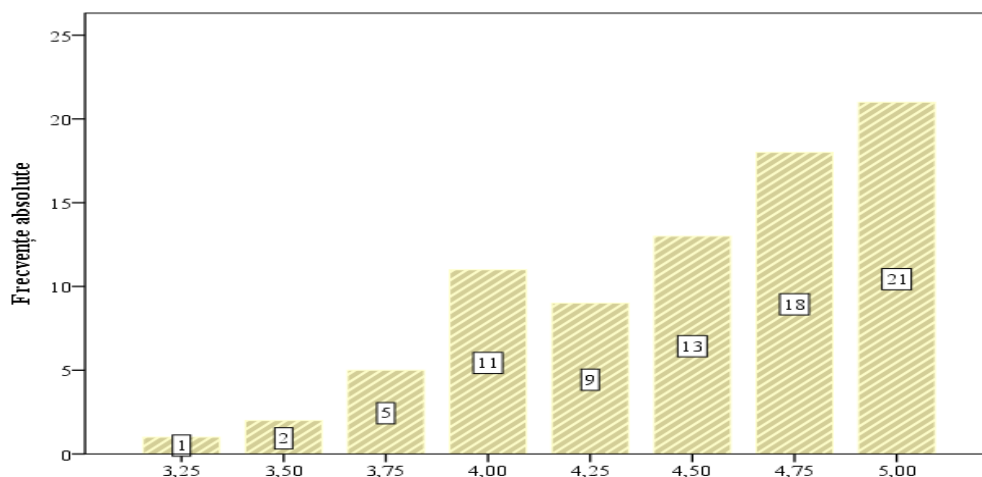

Fig. 3. Distribuția scorului pentru reglarea prin identificare

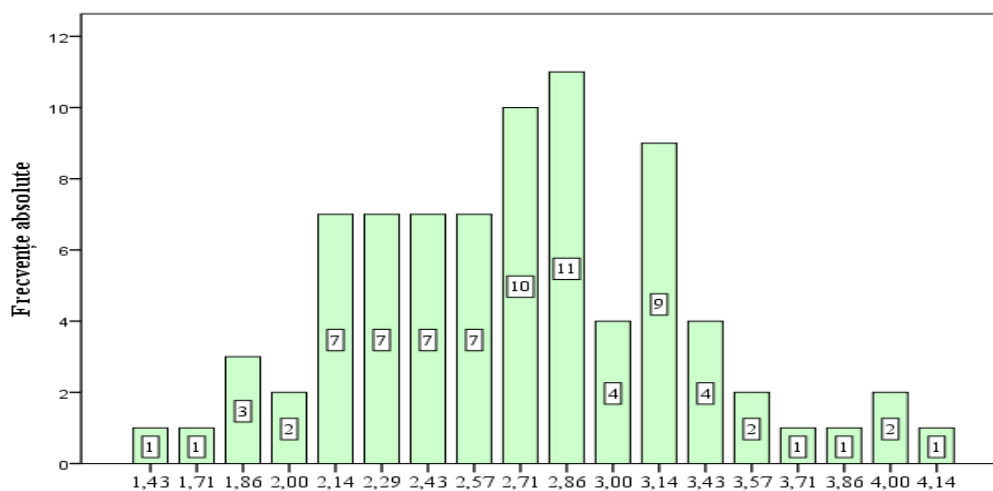

Fig. 4. Distribuția scorului pentru reglarea externă

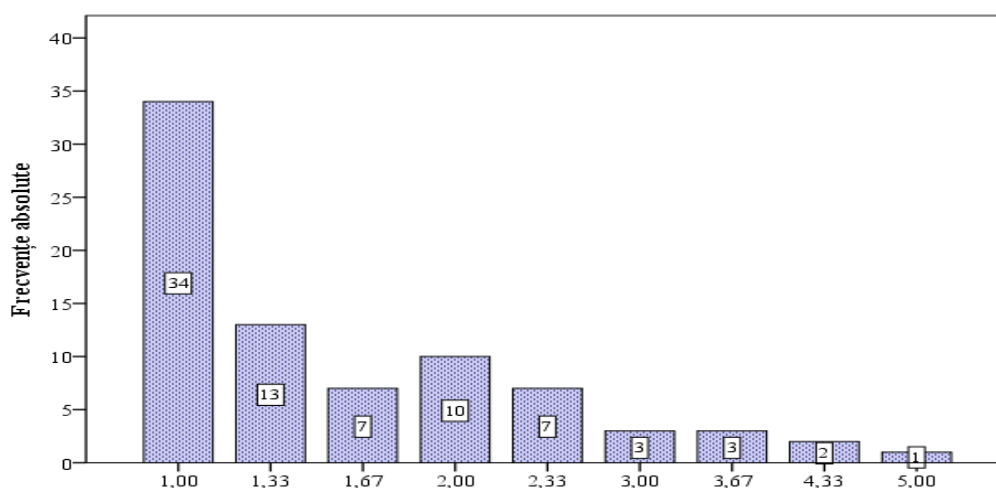

Fig. 5. Distribuția scorului pentru amotivare

Tabelul 2 prezintă datele comparative, necesare pentru verificarea primei ipoteze de lucru. Datele au confirmat parțial ipoteza de lucru A. Astfel, vârsta studenților a avut efecte semnificative din punct de vedere statistic asupra scorurilor pentru reglarea intrinsecă a motivației în domeniul academic ($d = 0.72$) și amotivare ($d = 0.60$). Mărimea efectului pentru reglarea intrinsecă a fost mai consistentă decât cea înregistrată pentru amotivare. Pentru reglarea intrinsecă, studenții cu vârste mai

mari de 25 de ani au obținut un scor mediu mai ridicat decât cel înregistrat în subeșantionul studenților cu vârste ≤ 25 de ani. Pentru amotivare, sensul diferenței a fost invers: studenții cu vârste mai mari de 25 de ani au obținut o medie mai scăzută decât media evidențiată în subeșantionul studenților cu vârste ≤ 25 de ani. Pentru reglarea prin identificare, studenții mai în vârstă au obținut o medie cu 0.17 puncte mai ridicată decât cea înregistrată în rândul studenților cu vârste ≤ 25 de ani, însă diferența a fost marginală din punctul de vedere al semnificației statistice.

Tabelul 2. Comparații în funcție de vârsta studenților care au participat la studiu

Variabile dependente	Subeșantioane comparate	m	s	t	p
Reglare intrinsecă	Studenți cu vârste ≤ 25 ani	4.13	0.46	- 3.10	0.003
	Studenți cu vârste > 25 ani	4.44	0.37		
Reglare prin identificare	Studenți cu vârste ≤ 25 ani	4.43	0.45	- 1.73	0.087
	Studenți cu vârste > 25 ani	4.60	0.42		
Reglare externă	Studenți cu vârste ≤ 25 ani	2.74	0.56	0.29	0.773
	Studenți cu vârste > 25 ani	2.70	0.52		
Amotivare	Studenți cu vârste ≤ 25 ani	1.87	1.05	3.03	0.003
	Studenți cu vârste > 25 ani	1.35	0.45		

Rezultatele semnificative pe care le-am obținut pot fi explicate prin diferențele dintre studenții cu vârste ≤ 25 de ani (deci cu mai puțină experiență de viață și profesională) și cei cu vârste mai mari în ceea ce privește particularitățile generale ale dezvoltării, inclusiv dominantele motivaționale care pot interveni pe parcursul gestionării carierei într-un anumit domeniu de activitate. Astfel, aproximativ 29 % din totalul studenților aveau vârste ≥ 30 de ani și 15 % vârste ≥ 35 de ani. Toți acești studenți erau integrați în câmpul muncii, mulți dintre ei ocupând posturi didactice în învățământul preșcolar sau primar. Experiența în domeniile profesionale în care activau este unul dintre factorii care poate explica nivelul mai ridicat al reglării intrinseci a motivației academice în rândul studenților cu vârste ≥ 25 de ani. În timp, stabilitatea carierei într-un anumit domeniu se poate asocia cu imaginea pozitivă pe care o persoană o are despre propriile sale competențe profesionale, sentimentul de coerență a propriei sale existențe, precum și cu un puternic sentiment de identificare din punct de vedere psihologic cu propria sa muncă, ceea ce înseamnă pasiune și dăruire.

În eșantionul de studenți care au participat la prezentul studiu, cei care activau în sistemul de învățământ (dintre care cei mai mulți aveau vârste peste 25-30 de ani) au contribuit la creșterea mediei scorului pentru reglarea intrinsecă a motivației în activitatea academică, respectiv la scăderea mediei scorului pentru dimensiunea referitoare la amotivare. Acest efect poate reflecta un nivel mai radical al stabilității și maturității structurilor motivaționale care ar trebui să fie caracteristice adulților cu experiență profesională. Reamintim că o parte dintre studenții care se înscriu la programul universitar de licență PIPP sunt deja cadre didactice, însă își alocă resurse cognitiv-intelectuale, emoționale și materiale și investesc timp pentru a-și completa studiile, însă și din dorința de a achiziționa cunoștințe mai aprofundate, specifice diverselor componente ale educației (de exemplu: didactica predării disciplinelor prevăzute în ariile curriculare pentru învățământul preșcolar/primar, managementul clasei de elevi, integrarea și incluziunea școlară la vârstele timpurii, discipline din domeniul psihologiei care sunt relevante pentru înțelegerea procesului instructiv-educativ).

Tabelul 3 prezintă datele obținute prin efectuarea comparațiilor pentru tipurile de reglare a motivației în domeniul academic în funcție de specializarea pe care studenții o dobândiseră prin absolvirea studiilor liceale/postliceale. Aceste comparații au fost efectuate pentru verificarea celei de-a doua dintre ipotezele de lucru.

Tabelul 3. Comparații în funcție de specializarea absolvită prin studiile liceale/postliceale

Variabile dependente	Subeșantioane comparate	m	s	t	p
Reglare intrinsecă	Studentii care absolviseră studii medii în domeniu pedagogic	4.24	0.44	0.42	0.672
	Studentii care absolviseră studii medii în alte domenii	4.19	0.42		
Reglare prin identificare	Studentii care absolviseră studii medii în domeniu pedagogic	4.47	0.45	- 0.04	0.966
	Studentii care absolviseră studii medii în alte domenii	4.48	0.41		
Reglare externă	Studentii care absolviseră studii medii în domeniu pedagogic	2.83	0.56	0.98	0.330
	Studentii care absolviseră studii medii în alte domenii	2.68	0.52		
Amotivare	Studentii care absolviseră studii medii în domeniu pedagogic	1.71	0.92	- 0.18	0.858
	Studentii care absolviseră studii medii în alte domenii	1.76	1.02		

Datele comparative pe care le-am obținut nu au confirmat ipoteza de lucru B. Premisa de la care am pornit a fost că studenții care absolvă profilul liceal pedagogic sau cei care sunt absolvenți ai unei școli postliceale pedagogice ori ai unui colegiu universitar de institutori-educatori-învățători aleg programul de studii universitare de licență PIPP pentru a-și întregi formarea și a îmbrățișa profesia didactică. În comparație cu studenții care absolvă alte profiluri liceale decât cel pedagogic sau cu cei care au în portofoliul educativ diplome de studii postliceale/superioare în alte domenii decât PIPP, studenții pentru care programul PIPP reprezintă o continuare firească a studiilor necesare construirii unei cariere didactice solide ar trebui să fie mai motivați intrinsec în domeniul activității pe care o desfășoară la facultate. De asemenea, între cele două categorii de studenți la care ne-am referit, nu excludem diferența în ceea ce privește reglarea prin identificare în domeniul motivației. În studiul pe care l-am realizat, diferențele dintre studenții care absolviseră profilurile liceale/postliceale pedagogice și cei care absolviseră alte profiluri nu au fost semnificative din punct de vedere statistic pentru niciuna dintre dimensiunile referitoare la reglarea motivației în domeniul academic.

Concluzii

Dezvoltarea personală a cadrelor didactice trebuie să fie un proces continuu, deoarece contribuie la realizarea nevoilor acestora în acord cu potențialul individual și resursele externe de care dispun, la o mai bună adaptare la solicitările specifice profesiei didactice și la satisfacția față de munca pe care o realizează. Unul dintre scopurile formării și perfecționării profesionale de-a lungul vieții este conștientizarea de către dascăli a misiunii importante și a rolurilor pe care trebuie să le îndeplinească în sistemul educativ, comunitatea din care fac parte și în societate, în general. Acest deziderat presupune ca un tânăr absolvent al unui liceu pedagogic sau program de studii universitare de licență care pregătește viitoare cadre didactice (cum este PIPP) să conștientizeze motivele pentru care a ales cariera didactică și direcțiile pe care trebuie să acționeze pentru a obține reușita. Cercetătorii din domeniul științelor educației argumentează necesitatea dezvoltării personale care contribuie la crearea premiselor pentru (auto)motivarea cadrelor didactice și menținerea acestora în sistemul de învățământ. Este nevoie de dascăli bine pregătiți în domeniul pedagogic și în cel

psihosocial, capabili și hotărâți să contribuie la creșterea calității educației generațiilor de tineri în contextul noilor cerințe ale societății informaționale globale.

Cunoașterea orientării motivației care stă la baza deciziei de a îmbrățișa cariera didactică reprezintă o componentă importantă a consilierii candidaților care aleg și urmează programul de studii universitare de licență PIPP. Obiectivul principal al orientării și consilierii studenților constă în crearea tuturor condițiilor necesare pentru finalizarea cu succes a stagiului formării profesionale de bază și pentru integrarea în activitatea specifică ce se desfășoară în sistemul de învățământ. În ceea ce privește rezultatele pe care viitorii dascăli le obțin în traseul academic, precum și nivelul angajamentului în activitățile instructiv-formative specifice, teoria autodeterminării oferă un cadru conceptual și practic-aplicativ ce poate contribui la o mai bună înțelegere a factorilor ce contribuie la explicarea diferențelor individuale dintre studenții care urmează programe de studii universitare la finalul cărora obțin competențele necesare pentru a profesa în sistemul educației.

Bibliografie

1. Cohen J. A power primer. În: *Psychological Bulletin*, 1992, vol. 112, nr. 1, p. 155-159.
2. Deci E. L., Ryan R. M. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York, NY: Plenum Press, 1985, 372 p.
3. Deci E. L., Ryan R. M. The "what" and "why" of goals pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. În: *Psychological Inquiry*, 2000, vol. 11, nr. 4, p. 227-268.
4. Deci E. L. și al. Motivation and education. The self-determination perspective. În: *Educational Psychologist*, 1991, vol. 26, nr. 3-4, p. 325-346.
5. Drugaș M. Validarea factorială a Chestionarului de Reglare în Activitatea Școlară. În: *Revista de Psihologie Școlară*, 2009, vol. 2, nr. 3, p. 34-46.
6. Fairchild A. J. și al. Evaluating new and existing validity evidence for the Academic Motivation Scale. În: *Contemporary Educational Psychology*, 2005, vol. 30, nr. 3, p. 331-358.
7. Goh K. C., Lourdasamy A. Teacher Education in Singapore: What Motivates Students to Choose Teaching as a Career? Paper presented at the AARE Conference, Fremantle, Australia, 2001 (December 2th-6th), 14 p. <https://repository.nie.edu> (vizitat 19.11.2020).
8. Graham S., Weiner B. Theories and principles of motivation. În: Berliner D. C., Calfee R. (Eds.), *Handbook of Educational Psychology*. New York, NY: Macmillan, 1996, p. 63-84.
9. Kasser T., Ryan R. M. Further examining the American dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. În: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1996, vol. 22, nr. 3, p. 80-87.
10. Koludrović M., Reić Ercegovac I. Academic motivation in the context of self-determination theory in initial teacher education. În: *Croatian Journal of Education*, 2015, vol. 17, nr. 1 (ediție specială), p. 25-36.
11. Legault L., Green-Demers I., Pelletier L. Why do high school students lack motivation in the classroom? Toward an understanding of academic amotivation and the role of social support. În: *Journal of Educational Psychology*, 2006, vol. 98, nr. 3, p. 567-582.
12. Lepper M. R. Motivational considerations in the study of instruction. În: *Cognition and Instruction*, 1988, vol. 5, nr. 4, p. 289-309.
13. Linnenbrink E. A., Pintrich P. R. Motivation as an enabler for academic success. În: *School Psychology Review*, 2002, vol. 31, nr. 3, p. 313-327.
14. Miserandino M. Children who do well in school: Individual differences in perceived competence and autonomy in above average children. În: *Journal of Educational Psychology*, 1996, vol. 8, nr. 2, p. 203-214.
15. Pintrich P. R., Schunk D. *Motivation and Education: Theory, Research, and Applications* (2nd ed.). Upper Saddle, NJ: Prentice-Hall, Inc., 2002, 460 p.
16. Popa M. *Statistică pentru psihologie. Teorie și aplicații SPSS* (ediția a II-a revăzută și adăugită). Iași: Editura Polirom, 2008, 368 p.

17. Reis H. T. și al. Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. În: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2000, vol. 26, nr. 4, p. 419-435.
18. Ryan R. M. și al. The American dream in Russia: Extrinsic aspirations and well-being in two cultures. În: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1999, vol. 25, nr. 12, p. 1509-1524.
19. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. În: *American Psychologist*, 2000, vol. 55, nr. 1, p. 68-78.
20. Ryan R. M., Kuhl J., Deci E. L. Nature and autonomy: Organizational view of social and neurobiological aspects of self-regulation in behavior and development. În: *Development and Psychopathology*, 1997, vol. 9, nr. 4, p. 701-728.
21. Sheldon K. M., Kasser T. Pursuing personal goals: Skills enable progress, but not all progress is beneficial. În: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1998, vol. 24, nr. 12, p. 1319-1331.

ANEXĂ: Chestionarul administrat participanților la studiu

I. Vă rugăm să precizați, bifând un „X” în dreptul variantei care vi se potrivește sau completând spațiile libere:

1. Sexul (bifați un „X”): B (bărbat) F (femeie) 2. Vârsta dvs. (compleți): _____ ani împliniți

3. Ultimele studii pe care le-ați absolvit (bifați un „X” în dreptul ultimelor studii pe care le-ați absolvit):

- școală normală/liceu pedagogic
- școală postliceală pedagogică
- colegiul universitar de institutori-educatori-învățători
- studii de licență într-un alt domeniu decât PIPP
- master în domeniul științelor educației sau într-un alt domeniu
- altă situație (precizați) _____

II. Gândiți-vă la programul de studii pe care îl urmați în prezent și la activitățile pe care acesta le presupune. În cele ce urmează, sunt 21 de afirmații care se referă la activitatea dvs. academică. Pentru fiecare dintre afirmații, încercuiți cifra care se potrivește cel mai bine cu situația dvs. Nu există răspunsuri greșite sau corecte. Ne interesează doar părerea dvs. sinceră. Variantele de răspuns sunt: 1 – dezacord total 2 – dezacord 3 – nici în dezacord, nici de acord 4 – acord 5 – acord total

1. Mă interesează foarte mult orice aspect legat de activitatea academică.
2. Simt că programul de studii pe care îl urmez mă ajută să mă dezvolt ca persoană.
3. Îmi face plăcere să realizez activitățile pe care le necesită programul de studii pe care îl urmez.
4. Sunt puternic motivat(ă) de recompensele pe care le pot primi în urma performanțelor pe care le obțin în activitatea academică.
5. Îmi plac sarcinile pe care le necesită programul de studii pe care îl urmez.
6. În afara faptului că am cu ce să-mi umplu timpul, nu văd niciun motiv pentru a urma acest program de studii.
7. Îmi face plăcere să abordez probleme noi pentru mine.
8. Simt că programul de studii pe care îl urmez mă ajută să înțeleg mai bine viața în general.
9. Curiozitatea mă îndeamnă adesea să mă apuc de o activitate.
10. Mă gândesc rareori la notele pe care le voi obține.
11. Nu cred că programul de studii pe care îl urmez merită absolvit.
12. Ceea ce contează pentru mine este să îmi placă ceea ce fac.
13. Absolvirea programului de studii pe care îl urmez și a facultății este un lucru important pentru mine.
14. Simt că sarcinile academice sunt complet lipsite de atractivitate.
15. Îmi plac sarcinile simple, repetitive.

16. Simt că programul de studii pe care îl urmez îmi dezvoltă abilități pe care le voi utiliza mai târziu în viață.
17. Este important pentru mine ca alții să aprecieze ceea ce fac eu la facultate.
18. În afara statutului de student(ă), nu găsesc alt beneficiu al faptului că sunt la facultate.
19. Mă aștept să fiu răsplătit(ă) pentru activitatea pe care o realizez la facultate.
20. Nu-mi pasă foarte mult de ceea ce fac la facultate.
21. Adeseori, simt că merg la facultate pentru a nu fi penalizat(ă).

UDC: 316.277, 316.613.4, 159.9.072.5

RESEARCH METHODOLOGY AND METHODS IN CONTEMPORARY POSITIVE PSYCHOLOGY

METODOLOGIA ȘI METODELE DE CERCETARE ÎN PSIHOLOGIA POZITIVĂ CONTEMPORANĂ

*RUSNAC Svetlana, PhD, associate professor
Free International University of Moldova, Chisinau*

*RUSNAC Svetlana, dr. în științe psihologice, conferențiar universitar
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The notions of "well-being" and / or "happiness" have a long tradition of being considered as central elements of a good life. However, until recently these concepts were often considered impossible to measure and certainly outside of official statistics. In the last two decades, an increasing number of investigations have shown that subjective well-being can be measured in surveys with valid and reliable methods, and that the results can inform and influence social policy decisions. In positive psychology, a number of methods have been developed, some of which, presented in the article, are used nationally and internationally as means of identifying needs for social policies. At the same time, positive psychology faced several criticisms regarding the research methodology, requesting comparative studies, or the involvement of longitudinal research. Other critical approaches referred to analyses focused on individualistic cultures, data collection methods focused excessively on self-reporting, the need for more complex techniques of statistical data analysis. Evidence is provided of how positive psychological constructs of well-being and personal development have been supplemented and enriched by the use of qualitative phenomenological research methods. The article presents the author's speech at the Methodological Seminar on "Contemporary Methodological Guidelines and Practices in Social Sciences", October 30, 2020.*

Adnotare: *Noțiunile de "stare de bine" și/sau "fericire" cunosc o tradiție lungă de abordare în calitate de elemente centrale ale unei vieți bune. Cu toate acestea, până în curând aceste concepte au fost adesea considerate imposibil de măsurat și, cu siguranță, în afara statisticilor oficiale. În ultimele două decenii un număr din ce în ce mai mare de investigații a demonstrat că starea subiectivă de bine poate fi măsurată în sondaje cu metode valide și fiabile și că rezultatele pot informa și influența deciziile privind politicile sociale. În psihologia pozitivă au fost elaborate mai multe metode, prezentate în articol, unele din acestea fiind utilizate la scară națională și internațională în calitate de mijloace de identificare a nevoilor pentru politicile sociale. Totodată, psihologia pozitivă a confruntat multe critici privind metodologia cercetării, solicitându-se studii comparative, ori implicarea unor cercetări longitudinale. Alte abordări critice s-au referit la analizele axate pe culturile individualiste, metodele de colectare a datelor centrate excesiv pe auto-raportări, nevoia de tehnici mai complexe de analiză statistică a datelor. Se aduc dovezi modului în care constructele psihologice pozitive ale bunăstării și dezvoltării personale au fost completate și îmbogățite prin utilizarea metodelor de cercetare calitativă fenomenologică. Articolul prezintă comunicarea autoarei în cadrul Seminarului Metodologic cu tema „Orientări și practici metodologice contemporane în științele sociale”, din 30 octombrie 2020.*

Keywords: *positive psychology, research methodology, research methods, empirical research, phenomenological research, qualitative methods.*

Cuvinte cheie: *psihologie pozitivă, metodologia cercetării, metode de cercetare, cercetare empirică, cercetare fenomenologică, metode calitative.*

Introducere

Psihologia pozitivă – o nouă eră în cercetarea psihologică. Apariția formală a psihologiei pozitive ca domeniu distinct poate fi legată de reuniunea anuală din 1998 a Asociației Americane de Psihologie (APA) de la San Francisco, unde aceasta a fost declarată în calitate de temă centrală și inițiativă pentru noi cercetări. Președintele APA, Martin Seligman în discursul său a atras atenția asupra stării științei și practicii psihologice. Menționând că până la cel de-al doilea război mondial cele trei misiuni centrale ale psihologiei erau: (1) vindecarea bolilor mintale, (2) îmbunătățirea vieții tuturor oamenilor și realizarea unui nivel înalt de satisfacție, (3) identificarea persoanelor supradotate și cultivarea talentelor, Seligman M. și Csikszentmihalyi M. în 2000 au expus îngrijorarea despre transformarea psihologiei în perioada postbelică, ultimele teme fiind practic abandonate, psihologia susținând din ce în ce mai mult ideologia bolii [36].

Ulterior Martin Seligman, împreună cu cercetători proeminenți precum Mihaly Csikszentmihalyi, Ed Diener, David Myers, Rick Snyder și Shane Lopez au început să dezvolte o rețea integrată angajată în misiunea de dezvoltare a punctelor forte și atributelor pozitive ale omului. Împreună cu alți adepți ai psihologiei pozitive, Martin Seligman a organizat două întâlniri la Akumal, Mexic, în 1999 și 2000, la care au participat 18 cercetători proeminenți, în cadrul cărora a fost creat Manifestul Akumal și s-a stabilit o bază solidă formalizată pentru ceea ce a devenit psihologia pozitivă [38, p. 455]. Avându-i drept autori pe Ken Sheldon, Barbara Fredrickson, Kevin Rathunde, Mihaly Csikszentmihalyi și Jonathan Haidt, Manifestul Akumal a definit psihologia pozitivă, scopul și angajamentul căreia a devenit studiul științific al funcționării umane optime [38, p. 455].

Astfel, psihologia pozitivă își propune să descopere și să promoveze factorii care permit persoanelor și comunităților să prospere, implicând cercetătorii în investigația surselor sănătății psihologice, cu accent pe: „îmbunătățirea educației copiilor prin utilizarea mai largă a motivației intrinsece, a afectelor pozitive și a creativității în școli; îmbunătățirea psihoterapiei prin dezvoltarea abordărilor care pun accentul pe speranță, sens și autovindecare; îmbunătățirea vieții de familie prin înțelegerea mai bună a dinamicii iubirii, a generozității și a angajamentului; îmbunătățirea satisfacției profesionale pe tot parcursul vieții, ajutând oamenii să-și depisteze implicarea autentică, să experimenteze stări de creștere și să aducă contribuții autentice în activitatea lor; îmbunătățirea organizațiilor și societăților prin descoperirea condițiilor care sporesc încrederea, comunicarea și altruismul între persoane; îmbunătățirea caracterului moral al societății printr-o mai bună înțelegere și promovare a îndemnului spiritual al oamenilor” [37].

Psihologia pozitivă reprezintă un angajament al psihologilor de a concentra atenția asupra surselor sănătății psihologice. Orientarea științifică spre pozitiv rezultă din schimbarea care a intervenit la nivel socio-cultural în ultimele două decenii. Cum a menționat Diener [7], are loc o schimbare globală a societății, oamenii trăind, în multe privințe, o stare de bine mai mult decât oricând. Societățile industrializate se caracterizează prin creșterea longevității, rate reduse de mortalitate, niveluri mai ridicate de educație, acces mai mare la resurse, guvernare din ce în ce mai democratică, securitate relativă și libertate fără precedent, procese care pulsionează creșterea individualismului și orientării spre autoactualizare.

Argumentul fundamental al psihologiei pozitive este acela că, întrucât nevoile umane elementare, sau ceea ce Maslow a menționat ca nevoi de ordin inferior, sunt acum mai bine satisfăcute, se manifestă mai puternic suportul macrocultural, interesul și facilitarea semnificațiilor colaborative în jurul întrebărilor filosofice privind starea de bine [7]. Preocupările psihologiei pozitive sunt din ce în ce mai frecvent axate pe sensurile intersubiective și importanța acestora pentru oameni (în analogie cu psihologia umanistă, pe nevoile de ordin superior). Gallagher și Lopez [14], de exemplu, au prezentat modul prin care speranța pentru viitor și optimismul devin o temă abordată atât în mass-media de popularizare, cât și în literatura psihologică, acestea contribuind într-un mod inedit la predicția sănătății mintale și la bunăstare.

Deși se consideră că Seligman M. a pus piatra de temelie a psihologiei pozitive, autorii din domeniu menționează că la baza se află mai multe concepții, care au contribuit la demararea unei ere

noi a psihologiei. Reham Al Taher [30] menționează în șirul „părinților-fondatori” pe William James, considerat a fi „primul psiholog pozitiv” al Americii datorită interesului sporit pentru subiectivitatea persoanei și pentru teza că „obiectivitatea se bazează pe o subiectivitate intensă”; Abraham Maslow, care în cartea „Motivație și personalitate” (1954) a prezentat pentru prima dată noțiunea de „psihologie pozitivă”, argumentând necesitatea de abordare a virtuților și aspirațiilor umane; Martin Seligman care „și-a dorit ca sănătatea mintală să fie mai mult decât „absența bolii” și a inaugurat o nouă eră axată pe ceea ce îi face pe oameni să se simtă fericiți și împliniți”; Mihaly Csikszentmihalyi, autor al renumitei viziuni asupra „stării de flux” și al metodelor prin care s-ar putea realiza aceasta; Christopher Peterson, coautor al șui Seligman în prezentarea „forțelor și virtuților caracteriale”, remarcabil prin studiile asupra optimismului, speranței, caracterului și bunăstării.

În șirul cercetătorilor influenți din psihologia pozitivă autoarea [30] îi menționează pe Albert Bandura, autor al teoriei autoeficacității, Donald Clifton care a identificat factorii („punctele forte”) ce pulsionează performanța, Edward L. Deci și Richard M. Ryan care au conceptualizat autodeterminarea și au actualizat ierarhia nevoilor din modelul inițial propus de Abraham Maslow, constatând că motivația umană se bazează pe autonomie, competență și relații interumane, Ed Diener, numit și „Doctor Fericire”, care a propus termenul „bunăstare subiectivă” ca manifestare a fericirii și instrumentul de măsurare a acesteia, Carol Dweck care a cercetat fenomenul creșterii, dezvoltării contrapus modului de gândire rigid, propunând un instrument valid în acest scop, Barbara Fredrickson care a argumentat rolul emoțiilor pozitive în calitate de resurse pentru bunăstare și reziliență în situațiile dificile.

Totuși, psihologia pozitivă, după părerea autorilor [12], nu reprezintă o simplă reparație și revenire la întrebările filosofice antice despre ceea ce face o „viață bună” și o „persoană bună”, cum ar fi la Aristotel. În contrast puternic cu societățile antice, societatea contemporană manifestă respect pentru puterea științei grație importanței acordate ilustrării cu date empirice.

Material și metode

Metodele de cercetare utilizate în psihologia pozitivă. Noțiunile de ”stare de bine” și/sau ”fericire” cunosc o tradiție lungă de abordare în calitate de elemente centrale ale unei vieți bune. Cu toate acestea, până în curând aceste concepte au fost adesea considerate imposibil de măsurat și, cu siguranță, în afara statisticilor oficiale. În ultimele două decenii, însă, un număr din ce în ce mai mare de investigații a demonstrat că starea subiectivă de bine poate fi măsurată în sondaje cu metode valide și fiabile și că rezultatele pot informa și influența deciziile privind politicile sociale. Aceste dovezi rezultate din cercetări au influențat sporirea intereselor pentru acest domeniu. Cum arată Krueger și Schkade [25] și informația prezentată de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) [28], începând cu anii 1990 se înregistrează o creștere semnificativă a publicațiilor despre starea subiectivă de bine (*Subjective Well-being – SWB*) și despre subiectele conexe acestui concept, inclusiv în revistele științifice de prestigiu internațional.

Reflectând interesul în creștere al cercetătorilor, factorilor de decizie și publicului larg față de starea subiectivă de bine și legitimitatea acestei preocupări, raportul Comisiei de măsurare a performanței economice și a progresului social [40] a recomandat colectarea de către agențiile statistice naționale a indicilor privind SWB și publicarea rezultatelor măsurilor. Acest lucru a fost realizat în 2013 prin publicarea Ghidului OECD privind măsurarea SWB, cu menirea să încurajeze colectarea și publicarea unor astfel de rezultate de către birourile naționale de statistică [28]. În același an, Academia Națională de Științe a SUA a publicat Măsurarea fericirii, suferinței și a altor dimensiuni ale experienței în care a prezentat aplicarea sondajelor privind SWB în politica socială din Statele Unite [27].

Un număr mare de birouri naționale de statistică colectează acum asemenea date, fie pe bază cercetărilor experimentale, fie ca parte a programelor de rutină. În rândul țărilor OECD, 32 din 34 de birouri naționale de statistică colectează date privind satisfacția cu viața în conformitate cu metodele recomandate de Ghidul OECD.

Deși majoritatea inițiativelor de măsurare și de cercetare academică s-au concentrat asupra modului în care oamenii își evaluează viața, se manifestă un consens puternic privind faptul că SWB are dimensiuni multiple și diferite. Toate aceste caracteristici ale SWB se fundamentează pe prezența a patru condiții umane: (1) existența în acord și armonie cu firea umană și esența vieții; (2) conștientizarea scopurilor firești acestei existențe și orientarea spre realizarea acestora; (3) deținerea posibilităților individuale de atingere a scopurilor; (4) prezența condițiilor economice, oferite de politicile guvernamentale, în care omul deține oportunități prin care își poate realiza aspirațiile. Toate aceste condiții sunt valabile doar în contextul unui raport pozitiv dintre starea de bine a individului uman cu bunăstarea socială.

Astfel, conceptualizarea categoriei de "stare de bine" se poate realiza prin distingerea a două conținuturi interdependente, importante pentru SWB: obiectiv și subiectiv.

Componenta obiectivă a SWB poate fi descrisă în termeni care definesc bunăstarea economică, materială, calitatea vieții: nivelul și stabilitatea veniturilor, condițiile de trai, accesul la educație, calitatea mediului social și natural, siguranța și securitatea socială, posibilitatea de realizare a drepturilor și aspirațiilor sociale, civile. Indicele OECD cuprinde 11 marcheri considerați esențiali pentru calitatea vieții: locuința, veniturile, locul de muncă, comunitatea, educația, mediul, guvernarea, sănătatea, satisfacția cu viața, siguranța și echilibrul între viața profesională și cea privată [1]. Folosind metodologii similare, Raportul Națiunilor Unite privind Fericirea Mondială prezintă fericirea pentru fiecare regiune a lumii [1].

Conceptualizarea SWB prin experiența subiectivă internă a fiecărui individ include analiza sentimentelor, atitudinilor și experienței umane. Opiniile asupra rolului fiecărui din aceste trei condiții ale SWB diferă. Dacă unii cercetători țin să releve importanța experienței subiective [11; 21; 22], alții se referă la buna funcționare psihologică [19]. Ghidul OECD [28] consideră că SWB implică „conștiința de bine, incluzând diferite evaluări, pozitive și negative, pe care oamenii le fac privind viața lor, și reacțiile afective ale persoanelor la experiențele lor”. În mod similar, Diener [6] menționează că "starea subiectivă de bine este un termen umbrelă pentru diferite evaluări pe care oamenii le fac cu privire la viața lor, evenimentele pe care le trăiesc, starea fizică și psihică și circumstanțele în care își duc viața".

Pentru a dezvolta instrumente suficiente de măsurare a SWB, este importantă definirea marcherilor esențiali ai stării subiective de bine. Deși există metode prin care este conceptualizată și se măsoară SWB ca o construcție unificată [39], mai frecvent se recurge la cea recunoscută în mediul academic și definită ca manifestare a trei dimensiuni distincte – evaluarea vieții, experiența hedonistă (plăcerea, eliberarea de suferință) și eudemonismul (unitatea fericirii și a virtuților, realizată prin deținerea de scop și sens al vieții).

Evaluarea vieții și satisfacția cu viața. Evaluarea vieții este concepută ca o variabilă ce rezultă dintr-o apreciere reflectivă a vieții de către persoană. Pavot și colaut. [29] descriu procesul de evaluare a vieții ca implicând comparația pe care persoana o face dintre circumstanțele de viață și standardele apreciate de acesta în calitate de modele potrivite. Astfel, evaluarea vieții se prezintă ca un construct cu semnificație subiectivă care reflectă experiențele individuale, atitudinile și stările afective ale persoanei.

Cu două decenii în urmă Diener a propus ca statele să adopte și să utilizeze SWB ca indicator social care reflectă calitatea vieții în diverse țări [8]. În rezultatul acestei propuneri, mai multe organizații științifice și internaționale prestigioase au recomandat crearea unor astfel de statistici naționale. În ultimele decenii, știința bunăstării a arătat că indicii SWB prezintă validitate și fiabilitate [10]. Scalele SWB cu referință la evaluarea vieții includ o componentă afectivă – adică măsoară atât efectul plăcut cât și neplăcut al evenimentelor de viață, și o componentă cognitivă care se referă la satisfacția vieții ca judecată conștientă.

Încă în 1985, Diener și colaboratorii au dezvoltat Scala satisfacției cu viața (SWLS), cu cinci afirmații care oferă o judecată globală asupra vieții [9]. Proprietățile psihometrice ale SWLS au fost examinate extensiv pentru diferite populații, culturi și națiuni, variantele au fost traduse în diferite

limbi, au fost validate și sunt disponibile pentru cercetători. Itemii scalei SWLS (care conține 7 aprecieri – de la acord total la dezacord total) prezintă: (1) corespondența dintre viața reală și idealurile personale; (2) aprecierea condițiilor de viață; (3) satisfacția cu viața; (4) posibilitatea de a beneficia de lucrurile importante spre care persoana aspiră; (5) dorința de a schimba sau nu viața. Scorurile prezintă 7 nivele ale satisfacției cu viața – de la extrem de mulțumit, la total nemulțumit.

După cum afirmă autorii [9], satisfacția cu viața prezintă o judecată conștientă în care criteriile sunt stabilite de persoană. Deși poate exista un anumit acord cu privire la componentele importante ale unei „vieți bune”, precum sănătatea, relațiile cu alții, cariera de succes, oamenii sunt susceptibili să atribuie acestor componente importanță diferită. Indivizii pot avea standarde foarte diferite pentru „bunăstarea” în fiecare dintre aceste domenii ale vieții lor. Astfel, este necesar să se evalueze judecata globală cu privire la viață. Din aceste considerente itemii SWLS au un caracter global, permițând respondenților să emită o judecată de ansamblu asupra satisfacției cu viața.

Experiența hedonistă sau stările emoționale în evaluarea SWB. Deoarece sentimente sau stările emoționale de obicei se referă la un anumit segment de timp, măsurarea lor în scopul evaluării SWB identifică mai degrabă modul în care oamenii experimentează viața decât în care și-o aduc aminte [22]. Măsurarea afectivității prezintă cel puțin două valențe hedoniste distincte – una asociată cu emoțiile pozitive (fericire, satisfacție, bucurie etc.) și alta cu cele negative (teamă, anxietate, nemulțumire, tristețe, supărare etc.). Emoțiile pozitive sunt în mare parte unidimensionale, corelând între ele, cele negative sunt multidimensionale, obiectuale.

Bradburn [3] a fost printre primii cercetători care au stabilit că stările afective pozitive și negative nu sunt capete opuse ale unei singure dimensiuni, fiind independente una de cealaltă. În cadrul unei cercetări în scopul identificării variabilelor importante pentru definirea stării de bine psihologic s-a ajuns la concluzia că: (a) persoanele au menționat stări afective variate de-a lungul celor două dimensiuni polare pozitivă și negativă ale afectului; (b) dimensiunile erau relatate la aprecierea globală a fericirii; (c) cel mai bun predictor al auto-evaluării a fost discrepanța dintre cele două scoruri. Investigația a identificat un fapt curios: cele două dimensiuni nu numai că nu corelau, dar chiar erau asociate cu variabile diferite.

Cercetătorii au explicat aceasta prin faptul că afectul negativ s-a raportat la variabilele abordate prin prisma mentalității tradiționale, în timp ce afectul pozitiv – la indicatorii implicării mediului. În al treilea rând, starea de bine psihologic se referă la întreaga noastră viață, adică prezintă apreciere globală. Cu toate acestea, starea de bine psihologic nu este o sumă a satisfacției pentru diferite domenii și evenimente ale vieții, deoarece oamenii le acordă o importanță diferită, deci și influența lor asupra fericirii este diversă [31]. Aceste dovezi experimentale au condus spre următoarele concluzii.

1. În măsurarea SWB trebuie să fie luate în considerare atât emoțiile pozitive, cât și cele negative. De exemplu, o activitate poate produce atât sentimente negative cât și pozitive, anumite persoane pot fi dispuse să experimenteze mai puternic emoțiile pozitive, altele - negative. Prin urmare, instrumentele de măsurare ar trebui să includă atât dimensiunile pozitive, cât și negative, pentru a putea fi trase concluzii semnificative.

2. Termenul stare de bine hedonistă este utilizat în mod tipic în asociere cu componenta emoțională a SWB, dar nu este identic acesteia. Noțiunea de stare de bine este mai largă în sensul că aceasta poate include senzații care acompaniază suferința sau fericirea care pot fi omise de tratarea hedonistă mai restrânsă a emoțiilor. Totodată, este mai largă deoarece, după cum vom prezenta în continuare, cuprinde evaluări care se referă la afectivitate, cum ar fi sensul sau scopul vieții.

Măsurarea afectivității captează, astfel, starea de bine raportată de o anumită persoană într-un anumit loc și timp, și cu referință la anumite circumstanțe, spre deosebire de evaluarea altor marcheri care se referă la SWB globală. Pe de altă parte, colectarea de informații despre unele aspecte ale eudemonismului este posibilă prin utilizarea instrumentelor similare cu cele utilizate pentru măsurarea stărilor emoționale, sau identificarea surselor hedoniste ale SWB.

Eudemonismul și cercetarea fericirii. Cercetarea fericirii a ocupat secole în șir un loc central în filosofie. Încă Aristotel a făcut distincția dintre fericirea hedonistă, derivată din plăcere, și cea eudemonistă – condiționată de viața marcată de virtuți, sens și scop [2]. În încercarea de a defini SWB cercetătorii au investigat rolul sensului vieții, creșterii personale și deținerii de scop, care prezintă dimensiuni eudemoniste distincte, dar corelate cu bunăstarea hedonistă [23]. Marcherii eudemonismului au fost utilizați în Scala stării de bine psihologic a lui Ryff [34]. Psihologia a utilizat destul de frecvent acești marcheri:

1) în definiția stării de bine psihologic (*Psychological Well-Being* - PWB), care prezumă relațiile pozitive cu ceilalți, acceptarea de sine, creșterea personală, scopul și sensul vieții, stăpânirea mediului și autonomia [34];

2) în concepția de autodeterminare (*Self-Determination Theory* - SDT), care identifică drept factori centrali competența, autonomia și apartenența umană [32];

3) în conceptualizarea fericirii de către Seligman [35], care a menționat că aceasta presupune semnificație, scopuri;

4) în explicarea motivației intrinsece prin urmărirea scopurilor în concordanță cu interesele și valorile individuale [33];

5) sau în înțelegerea fericirii prin intermediul deschiderii spre experiențe noi, inovație, schimbare și creștere personală [24];

6) pentru a explica absorbirea de o activitate în care pot fi utilizate în cea mai mare măsură capacitățile personale [4].

Deoarece măsurarea eudemonismului oferă un rol central semnificației vieții și scopurilor, includerea acestor marcheri în scalele SWB se prezintă ca o replică la criticile care conferă fericirii doar sensuri hedoniste, oferind posibilitatea de a evalua sentimentele oamenilor asupra a ceea ce este important să prețios în viață. Astfel, marcherii cu conținut eudemonic captează aspecte importante ale percepțiilor subiective ale oamenilor cu privire la propria stare de bine, care nu sunt acoperite de evaluarea calității vieții și a stărilor afective.

Conceptul de scop și sens pare a fi crucial pentru înțelegerea (și chiar pronosticarea) comportamentului, în special a celui legat de preferința pentru anumite activități sau luarea de decizii. Într-o cercetare a raportului dintre activitate și recompense [41] s-a constatat că între activitățile pe care oamenii le găsesc plăcute și cele considerate a fi recompensatoare sau semnificative nu există un raport de corelație directă. Oamenii fac lucruri plăcute, chiar dacă acestea nu sunt apreciate ca având semnificație pe termen lung sau impact pozitiv asupra bunăstării materiale. Semnificația și scopul pot fi condiții de bază ale comportamentului [22]. Mentalitatea eudemonistă încorporează multe elemente care corelează cu evaluarea vieții și cu experiența bunăstării, oferind un indice important al stării de bine psihologic.

Rezultate și discuții

Criticile aduse metodologiei de cercetare în psihologia pozitivă. Lansată pe o platformă metodologică empirică, psihologia pozitivă a cunoscut o creștere rapidă în ultimele două decenii. Desigur că cercetarea axată pe natura funcționării umane optime nu a demarat odată cu apariția psihologiei pozitive, aceasta având origine în psihologia umanistă. Însă insistența în a verifica empiric condițiile și manifestările funcționării pozitive umane precum și elaborarea, validarea la scară largă a diferitor metode de cercetare au contribuit considerabil la dezvoltarea și sintetizarea unei metodologii deosebite, atât în cadrul propriilor cercetări, cât și, mai larg, în cadrul larg al psihologiei, utilizate la nivel de instrumente pentru construirea politicilor sociale. Însă, căutarea permanentă a punctelor forte ale firii umane și atenția deosebită față de investigația empirică a bunăstării plasează psihologia pozitivă pe o poziție interpretativă, în detrimentul necesității de aprofundare și explicare a experienței umane a bunăstării.

Cercetătorii contemporani [12] menționează că în contextul psihologiei pozitive, care și-a revendicat statutul de domeniu în devenire, utilizarea metodelor calitative, specifice investigației

fenomenologice, ar putea servi drept temei pentru consolidare metodologică. Mai mult, revista „Indo-Pacific Journal of Phenomenology” a consacrat o ediție specială cercetării calitative în psihologia pozitivă [20], întrunind articolul semnat de autorii la care ne-am referit anterior [12], și altele trei, consacrate experienței pozitive de a deveni student (Lindi Nel, Paul Fouché), utilizării povestirilor și basmelor pentru explorarea bunăstării psihologice și a emoțiilor pozitive la copiii de vârstă școlară (Chiara Ruini, Francesca Vescovelli, Veronica Carpi și Licia Masoni), dezvoltării capacităților de utilizare a resurselor corporale și psihosociale pentru consolidarea autonomiei și autocontrolului de către copiii cu dizabilități (studii efectuate prin utilizarea experienței îngrijitorilor), cu menționarea altor posibilități de cercetare a dizabilității în contextul psihologiei pozitive prin utilizarea metodelor fenomenologice (Pravani Naidoo) [15].

După cum menționa Csikszentmihalyi M. [5] la 6 ani de afirmare a psihologiei pozitive, aceasta prezintă „un efort de a reinvia o parte din agenda care a mobilizat psihologii umaniști la mijlocul secolului al XX-lea”, totodată amplificând metoda științifică pentru a aborda aspecte ale experienței ignorate. Afirmările lui Csikszentmihalyi M. făcute în 2006 au fost profetice: psihologia pozitivă a pus la dispoziția următoarelor generații de cercetători un șir de concepte și idei, utilizate pe larg și în practica socială, acceptate de vocabularul nu doar al științelor umane, devenind uzuale în limbajul mediei, iar rezultatele cercetărilor au servit înțelegerii realității, devenind „o adevărată schimbare de paradigmă în științele umane” [5, p. 5].

Într-un studiu publicat recent [17] au fost analizate 250 de cercetări în psihologia pozitivă și 187 în psihologia educației. Au fost observate diferențe semnificative: psihologia pozitivă folosește mai puține studii experimentale și de laborator și mai multe măsuri de auto-raportare, recomandându-se implicarea unor eșantioane mai reprezentative, aplicarea altor metode în afară de autoevaluare, axarea pe studii longitudinale și utilizarea unor tehnici mai complexe de analiză statistică a datelor în psihologia pozitivă.

Psihologia pozitivă a confruntat mai multe critici privind metodologia cercetării. McNulty și Fincham [26], menționând importanța stabilirii modului în care oamenii realizează bunăstarea optimă, argumentează nevoia de o altă abordare a acesteia, prin a studia factorii asociați cu bunăstarea, trecându-se de la descrierea efectelor la interacțiunile complexe dintre acestea [13]. Totodată, autorii menționează importanța studiilor comparative, prin care s-ar surprinde implicațiile caracteristicilor psihologice în sănătate și boală, pentru persoanele fericite și nefericite, deoarece „studierea înfloririi nu poate explica cum să îmbunătățim sau să prevenim suferință” [26, p. 107]. McNulty J. K. și Fincham F. D. critică preocuparea psihologilor pozitivi de studiile transversale în detrimentul celor longitudinale, prin care s-ar realiza o înțelegere mai completă a modului de promovare a bunăstării.

Alte abordări critice [16] s-au referit la analizele axate pe culturile individualiste, menționând că rezultatele cercetărilor experimentale din psihologia pozitivă nu prezintă întotdeauna universalitate și obiectivitate. Criticii au fost supuse și metodele de colectare a datelor, acestea fiind în psihologia pozitivă centrate excesiv pe auto-raportări, astfel prezentând o abordare mai puțin validă și fiabilă. În ce privește conținutul metodelor, psihologia pozitivă este criticată pentru concentrarea exclusivă pe aspectele pozitive. Iată de ce, după cum au afirmat Hendriks T., Schotanus-Dijkstra M., Hassankhan A., de Jong J. și Bohlmeijer E. [18], metodologia psihologiei pozitive necesită „o abordare mai riguroasă” pentru a asigura cercetări de înaltă calitate. Pentru a judeca asupra eficacității intervențiilor psihologice pozitive, autorii au analizat 50 de studii randomizate controlate, publicate în 51 de articole între 1998 și august 2018, concluzionând că este nevoie de cercetări efectuate în cadrul mai multor culturi.

În articolul semnat de Graham A. du Plessis și Carolina du Plessis [12] se aduc exemple și dovezi modului în care constructele psihologice pozitive ale bunăstării și dezvoltării personale au fost completate și îmbogățite prin utilizarea metodelor de cercetare fenomenologică. Prezentând două cercetări bazate pe studiul de caz, autorii menționează că există numeroase alte constructe psihologice pozitive care ar putea beneficia de explorarea fenomenologică. Totodată, sugerează că metodele fenomenologice pot fi deosebit de utile pentru dezvoltarea metodologică a psihologiei pozitive.

Aceasta deoarece metodele fenomenologice, calitative de cercetare permit descrieri vaste ale experiențelor trăite prin explorarea aprofundată și contextualizată a conceptelor. După cum menționează autorii citați mai sus, dezvoltarea fulminantă a psihologiei pozitive și expansiunea rapidă se poate manifesta în detrimentul profunzimii cunoașterii și înțelegerii. Adresarea la metodele fenomenologice ar permite explorarea deliberată și lentă a conceptelor care, într-un anumit moment al dezvoltării psihologiei pozitive, au fost tratate empiric în grabă, fiind doar parțial înțelese. Un exemplu al unui astfel de concept poate fi creșterea posttraumatică, în care este necesar să se înțeleagă relația dintre stresul posttraumatic și experiențele de creștere posttraumatică și modul în care aceste două experiențe trăite interacționează și se schimbă în timp. În al doilea rând, utilizarea metodelor fenomenologice aduc în domeniul psihologiei pozitive pluralismul metodologic și epistemologic. Cercetarea fenomenologică, care se extinde dincolo de cuantificările numerice într-un cadru prestabilit, oferă o înțelegere mai vastă a experienței umane pozitive.

Concluzii

Utilizând experiența fenomenologică, psihologia pozitivă a exercitat un impact semnificativ asupra psihologiei și a căpătat titlul de metodologie de bază pentru prezentarea părții puternice a experienței umane. Multe dintre cercetările de succes pot fi atribuite în mod justificat metodologiei pozitiviste specifice. Metodologia și metodele de cercetare au depășit cadrul îngust al intereselor științifice, fiind aplicate în calitate de măsurări ale progresului social la nivel național și internațional. Probabil simplitatea și conținutul metodelor și-au spus, nu un ultimul rând, cuvântul în adoptarea lor în calitate de instrument de colectare a informației de către instituțiile internaționale. Să ținem cont și de faptul că psihologia pozitivă este tânără, numărând circa 20 de ani.

Cu toate acestea, metodologia cercetărilor empirice în psihologia pozitivă, după cum consideră unii cercetători, nu poate încă surprinde aspectele mai subtile ale funcționării umane în raport cu constructele măsurate. Ținând cont de statutul actual de domeniu în plină dezvoltare se recomandă reconsiderarea și includerea metodelor alternative, în special calitative, preluate din investigația fenomenologică.

Concluzionăm, totodată, că unele aspecte ale măsurării SWB, cum ar fi satisfacția generală cu viața, sunt conceptualizate suficient, pe când marcerii hedoniști și eudemoniști nu sunt la fel de unanim acceptați în calitate de măsură a stării de bine. În conformitate cu interesul pentru SWB multe întrebări metodologice sunt susceptibile de a fi soluționate, deoarece în ultimii ani apare un număr din ce în ce mai mare de publicații, se efectuează tot mai multe cercetări și analize în diferite țări. Totodată, aspectul subiectiv al SWB se afirmă în calitate de obiect de interes al statisticilor internaționale și naționale, al cercetărilor legate de diverse teme – sănătate, organizare a timpului, satisfacție profesională, adaptare socială etc. Dacă aspectele obiective ale SWB se referă la indici cantitativi, măsurarea stării subiective de bine oferă atât o analiză calitativă, precum și o viziune asupra resurselor umane care pot fi implicate în realizarea bunăstării.

Bibliografie

1. Adler, A., Seligman, M. E. Using wellbeing for public policy: Theory, measurement, and recommendations. In: *International Journal of Wellbeing*, 2016, nr. 6, p. 1-35. <https://www.internationaljournalofwellbeing.org/index.php/ijow/article/view/429/533>
2. Begley, N. *The Psychological Adoption and Adaptation of Eudaimonia*. <http://positivepsychology.org.uk/psychological-adoption-eudaimonia/>
3. Bradburn, N. *The Structure of Psychological Well-being*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1969. 318 p.
4. Csikszentmihalyi, M. *Flow: The psychology of Happiness*. London: Rider, 1992. 320 p.
5. Csikszentmihalyi, M. Introduction. In: M. Csikszentmihalyi, I. S. Csikszentmihalyi (Eds.). *A life worth living: Contributions to positive psychology*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2006, p. 3–14.

6. Diener, E. Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being. In: *Applied Research in Quality of Life*, 2006, 1(2), p.151–157.
7. Diener, E. Positive psychology: Past, present, and future. In: S. J. Lopez, C. R. Snyder (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2009, p. 7-12.
8. Diener, E. Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. In: *American Psychologist*, 2000, nr.55, p. 34-43.
9. Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., Griffin, S. The satisfaction with life scale. In: *Journal of Personality Assessment*, 1985, nr. 49, p. 71–75,
10. Diener, E., Inglehart, R., Tay L. Theory and validity of life satisfaction scales. In: *Social Indicators Research*, 2013, nr. 112, p. 497–527.
11. Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., Smith, H. L. Subjective well-being: Three decades of progress. In: *Psychological Bulletin*, 1999, 125(2), p. 276–302.
12. du Plessis, G., du Plessis, C. On Baking a Cake: The Phenomenological Method in Positive Psychology. In: *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 2017, 17: sup1, p. 1-13.
13. Gable, S., Haidt, J. What (and why) is positive psychology? In: *Review of General Psychology*, 2005, 9, p. 103–110.
14. Gallagher, M. W., Lopez, S. J. Positive expectancies and mental health: Identifying the unique contributions of hope and optimism. In: *The Journal of Positive Psychology*, 2009, 4(6), p. 548–556.
15. Guse, R. Special edition on positive psychology and phenomenology. In: *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 2017, 17: Issue sup 1. <https://www.tandfonline.com/toc/ripj20/17/sup1?nav=tocList>
16. Helwig, N., Vetter, A. C. A Comparative Review of Current Research Methods in Positive Psychology. In: *European Journal of Applied Positive Psychology*, 2020, Vol 4, p. 1-31.
17. Helwig, N., Yatsevich, D., Vetter, A. C., Wuttke, A. M., Schmitz, B. Comparative Review of Current Research Methods in Positive Psychology. In: *European Journal of Applied Positive Psychology*, 2020, Vol 4, p. 1-31. https://www.researchgate.net/publication/339687098_A_Comparative_Review_of_Current_Research_Methods_in_Positive_Psychology
18. Hendriks, T., Schotanus-Dijkstra, M., Hassankhan, A., de Jong, J., Bohlmeijer, E. The efficacy of multi-component positive psychology interventions: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. In: *Journal of Happiness Studies*, 2019, p. 1-34.
19. Huppert, F.A., Marks, N., Clark, A. et al. Measuring well-being across Europe: Description of the ESS well-being module and preliminary findings. In: *Social Indicators Research*, 2009, nr. 91, p. 301–315.
20. *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 2017, 17: Issue sup 1. <https://www.tandfonline.com/toc/ripj20/17/sup1?nav=tocList>
21. Kahneman, D., Diener, E., Schwarz, N. *Well-being: Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation, 2003. 606 p.
22. Kahneman, D., Krueger, A. B. Developments in the measurement of subjective well-being. In: *Journal of Economic Perspectives*, 2006, nr. 20(1), p. 3–24.
23. Keyes, C. L. M., Shmotkin, D., Ryff, C. D. Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2002, nr. 82, p. 1007-1022.
24. Kopperud, K. H., Vitterso, J. Distinctions between hedonic and eudaimonic well-being: Results from a day reconstruction study among Norwegian jobholders. In: *The Journal of Positive Psychology*, 2008, nr. 3, p. 174-181.
25. Krueger, A. B., Schkade, D. The reliability of subjective well-being measures. In: *Journal of Public Economics*, 2008, nr. 92 (8–9), p.1833–1845.
26. McNulty, J. K., Fincham, F. D. Beyond positive psychology? Toward a contextual view of psychological processes and well-being. In: *American Psychologist*, 2012, 67(2), p. 101–110

27. National Research Council. *Subjective Well-Being: Measuring Happiness, Suffering, and Other Dimensions of Experience*. Washington, DC: The National Academies Press, 2013. 202 p.
28. *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being*. Paris: OECD Publishing, 2013. https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-guidelines-on-measuring-subjective-well-being_9789264191655-en#page1
29. Pavot, W., Diener, E., Colvin, C.R., Sandvik, E. Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. In: *Journal of Personality Assessment*, 1991, 57(1), p.149–161.
30. Reham, Al Taher. *The 5 Founding Fathers and A History of Positive Psychology*. <https://positivepsychology.com/founding-fathers/>
31. Rusnac, S. Professional satisfaction as a condition of psychological well-being of academics. In: *Education, Social Values and European Integration*. Ed. by. G. Goudenhooff, I. Horga. Debrecen: Debrecen University Press, 2017, p. 144-160.
32. Ryan, R. M, Deci, E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and wellbeing. In: *American Psychologist*, 2000, nr. 55, p. 68-78.
33. Ryan, R. M., Huta, V., Deci, E. L. Living well: A self-determination theory perspective on eudaimonia. In: *Journal of Happiness Studies*, 2008, nr. 9, p. 139-170
34. Ryff, C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1989, nr. 57, p. 1069-1081.
35. Seligman, M. E. P. *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York, NY US: Free Press, 2004. 336 p.
36. Seligman, M. E., Csikszentmihalyi, M. Positive psychology: An introduction. In: *American Psychologist*, 2000, 55 (1), p. 5-14.
37. Sheldon, K. M., Frederickson, B., Rathunde, K., Csikszentmihalyi, M., Haidt, J. *Positive psychology manifesto*. 2000. <http://www.positivepsychology.org/akumalmanifesto.htm>
38. Sheldon, K. M., Kashdan, T. B., Steger M. F. *Designing Positive Psychology: Taking Stock and Moving Forward*. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2011. <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195373585.001.0001/acprof-9780195373585-appendix-1>
39. Stewart-Brown, S., Janmohamed, K. *Warwick-Edinburgh Mental Well-being Scale (WEMWBS). User Guide Version 1*. Warwick and Edinburgh: University of Warwick and NHS Health Scotland, 2008. <http://www.mentalhealthpromotion.net/resources/user-guide.pdf>
40. Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J. P. *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, 2009. http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf.
41. White, M. P., Dolan, P. Accounting for the richness of daily activities. In: *Psychological Science*, 2009, nr. 20(8), p. 1000–1008.

UDC: 316.7, 37.06, 37.03

THE PSYCHO-PEDAGOGICAL APPROACH IN THE ACTIVITY OF FORMING PATRIOTIC CONSCIOUSNESS IN TODAY'S YOUNG PEOPLE

ABORDAREA PSIHOPEDEGOGICĂ ÎN ACTIVITATEA DE FORMARE A CONȘTIINȚEI PATRIOTICE LA TINERII DE ASTĂZI

*CAUNENCO Irina, PhD, associate professor
Free International University of Moldova, Chisinau
CHIRIȚA Olga, master's degree in Psychology, PhD student
Free International University of Moldova, Chisinau*

*CAUNENCO Irina, dr. în științe psihologice, conferențiar universitar
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
CHIRIȚA Olga, master în psihologie, doctorand
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *Patriotic consciousness is the main spiritual and cultural characteristic of the personality, one of the most important components of both individual and social consciousness, the foundation of social and state systems, being the spiritual and moral foundation of their efficient functioning. The education of the patriotic consciousness should begin with the formation in the human consciousness of the universe of values related to the notion of Homeland, which is possible only on the basis of the necessary acquired knowledge.*

Adnotare: *Conștiința patriotică constituie principala caracteristică spirituală și culturală a personalității, una din cele mai importante componente ale conștiinței atât individuale, cât și sociale, fundamentul sistemelor sociale și de stat, fiind temelia spirituală și morală a funcționării lor eficiente. Educarea conștiinței patriotice trebuie să înceapă odată cu formarea în conștiința omului a universului valorilor legate de noțiunea de Patrie, ceea ce este posibil doar pe baza cunoștințelor necesare asimilate.*

Keywords: *patriotic consciousness, Homeland, patriotism, patriotic education, young people.*

Cuvinte cheie: *conștiința patriotică, Patrie, patriotism, educația patriotică, tineret.*

Introducere

Formarea conștiinței omului în general și a celei patriotice în particular reprezintă o complicată educație psihică. Doar educând principalele componente ale fenomenului psihologic respectiv putem determina condițiile pedagogice și mijloacele de formare și dezvoltare ale lor.

Fiind o formă superioară, specific umană a psihicului, conștiința apare în procesul activității. Ea reprezintă o formă superioară a reflectării psihice a realității. Ca rezultat al muncii prealabile a cunoașterii se manifestă „credința”, de care este legată dezvoltarea unei calități a personalității precum patriotismul.

După cum subliniază autorul Soloviov V.S., în psihologie „credința” este o stare psihică deosebită care se manifestă în acceptarea deplină și necondiționată de către individ a unor informații, fenomene sau reprezentări care pot, pe viitor, să constituie baza propriului „Eu”, să-i determine acțiunile și relațiile sau atitudinile sale [14 p. 203].

Material și metodă

În vederea realizării scopului trasat (investigarea tendințelor psihopedagogice în activitatea de formare a conștiinței patriotice la tinerii de astăzi), în prezentul articol au fost aplicate o serie de

metode, printre care: metoda logică (analiza deductivă și inductivă, generalizare, specificare), metoda sistemică și comparativă.

Rezultate și discuții

Conceptiile psihologice principale care examinează formarea și dezvoltarea conștiinței împărtășesc concepția că omul este o ființă conștientă. Adepții unei tendințe (*V.S. Soloviov*) consideră că conștiința pornește de la conștiința de sine, a cărei bază o alcătuiește sentimentul propriului „Eu”, o formă trecută a autopercepției [14 p. 204].

O altă percepție împărtășește un punct de vedere contrar (*T. Bauer, C.I.I. Rubinstein* etc.): conștiința de sine este tipul superior al conștiinței. T. Bauer scrie: „Nu conștiința ia naștere din conștiința de sine, din „Eu”, ci conștiința de sine apare în procesul dezvoltării conștiinței personalității, pe măsură ce ea devine un subiect independent” [4, p. 78].

Următoarea tendință are drept punct de plecare faptul că conștiința lumii exterioare și conștiința de sine au apărut și au evoluat în același timp, în mod unitar și condiționate reciproc. Adepții tendinței respective (*C. Marx, F. Engels*) se bazează pe teoria lui *I.M. Secenov*, care considera că premisele conștiinței de sine sunt puse în „senzațiile de sistem”, care constituie o parte integrantă a tuturor proceselor fiziologice ale omului.

Rezultă că fiecare tendință psihologică, examinând raportul dintre conștiință și conștiința de sine, pornește de la postulate diferite.

La ele, în special, se referă: aspectul determinant al conștiinței este reflectarea lumii exterioare (*C. Marx, F. Engels*), conștiința individuală apare în urma influenței asupra omului a conștiinței societății, adică conștiința este psihicul specializat și intelectualizat al omului (*E. Durkheim*); conștiința este imaginea lumii care se deschide în fața subiectului din care face parte el însuși, acțiunile sale și starea sa (*L.S. Vâgotski*); conștiința este un produs al activității omului în lumea obiectuală; mișcarea interioară a conștiinței individuale este generată de mișcarea activității obiectuale a omului (*A.I. Leontiev*) etc. [5 p. 51].

Astfel, din analiza psihologică a conștiinței, reiese că conștiința este un fel de atitudine a omului față de obiectele activității sale, cunoscând proprietățile și posibilitățile lor, cu alte cuvinte, conștiința este traiul/ existența conștientizat/ conștientizată. Toate acestea sunt condiționate de unitatea și integritatea tuturor funcțiilor psihice care apar pe baza activității generatoare de scopuri a gândirii. De asemenea, este important ceea ce se subliniază în lucrările psihologice: conștiința (un fel de atitudine față de lume) omului se asimilează de către fiecare în timpul vieții în procesul comunicării și activității.

Conștiința, tipurile ei sunt legate de acțiunile omului. Să ne oprim asupra conștiinței patriotice și a bazelor sale psihopedagogice. Chestiunile conștiinței patriotice sunt examinate de un șir de autori în literatura pedagogică și psihologică. Conștiința patriotică este analizată, de asemenea, în calitate de conștiință socială și individuală a personalității. *Conștiința individuală* a omului în creștere în procesul educației este determinată de un ansamblu întreg de interacțiuni și acțiuni. În esența sa, ea se deosebește de conștiința socială.

Din acest punct de vedere, prezintă interes explicația dată de autorul *Lihaciov B.T.* Acesta scria: „Formula «existența determină conștiința», care stabilește dependența conștiinței sociale a cutărei sau cutărei pătri sociale de existența lor socială, nu înseamnă cătuși de puțin că conștiința individuală a personalității rămâne neapărat la nivelul existenței sale socioindividuale [11, p. 94]. Această obligație poate fi considerată justă, în caz contrar, nu ar exista evoluția societății în general.

Problema relației dintre conștiința socială și individuală poate fi abordată sub alt aspect. *Conștiința socială* concentrează în sine tot ce este avansat, progresist, cele mai bune cerințe față de om. Ea se bazează pe practica socială înaintată, pe tot ce este mai bun în etica general umană, susținută de opinia publică. Astfel, dragostea de Patrie, apărarea intereselor ei, integrității ei, ca sentimente ale conștiinței sociale, reprezintă sentimente patriotice sociale care dau naștere conștiinței patriotice sociale.

Totuși aceasta nu înseamnă că fiecare membru al societății este înzestrat cu o conștiință patriotică individuală. Conștiința individuală se formează sub influențe ale micromediului înconjurător. Micromediul înglobează diverse relații care alimentează atât conștiința avansată, pozitivă, cât și pe cea negativă.

La acești factori de mediu poate fi atribuită devalorizarea multor valori materiale elaborate de generațiile în vârstă, activitatea mass-media care formează opinia publică. Accesibilitatea și spectrul larg de canale de informație au dus la faptul că tinerii sunt bombardați cu diverse, uneori contradictorii opinii referitoare la normele moralei și relațiile reciproce în societate [8, p. 10]; reducerea acuității abordării problemelor legate de pregătirea tinerilor pentru serviciul militar, de educația militaro-patriotică.

Rezultatele acțiunii acestor factori au început să se manifeste adeseori în rândurile tineretului, precum: încercările de a evita serviciul în armată, corupția și lipsa de disciplină; printre recruți a crescut numărul celor care nu muncesc până la încorporarea în armată, care au fost judecați, al narcomanilor care refuză să facă serviciul militar și să depună jurământul militar, o parte a recruților se prezintă cu diferite abordări negative ale serviciului militar, cu idei deformate despre cultura relațiilor interetnice etc.

De aici rezultă că conștiința individuală nu poate obține o unitate deplină cu cea socială. În acest caz principalul e tendința conștiinței individuale către unitate cu cea socială. În condițiile actuale, referindu-ne mai cu seamă la conștiința patriotică a tinerilor, este necesară examinarea tuturor mijloacelor și metodelor tradiționale de dezvoltare a personajului.

În monografia lui *Vârșcikov A.N.* „Educația militaro-patriotică: teorie și practică” una din principalele probleme ridicate de autor este cea a educației conștiinței patriotice în teoria pedagogică [6].

Formarea conștiinței patriotice a oamenilor este o funcție a tuturor instituțiilor de învățământ și educație și a institutelor societății noastre. În al doilea rând, ea este continuă, deoarece acționează în toate etapele vieții omului și pe fiecare metru pătrat al pământului, după cum a afirmat autorul *Makarenko A.S.* [10 p. 18]. În al treilea rând, acest sistem este orientat spre formarea integrității personalității omului, a concepției sale dialectico-materiale asupra lumii, care se întemeiază pe cele mai bune tradiții populare.

Formarea conștiinței individuale a tânărului este legată nemijlocit de experiența vieții sociale, care se acumulează de pe o zi pe alta. Aici este important ca această experiență să fie bogată, semnificativă, pozitivă din punct de vedere social. Cu cât mai dezvoltate sunt la tânăr deprinderile utile ale conduitei sociale pozitive, cu atât mai solide sunt sistemele conștiinței morale, patriotice obișnuite, cu atât mai aproape este conștiința sa patriotică individuală de cea socială și cu atât mai înalt este nivelul conștiinței sale sociale, patriotice.

Analiza literaturii arată că conștiința patriotică se manifestă și ca scop, și ca rezultat al activității educative orientate. În pofida unui șir de poziții comune în definirea noțiunii de „sistem al educației patriotice”, specialiștii nu sunt solidari. Astfel, Autorul *Ciudnâi V.S.* înțelege prin *sistemul educației patriotice* „un complex de măsuri, ansamblul conținutului, formelor și metodelor organizării lor, importanței cognitive și practice diferite în pregătirea tineretului pentru îndeplinirea datoriei sfinte față apărarea Patriei” [16, p. 14].

Autorul *Konjev N.M.* prezintă o interpretare mai largă a noțiunii respective, considerând că ea este „totalitatea unui anumit conținut, a unor metode, direcții și forme organizaționale care corespund atât principiilor generale ale educației, cerințelor specifice educației patriotice, cât și principiilor abordării sistemice care asigură, dată fiind condiția densității maxime a legăturilor între ele, cea mai reușită, orientată și consecventă formare la tineri și elevi – viitorilor apărători ai Patriei – a unor calități etico-politice, volitive și fizice, precum și a bazelor pregătirii militare și tehnico-militare [7, p. 4].

În definiția lui *Aronov A.A.* se subliniază că *sistemul* „reprezintă unitatea și totalitatea scopurilor și sarcinilor, conținutului, principiilor, metodelor și mijloacelor, formelor organizatorice

care asigură acțiunea unitară, organizată, treptată, continuă, activă a întregului proces educativ asupra conștiinței, sentimentelor și comportamentului elevilor cu scopul pregătirii lor multilaterale pentru îndeplinirea datoriei lor militare în fața Patriei". În definiția respectivă se evidențiază un asemenea criteriu substanțial al *sistemului educației patriotice* precum unitatea componentelor sale, se face tentativa de a arăta natura lui unitară [2, p. 9].

Abordarea sistemică presupune sintetizarea rezultatelor cercetărilor funcționale pentru crearea unei teorii integrale a formării personalității. În mersul acestei sinteze concluziile unor studii funcționale suferă o anumită transformare. Unei prelucrări corespunzătoare trebuie să fie supuse și reprezentările corespunzătoare despre procesul educației patriotice.

Înainte de toate, se evidențiază restructurarea abordării scopurilor, pentru că ea constituie punctul de plecare în construcția teoriei oricărui proces educativ. Anume scopul se manifestă în sistemele sociale „ca unul dintre cei mai importanți factori formatori de sisteme”, „ca o componentă determinantă a calității sistemului respectiv”. Autorul *Argazin D.A.* menționează că acesta este un rezultat imaginat ideal al activității privind transformarea realității, „care determină direcția programului educativ și căile de atingere a rezultatului dorit” [1, p. 59].

Analiza literaturii psihologice, experiența educației patriotice arată că esența stabilirii scopului costă în formularea unei consecutivități a scopurilor adecvată logicii dezvoltării dragostei de Patrie ca o calitate unitară a personalității. Stabilirea scopului cere nu numai cunoașterea scopului final al sistemului, ci și descompunerea lui în subscopuri care corespund unor etape separate ale formării pregătirii pentru apărarea Patriei.

În scopul educației patriotice trebuie să fie descoperite calitățile respective care se manifestă în convingerile, necesitățile personalității, în cunoștințele și îndatoririle sale, care au devenit, datorită acestui fapt, formatoare de sisteme pentru pregătirea elevilor pentru apărarea Patriei, sunt arătate posibilitățile acestor proprietăți „de a lucra” pentru formarea unei personalități integre a viitorului apărător al Patriei. Totodată, accentul în proiectarea acestei personalități se pune pe componentele care la etapa actuală de dezvoltare a personalității sunt cele mai importante pentru formarea dragostei de Patrie. Desigur, când se formulează scopurile, trebuie ținut cont și de mijloacele disponibile, de posibilitățile reale și de condițiile aplicării lor. Un regulator important este și reprezentarea justificată despre esența și legitățile dezvoltării calității în curs de formare a personalității.

Aplicarea în practică a bazelor științifice ale unei asemenea stabiliri a scopului necesită învățarea de către profesori a îndemănrilor: să diagnosticheze nivelul dezvoltării calităților proprii persoanei, care au o importanță destul de mare pentru pregătirea tinerilor să iubească și să-și apere Patria; să formuleze scopul educativ luând în considerare nivelul atins de educație și „zona dezvoltării imediate” a calităților militaro-patriotice; să împartă procesul educației militaro-patriotice în studii (perioada transformărilor calitative), etape (timpul transformărilor cantitative și chestiuni aparte care stimulează stările actuale ale personalității (intelectuale, emoționale, practic eficiente) ca pe niște „cărămizi” elementare cu care se construiește pregătirea de a iubi și apăra Patria; să evalueze rezultatele muncii, să le compare cu cele planificate.

O altă componentă a sistemului este alegerea, proiectarea, iar într-un șir de cazuri și elaborarea inovațională a mijloacelor educaționale a realizării scopurilor. La alegerea mijloacelor educaționale e necesară o reprezentare mai clară despre natura lor. În caracteristica mijloacelor educației patriotice se poate porni de la teza lui C. Marx că mijlocul este „un lucru sau un complex de lucruri pe care omul le plasează între el și obiectul muncii și care îi slujesc pentru a înfăptui acțiunile sale asupra acestui obiect... în conformitate cu acest scop” și, de asemenea, de la teoria activității elaborate în mod activ în psihologie și filosofie (*Rubinștein S.L., Lukin P.F.* etc.) [13, p. 9].

Orice transformări în personalitate se produc în procesul activității sale, iar caracterul și profunzimea transformărilor sunt condiționate de scopurile, conținutul și necesitățile acestei activități. Mijloacele educației patriotice sunt tipurile special organizate ale activității și comunicării elevului care generează transformări pozitive în pregătirea sa pentru a iubi și a-și apăra Patria în conformitate cu scopurile care stau înaintea acestui compartiment al educației. Totodată, fiecărui scop concret al

procesului de formare a viitorului apărător al Patriei îi corespunde complexul său de mijloace ale educației militaro-patriotice.

Scopurile alese pot fi în același timp și mijloace de realizare a altor tipuri de muncă educațională. Repartizarea mijloacelor în sistemul educației militaro-patriotice se realizează ținându-se cont de posibilitățile lor stimulatoare și formatoare precum și de nivelul atins de elevi în pregătirea pentru a iubi și a-și apăra Patria. La alegerea mijloacelor se poate porni de la premisa că pe măsura schimbării scopurilor militaro-patriotice concrete se schimbă și mijloacele de realizare a lor.

Alegerea mijloacelor de educație începe cu rezolvarea chestiunii legate de tipurile de activitate și comunicare în care trebuie să fie atrași tinerii, în ce măsură ei corespund scopurilor și în ce măsură ele pot fi percepute ca fiind interesante, utile și pot corespunde intereselor și capacităților lor.

Autorul *Konjev N.M.*, descriind structura sistemului educației patriotice ca un ansamblu al conținutului, metodelor, direcțiilor, formelor organizatorice, principiilor, afirmă că eficacitatea ei se obține doar „cu condiția densității maxime a legăturii între ei”, iar în calitate de factor formator de sisteme evidențiază stabilirea scopurilor. La construcția sistemului, autorul consideră că e necesar un sistem corespunzător de principii, de principii general pedagogice de educație în general și de educație patriotică în particular [7, p. 99].

Fără îndoială, toate componentele sus-menționate dezvăluie, într-o oarecare măsură, legitățile funcționării sistemului educației patriotice, participă la procesul de pregătire a tinerilor pentru apărarea Patriei, sunt legate între ele, se completează și se îmbogățesc reciproc, îi ajută pe organizatori să realizeze în practică o anumită structură a procesului de educație. Însă lista lor nu arată într-o măsură deplină consecutivitatea stabilirii scopurilor, etapelor, forțelor motrice, logicii interioare a acestui proces. Întrucât în literatura psihologică sub structura sistemului se subînțelege „principiul, mijlocul, legea legăturii elementelor întregului, respectiv”, „este o construcție și o formă interioară a organizării sistemului”.

Procesul educației trebuie să fie planificat astfel încât să fie asigurată îndeplinirea eficientă a funcțiilor necesare, realizarea așteptărilor sociale pe care le așteptăm de la ea. Pentru a face posibil acest deziderat, sunt necesare, în primul rând, coordonarea, reglementarea numeroaselor mijloace ale educației patriotice, „orientarea” lor spre realizarea obiectivului comun (aspectul coordonator al structurii), în al doilea rând, repartizarea mijloacelor pedagogice în timp într-o consecutivitate optimă (aspectul dinamic al structurii). Această abordare este bazată pe concluziile autorilor *Asmolov D.G.* [3], *Stolin V.V.* [15] etc.

Perfecționarea educației patriotice se realizează prin corectarea rezultatelor monitorizării acestui proces.

Astfel, autorul *Aronov A.A.* evidențiază în calitate de criterii ale educației patriotice: prezența la elevi a cunoștințelor, deprinderilor necesare pentru îndeplinirea cu succes a datoriei militare; disciplina înaltă; activitatea militaro-patriotică nemijlocită; alegerea conștientă de către tinerii absolvenți ai școlilor a unor profesii militare, autoeducația ca indicator al atitudinii active a tinerilor față de datoria militară [2, p. 148].

De asemenea, sub criteriul educației patriotice înțelegem caracteristicile sale care permit a deosebi acest proces de alte tendințe ale activității educative. La aceste criterii se referă:

- formarea și dezvoltarea valorilor social importante ale civismului și patriotismului în procesul educației și instruirii în instituțiile de învățământ a tuturor genurilor și tipurilor;
- munca patriotică în masă organizată și realizată de structurile de stat, mișcările și organizațiile obștești [12, p. 56].

Concluzii

Pentru formarea conștiinței patriotice este necesară o acțiune complexă asupra tuturor componentelor ei: a forma un sistem de cunoștințe, noi cerințe și motive de comportament, concepții și convingeri, obiective, deprinderi de comportament. Particularitățile psihologice ale procesului respectiv determină alegerea formelor și metodelor procesului pedagogic.

Educația patriotică a personalității constituie o activitate pedagogică orientată, desfășurată sistematic pe mai multe planuri, privind formarea la generația tânără a unei conștiințe patriotice înalte, a unui sentiment nobil de credință Patriei, a unei pregătiri pentru îndeplinirea datoriei civice și a obligațiilor constituționale privind apărarea intereselor Patriei.

Formarea și dezvoltarea personalității (ca și a societății) sunt influențate de diverse condiții: macromediul cu ideologia sa dominantă, politica, economia, dreptul, morala, diferite instituții sociale; micromediul – familia, școala, colectivul de muncă, anturajul apropiat etc. în care locuiește omul; caracterul activității principale. Toate aceste condiții obiective au un caracter nemijlocit educativ, deoarece acțiunea lor asupra personalității se împlătește nu în mod direct, ci prin intermediul altor condiții și factori.

Bibliografie

1. Аргазин Д.А. Воспитание юных патриотов. Москва: Педагогика, 1979. 190 с.
2. Аронов А.А. Воспитание патриотов. Москва: Педагогика, 1989. 247 с.
3. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования. Москва: МГУ, 1984. 104 с.
4. Бауэр Б. Психологическое развитие младенца. Москва, 1979. 279 с.
5. Выготский Л.С. Психология подростка: проблема возраста. Собр. Соч. 6т. Москва: Педагогика, 1984. Т4. стр. 5-242.
6. Выршиков А.Н. Военно-патриотическое воспитание. Москва: Педагогика, 1990. 149 с.
7. Конжиев Н.М. Система военно-патриотического воспитания в общеобразовательной школе. Москва: «Педагогика», 1986. 142 с.
8. Красноок З.П. Общественные объединения как институт воспитания гражданственности студентов. Труды КубГТУ, 2005, Т. 23, вып. 3, стр. 240-244.
9. Лукин П.Ф. Растим патриотов-интернационалистов. Москва: Просвещение, 1984. 110 с.
10. Макаренко А.С. Воспитание гражданина. Москва: Просвещение, 1978. 147 с.
11. Методологические основы педагогики. Самара. Издательство СИУ, 1998. 200 с.
12. Пионтковский В. В. Формирование патриотического сознания старшеклассников. Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук. Якутск, 2002. 153 с.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Москва: Педагогика, 1989. 485 с.
14. Соловьев В.С. Собр. соч. в 10-ти т. Т. 5. Санкт-Петербург: Книгоиздательское товарищество «Просвещение», 1912. 482 с.
15. Столин В. В. Самосознание личности. Москва: МГУ, 1983. 286 с.
16. Чудный В.С. Военно-патриотическое воспитание школьников. Москва: Издательство ДОСААФ. 1980. 93 с.

UDC: 316.272, 316.273, 316.454.52

PECULIARITIES OF THE ETHNOSOCIAL IDEAS OF THE GAGAUZ AND BULGARIAN YOUTH REGARDING THEIR ETHNIC GROUP

ОСОБЕННОСТИ ЭТНОСОЦИАЛЬНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ МОЛОДЕЖИ ГАГАУЗОВ И БОЛГАР О СВОЕЙ ЭТНИЧЕСКОЙ ГРУППЕ

*HOROZOVA Larisa, Doctor of Psychology, KSU teacher
E- mail: larisahorozova@yandex.ru*

*ХОРОЗОВА Лариса, доктор психологии, преподаватель КГУ
E- mail: larisahorozova@yandex.ru*

***Annotation:** In the article the author presents the results of theoretical and empirical study of social representations of Gagauz and Bulgarian youth of the Republic of Moldova. Namely the author researches their representations, perceptions, views regarding their ethnic group. The representations, generally, reflect the culturally invariant characteristics of ethnic groups that are part of their worldview. The conclusion is made that social representations determine the vector and the degree of their social activity.*

***Аннотация:** В статье представлены результаты проведенного теоретико-эмпирического исследования социальных представлений молодежи гагаузов и болгар Республики Молдова. Изучаются их представления о своей этнической группе. В представлениях отражаются культурно-инвариативные характеристики этнических групп, входящие в их картину мира. Делается вывод о том, что социальные представления определяют вектор и степень социальной активности молодёжи.*

***Keywords:** social representations; ethnic identity; student youth; Gagauz people; Bulgarians; transforming society.*

***Ключевые слова:** социальные представления; этническая идентичность; студенческая молодежь; гагаузы; болгары; трансформирующееся общество.*

Введение

Проблема идентичности приобретает особую актуальность в настоящее время, характеризующееся рассогласованностью социальных перемен. Готовность к изменениям, субъектность, рефлексия социальной вариативности мира становятся базовыми условиями для упорядоченности своей жизнедеятельности, успешного самоопределения человека, построения адекватного образа социального мира.

Этническая идентичность является одним из ресурсов самоопределения в полиэтничном обществе. Нельзя не согласиться с мнением этнопсихолога Т.Г. Стефаненко, что этот ресурс стал наиболее востребованным на рубеже XX - XXI веков и он «...связан со всплеском этнической идентичности, который затронул множество стран и обществ разного типа и уровня развития (от традиционных до постиндустриальных) и даже получил название «этнического парадокса современности». Психологическими причинами всплеска этнической идентичности в современном обществе являются поиск ориентиров и стабильности в мире, перенасыщенном информацией, вызывающем чувство беспокойства и тревоги, нестабильном, полном насилия и интенсификации межэтнических контактов» [9, с. 5]. В силу актуальности для человека этнической идентичности в период трансформации общества, представляется необходимым её изучение.

Этносоциолог Л. М. Дробижева, определяет этническое самосознание, как этносоциальные представления, разделяемые в той или иной степени членами данной этнической группы [2].

Создатель теории социальных представлений С. Московичи считал, что в социальных представлениях содержатся знания, накопленные и переданные из поколения в поколение. Это разделяемое с другими людьми знание, которое получено не только на основе личного опыта, но и на основе воспитания и общения с другими людьми. Однако социальные представления являются специфической формой знания — это знание здравого смысла, разновидность практического мышления, направленного на общение, на понимание и освоение социального окружения. Центральное место среди этносоциальных представлений занимают образы собственной и других этнических групп. Именно они составляют главное содержание этнической идентичности как когнитивно-мотивационного ядра этнического самосознания. Социальные представления основаны на достаточных знаниях об объекте [6].

Поэтому изучение этносоциальных представлений этнических групп представляется актуальным, особенно в условиях трансформирующегося общества.

Исследовательский интерес для нас представляет проблема изучения представлений молодежи о своей этнической группе, входящих в их картину мира, и так или иначе определяющая вектор и степень их социальной активности.

Можно выделить три исследовательские аспекта в области изучения социальных представлений молодежи об особенностях своей этнической группы:

- отличительные особенности своей этнической группы;
- социально - психологические характеристики своей этнической группы, которые необходимо сохранить;
- социально- психологические характеристики своей этнической группы, которые группе необходимо приобрести.

Проводя исследование, мы исходили из предположения о том, что в этносоциальных представлениях молодежи о своей этнической группе отражены векторы трансформации этнической идентичности в транзитивный период.

Данные эмпирического исследования помогут глубже понять векторы изменения этноидентификационных процессов, происходящих в настоящее время.

Выборка и методология исследования.

Общий объём выборки составил 329 чел., социальный статус – студенты I-IV курсов Комратского государственного университета. Этническая принадлежность- гагаузы (229 чел.) и болгары (100 чел.). Возрастной состав: 18-25 лет. Критерий составления выборки: выборка набиралась с учётом возраста, региональной и этнической принадлежности. При составлении выборки применялась стратегия рандомизации.

Выбранный нами для изучения молодёжный возрастной период является сензитивным с точки зрения активного формирования системы субъективных значений этнической идентичности. Молодёжь отличается социальной сензитивностью и является индикатором социальных изменений в обществе [1].

Возрастные границы изучаемой нами студенческой молодёжи находятся на стыке двух возрастных периодов – юношеского и ранней зрелости (взрослости). «В этот возрастной период у студенческой молодёжи новое развитие приобретают процессы идентификации и самоопределения, на фоне которых активно развиваются рефлексивные механизмы, что позволяет ей определяться не только в окружающем социальном, но и в природном, культурном пространствах. В результате сфера чувствований молодого человека становится разнообразнее и дифференцированнее. Одновременно с выраженной потребностью к

идентификации с другими обостряется потребность в обособлении, без которого невозможно решение вопроса идентичности» [1, с. 29].

В качестве инструмента для изучения этносоциальных представлений молодежи о своей этнической группе мы использовали *опросники*, применяемые в этносоциологических и этнопсихологических исследованиях Солдатовой Г.У. и С. В. Рыжовой [7] при изучении особенностей этнической идентичности молодёжи.

Участники исследования должны были ответить на следующие вопросы:

- Что отличает гагаузов (болгар) от других этнических групп?
- Какие качества необходимо сохранить гагаузам/болгарам?
- Какие качества необходимо приобрести гагаузам/болгарам?

Исследование эмоционального компонента этнической идентичности молодёжи гагаузов /болгар было дополнено вопросом: «Что значит для Вас ощущать себя гагаузом /болгаром?». В качестве основного метода обработки данных использовался контент- анализ.

Обсуждение результатов

Нами изучалась категория „социально – психологические характеристики” и её подкатегории:

- 1) отношение к обществу, большим социальным группам;
- 2) отношение к малым группам непосредственного окружения;
- 3) отношение к людям – гуманистическая и коммуникативная направленность;
- 4) отношение к труду;
- 5) отношение к себе;
- 6) отношение к собственности;
- 7) общая направленность личности;
- 8) опыт и образ жизни [8].

Были получены свободные описания отличительных особенностей социально – психологической характеристики гагаузской и болгарской этнических групп. Подсчитывались средние значения и частота распределения качеств.

Анализ ответов на вопрос: „Что отличает гагаузов (болгар) от других этнических групп?” (дифференциация актуальных этнических маркеров).

В целом, у молодёжи гагаузов в разряд позитивных попали 480 качеств, что составляет 92,3%, в разряд отрицательных качеств - 40 (7,75%). У молодёжи болгар 83 % качеств включены в разряд позитивных и 17% - в разряд негативных. У обеих групп было превалирование позитивных качеств в автостереотипах, что является нормой. Это подтвердило результаты нашего тестирования, проведенные и опубликованные ранее по методике ДТО Г.У. Солдатовой [11].

Для молодёжи гагаузов, были значимы такие качества как: *трудолюбие* -10,8%; *соблюдение традиций и обрядов своего народа* -7,5%; *щедрость* – 6,9%; *гостеприимство* - 6,5%; *активность* - 5%; *гордость* -5,6%. Трудолюбие, сопряжённое с выносливостью, неприхотливость, настойчивость, старательность, умение довольствоваться малым обеспечивают успешность жизни гагаузов и в непростых условиях трудовой миграции, где востребована способность длительно проявлять волевое усилие.

Культурная сплочённость подпитывается у гагаузов сильной привязанностью к национальной культуре, традициям, языку, обычаям, почитаемым семейно – родовым отношениям. В целом, гагаузы приветливы, радушны и гостеприимны. В самоописаниях молодые гагаузы всячески подчёркивали свою культурную особенность.

Анализ содержательных характеристик негативных качеств, отличающих гагаузов от других этнических групп, выявил превалирование *упрямства* и *вспыльчивости* над другими негативными характеристиками, что так же нашло своё подтверждение в изученных нами ранее гетеростереотипах гагаузов у молодёжи болгар [11].

Далее представим анализ ответов на вопрос: „Какие качества необходимо сохранить гагаузам/болгарам?»

Рис.1. Социально – психологические характеристики, которые необходимо сохранить гагаузам

Гагаузская молодёжь считает, что их этносу, в первую очередь, необходимо сохранить гуманистические, коммуникативные качества из категории „отношение к людям”, такие, как *отзывчивость, гостеприимство, общительность* и др.

Важно, по их мнению, сохранять качества, характеризующие „отношение гагаузов к обществу, к большим социальным группам” (*патриотизм, соблюдение культурных традиций своего народа* и т.д.). Эти качества связаны с их этничностью.

Болгарская молодёжь считает, что их этносу в первую очередь необходимо сохранять столь значимые для болгар *любовь к культуре, традициям и родному языку* (30.7%). Большое значение приобретает такое качество как *общительность* (7,3%). Для болгар значимы *экономность и гордость* (6,1%). Таким образом, болгарам видится необходимость дальнейшего сохранения и упрочения их этнической идентичности, проявление патриотизма и, в связи с этим, проявление большей активности и сплочённости. Данный вывод подтверждает и анализ ранжирования социально - психологических категорий, которые почти зеркально копируют категории, отмеченные при ответе на пятый вопрос анкеты. Такое положение вещей свидетельствует о высокой степени согласованности с уже имеющими место социально - психологическими характеристиками своего этноса, с осознанием их важности для этноса.

Рис.2. Социально – психологические характеристики, которые необходимо сохранить болгарам (в %)

Ранжирование категорий социально – личностных характеристик, свойственных гагаузам, выявило, что наиболее актуализирована та категория, которая отражает общую направленность личности. Выраженность качеств этой категории способствует жизнестойкости этноса, выживанию его в непростых условиях включения в трудовую миграцию. Гуманистические и коммуникативные качества личности, составляющие основу категории «отношение к людям» (17,7%), являются проявлением признаков традиционной (коллективистской) культуры гагаузов. Опора на родовые, земляческие связи помогает гагаузам принимать решение о включении в трудовую миграцию, а также помогает им во время пребывания в трудовой миграции. «Отношение к обществу, большой социальной

группе» – также значимая социальная категория для гагаузской молодёжи, тяготеющей к своей этнической группе, склонной соблюдать обычаи и традиции своего народа.

По мнению болгарской молодёжи, для их этноса в большей мере характерны такие качества, как *соблюдение обычаев и традиций* (19,3%), *любовь к родному языку и культуре* (11,9%). В ряду отрицательных характеристик своей этнической группы доминируют такие качества как *жадность* (23%); *упрямство* (6%); *хитрость, неорганизованность, вспыльчивость* (2%).

Итак, у обеих этнических групп в содержательном аспекте этнических стереотипов преобладают позитивные характеристики. Для обеих групп характерны черты коллективистической культуры, такие как: *соблюдение обычаев и традиций, ориентация на семью, родственников*, т.е. отмечается приоритет групповых интересов над личными.

Однако, с нашей точки зрения, эти черты у студенческой молодёжи гагаузов проявляются сильнее. Аналогичные данные были получены и в исследованиях И. Кауненко [3], Н. Кауновой [4] при анализе культурных ценностей разных этнических групп, в том числе гагаузов и болгар.

Нами также, изучались качества, которые, по мнению студенческой молодёжи гагаузов и болгар, необходимы гагаузам и болгарам для сохранения своей этнической группы.

По мнению молодёжи гагаузов, для сохранения своего этноса гагаузам необходимы качества, сохраняющие культурное наследие и качества, консолидирующие группу – *патриотизм, гордость*. Качество *трудолюбие* является базовым в матрице самосознания гагаузской молодёжи. Здесь и отражение особенностей образа жизни данной этнической группы, где основное население проживает в сельской местности и занято сельскохозяйственным трудом.

Анализ представлений болгарской молодёжи о том, что необходимо для сохранения их этнической группы, выявил следующие значимые качества: *любовь к культуре, традициям и родному языку* (30,7%). Большое значение приобретает такое качество как *общительность, экономность и гордость*.

Итак, для болгарской молодёжи, так же как и для гагаузской молодёжи, важно сохранение традиций, языковой культуры, иными словами, всего того, что характеризует данную группу как коллективистическую.

На вопрос о качествах, которые необходимо приобрести гагаузам (для болгар – болгарам), ответы были практически аналогичными – *активность* (гагаузы - 16,1%; болгары – 21%), *дипломатичность* (гагаузы- 31,3 %; болгары – 14, 6%) , *общительность* - (гагаузы - 8,6%; болгары -10%), *настойчивость* - (болгары - 11%; гагаузы- 19%).

Исследование этносоциальных представлений молодёжи гагаузов /болгар было дополнено вопросом: «*Что значит для Вас ощущать себя гагаузом /болгаром?*».

На данный вопрос в ответах гагаузов и болгар проявились ярко выраженные примордиальные тенденции (идентификация по крови): «*Это заложено в генах, душе, сердце*» (К.Н., 22г.); «*Быть до мозга костей болгаром*» (Г.Ю., 20 лет). У болгарской молодёжи играет роль фактор исторической Родины, проявляется ориентация на страну выхода – родную Болгарию: «*Ощущать себя болгаром - это значит быть гражданином двух стран – Молдовы и Болгарии*» (М.Н., 20 лет).

Гагаузской студенческой молодёжью часто делается акцент на уникальность своей группы, на роль АТО Гагауз Ери в этом процессе: «*Гагаузский народ - самый лучший, как ни посмотри*» (Н.Л., 20 лет); «*Ощущать себя гагаузом - это значит испытывать гордость, потому что нет больше такого народа. У нас очень интересные и красивые обычаи, музыка, местность, сам народ.*» (В.А., 20 лет). «*Ощущать себя гагаузом - это значит осознавать уникальность того, что мы - единственный тюркскоязычный народ православной культуры*» (Д.Т., 25 лет); «*Значит ощущать в каком- то смысле уникальность и даже гордость, ведь нас так мало, а у нас есть своя Автономия и о нас знают многие национальности в мире*». (Т. Е., 19 лет).

Несомненно, что для молодёжи гагаузов и болгар отнесение себя к этнической группе позволяет им ощущать чувство сопричастности к своей этнической группе, служит источником самовыражения и основным регулятором этнического поведения.

Проведенное нами исследование позволяет сделать следующие **выводы**:

1. У студенческой молодёжи гагаузов и болгар сформированы положительные этносоциальные представления о своей группе. В содержание представлений о своей группе включены качества, направленные на поддержание традиций, уважение к труду, гостеприимство, гордость за свою группу. Данное содержание этносоциальных представлений свидетельствует о стремлении молодёжи гагаузов и болгар солидаризироваться со своей этнической группой.

2. Для молодёжи гагаузов, болгар значима региональная идентичность (АТО Гагаузия). Для студенческой молодёжи гагаузов при дифференциации своей этнической группы от других значимым культурным маркером является уникальность своей группы (тюркская православная группа).

Перспективным представляется исследование взаимосвязи локальной и этнической идентичности у разных возрастных групп, и их влияние на гражданскую идентичность.

Библиография

1. Бублик М. М. Психосемантическое пространство этнической идентичности молодёжи. Дисс. канд. псих. наук. М., 2014. 193 с.
2. Дробижева Л.М. Национализм, этническое самосознание и конфликты в трансформирующемся обществе: основные подходы к изучению. В: Национальное самосознание и национализм в Российской Федерации начала 1990-х гг. М.: Мысль, 1994. с. 16-47
3. Кауненко И.И. Этническое самоопределение молодёжи Молдовы в трансформирующемся обществе. В: Вістник Одеського Національного Університету 2013, Т.18, Випуск 24. Психологія. с.117-125
4. Каунова Н.Г. Представления молодёжи Молдовы об этнической группе цыган. В: Теоретические проблемы этнической и кросс-культурной психологии, том 1, Смоленск: Манженат, 2010. с. 98-100.
5. Малютин Т.В. Особенности развития в юношеском (студенческом) возрасте. В: Омский научный вестник. 2014, нм. 2. с.132
6. Московичи С. От коллективных представлений к социальным. В: Вопросы. социологии. 1992. т. 1, нм. 2. с.83–103.
7. Солдатова Г.У., Рыжова С.В. Этническая идентичность в контексте толерантности. М.: Альфа-М, 2011. 280с.
8. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология: практикум: Учебное пособие для студентов вузов. М.: Аспект Пресс, 2006. 208 с.
9. Стефаненко, Т.Г. Этнопсихология. Вып.І, Москва: Российское психологическое общество, 1998. 202 с.
10. Шабашов А. В. Болгары и гагаузы Украины: проблемы и перспективы этнокультурного развития. В: Инновационное развитие Республики Молдова: национальные задачи и мировые тенденции. Comrat: A&V Poligraf, 2013. с. 438-439
11. Хорозова Л.Ф. Этнические стереотипы болгарской молодёжи в трансформирующемся обществе In: Psihologie. Pedagogie specială. Asistența socială, 2013, nr. 31. p. 61-68

UDC: 316.032, 316.023.4, 316.454.52

DEPENDENCE OF FUNCTIONALITY OF THE FAMILY ON INTERPERSONAL RELATIONSHIP OF THE SPOUSES

ЗАВИСИМОСТЬ ФУНКЦИОНАЛЬНОСТИ СЕМЬИ ОТ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ СУПРУГОВ

*IBRISHIM Lyudmila, Master of Psychology,
lecturer at Comrat State University*

*ИБРИШИМ Людмила, мастер психологии,
преподаватель Комратского Государственного Университета*

Annotation: *The article examines the study of interpersonal relationships between spouses through the prism of self-perception and partner perception, as well as the impact of these relationships on the functionality of the family system. The study is presented by a sample of 157 married couples aged 18 years and older with varying numbers of years of marital experience. In the course of the study, a connection was revealed between the tendency of modern married couples to liberal relations, characterized by a sufficiently high level of friendliness and independence, autonomy and a low level of family functionality. The results of the study indicate the desire of spouses to dominate and compete in a couple, which reflects the state of modern society and adversely affects the vitality of the family.*

Аннотация: *В статье рассматривается исследование межличностных отношений супругов через призму самовосприятия и восприятия партнера, а так же влияние этих отношений на функциональность семейной системы. Исследование представлено выборкой из 157 супружеских пар в возрасте от 18 лет и старше, имеющих различное количество лет семейного стажа. В процессе исследования выявлена связь между склонностью современных супружеских пар к либеральным отношениям, характеризующимся достаточно высоким уровнем дружелюбия и самостоятельности, автономности и низким уровнем функциональности семьи. Результаты исследования указывают на стремление супругов к доминированию и конкуренции в паре, что отражает состояние современного социума и пагубно влияет на жизнеспособность семьи.*

Key words: *family, functionality, dysfunctionality, authoritarianism, partnership, family cohesion, family adaptation.*

Ключевые слова: *семья, функциональность, дисфункциональность, авторитарность, партнерство, семейная сплоченность, семейная адаптация.*

Введение

Современная семья во многом представляет собой отражение современного общества, имея в своем ядре архаичные, достаточно древние представления о функциональности и внутрисемейных отношениях. Супруги, живущие в современном обществе, каждый день сталкиваются с новыми условиями жизни, не похожими на условия жизни их родителей, сохраняя стереотипные представления о внутрисемейных отношениях. Часто незамужние девушки говорят о том, что мужчина должен быть добытчиком, а попадая в семейную систему, понимают важность социальной активности обоих супругов, достаточно активно ведут себя на рынке труда, стремятся делать карьеру и невольно конкурируют с мужчинами как на социальном поле, так и в собственной семье. Многие неженатые молодые люди поддерживают

стереотип о важности патриархального устройства семьи, где мужчина главный, а женщина подчиняется его решениям, а попадая в семейную систему, понимают, что взять на себя тяжесть главенства не могут и не хотят в силу разных причин.

Мир меняется и вместе с ним активно меняется семья, ее нормы функционирования и правила выживания. То, что раньше помогало семье выжить, сегодня может стать причиной развала. Авторитаризм одного из супругов в организации отношений может другим партнером расцениваться как насилие, угнетение личных прав. И в ситуации, когда семья испытывает трудности организации, когда супруги проходят процесс адаптации к новой семье, разрешают внутрисемейные конфликты, чаще всего отсутствуют инструменты внешней поддержки, кроме родственников, которые нередко вносят деструкцию, отстаивая интересы каждого из супругов по отдельности. В связи с этим важно исследовать особенности взаимоотношений современных супругов, типичные жизнестойкие отношения, затем, чтобы предлагать семейным парам качественную социально-психологическую помощь и поддержку в случае возникающих проблем. Рассматривать семью в данном случае важно как целостную систему, в которой есть взаимозависимость и позиция одного из супругов, его взгляды, ощущения, действия влияют на состояние и жизнеспособность другого супруга.

Бесспорно то, что стабильность общества зависит от стабильности семейной системы. Счастливый в браке человек более успешен в работе, стабилен и спокоен, реже стремится к социальному протесту. В связи с этим интерес, как государства, так и науки заключается в содействии стабилизации семьи через систему поддержки. Затем, чтобы осуществлять такую поддержку важно руководствоваться исследованиями состояния современной семьи.

Материалы и методы исследования

Проблема экспериментального исследования. Современные брачные отношения в нашем обществе отличаются свободой выбора, но не всегда осмысленны, достаточно импульсивны, основаны на чувственных порывах. Супруги редко оценивают себя и своего партнера, анализируют свои качества и качества партнера, которые бы позволили строить эффективные, долгосрочные, гибкие внутрисемейные отношения. Проблема исследования заключается в том, чтобы исследовать современную семью, определить ее доминирующую типологию, а так же выявить, каковы притязания супругов в брачных отношениях способствующие и препятствующие целостности брака.

Объект экспериментального исследования. В статье рассматриваются взаимоотношения 157 супружеских пар с целью выявить усредненный преобладающий тип отношений в семьях респондентов. Предметом исследования стало выявление особенностей самовосприятия а так же восприятия супруга/ супруги в семейном взаимодействии и влияние этих факторов на функциональность семейной системы.

Описание выборки. Выборка исследования состоит из 157 семей (314 человек, женщин и мужчин), жителей районов Комрат, Вулканешты, Чадыр-Лунга, Тараклия, Кагул. Возрастной состав выборки от 18 лет с неограниченным верхним пределом возраста супругов. Большой процент респондентов – это мужчины и женщины от 31 до 45 лет (42,7%). Самая малочисленная возрастная группа – это респонденты старше 61 года.

Методы. Для выявления особенностей взаимоотношения в семье через исследование представлений субъекта о себе, своем идеальном «Я» и представлений о партнере (супруге) был применен метод **диагностики межличностных отношений**(ДМО). Методика представляет собой модифицированный вариант интерперсональной диагностики Т. Лири (модифицирован и адаптирован Л. Н. Собчик)[2, 4]. Использование методики ДМО позволяет сделать вывод о притязаниях испытуемого в сфере семьи и выявление преобладающего типа отношений в семье. Соотнесение представлений каждого из супругов о себе дает возможность выявить искажения в восприятии и проблемы, связанные со сходством/различием в проявлении стилей межличностных отношений.

Основываясь на том, что личность проявляется в поведении, актуализированном в процессе взаимодействия с окружающими, Т. Лири систематизировал эмпирические наблюдения в виде 8 общих вариантов межличностного взаимодействия. Соответственно разным типам межличностного поведения был разработан опросник, представляющий собой набор из 128 достаточно простых характеристик-эпитетов (Собчик Л. Н., 2003) [1].

Характеристики, не выходящие за пределы 8 баллов, свойственны гармоничным личностям и гармоничным отношениям. Показатели, превышающие 8 баллов, свидетельствуют об акцентуации свойств, выявляемых данным октантом. Баллы, достигшие уровня 14—16, говорят о трудностях социальной адаптации. Низкие показатели по всем октантам (0—3 балла) могут быть результатом скрытности и не откровенности испытуемого.

Методика раскрывает следующие характеристики типов отношений:

1. Авторитарный тип (властный—лидирующий).
2. Эгоистический (независимый—доминирующий).
3. Агрессивный тип (прямолинейный—агрессивный).
4. Подозрительный (недоверчивый—скептический).
5. Подчиняемый тип (покорный—застенчивый).
6. Зависимый (зависимый—послушный).
7. Дружелюбный (сотрудничающий—конвенциальный).
8. Альтруистический (ответственный—великодушный).

Интерпретация данных ДМО в основном ориентирована на преобладание одних показателей над другими, и в меньшей степени — не абсолютные величины. Респонденты самостоятельно заполняли бланк, характеризуя себя, как личность и одновременно характеризуя супруга/супругу, как личность.

Для анализа и оценки семейной структуры, ее функциональности была использована шкала семейной адаптации и сплоченности (FACES-3), один из наиболее известных стандартизированных опросников. Метод адаптирован в 1986 году М. Перре [3]. В основе методики лежит «циркулярная модель» Д.Х. Олсона. Для характеристики функциональности семьи используются два параметра – сплоченность и гибкость. В контексте данной методики семейная сплоченность рассматривается как степень эмоциональной связи между членами семьи. Семейная адаптация (гибкость) - характеристика того, насколько гибко или, наоборот, ригидно способна семейная система приспосабливаться, изменяться при воздействии на нее стрессоров. В опроснике выделяются умеренные (сбалансированные) и крайние (экстремальные) уровни семейной сплоченности и адаптации и именно сбалансированные уровни — показатель успешности функционирования системы. Обследование носило анонимный характер.

Результаты и обсуждения

В процессе исследования методика ДМО позволила выявить особенности межличностного взаимодействия в семьях респондентов через призму восьми общих вариантов межличностного взаимодействия, которое отражает состояние семейной системы. Первые четыре типа межличностных отношений отражают не конформные, в некой мере агрессивные тенденции в семейной системе (авторитарность, эгоизм, агрессивность, недоверие) а следующие четыре, отражают склонность к подчиняемости, неуверенность в себе и конформность(зависимость, подчиняемость), склонность к компромиссам, конгруэнтности и ответственности в контактах с окружающими (альтруизм, дружелюбие). Таким образом, при помощи данной методики можно выявить два основных фактора отношений в семье: доминирование и сотрудничество[2].

Для интерпретации теста ДМО предложены следующие критерии: 0-4 балла - низкая, 5-8 баллов – умеренная оценка: адаптивное поведение; 9-12 баллов – высокая оценка:

экстремальное поведение; 13-16 баллов – экстремальная оценка: до патологического поведения.

Анализ результатов обследования общей выборки посредством методики ДМО показал следующие результаты. Сравнение оценки образа «Я» и образа партнера несколько различается, респонденты наделили партнеров в чуть большей мере характеристиками доминирования, а себя – дружелюбия, сотрудничества. Они видят партнера более авторитарным и в то же время, чуть более подчиняемым. В то время как образ я более дружелюбный, более альтруистичный и чуть более зависимый. Оценка агрессивности и недоверия практически одинаково оцениваются как у себя так и у партнера (рис.1.). Тем не менее, все средние оценки по 8 октантам находятся в умеренных пределах адаптивного поведения, и лишь оценка авторитарности партнера немного выходит за границу умеренности (8,1). Оценка дружелюбия, как своего, так и партнера преобладает над оценкой агрессивности, что может свидетельствовать о склонности в большей мере современных супружеских пар к партнерству и сотрудничеству чем к агрессии и давлению на партнера. И в то же время это партнерство основано на стремлении к независимости и лидерству(конкуренции) в паре. Это ярко демонстрирует график (рис. 1.) где видно четкое смещение в верх и в лево. И это в большей мере либеральное партнерство, которое делает семейную систему не очень гибкой, хаотичной в распределении ролей[1.,283]. Такая внутрисемейная ситуация отличается от традиционной, патриархальной. И супругам важно выстраивать новые правила внутрисемейной жизни – умение брать на себя в разные моменты жизни разные роли, и что самое главное, обсуждать, коммуницировать в различных сложных ситуациях, для формирования общей, комфортной для всех членов семьи позиции.

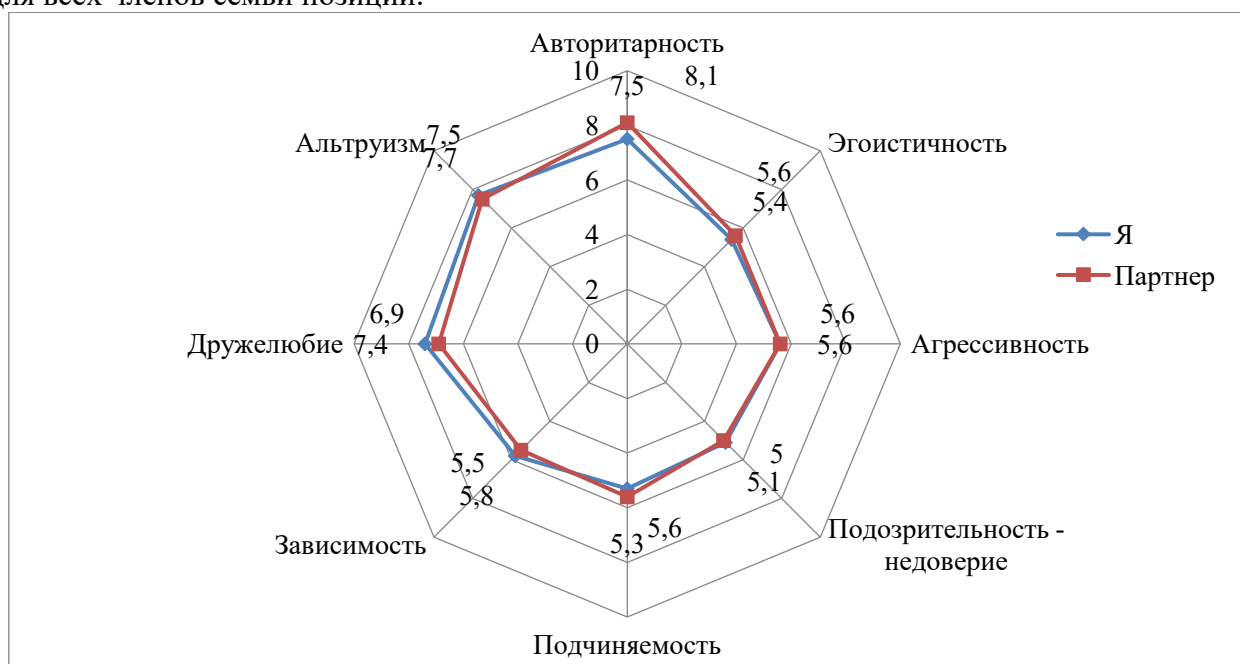

Рис. 1. Средние показатели оценки образа «Я» и образа партнера общей выборки по методике ДМО.

Анализ средних показателей тестирования мужчин и женщин посредством методики ДМО, показал, что мужчины сами оценивают себя более доминантными. Мужская самооценка отличается своей некомформностью – почти на единицу отличаются средние показатели оценки собственной агрессивности и эгоистичности, что в умеренных пределах говорит о том, что мужчины видят себя целеустремленными, упорными настойчивыми, энергичными, склонными к соперничеству. Показатель авторитарности так же выше чем в самооценке женщин. В то время как женщины оценивая себя, создают более дружелюбный образ, более

склонный к комформности – на единицу отличаются показатели по зависимости и подчиняемости, выше оценка дружелюбия и альтруизма (рис. 2.).

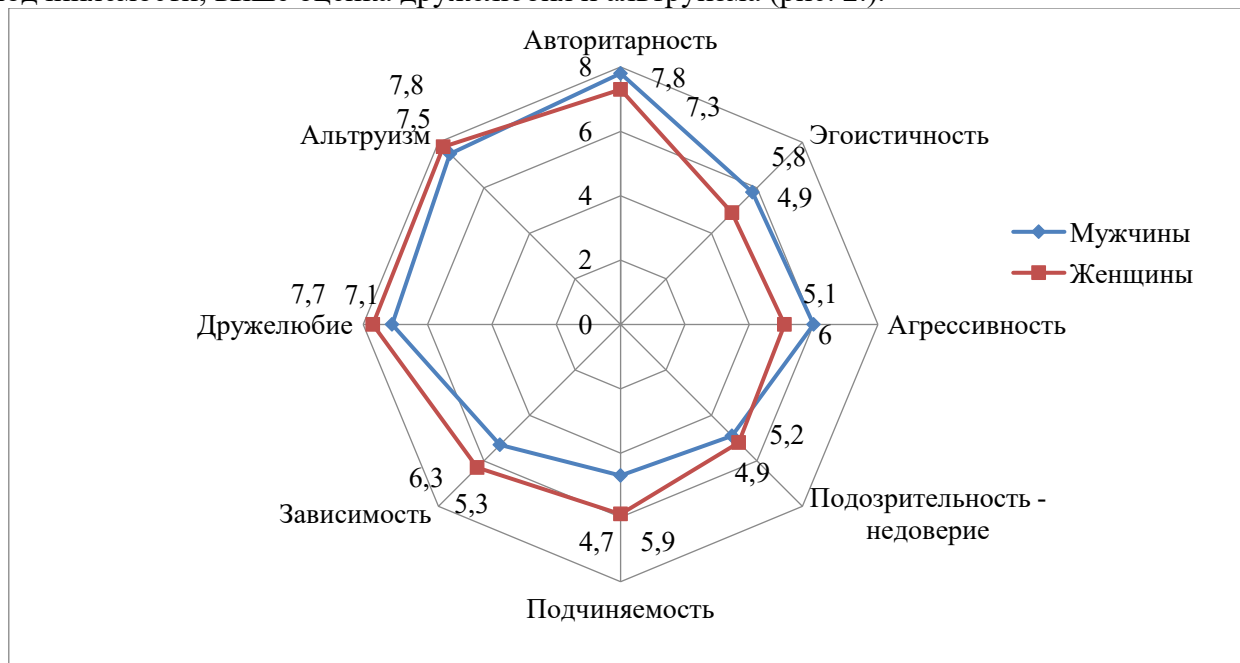

Рис.2. Средние показатели самооценки мужчин и женщин по методике ДМО.

Интересны результаты оценки женщинами и мужчинами образа партнера (рис. 3.). Женщины, оценивая партнера, наделили его более авторитарными качествами, вышедшими за пределы умеренной нормы (8,3) и выше, чем оценили себя сами мужчины (рис.2.). Показатели эгоистичности и агрессивности выше, но в пределах умеренной нормы, что означает, что женщины видят мужчин целеустремленными, упорными, склонными к соперничеству, достаточно критичными, и в то же время властными (оценка авторитарности). Показатель дружелюбия достаточно высок (7), он выше чем оценка агрессивности (6,2), что говорит о том, что женщины видят мужчину властным, но в то же время достаточно дружелюбным. Можно сказать, что женщины видят в партнерах в основном не агрессивное доминирование, а скорее лидерство и готовность к сотрудничеству.

Оценка мужчинами женщин так же вызывает интерес, так как здесь есть явно выраженная оценка комформности – подчиняемость (6), так же агрессивность, эгоистичность и недоверие мужчины у своих партнерш оценили ниже чем женщины у своих партнеров. Оценка авторитарности достаточно высока и выше, чем оценка подчиняемости (7,3). Мужчины видят своих партнерш достаточно целеустремленными, упорными и уверенными в себе и эти показатели свидетельствуют о том, что мужчины расценивают женщин как возможных лидеров. Это может породить как конкуренцию, так и лидерское партнерство для совместного принятия решений. Наличие некоего паритета в лидерстве может породить в семьях с такой организацией конфликтность, конкуренцию, размытость ролей и как следствие низкую функциональность[1] при отсутствии качественных коммуникаций и механизмов регулирования отношений - правил, общих ценностей, духовной основы отношений. Надо отметить, что альтруизм, дружелюбие и зависимость оценены практически одинаково. Тут партнеры достаточно единомышленны в оценке друг друга. Все оценки находятся в поле умеренной нормы.

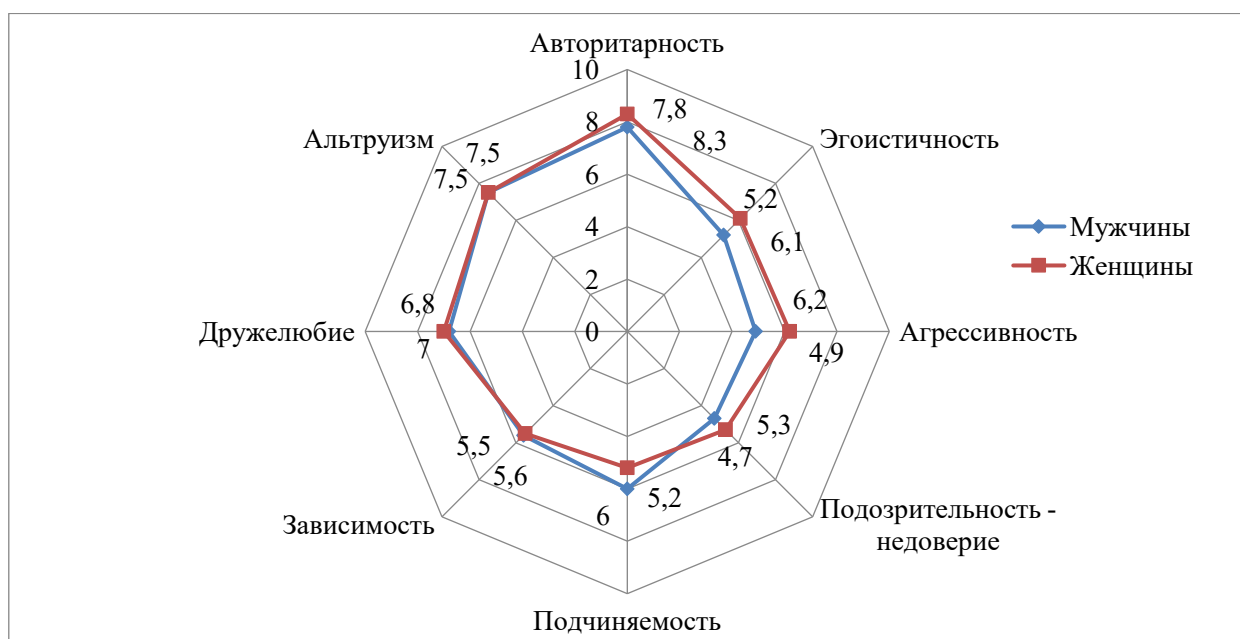

Рис. 3. Средние показатели оценки мужчинами и женщинами образа партнера по методике ДМО.

Попарное сравнение средних показателей ДМО (Paired Samples Test) оценки образа - я и партнер показывает наличие значимых различий в показателе авторитарность, ($p < 0,041$). Обычно респонденты оценивают себя менее доминирующими (авторитарными), чем партнера. Особенно ярко это прослеживается в случае с женщинами. Так же можно говорить о значимости различий при оценке дружелюбия ($p < 0,050$). Обычно партнеры оценивают себя более дружелюбными, чем другого. Важно, что эти два показателя являются решающими в оценке типа семейных отношений, характеризующихся доминированием или сотрудничеством.

Интересным для исследования будет проанализировать средние показатели ДМО посредством ANOVA относительно супружеского стажа респондентов. Оценивая образ-«Я» на разных этапах супружества респонденты не демонстрируют значимых различий, в то время как оценка партнера зависима от супружеского стажа. Сравнение средних показателей указывает на наличие различий по показателям авторитарности и альтруизма. В частности есть значимые различия в оценке авторитарности партнера с супружеским стажем до 10 лет (1 гр.) и от 20 до 30 лет (2 гр.) ($p < 0,016$). Так же значимы различия оценки авторитарности партнеров с супружеским стажем от 10 до 20 лет и от 20 до 30 лет (3 гр.) ($p < 0,004$). Средние значения оценки авторитарности партнера у первой возрастной группы 8,4, у второй, 8,7 а затем у третьей 6,9. (рис.4.) Первые два показателя выше умеренных и можно говорить о том, что первые два десятилетия брака есть доминирование партнера, у второй группы можно говорить даже о давлении, так как показатель значительно вышел за пределы умеренности. И в третьей возрастной группе показатель становится умеренным, что может свидетельствовать о зрелости супругов, разделении ответственности и лидерства, нормализации межличностных отношений.

Есть значимые различия в оценке альтруистичности. Если супруги со стажем до 10 лет довольно высоко оценивают альтруизм партнера ($mean = 8,5$), что может говорить о восторженном отношении к партнеру, видение его мягкосердечности, сверх обязательности, то уже у пар с большим семейным стажем от 10 до 20 лет оценка альтруизма партнера значительно падает ($mean = 6,4$), становится более адекватной. И здесь прослеживаются значимые различия ($p < 0,003$). В оценке собственного альтруизма та же тенденция – после 10 лет брака оценка альтруизма возвращается в умеренные нормы.

Надо отметить умеренные оценки агрессивности партнера на всех этапах брака – эта оценка вообще не зависит от количества лет брака, в то время как оценка собственной агрессивности, находясь в пределах умеренной нормы, немного колеблется.

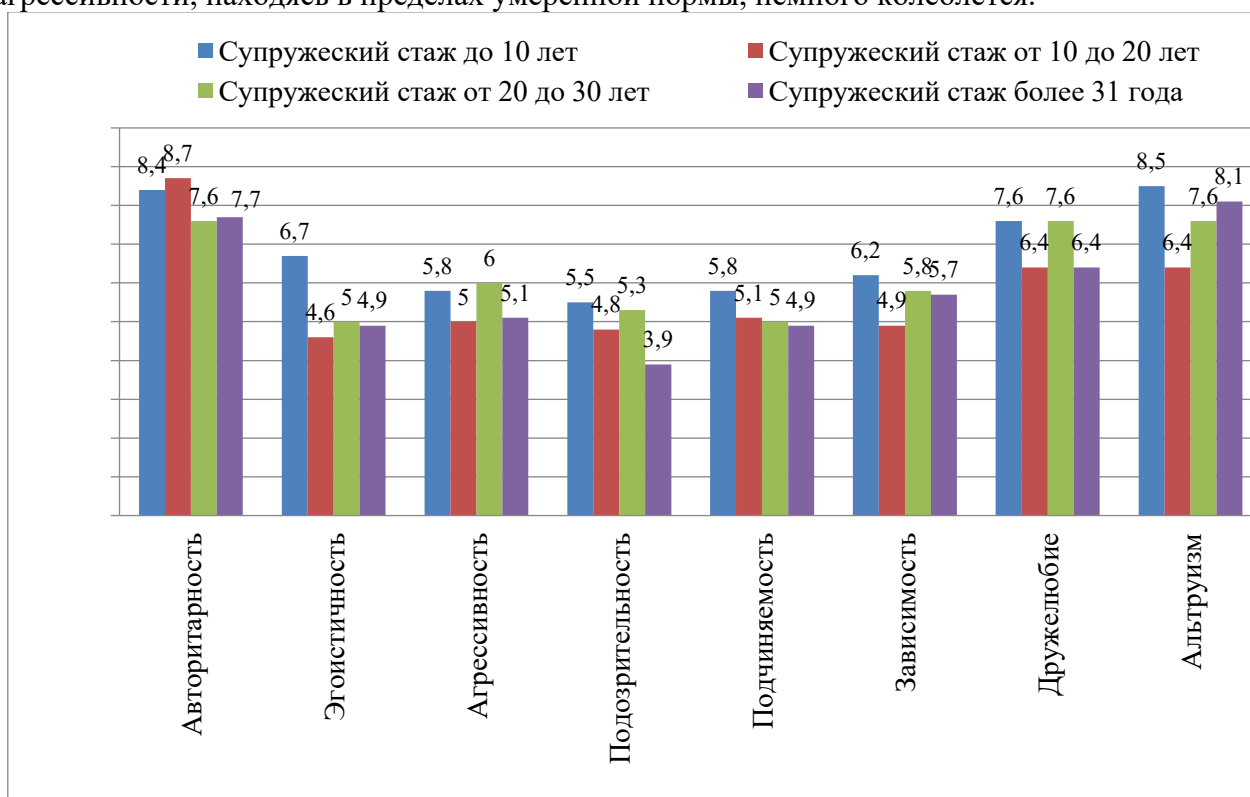

Рис. 4. Средние показатели ДМО оценки партнера относительно супружеского стажа

С помощью опросника Олсона нами на данной выборке была выявлена функциональность семей респондентов. Проанализированы два критерия функциональности – сплоченность и гибкость семейной системы.

Полученные результаты показывают, что большая часть респондентов (45% и 23%) демонстрируют благоприятный уровень сплоченности. 6% респондентов демонстрируют разобщенность и 25% - запутанность относительно критериев опросника Олсона (рис.5.). 45% респондентов показали результат «объединенность» - наиболее благоприятный для сплоченности, что говорит о высокой степени эмоциональной близости, некоторой зависимости членов семьи друг от друга, лояльности во взаимоотношениях.

Средние показатели по сплоченности в целом по выборке равны 41,3, что ближе к преобладанию объединенности и запутанности. Данный показатель свидетельствует о эмоциональной связанности семейной системы, и если говорить о приближенности к определенным крайностям то сплоченность ближе к запутанности, нежели к разобщенности. Одна треть семей демонстрируют крайние позиции сплоченности (запутанность), что негативно влияет на их функциональность. Большая доля семей с запутанным типом сплоченности может указывать на стремление строить эмоциональные, основанные на любви отношения, часто заходящие на территорию личного пространства индивида, что порой дестабилизирует семейную систему и свидетельствует об отсутствии представлений о структурном устройстве и качественном функционировании семьи.

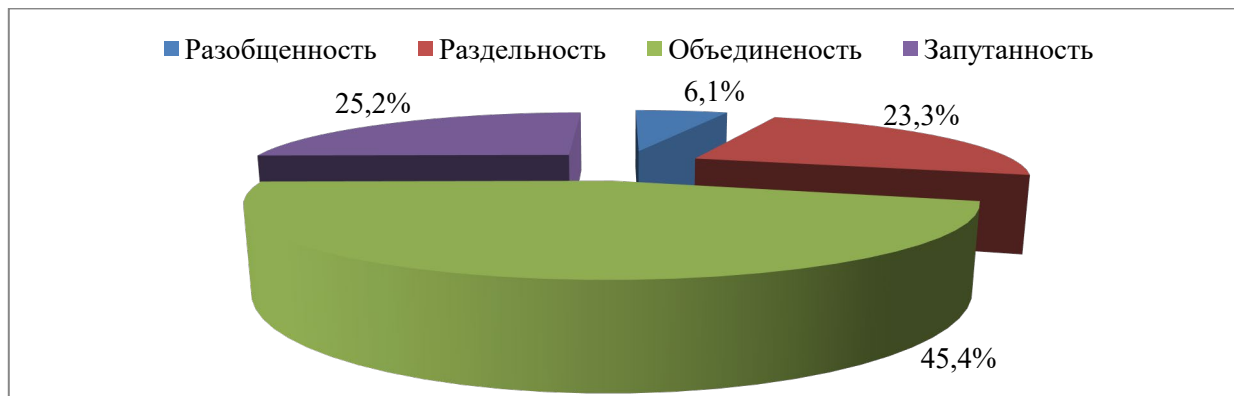

Рис. 5. Распределение семей по критерию «сплоченность»

Исследование параметра функциональности «гибкость» показало следующие результаты. 72% (рис.6.) респондентов демонстрируют хаотичность своих семейных систем. Полученный результат - показатель, который гипотетически может означать отражение социальной ситуации, неустойчивость и непредсказуемость жизни, что крайне стрессогенно для семейной системы. Кроме того этот результат созвучен с результатом теста ДМО, когда у респондентов преобладает дружелюбие в сочетании с авторитарностью, что говорит о склонности современной семьи к либеральным отношениям, конкуренции и стремлению к лидерству обоих супругов.

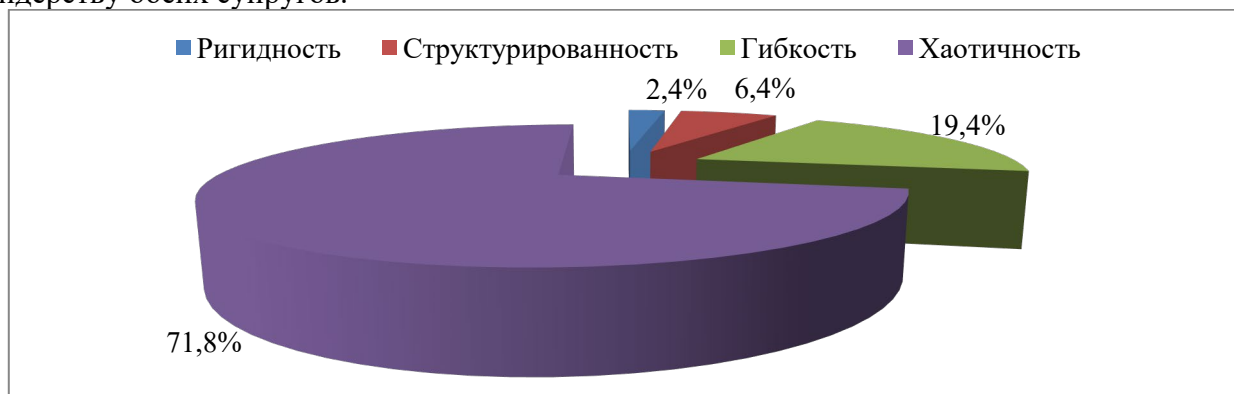

Рис. 6. Распределение семей по критерию «гибкость»

Комбинация показателя сплоченности и адаптации семейной системы согласно теории Олсона показывает степень функциональности и жизнестойкости семейной системы. Авторы опросника выделяют умеренные (сбалансированные) и крайние (экстремальные) уровни семейной сплоченности и адаптации и считают, что именно сбалансированные уровни — показатель успешности функционирования системы. Для семейной сплоченности такими уровнями являются разделенный и связанный, для семейной адаптации — структурированный и гибкий. [3].

Общий анализ показал, что лишь 19% обследованных семей являются функциональными, в соответствии с критериями функциональности по Олдсону. Большая часть (56%) семей полуфункциональны и четверть семей нефункциональны (рис. 6). Показатели функциональности обследуемых семей, указывают на то, что современная семья испытывает кризис адаптации, проблемы внутрисемейного регулирования, контроля и

идентификации ролей и более склонна к либеральной структуре нежели к авторитарной.

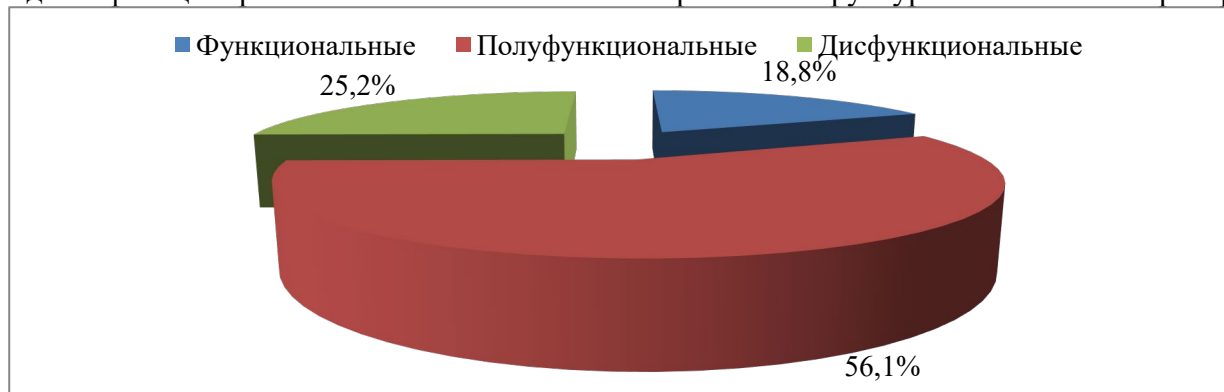

Рис. 7. Распределение семей по функциональности

Наличие корреляции между показателями ДМО и основными показателями функциональности семьи было выявлено по ряду показателей. В частности прослеживается сильная положительная связь ($r=0,69; 0,72$) высокой степени значимости между показателем собственной эгоистичности и сплоченностью, гибкостью семьи ($p<0,0001$). Чем выше эгоистичность респондентов, тем ближе показатели сплоченности и гибкости к экстремальным, ведущие к дисфункциональности семейной системы.

Так же прослеживается умеренная и сильная отрицательная связь между оценкой собственной агрессивности, подозрительности и сплоченностью семьи ($p<0,008; p<0,0001$). Чем ниже уровень агрессивности и подозрительности тем умереннее показатели сплоченности, что влияет на улучшение качества функциональности.

Есть умеренная положительная связь между оценкой своего уровня альтруизма и сплоченностью и гибкостью ($p<0,0001; p<0,032$). Чем выше уровень альтруизма, тем выше уровень дисфункциональности (сплоченности, гибкости). Чрезмерный альтруизм может приводить к размыванию личности, жертвенности, растворению в семейной системе и тем самым ухудшению внутрисемейного взаимодействия.

Относительно показателей ДМО оценки партнера так же была выявлена некоторая взаимосвязь. В частности между оценкой эгоистичности партнера и гибкостью, параметром функциональности существует умеренная положительная связь ($p<0,02$). Чем выше оценивается уровень эгоистичности партнера, тем хаотичнее и дисфункциональнее семья.

Так же есть сильная положительная корреляция между оценкой зависимости и дружелюбия партнера и обеими параметрами функциональности. Во всех случаях $p<0,0001$. Что свидетельствует о том, что чем выше оценивается уровень зависимости и дружелюбия партнера, то есть его лояльности, тем больше показатели сплоченности и гибкости стремятся к экстремальным делая семейную систему менее функциональной.

Выводы

Результаты полученные посредством обследования 157 семей с разным супружеским стажем показали специфическую тенденцию современных супругов строить в большей мере либеральные отношения, сохранять высокий уровень дружелюбия, устремленности к партнерству, но так же демонстрировать склонность к лидерству. Анализ ситуации стимулирует нас к мысли о том, что условия современного общества подталкивают супругов к таким отношениям. Участие обеих супругов в социальной жизни, конкуренция на рынке труда, стимулируют конкурировать в семейной системе, что не всегда приносит позитивные плоды. Такого рода либерализм вредит семейной системе, раскачивает и порой разрушает ее из-за неспособности супругов с определением ролей и значения каждого из супругов в жизни семьи. И здесь очевидна необходимость специальной подготовки супругов к семейной жизни. В практике советского государства присутствовали лекции для молодых супругов. В

современной Турции, достаточно патриархальной стране с крепким институтом брака есть специальные государственные курсы для новобрачных, которые они проходят до заключения брака. Молодые семьи в нашей стране так же нуждаются в специальной социально-психологической поддержке в процессе вступления в брак для осознания необходимости структурировать отношения, лучше понять личность партнера и научиться выстраивать совместное здание собственной семьи через совместные правила, ценности и нормы.

Библиография

1. Ибришим Л.Ю. Критерии функциональности современной семьи. Наука, образование, культура. Материалы Международной научно практической конференции. Комрат .КГУ 2017г. с.280-282
2. Собчик Л. Н. Диагностика межличностных отношений: Модифицир. вариант интерперсон. диагностики Т. Лири : Метод. руководство / Л. Н. Собчик. М. : Б. и., 1990. 46 с.
3. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. М., СПб.: Фолиум, 1996.45с.
4. <https://psycabi.net/testy/634-diaagnostika-mezhlichnostnykh-otnoshenij-test-dmo-metodika-t-liri>

UDC: 316.733, 316.752

**SOCIO-CULTURAL POTENTIAL OF CONTEMPORARY YOUTH: A
PSYCHOLOGICAL APPROACH**

**POTENȚIALUL SOCIO-CULTURAL AL TINERILOR CONTEMPORANI: O
ABORDARE PSIHOLIGICĂ**

*CAUNENCO Irina, PhD in Psychology, Associate Professor,
Institute of Cultural Heritage, Republic of Moldova
caunenco@mail.ru*

*GASPER Lucia, PhD in Psychology, Senior Researcher,
Institute of Legal, Political and Sociological Research, Republic of Moldova
gasperlucia@gmail.com*

*CAUNENCO Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Institutul Patrimoniului Cultural, Republica Moldova
caunenco@mail.ru*

*GASPER Lucia, doctor în psihologie, cercetător superior,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Republica Moldova
gasperlucia@gmail.com*

Annotation: *The article presents the analysis of psychological peculiarities of youth in transitional society: values sphere, attitude to the future and the influence of socio-cultural context. The empirical data regarding the socio-cultural values of Moldovan youth emphasize the value of family, personal development, the youth tendency to be subject of socio-economic changes, and represent one of the foundations of society consolidation.*

Adnotare: *În articol sunt analizate particularitățile psihologice ale tineretului în societatea de tranziție: sfera valorică, atitudinea față de viitor și influența contextului socio-cultural. Datele empirice cu privire la valorile socio-culturale ale tinerilor moldoveni scot în evidență valoarea familiei, dezvoltarea personală, tendința tinerilor de a fi subiect al schimbărilor socio-economice, și constituie unul dintre fundamentele consolidării societății.*

Keywords: *values, social cohesion, youth, cultural values, socio-cultural potential, consolidating values.*

Cuvinte cheie: *orientări valorice, coeziune socială, tineret, valori culturale, potențial sociocultural, valori de consolidare.*

Introduction

Socio-psychological research of youth always presents interest for researchers from different fields: psychology, sociology, ethnology, philosophy and others because namely this age group has sensitive reactions to the society changes, and determines the potential of its development in the future. In present time, when the society is experiencing the pandemic (COVID-19), a special attention is payed to the understanding of orientations, goals, values, needs of youngsters, in order to realize their potential. As well, the success of different socio-economic reforms, which should be implemented in the country, will depend mostly on how the youngsters are ready and motivated to participate in them, on what is socially important for them.

The goal of our research was to analyze the socio-psychological peculiarities of youth – the development of its values sphere, as consolidating potential in the period of transition (at the moment

of writing the article – the period of pandemic, what definitely have and will have impact on the “world picture” of youth).

Theoretic-empirical analysis and problems. In the present time the researchers pay special attention to “millennials” or Generation Y, which become very active. This generation, as M. S. Bezbogova, M. V. Iontseva observe, is characterized by a sense of transience of what is happening, and because of this, millennials tend to make decisions very quickly, being afraid that there will be no other opportunity. This affects the quality of decision making. They are highly motivated to achieve high results, success and financial well-being. Getting professional education is characterized not by preparation for professional activity, but by its postponement. They are characterized by a high rate of mental development, but they are distinguished by reduced adaptability [1].

V. Radaev and his colleagues carried out a study dedicated to the generation of millennials, presupposing that they are ahead of previous generations in terms of the prevalence of behavioral practices, and millennials accelerate previously emerging trends and contribute to their breaking. The study found that millennials are more satisfied with their lives, more optimistic and more likely to consider themselves happy than previous generations [2, p.150]. One of the basic problems millennials face is a multitude of competing norms and disorientation regarding the goals. The need for a choice, without clearly defined guidelines, leads to “emotional split and confusion”, according to the researcher [2, p.161]. Young people develop a persistent concern for their own lifestyle: they are not completely absorbed in work – they realize the special value of private life [2, p. 167-168].

This fact is confirmed, as well, in the studies of I. T. Kokurina and E. I. Savina, related to satisfaction and the representations of happiness in modern youth. In the given study, it was found that “the institution of family and the development of the ability for friendship in a person turns out to be powerful socio-psychological resources of modern socially active and educated youth, helping them to withstand and cope with the many problems and difficulties that they have to solve and overcome in the near future” [3, p.77].

The focus on future represents one of the basic psychological peculiarities of youth, its powerful potential. In a study conducted by T.A. Nestik, researching the representations about the future in large social groups, regarding the group of students-youngers, it was established a negative relation with individualism according to the G. Hofstede scale with an orientation towards maintaining long-term relationships with unknown people, as well as with an orientation towards long-term planning of the future. The researcher suggests that a collectivist orientation contributes to the formation of long-term relationships, more confidently planning the future. Our Moldovan culture belongs to collectivist one, which means that this potential can be used in the field of long-term planning. In another study, T.A. Nestik researched the attitude of young people to the collective future. The study involved students from Moscow universities. For the overwhelming majority of respondents, the maximum planning horizon for their lives did not exceed 3-5 years. We obtained similar data in focus groups on young people, as well as on a group of adults [4, pp. 198-206].

Most of the young people in T.A. Nestik’s study were convinced of predicting the future, but considered it uncontrollable. The most significant economic worries for them were the rise in prices, unemployment, and the freeze on wages. The researcher comes to the conclusion about the fears about the collective future of young people: the collective future is characterized by ambivalence “the same people fear both stagnation and revolution” [5, p. 420]. Compared to concerns about a collective future, young people have more varied hopes about the future of a country. The greatest weight was given to socio-economic expectations (improvement of the quality of life, education system, decrease in the level of cooperation, etc.). They accounted for 49.5%. In second place were hopes associated with a change in public consciousness (goodwill, tolerance, etc.).

The values that surround young people are an important indicator of the quality of life. The researcher comes to the conclusion regarding the youth's ideas about the future: “collective fears and hopes differ in content. The fears of young people are extreme, but hopes are more conservative and pragmatic, performing the function of maintaining a positive identity, and representing the basis for

life planning [5, pp. 417-423]. T.A. Nestik points out that if a person include him(her)self in large social categories, it increases the length of the time perspective both in the past and in the future. The group identification can support a positive assessment of the future and at the same time expand the time perspective of the individual" [5, p. 428]. Therefore, it is so important that young people have the opportunity to engage in the implementation of various innovative programs, in the functioning of social institutions and realize themselves as a *subject* of the ongoing socio-economic changes in society.

The autochthonous sociologist V.A. Blazhko in his study identified certain risks for today's youth. In the study of the value sphere of youth in a transitional society, he identified the characteristics that affect its formation:

First of all, the formation of a model of modern society in the Republic of Moldova does not yet have clearly defined prospects. The pluralism of forms of ownership only disintegrated the society, and the national idea of consolidating the population has essentially not been formed. As a result of rapid and unjustified reforms in the minds of people, the very memory of the democratic foundations of the functioning of social institutions, of their role in public life, is being destroyed.

Secondly, as a result of the ongoing political and economic reforms, in society, the social experience of the older generations has been deformed. Its ideals, moral values and principles have ceased to serve as support and guidelines for youth in life. Today young people often find themselves more adaptive and socially mobile in the new conditions of life, sometimes even "wiser" than the older generation.

The researcher pays special attention to the fact that young people are less concerned about problems of a moral nature (34%), problems of a religious nature (23%), relationships with parents and relatives (36%). More than 85% of the surveyed university graduates plan to go to work in Western Europe. The feeling of patriotism does not work here, only about 30% hope to work in the specialty they received at the university (about 3% actually find it), the rest will be satisfied with any job. Thus, according to the respondents, material problems can be solved (72%) [6, p.138]. Interestingly, more than 2/3 of the respondents identify as similar the concepts of "wealth" and "material well-being". Wealth, in their opinion, is "material well-being and a well-provided life", "prosperity in everything", "wide material opportunities for self-realization" and the paradox of "excessive material wealth, which is not needed for normal existence and spiritual development".

According to V. A. Blazhko: "A crisis society not only changes the priority of problems and orientations, but also generates new ones. Today, among the problems that most concern young people, there are previously not actualized ones: (worried and very worried) the possibility of losing a job (66%), money and material security (76%), career, promotion (77%), housing problems (56%), material dependence" [6, p.138].

Results and considerations

In the Republic of Moldova, the crisis processes are so far difficult, contradictory and long, and one has only "to hope that in this difficult formation a generation will be formed that knows how to fight for new orientations and values, young people who will contribute to the construction of a more democratic, successfully developing state" [6, p.140]

Our research on the cultural values of youth reveals the cultural and value potential of youth, despite the diverse development of society, long-term uncertainty. [7, p. 65]

Kaunenکو I. I. conducted a research in 2019 aimed to study the cultural values of Moldovan youth. The sample was formed of 200 respondents. The respondents were aged between 19-25 years. Their social status – students of Chisinau universities. Ethnic group – Moldovans. Research period: March-June 2019. We carried out a factor analysis of the data obtained for a group of Moldovan students (by the method of principal components by rotating the correlation matrix according to the vary-max type in the SPSS. Statistics. 23 program). For the study of cultural values, the Sh. Schwartz questionnaire was used [8, pp. 98-105]. This questionnaire and the theory of cultural value

orientations by S. Schwartz are described in sufficient detail in many studies, including ours [9, pp.81-96; 10, pp. 259-279]. Regarding our research results, we have identified the most and least preferred cultural values (Table 1, 2).

Table 1: The most preferred values of Moldovan youth

<i>Value</i>	M (average)	δ
Family safety	6,54	0,66
Health	6,53	0,72
Respect for the parents and elders	6,37	1,01
Sense of life	6,24	1,08
Self-respect	6,16	0,90
Right to privacy	6,15	0,98
Achieving success	6,11	1,03
Choice of own goals	6,1	0,95
Intelligence	6,09	0,87
Peace in the world	6,08	1,24
Neat	6,04	0,96
Freedom	6,01	1,00
Independence	5,87	1,17

Source: Elaborated by the authors.

Among the most preferred values were identified such values as individualistic and collectivist ones. The values of individualistic orientation are – *self-respect, independence, achieving success, freedom, choice of own goals*. These values serve personal growth and development. According to Schwartz, these are groups of values of **Mastery, Intellectual autonomy**. At the same time, there are values that are included in the groups of collectivistic orientation - **Embeddedness (Conservatism), Harmony**. As we can see, the most preferred values among Moldovan youth are included in the opposite groups according to Schwartz: *Autonomy - Embeddedness (Conservatism); Harmony-Mastery*. The greatest agreement among Moldovan youth was found for the values “Family safety”, “Health”.

Table 2 presents the groups of values that are least preferred by Moldovan young people, but let’s make a reservation right away, their meaning for the majority is at the level of “has some importance” to “important”.

Table 2: The least preferred values of Moldovan youth

<i>Value</i>	M (average)	δ
Power	3,09	2,10
Influence	3,99	1,79
Unity with nature	4,41	1,40
Holiness	4,47	1,99
Variety of life	4,65	1,36
Sense of belonging	4,65	1,67
Spiritual life	4,72	1,64
Moderate	4,75	1,40
Authority	4,78	1,76
Modesty	4,81	1,50
Respect of traditions	4,89	1,41
World of beauty	4,9	1,38
Creation	4,99	1,39

Source: Elaborated by the authors.

The least preferred values are those related to the **Hierarchy** group – *power, authoritative, modest*. These values, which are included in the **Egalitarianism-Hierarchy** dimension, solve the problem – *ensuring socially responsible behavior*. The groups of values **Hierarchy** is based on a hierarchical system of role prescriptions that ensure socially responsible behavior. The less preferred

values included in the group of **Embeddedness (Conservatism)**, **Autonomy**, which are included in the dimension **Autonomy - Embeddedness (Conservatism)**, the meaning of which is *in the nature of the relationship between an individual and a group*. In cultures that value autonomy, people are viewed as independent and self-sufficient (Intellectual Autonomy - *open-mindedness, curiosity, creativity*; Affective Autonomy - *pleasure, variety of life, enjoyment*). In cultures based on **Embeddedness**, people are seen as belonging to collectives. Values from both of these groups are included in the given list.

The greatest divergence of opinions among Moldovan youth was revealed in terms of values as *power, piety*, in other words, young people disagree on domination, control over others, adherence to religious beliefs. There is a wide variation in the desire to influence events, people; a sense of belonging to a group – all this may indicate the changes taking place in the mental sphere of Moldovan youth, and first of all it concerns a collectivist orientation.

Figure 1 shows data on groups of values at the cultural level. It can be seen that all the groups of values of Moldovan youth are at the “important” level, and only the **Hierarchy** group is “relatively important”. The data are surprising in a way, since they are practically at the same level, which may indicate either weak differentiation (decreased reflection), or basic changes taking place today in the self-awareness of young people.

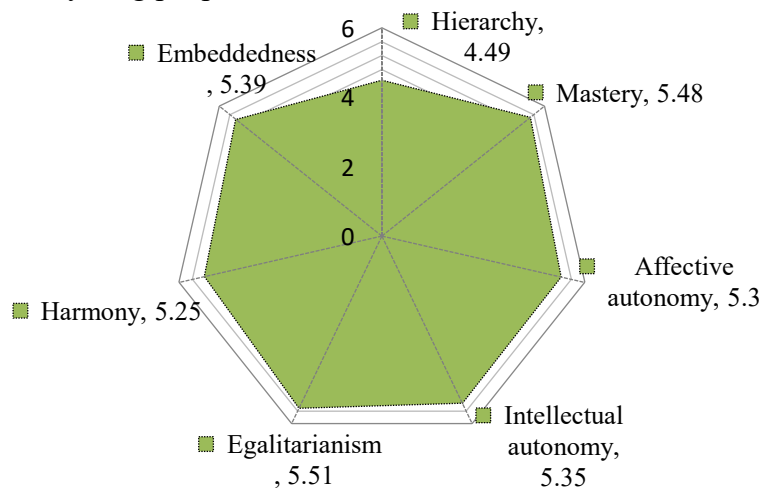

Fig.1 Groups of values of Moldovan people.

The indicators for the group of values **Hierarchy** among Moldovan students are lower than for the rest, while the opposite group – **Egalitarianism** – has the highest indicators, i.e. there is an increase in autonomy, individualization. On the one hand, this can be explained by the country's transition to a market economy, open borders, and on the other hand, by a high level of labor migration of all age groups of working age, and when the children of labor migrants come to their parents not only for vacations, but sometimes they themselves are seasonally involved in work, gaining experience of foreign cultural interaction (both in the European part and in the Russian one).

We carried out a factor analysis of the obtained data for a group of Moldovan students (by the method of principal components by rotating the correlation matrix according to the vary-max type in the SPSS. Statistics. 23 program). In the group of Moldovan youth, there were 5 factors that describe 35% of the variance. These factors are as follows.

The first factor of Moldovan youth (weight – 5,07) included the following variables: - modesty (0,66), honesty (0,65), responsibility (0,56), the ability to forgive (0,54), moderation (0,48), mandatory (0,46).

We have designated this factor as – “*Prototypical personality*”. This is what society expects, and what, apparently, in the representations of young people, what a person should be in a real society. This includes both the values of the group of **Embeddedness** (Conservatism) (mandatory, moderation, the ability to forgive), **Hierarchy** (modesty), and **Egalitarianism** (responsibility, honesty). These types of values are based on overcoming selfishness, equality regarding morality,

and the separation of basic human interests. We assume that in the minds of Moldovan youth, this is what a person should be, the expected priorities in the system of relations with society. *It is a combination of traditional values and socially responsible behavior.*

The second factor among Moldovan youth (weight – 4,97) included the following variables: *respect for parents* (0,68), *intelligence* (0,61), *choice of own goals* (0,59), *health* (0,60), *neat* (0,56), *achieving success* (0,55), *family safety* (0,49), *self-respect* (0,45). We designated this factor as “*Cultural Crossroads*”. It includes both traditional values – respect for parents and elders; piety (**Embeddedness (Conservatism)**); health, family safety, and individualistic – achieving success, choosing own goals (**Mastery**).

The second factor includes values that are aimed both at maintaining a traditional society and at actively transforming and changing the world, active self-affirmation. This corresponds to the current challenges of society – it is required of a person to “finish building his own world”, to find his/her place in society, in a situation of prolonged uncertainty.

The third factor (weight – 4.17) included the following values: *power* (0.64), *influence* (0.64), *authority* (0.63), *independence* (0.51), *social recognition* (0.49).

These values are included in the following groups: *power, influence, authority, (Hierarchy); authority (Embeddedness (Conservatism)) social recognition, independence, (Mastery)*. We called this factor – “*Leadership*.” For subjectivity and activity it is necessary, in the ideas of Moldovan youth, a hierarchically structured system of role expectations, and perhaps this is the need for stability and predictability of present.

The values of the group “**Mastery**” can be supposedly explained by the fact that the transition to market relations in our space is manifested through assertiveness, pragmatism, and even sometimes adventurism in relation to the natural and social environment. At the same time, society is perceived by young people through strong social ties, based on identification with the group and sharing a common way of life, which is a peculiarity of collectivist cultures. Moldovan youth are focused on active self-affirmation, and at the same time, they are focused on strong social ties as a basis for self-support.

The fourth factor (weight – 4.00), we designated it as “*Harmony with oneself and the world*”, and it included the following values: *interesting life* (0,61), *self-indulgence* (0,52), *creativity* (0,52), *curiosity* (0,49), *inner harmony* (0,49), *pleasure* (0,48), *enjoyment of life* (0,46).

These values are included in the following groups: *interesting life, self-indulgence, pleasure, enjoyment of life (Affective autonomy); creativity, curiosity (Intellectual autonomy); inner harmony*. Moldovan youth are focused on experiencing positive emotions (Affective autonomy), and striving to follow their own intellectual path, independence of ideas. The meaning of this factor is more associated with a dream, desire, ideal, and it is more personal in nature. *It seems to us that these are the expectations and aspirations of young people that can be realized if we propose a national project at the level of society, then young people will understand the content of a common future, “for what”, and “how” they will propose themselves.*

The fifth factor of Moldovan youth (weight – 3,83) includes such values as *respect for traditions* (0,53), *egalitarianism* (0,51), *feeling of embeddedness* (0,49), *unity with nature* (0,48), *mature love* (0,47), *peace in the world* (0,46), *national security* (0,45). We named the fifth factor – “*Cultural identity*”. These values are included in the following groups: *respect for traditions, national security (Embeddedness (Conservatism)); equality (Equality); unity with nature, peace on earth, peace of beauty (Harmony); a sense of belonging, mature love.*

It can be seen that these groups reflect both the values of a society with a collectivist orientation (**Embeddedness (Conservatism)**), and values that are very important for maintaining democracy. From our point of view, this group of values reflects the unity of the Moldovan youth with their people, i.e. these are the values that unite and consolidate them at the group level in “We.” It is rather a desirable “We” that stems from the Moldovan mentality. This is peaceful coexistence with others, and unity with own national space.

And here, we would like to give an example from the past, when we started working in the field of intercultural dialogue. This interesting process was occurring, developing under our attention, with all the difficulties (sometimes solid theoretical propositions, constructs of work in our multicultural environment were not confirmed), and practical findings. In 2001-2003, we implemented projects on the issue of ethnic tolerance in Comrat (Gagauz Yeri), Rybnitsa (Transnistria), Valya Perzhei (Taraclia), Chisinau.

The logical continuation of this form of work was to organize in the summer of 2004 a school of tolerance for teachers, directors, head teachers, psychologists of lyceums and schools (Gagauz Yeri, Transnistria and Chisinau). The implementation of the program "Steps towards Interethnic Tolerance" was made possible with the support of PNUD and the UN High Commissioner for Human Rights (NGO "Dialogue").

At the beginning of our work on the formation of ethnic tolerance, we were determined to work only with adolescents of different ethnic groups, however, the implementation of the programs revealed the need to work with different social groups – teachers, parents, lyceum students, i.e. with the social system of adolescents of different ethnic groups. Regardless of which social group we worked with (teachers, parents, adolescents), the following principles remained basic: 1) *Increasing ethnocultural competence*; 2) *Work on the image of "I" and "We", where the program participants realized their subjectivity together.*

The theoretical and practical experience of our colleagues from other countries has not always been successfully translated into practice. For example, during the spring vacations of 2003, the school of tolerance for adolescents in Gagauz Yeri, Transnistria and Chisinau revealed regional distance and the difficulty in establishing intercultural dialogue. We were surprised that senior students of different ethnic groups know so little about each other's culture. Then the idea arose not only about teaching intercultural communication based on training, but also about ethnocultural competence. And the results, or rather the tendency towards intercultural dialogue and interaction, we could state already at the end of the program of the school of interethnic tolerance. And one more important lesson was learned by us – it is necessary in intercultural dialogue, the formation of "We", to be competent in the regional history of the region, in everyday traditional life practice, and we must work in close conjunction with all socializing social institutions and groups. For example: lyceum (lyceum students), parents, employees of the educational management system, otherwise the effect will be situational and short-term.

Young people, being focused on the future, and less burdened with ideological confrontation, are quite sensitive to intercultural interaction and unification to joint activities in a common national project, if any would be proposed. This readiness among young people, in this case among Moldovans, is clearly reflected in the cultural value sphere.

Young Moldovans are now at the "Cultural Crossroads". The analysis of the value sphere of student youth of Moldovans revealed the orientation of youth towards active inclusion in the market economy. At the same time, cultural traditional values are basic support for young people to preserve their identity, their "social face".

It is interesting that the confirmation of the high importance of traditional values – family, health – is also confirmed in L. Gaşper's studies on the value sphere of adolescents. The study was carried out in 2019 year, on a group of 142 pupils (aged 12-17 years) from VII-IX grades from urban areas. [11]

The difference between the indicators "Value" and "Accessibility" presents interest: it reflects the level of mismatch, disintegration in the value-motivational sphere of the individual. It characterizes his/her internal conflict as a blockade of leading needs on the one hand, and self-realization, personal identity, on the other. We have identified a conflict in the values "Health" and "Happy family life" as very significant, but difficult to access. We suggest that many of our respondents, residents of rural areas, have parents involved in labor migration. And it is possible that the family and its *social practices are an unsatisfied need for emotionally close relationships with*

relatives, which are often episodic, "virtual" in nature (during the period of parents' arrival from abroad, or communication on the Internet). The value of "Health" is possibly a reflection of communication with loved ones, regarding the labor market – where health and physical endurance are important. Based on the average indicators (attractiveness, value) of various spheres of life, we have compiled a rating of youthful values. [12, p.100]

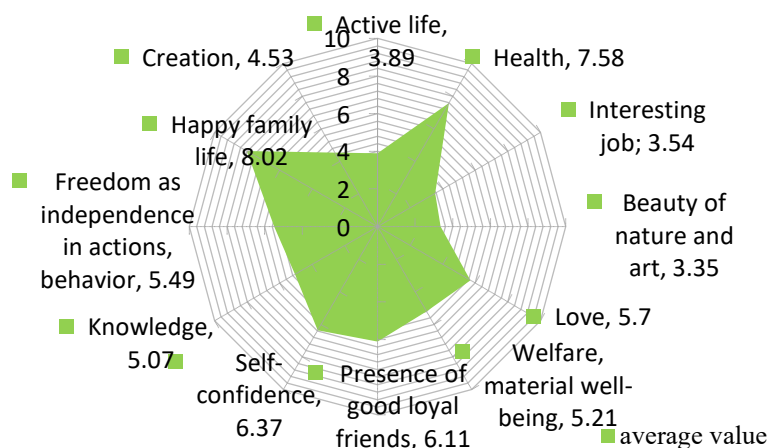

Fig.2 Values rating

Thus, according to the results of the empirical study, the highest values have the spheres "Happy family life", "Health". The least respondents rate such values as "The beauty of nature and art", "Interesting work" (fig.2). Apparently, this is determined by the pragmatism of modern social life, in which things that bring benefits and results are valued first of all, and "interesting work" that would be adequately paid is a rare guest in our regional space in the ideas of our young respondents. As well, among young people in the hierarchy of value preferences "Unity with nature" occupies one of the penultimate places. As we can observe, the tendencies, described above, in the value sphere of young people overlap with the results of the value sphere of adolescents.

In order for changes to take place in the value sphere, namely, to increase the importance of the values of Harmony, Autonomy, Egalitarianism, certain preconditions are necessary:

- 1) the level of economic capital that makes survival guaranteed for all;
- 2) the level of social capital (trust, tolerance) – a universal and equal attitude towards all people;
- 3) the level of cultural capital – the spread of the values of autonomy (values of the individual, personality, freedom), equality (lack of fear of power), the value of harmony with the world, active personal participation in improving the world around. [13].

Sociologists Inglehart R., Welzel Ch., note that the adherence of young people to secular-rational values is characteristic not as an age system, not as a "life cycle", but as a feature of the system in which they live. Intergenerational differences are observed only in developed countries, in contrast to countries with low per capita income. [14, p.143].

R. Inglehart, based on an array of data for 80 countries, using three approaches: comparing generations, comparing rich and poor countries, studying time series, comes to the conclusion that changes in the value sphere between generations can occur only with long-term economic changes. *In post-communist countries, where generations have not felt a sharp rise in living standards, there will be no value gap between generations.*

Currently, the pandemic will be a significant factor in shaping the personality of young people. In the study carried out by L. Gasper (the research was carried out in the Center of Sociology and Social Psychology (CSSP) of the Institute of Legal, Political and Sociological Research (ILPSR), 2020 y.), it was determined that young people, people of middle age had an ambiguous attitude towards the pandemic, but in general, a state of uncertainty and marginality have dominated. So for example to the question: "Do you think that the pandemic has somehow changed people's behavior?"

they gave the following answers: "The fact that we have changed is certain. It changed both for the bad and for the good. Someone sees more good things, me for example – I think that there will be some good sides after this pandemic and maybe something bad. It seems to me that this concerns the employment of the population. The negative is that certain professions may disappear, and these people will simply remain. (F/36-45/urb/ super/mold/priv). One respondent claims that the pandemic has changed people's behavior that started to worth their health, and not to spend much time in public, to respect social distance. The respondent also states that people understand that the risk exists, and they changed their behavior. (F/46-55/ rur/sup/mold/pub). Another view is that the pandemic has made people poorer, more troubled, more thoughtful, more afraid, and even worse. When you go to a human feast, you can no longer behave as before, they are suspicious, do not approach, that is, they are afraid. (B/36-45/rur/med/mold/public).

As we can see, the respondents think more specifically "here and now", which is quite understandable given the anxiety that is still abstract, but eventually "objectified". At the same time, they express the hope that the population will "mature", will be more cautious, more thoughtful, will learn their lesson (F, 46-55 years, rural, higher, Romanian/Moldovan, public sector). There is a growing trend towards health orientation and a low level of hope for social institutions. From the interviews given, we can conclude that the process of attitude, awareness of the ongoing pandemic is still ahead. It is clear that the reaction of subgroups of the population will be different, which depends on the readiness to perceive and be aware of a completely extraordinary situation, on age, in the end, on the basic attitude towards health in general as a value. It could be seen above that the value of health was a priority for both adolescents and young people, however, one does not need to be a visionary to argue that the value of health and a healthy lifestyle will be filled with new content. What content? This will be shown by further life practices which will be investigated in the future.

This event today, without exaggeration, has an impact on the psychological state of all age, generational groups, on the "picture of the world" as a whole. How this will affect the time perspective, the value sphere of youth, life strategy – this remains to be studied.

Conclusions

1. Young people are now at the "Cultural Crossroads", and the results of the study of the value sphere of Moldovans student youth revealed its focus on active inclusion in the market economy. Cultural traditional values are basic support for young people to preserve their identity, their "social face" and the potential for intercultural consolidation.

2. The institution of the family for Moldovan youth is one of the basic resources of activity, resilience in overcoming the difficulties of the present, peaceful coexistence with others, and unity with their national space. Moldovan youth, not burdened with ideological grievances (the confrontation "We-They"), its focus on the future - has every reason, the potential for intercultural interaction, mutual understanding and participation as a subject in the national project of our common future. The involvement of young people in innovative programs, we repeat once again, as a subject, expands their positive time perspective, both at the level of the individual and at the group level.

Whether the cultural value potential of millennial youth will be used is a matter of responsibility of the older generation, and of our society as a whole. Obviously, the basic questions remain: "Who are we?" and "What common future do we want to build?". Answering these questions, it seems that the creative and constructive energy of our youth has every chance to be realized "here and now", otherwise we will be proud of the realization of its successes abroad.

Bibliography

1. Безбогова М.С., Ионцева М.В. Социально-психологические аспекты взаимодействия пользователей в виртуальных социальных сетях. În: «Мир науки» (серия Педагогика и психология). 2016. №6, том 4. <http://mir-nauki.com/vol4-6.html> accesat 15.07.2020

2. Радаев В. В. Миллениалы: Как меняется российское общество. Москва: Издательский Дом ВШЭ, 2020. 224 с.

3. Кокурина И.Г., Солина Е.И. Современная молодежь: удовлетворённость и представление о счастье. În: Коллективные переживания социальных проблем/Ред. Т.Г.Стефаненко, С.А. Липатова. Москва: Смысл, 2015, с.63-77.

4. Кауненко И. И. Вариативность восприятия этническими группами социокультурных изменений: проблемы и перспективы. În: EcoSoEn, Scientific Journal Economics, Social and Engineering Sciences, Year 3, Nr.1-2/2020, Chişinău, p.198-206.

5. Нестик Т.А. Социальная психология времени. Москва: Изд-во РАН, 2014. 496 с.

6. Блажко В.Н. Социальные ориентации учащейся молодежи в кризисном обществе (На материале социологических исследований в Республике Молдова). În: Актуальные проблемы социологии культуры, образования, молодежи и управления [Электронный ресурс]: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием/Под общ. ред. Ю.Р. Вишневого. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2016, p.136-140.

7. Caunenco I. Valorile culturale ale tineretului moldovean: markeri ai erei schimbării. În: Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare, conferința științifică internațională Chişinău: Tipogr. "Notograf Prim", 2020, p.65.

8. Татарко А.Н., Лебедева Н.М. Методы этнической и кросскультурной психологии. Москва: Издательский Дом ВШЭ, 2011, с. 98-105.

9. Карандышев В.Н. Концепция ценностей культуры Ш.Шварца. În: Вопросы психологии, 2009, №1, с.81-96.

10. Caunenco I. Ethnic Identity and Cultural Value Orientations of Moldavian Youth in Transitional Society. În: Changing values and identities in the post-communist world. Societies and political orders in transition. N. Lebedeva, R. Dimitrova, & J. Berry (Eds.). Springer. Switzerland, 2018, p. 259-279.

11. Gaşper L. Orientările valorice la adolescenții din zona rurală. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale «Știință, educație, cultură» dedicată aniversării de 29 ani de la fondarea Universității de Stat din Comrat, vol.3, Științe Psihologice-Pedagogice, (red.T.I.Rakovcena, R.N.Kovrikova, O.V.Kurteva), Comrat: 2020, p. 76-79.

12. Caunenco I. Gaşper L. The system of values and perception of time in the transitional society: socio-psychological issues and perspectives. În: Economy and Sociology Theoretical and Scientific journal. Chisinau: 2019, p. 94-104

13. Лебедева Н.М, А.Н.Татарко. Культура как фактор общественного прогресса. Москва, 2009. 408 с.

14. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. Москва: Новое издательство, 2011. 464 с.

UDC: 37.06, 159.922.8, 316.334.22

MANIFESTATION OF COPING STRATEGIES IN UNIVERSITY GRADUATES

ПРОЯВЛЕНИЯ СПОСОБОВ СОВЛАДАНИЯ СО СТРЕССОМ У ВЫПУСКНИКОВ ВУЗОВ

*BEANOVA Irina, Master of Psychology,
lecturer at Comrat State University*

*БЯНОВА Ирина, мастер психологии,
преподаватель Комратского Государственного Университета*

Annotation: *This article presents the results of researching strategies of coping stressful situations among graduate students who are at the stage of completing their studies and further job search. In the ascertaining experiment, took part students of graduate courses of the full-time learning form of education: 190 students, of which 100 girls (52.6%) and 90 boys (47.4%) of various specialties. The general average indicators of the coping level for the majority of respondents are high and medium. Most of the respondents prefer such constructive ways of coping with difficult life situations as positive reappraisal and self-control. When faced with difficult life situations, girls show efforts to seek informational, effective and emotional support; recognize their own role in the problem with accompanying attempts to solve it and show problem-focused efforts to change the situation, which include an analytical approach to the problem. It is typical for young men to plan a solution to a problem in stressful situations, purposefully analyzing the situation and possible behavioral options, as well as to develop a plan for their actions, taking into account objective conditions, past experience and available resources. The average indicators clearly demonstrate the differences among respondents in pedagogical and socio-behavioral / legal specialties and their absence among respondents in pedagogical and economic specialties. To cope with difficult life situations, respondents choose ineffective coping strategies such as: escape-avoidance and distancing.*

Аннотация: *Представлены результаты исследования способов совладания со стрессовыми ситуациями у студентов выпускных курсов, находящихся на этапе завершения обучения и дальнейшего поиска работы. В констатирующем эксперименте принимали участие студенты выпускных курсов стационарной формы обучения: 190 студентов, из которых 100 девушек (52,6%) и 90 юношей (47,4%) различных специальностей. Общие средние показатели уровня копинга у большинства респондентов высокие и средние. Большинство респондентов отдают предпочтение таким конструктивным способам совладания с трудными жизненными ситуациями, как положительная переоценка и самоконтроль. Девушки при столкновении с сложными жизненными ситуациями проявляют усилия в поиске информационной, действенной и эмоциональной поддержке; признают собственную роль в проблеме с сопутствующими попытками ее решения и проявляют проблемно-фокусированные усилия для изменения ситуации, которые включают аналитический подход к проблеме. Для юношей характерно в стрессовых ситуациях планировать решение проблемы, что предполагает попытки целенаправленного анализа ситуации и возможных вариантов поведения, а также выработки плана своих действий с учетом объективных условий, прошлого опыта и имеющихся ресурсов. Средние показатели наглядно демонстрируют различия у респондентов педагогических и социально-поведенческих / правовых специальностей и их отсутствие у респондентов педагогических и экономических специальностей. Для совладания с трудными жизненными ситуациями респонденты избирают неэффективные копинг-стратегии такие, как: бегство-избегание и дистанцирование.*

Keywords: completion of university studies, coping strategies, job search, stress, stressful situations, graduate students.

Ключевые слова: завершение университетского обучения, копинг-стратегии, поиск работы, стресс, стрессовые ситуации, студенты выпускных курсов.

Введение

Р. Лазарусом и С. Фолкман были определены 8 видов ситуативно-специфических копинг-стратегий: планомерное решение проблем; позитивная переоценка; принятие ответственности; поиск социальной поддержки; конфронтация; самоконтроль; дистанцирование; избегание [3].

С. Фолкман после исследования совладания со стрессом в различных стрессовых ситуациях, показала, что в целом процессы совладания являются «скорее изменчивыми, чем стабильными», но некоторые стратегии совладания обнаруживали относительную устойчивость вне зависимости от ситуаций [4].

Материалы и методы исследования

С целью выявления способов совладания со стрессовыми ситуациями у студентов выпускных курсов, находящихся на этапе завершения обучения и дальнейшего поиска работы, в рамках диссертационного исследования был проведен констатирующий эксперимент на базе Комратского государственного университета (КГУ) и Международного Независимого университета Молдовы (УЛИМ), в котором принимали участие студенты выпускных курсов стационарной формы обучения. Всего в эксперименте приняло участие 190 студентов, из которых 100 девушек (52,6%) и 90 юношей (47,4%) различных специальностей.

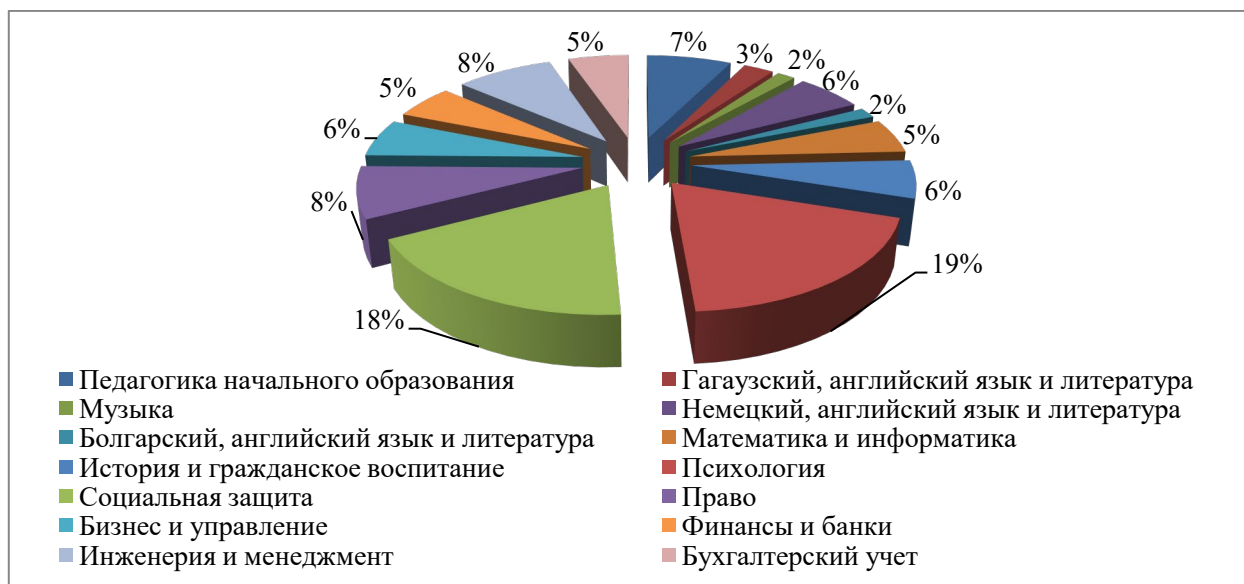

Рис. 1. Описание выборки респондентов на констатирующем этапе экспериментального исследования

Для реализации выдвинутой цели был использован **копинг-тест Лазаруса** (адаптирован Т.Л. Крюковой, Е.В. Куфтяк, М.С. Замышляевой), который позволяет определить копинг-механизмы, способы преодоления трудных ситуаций в разных сферах психической деятельности, а также когнитивные стратегии. Данный опросник является первой стандартной методикой в области измерения копинга. Он был разработан Folkman & Lazarus (1980) на основе опросника «Контрольный перечень способов копинга» (Ways of Coping Checklist – WCC), состоящего из 68 пунктов. Позднее тест был подвергнут некоторым

изменениям и сокращен до 50 утверждений, определяющих поведение в трудной жизненной ситуации. Испытуемый должен оценить, как часто данные варианты поведения проявляются у него. Предлагаемые позиции сгруппированы в 8 шкал: *конфронтация, дистанцирование, самоконтроль, поиск социальной поддержки, принятие ответственности, бегство-избегание, планирование решения проблемы, положительная переоценка.*

С помощью подсчета коэффициента Alpha Cronbach проверялась надежность теста (от 0,670 до 0,912), значения указывают на высокий уровень. Расчет средних сравнений и стандартных отклонений проиллюстрировал валидность теста.

Данная методика была использована нами для исследования особенностей поведения личности в трудных и проблемных ситуациях. Задача совладания с данными обстоятельствами заключается в том, чтобы или преодолеть их, или уменьшить негативные последствия ситуации, или избежать этих трудностей, или их вытерпеть.

Совладание с жизненными трудностями, по мнению авторов методики, - это целенаправленное социальное поведение, которое позволяет справиться с трудной ситуацией или стрессом определенными способами через осознанные стратегии действий. Оно направлено на активное преобразование, изменение имеющейся ситуации, которая поддается контролю, либо на приспособление к ней в неконтролируемом случае. Эффективность отдельно взятой стратегии зависит от особенностей проблемной ситуации, а также от имеющихся у личности собственных ресурсов. Стратегии, которые эффективны в одном случае, могут не быть таковыми в другом [2].

Результаты и обсуждения

Перейдем к анализу полученных результатов на констатирующем этапе исследования.

Анализ по всей выборке общих средних показателей по способам совладания свидетельствует о следующем:

- высокое проявление копинга свидетельствует о выраженной дезадаптации по таким шкалам, как положительная переоценка ($mean=13,84$), самоконтроль ($mean=13,17$);
- средний, адаптационный потенциал личности находится в пограничном состоянии по таким шкалам, как планирование решения проблемы ($mean=12,54$), бегство-избегание ($mean=11,55$), поиск социальной поддержки ($mean=10,65$), дистанцирование ($mean=9,67$), конфронтационный копинг ($mean=8,91$), принятие ответственности ($mean=7,88$);
- низкий уровень напряженности свидетельствует об адаптивном варианте копинга.

Рассмотрим показатели уровня копинг-стратегий по отдельным шкалам, результаты представлены на рисунке 2.

Изучение уровня совладающего поведения и стресс-реагирования у выпускников ВУЗов в условиях поиска работы показало, что практически по всем шкалам преобладает средний уровень копинг-стратегий, который колеблется от 74,8% (конфронтационный копинг) до 31,6% (положительная переоценка); высокий уровень копинг-стратегий колеблется от 66,3% (положительная переоценка) до 0% (принятие ответственности); низкий уровень копинг-стратегий колеблется от 27,9% (принятие ответственности) до 1,1% (самоконтроль).

Данные показатели свидетельствуют о том, что у незначительной части выпускников наблюдается низкий уровень напряженности, что говорит об адаптивном варианте копинга; у большинства выпускников преобладают средний и высокий уровни копинг-стратегий, это свидетельствует о том, что адаптационный потенциал личности находится в пограничном состоянии или наблюдается выраженная дезадаптация.

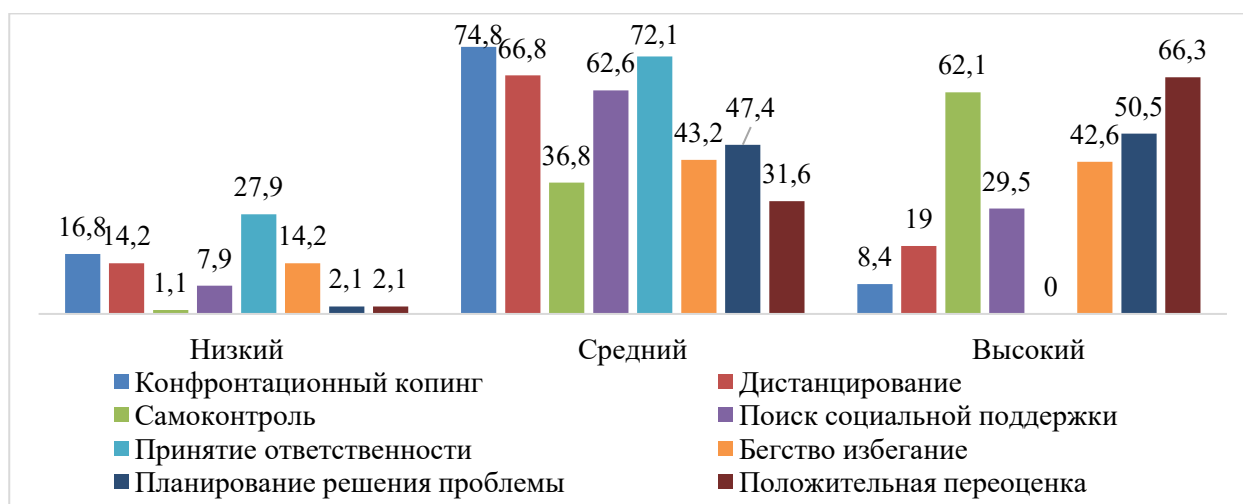

Рис. 2. Сравнительные показатели уровней копинг-стратегий по шкалам

Таким образом, можно констатировать, что большинство респондентов избрали конструктивные способы совладания с трудными жизненными ситуациями, приоритет отдан таким показателям, как положительная переоценка и самоконтроль [1].

Следующим показателем изучения был уровень копинг-стратегий для групп респондентов по полу. Средние показатели уровня копинг-стратегий для групп респондентов по полу представлены на рисунке 3.

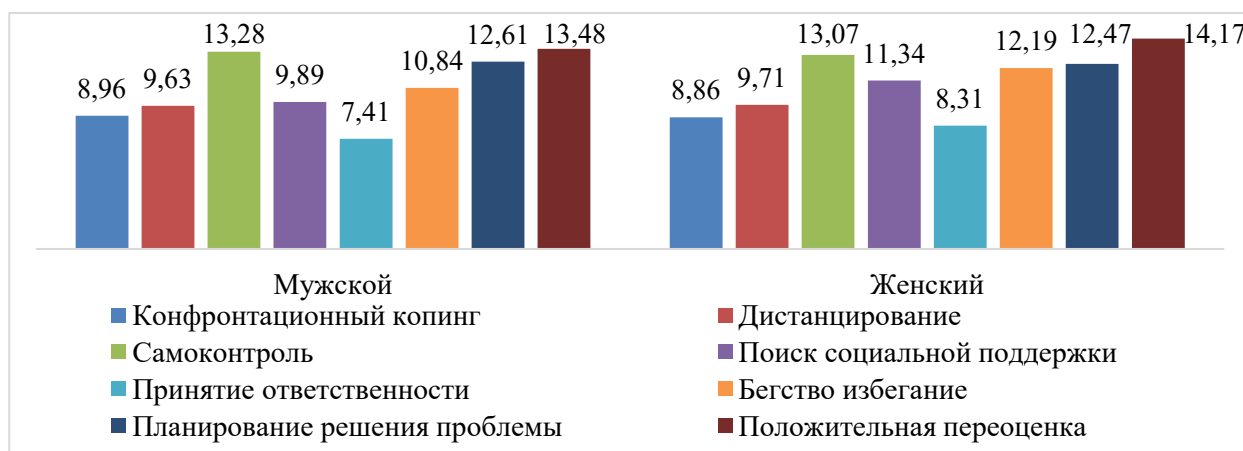

Рис. 3. Средние показатели уровня копинг-стратегий для групп респондентов по полу

Результаты средних показателей уровня копинг-стратегий для групп респондентов по полу демонстрируют отсутствие существенной разницы по таким шкалам, как конфронтационный копинг, дистанцирование, самоконтроль, планирование решения проблемы. Некоторые различия наблюдаются по следующим шкалам: поиск социальной поддержки, принятие ответственности, бегство-избегание.

Статистическое сравнение средних показателей уровня копинг-стратегий для групп респондентов по полу позволило выявить значимые различия по шкалам: поиск социальной поддержки ($t=3,568$, при $p=0,001$), принятие ответственности ($t=2,660$, при $p=0,008$) и бегство-избегание ($t=2,173$, при $p=0,031$) (табл.1.).

Следовательно, девушки чаще, чем юноши видят разрешение проблемы за счет привлечения внешних (социальных) ресурсов, поиска информационной, эмоциональной и действенной поддержки. Для них характерна ориентированность на взаимодействие с другими людьми, ожидание поддержки, внимания, совета, сочувствия, конкретной действенной помощи. Девушки признают свою роль в возникновении проблемы и ответственности за ее

решение, в ряде случаев с отчетливым компонентом самокритики и самообвинения. Выраженность данной стратегии в поведении может приводить к неоправданной самокритике и самобичеванию, переживанию чувства вины и хронической неудовлетворенности собой.

Таблица 1. Статистическое сравнение средних показателей уровня копинг-стратегий для групп респондентов по полу

Independent Samples Test t-test for Equality of Means	t	df	Sig. (2-tailed)
Поиск социальной поддержки	-3,568	188	,000
Принятие ответственности	-2,660	188	,008
Бегство-избегание	-2,173	188	,031

Также методика Р. Лазаруса была нами использована с целью изучения уровня копинг-стратегий для групп респондентов по различным специальностям, которые были объединены по 3-м группам: педагогические специальности, социально-поведенческие / правовые и экономические специальности. Результаты представлены на рисунке 4.

Рис. 4. Средние показатели уровня копинг-стратегий для групп респондентов по специальностям

Средние показатели наглядно демонстрируют различия у респондентов педагогических и социально-поведенческих / правовых специальностей и их отсутствие у респондентов педагогических и экономических специальностей.

Таблица 2. Статистическое сравнение средних показателей уровня копинг-стратегий для групп респондентов педагогических и социально-поведенческих / правовых специальностей

Independent Samples Test t-test for Equality of Means	t	df	Sig. (2-tailed)
Конфронтационный копинг	-2,389	141	,018
Принятие ответственности	2,417	141	,017
Положительная переоценка	2,524	141	,013

Проведя статистическое сравнение средних показателей уровня копинг-стратегий для групп респондентов педагогических и социально-поведенческих / правовых специальностей, были выявлены значимые различия по следующим шкалам: конфронтационный копинг

($t=2,389$, при $p=0,018$), принятие ответственности ($t=2,417$, при $p=0,017$) и положительная переоценка ($t=2,524$, при $p=0,013$). Данный средний показатель у студентов социально-поведенческих / правовых специальностей несколько выше и составляет 9,34, чем у студентов педагогических специальностей, у которых он равен 8,32. Следовательно, у них выше уровень копинг-стратегий.

Статистическое сравнение средних показателей уровня копинг-стратегий для групп респондентов педагогических и экономических специальностей не выявило значимых различий по предложенным шкалам.

Проведя статистическое сравнение средних показателей уровня копинг-стратегий для групп респондентов социально-поведенческих / правовых и экономических специальностей, были выявлены значимые различия по следующим шкалам: дистанцирование ($t=2,380$, при $p=0,019$), планирование решения проблемы ($t=2,725$, при $p=0,007$). Данный средний показатель у студентов социально-поведенческих / правовых специальностей выше и составляет 9,34, чем у студентов экономических специальностей, у которых он равен 8,83. Следовательно, у них выше уровень копинг-стратегий.

Используем коэффициент ранговой корреляции для оценки тесноты связи между такими показателями, как способ совладания и стрессовое состояние (Таблица 3.).

Таблица 3. Ранговая корреляция (Spearman's rho) показателей способов совладания и стрессового состояния

Копинг-стратегии		Корреляции
Дистанцирование	Correlation Coefficient	,569*
	Sig. (2-tailed)	,020
	N	190
Бегство-избегание	Correlation Coefficient	,611**
	Sig. (2-tailed)	,003
	N	190

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Анализ непараметрической ранговой корреляции (Spearman's rho) позволил нам получить ряд зависимостей между показателями способов совладания и стрессового состояния. Так, на стресс респонденты реагируют такими стратегиями, как дистанцирование, где корреляция показала на тесную связь с психологическим стрессом: $p=0,020$, и бегство-избегание, где корреляция показала на тесную связь с психологическим стрессом: $p=0,003$.

Данные результаты указывают на то, что респонденты избирают неэффективные способы совладания с трудными ситуациями, а именно дистанцирование и бегство-избегание.

Используем коэффициент ранговой корреляции для оценки тесноты связи между такими показателями, как способ совладания и оценка трудности и неопределенности различных ситуаций.

Анализ непараметрической ранговой корреляции (Spearman's rho) позволил нам получить ряд обратных зависимостей между показателями способов совладания и оценки трудности и неопределенности различных ситуаций.

Так, чем выше респонденты ощущают социальную поддержку, тем легче они воспринимают ситуацию завершения обучения в ВУЗе в этом году ($p=0,015$); чем больше респонденты осознают возможность разрешения проблемы, тем легче они: воспринимают ситуацию завершения обучения в ВУЗе в этом году ($p=0,000$); будут адаптироваться в новом статусе ($p=0,015$) и выше оценивают возможность применения своих профессиональных знаний и способностей ($p=0,003$). Положительная переоценка также позитивно влияет на

ситуацию завершения обучения в ВУЗе в этом году ($p=0,046$); адаптацию в новом статусе ($p=0,042$) и выше оценивают возможность применения своих профессиональных знаний и способностей ($p=0,021$).

Таблица 4. Ранговая корреляция (Spearman's rho) показателей способов совладания и оценки трудности и неопределенности различных ситуаций

		Ситуация 1 – завершение обучения	Ситуация 2 – возможность трудоустройства	Ситуация 3 – беседа с работодателем	Ситуация 4 – адаптация в новом статусе	Ситуация 5 – применение профессиональных знаний- способностей
Поиск социальной поддержки	Correlation Coefficient	-,577*	-,074	-,005	-,005	,008
	Sig. (2-tailed)	,015	,312	,945	,941	,912
	N	190	190	190	190	190
Планирование решения проблемы	Correlation Coefficient	-,660**	-,093	-,128	-,576*	-,611**
	Sig. (2-tailed)	,000	,201	,079	,015	,003
	N	190	190	190	190	190
Положительная переоценка	Correlation Coefficient	-,545*	-,134	-,097	-,548*	-,568*
	Sig. (2-tailed)	,046	,064	,182	,042	,021
	N	190	190	190	190	190

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Используем коэффициент ранговой корреляции для оценки тесноты связи между такими параметрами, как способ совладания и оценка стрессогенности профессиональных ситуаций.

Непараметрическая ранговая корреляция (Spearman's rho) позволила нам получить ряд прямых и обратных зависимостей между показателями способов совладания и оценкой стрессогенности профессиональных ситуаций.

Анализ данных, приведенных в таблице 5, показывает, что выявлена статистически значимая положительная корреляция между копинг-стратегией бегство-избегание и сложностью понимания ситуации ($p=0,049$). Это означает, что чем чаще респонденты используют копинг-стратегию бегство-избегание, тем выше сложность понимания ситуации. Таким образом, использование избегающего копинга (избегание стрессовых мыслей или ситуаций на поведенческом и когнитивном уровнях) усугубляет итак сложную ситуацию, так как копинг-стратегия избегания – это механизм поведения, основанный на недостаточно развитой системе личностно-средовых копинг-ресурсов и активных копинг-стратегий.

Анализ данных, приведенных в таблице 5., показывает, что выявлен ряд статистически значимых отрицательных корреляций.

Копинг-стратегия самоконтроль обратно коррелирует со сложностью понимания ситуации ($p=0,025$); это означает, что чем выше уровень самоконтроля, тем ниже сложность понимания ситуации.

Стратегия самоконтроля предполагает попытки преодоления негативных переживаний в связи с проблемой за счет целенаправленного подавления и сдерживания эмоций, минимизации их влияния на оценку ситуации и выбор стратегии поведения, высокий контроль поведения, стремление к самообладанию.

Использование копинг-стратегии самоконтроль позволяет рационально подходить к проблемным ситуациям, и избегать эмоциогенных импульсивных поступков.

Копинг-стратегия поиск социальной поддержки обратно коррелирует со степенью угрозы ($p=0,027$); это означает, что чем выше уровень поиска социальной поддержки, тем ниже степень угрозы.

Копинг-стратегия поиска социальной поддержки является одним из самых мощных копинг-ресурсов. Социальная поддержка, смягчая влияние стрессоров на организм, тем самым сохраняет здоровье и благополучие человека. Социальная поддержка может оказать не только позитивный, но и негативный эффект, последний связан с чрезмерным и неуместным оказанием поддержки, что может привести к потере чувства контроля и к беспомощности. При этом очень важно знание субъективной оценки адекватности получаемой социальной поддержки для определения психологического состояния индивида.

Копинг-стратегия планирование решения проблемы обратно коррелирует со степенью угрозы ($p=0,009$); степенью утраты ($p=0,004$); возможностью контроля ($p=0,004$); сложностью понимания ситуации ($p=0,000$); осведомленностью ($p=0,027$). Это означает, что чем чаще респонденты прибегают к копинг-стратегии планирование решения проблемы, тем ниже оценки стрессогенности профессиональных ситуаций.

Ориентация на планирование решения проблемы позволяет конструктивно приспосабливаться к предъявляемым требованиям и трудностям, которые появляются в процессе поиска работы. Данная стратегия предполагает активные действия по преобразованию затруднительной ситуации.

Таблица 5. Ранговая корреляция (Spearman's rho) показателей способов совладания и оценки стрессогенности профессиональных ситуаций

		Степень угрозы	Степень утраты	Степень вызова	Возможность контроля	Сложность понимания ситуации	Автономность ситуации	Повторяемость	Осведомленность
Самоконтроль	Correlation Coefficient	-,072	-,115	,004	-,088	-,563*	,018	,029	-,043
	Sig. (2-tailed)	,321	,113	,958	,225	,025	,807	,692	,559
	N	190	190	190	190	190	190	190	190
Поиск социальной поддержки	Correlation Coefficient	-,561*	-,090	,008	-,068	-,070	,094	-,059	-,050
	Sig. (2-tailed)	,027	,217	,916	,350	,339	,199	,417	,489
	N	190	190	190	190	190	190	190	190
Бегство-избегание	Correlation Coefficient	,022	,084	-,061	,083	,543*	-,074	,056	,088
	Sig. (2-tailed)	,764	,247	,402	,253	,049	,308	,442	,230
	N	190	190	190	190	190	190	190	190
Планирование решения проблемы	Correlation Coefficient	-,589**	-,608**	-,037	-,611**	-,676**	-,018	-,047	-,560*
	Sig. (2-tailed)	,009	,004	,611	,004	,000	,806	,520	,027
	N	190	190	190	190	190	190	190	190
Положительная переоценка	Correlation Coefficient	-,549*	-,100	,097	-,617**	-,589**	-,106	-,006	-,593**
	Sig. (2-tailed)	,040	,169	,182	,003	,009	,146	,935	,008
	N	190	190	190	190	190	190	190	190

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Одной из важнейших копинг-стратегий является копинг-стратегия планирование решения проблемы - комплекс навыков для эффективного управления ежедневными проблемными ситуациями. Разрешение социальных проблем рассматривается как когнитивно-поведенческий процесс, путем которого личность обнаруживает эффективные стратегии преодоления проблемных ситуаций, встречающихся в повседневной жизни, как основная копинг-стратегия, целью которой является открытие широкого круга альтернативных решений, способствующих общей социальной компетентности.

Копинг-стратегия положительная переоценка обратно коррелирует со степенью угрозы ($p=0,040$); возможностью контроля ($p=0,003$); сложностью понимания ситуации ($p=0,009$); осведомленностью ($p=0,008$). Это означает, что чем чаще респонденты прибегают к копинг-стратегии положительная переоценка, тем ниже оценки стрессогенности профессиональных ситуаций.

Стратегия положительной переоценки предполагает попытки преодоления негативных переживаний в связи с проблемой за счет ее положительного переосмысления, рассмотрения ее как стимула для личностного роста.

Выводы

1. Общие средние показатели уровня копинга у большинства респондентов высокие и средние. Большинство респондентов отдают предпочтение таким конструктивным способам совладания с трудными жизненными ситуациями, как положительная переоценка и самоконтроль.

2. Сравнение показателей уровня копинга для групп респондентов по полу свидетельствует о наличии значимых различий по таким стратегиям, как: поиск социальной поддержки, принятие ответственности и бегство-избегание. Девушки при столкновении с сложными жизненными ситуациями проявляют усилия в поиске информационной, действенной и эмоциональной поддержке; признают собственную роль в проблеме с сопутствующими попытками ее решения и проявляют проблемно-фокусированные усилия для изменения ситуации, которые включают аналитический подход к проблеме. Для юношей характерно в стрессовых ситуациях планировать решение проблемы, что предполагает попытки целенаправленного анализа ситуации и возможных вариантов поведения, а также выработки плана своих действий с учетом объективных условий, прошлого опыта и имеющихся ресурсов.

3. Средние показатели наглядно демонстрируют различия у респондентов педагогических и социально-поведенческих / правовых специальностей и их отсутствие у респондентов педагогических и экономических специальностей.

4. Для совладания с трудными жизненными ситуациями респонденты избирают неэффективные копинг-стратегии такие, как: бегство-избегание и дистанцирование.

Библиография

1. Бянова И.Е. Изучение уровня копинга у выпускников ВУЗа в условиях поиска работы. В: Сборник международной научно-практической конференции Инновационное развитие Республики Молдова: национальные задачи и мировые тенденции. Комрат, 2013, с. 564-568.
2. Крюкова Т.Л. Методы изучения совладающего поведения: три копинг-шкалы. Кострома: Авантитул, 2007.
3. Лазарус Р. Транзактная теория и научное исследование эмоции и копинга. М.: Медицина, 1987, 67 с.
4. Фолкман С. Персональный контроль, стресс и копинг-процессы. М.: Медицина, 1984, 54 с.

UDC: 316.37, 316.342

CHOOSING CAREER IN MODERN WORLD ALEGEREA CARIEREI ÎN LUMEA MODERNĂ

*ITZHAKOV Adina, PhD student,
"Alexandru Ioan Cuza" University, Romania*

*ITZHAKOV Adina, doctorand,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", România*

Annotation: *Career is the subjective conscious judgments of the subject about his/her future job, ways of self-expression and job satisfaction. This is a progressive progression in the career scale, a change in skills, abilities, qualifications and the value of remuneration associated with the employee's activities. A person's life outside of work has a significant impact on a career, it is part of a career. It goes along the chosen path of activity. For example, getting more authority, superior status, prestige, power, more money. A career is not just about promotion. You can talk about the careers of housewives, mothers, students, etc. The concept of career does not mean an indispensable and constant movement in the organizational hierarchy.*

Adnotare: *Carierea prezintă judecățile proprii conștiente ale subiectului despre viitorul său de muncă, modalitățile de exprimare de sine și satisfacția cu munca. Aceasta este un progres pe scara carierei, o schimbare a abilităților, calificărilor și a valorii remunerației asociate activităților angajatului. Viața unei persoane în afara muncii are un impact semnificativ asupra unei cariere, face parte din carieră. Persoana avansează pe parcursul activității odată alese. De exemplu, avansează în obținerea autorității, statutului superior, prestigiului, puterii, a mai mulți bani. O carieră nu înseamnă doar promovare. Se poate vorbi despre cariera gospodinelor, mamelor, studenților etc. Conceptul de carieră nu înseamnă o mișcare indispensabilă și constantă în ierarhia organizațională.*

Keywords: *career planning, globalization, economic development.*

Cuvinte cheie: *planificarea carierei, globalizare, dezvoltare economică.*

Introduction

The choosing of an occupational subject has been preoccupying researchers from the updated world of occupations of the 21st Century. Ever since the beginning of the current century, the world of research has been working on developing various tools of sorting those who attempt to predict "the choosing of an occupational field", "career planning" and other similar terms which are defined as a process in which the individual attempts to create an accommodation amongst his or her talents, inclinations, tendencies and personality to the specific demands of the occupation and workplace. These inner struggles go hand in hand with wider terms, such as economic needs, quality and level of life, personal and family values as well as the social status.

Materials and methods of research

Bola [4] explored the careerist development within the Australian society as well as on the population of immigrants to Australia. He defined that the "career development" is a complex product, which is consolidated as a result of psychological, social, educational, physical, economic factors, as well as updated test cases. Thus, Bola was interested in inquiring this topic within the environmental and historical context of each individual. Bola's studies lead to the definition that the occupation of the individual serves for him/her as an instrumental activity which is designed to insure the existence of human beings and which is directed towards a planned change of the human surroundings and

environment whose goal is to insure the existence of human beings and which is directed towards a planned change of the human surroundings within a wider context.

Mac-Maon [7], in her book, "*Career Counseling: Constructivist Approaches*", defines the career and occupation choice as a reflection of the individual's path of life. This path includes the activities and educational and vocational experiences and choices which are relevant to the development of the human being as a worker. The constructive learning method (which perceives the learning as a personality value) allows for an integration amongst the role of the worker and the rest of his or her roles in life, throughout his or her lifetime. Furthermore, Mac-Maon emphasizes the developmental and general aspects of the term "career". In the past, careers were referred to as a one-time occupational choice, however, nowadays, it is being referred to as a continuous learning process which continues to develop throughout one's life.

Results and considerations

Factors which influence the career choice. Theoretical approaches and studies from the field of human management deal with the question of choosing an occupation. They present ways by which to locate and categorize the motives for choosing an occupation. According to Almog & Habib [1], it appears that there are three major theoretical approaches on this issue: The Psychological Approach, meaning that the career is chosen out of conscious or unconscious psychological motives. Choosing a career may also derive from factors concerning society and the socio-economic reality, meaning choosing a career which provides an answer to the different social needs, and the combined psychosocial approach which bridges over combined motives.

Each one of the above-mentioned approaches is likely to explain the issue of occupational choice in its own unique way. Having said that, Cruz [5] expresses her opinion that amongst those who support the psychological approach, a lack of tendency to ignore the factor of social influence on the choice, in the same manner that the supporters of the sociological approach find it difficult to ignore the influence of personal factors in the process of choosing an occupation. In other words, according to Cruz's opinion, it is not possible to separate the various factors. Holland [6], a research of occupations, defined the theory of occupational choice.

According to this theory, the individual chooses his or her career designation according to the interaction process of three factors: The inner qualities, the activities to which the individual was personally exposed, and the skills and interests which develop within the individual during the process. As a part of the above, Holland also recognized six types of personalities, which only rarely appear in their true, pure form. Rather, they usually appear as a combination amongst the various following types.

1. Realistic personality: These are realistic, honest and conservative people, who prefer working with concrete materials, such as building and fixing objects, in contrast to working with ideas or people.

2. Investigative personality: These are curious, analytical and sophisticated people, who prefer activities that demand analytical thinking, like to solve mathematical and scientific problems and prefer to implement the rational-scientific approach.

3. Artistic Personality: These are unconventional, impulsive, creative, open and independent who prefer activities which include personal expression, imagination and artistic creativity.

4. Social Personality: These are sociable people, whom are ready and willing to help others, strive for cooperation and need social interactions.

5. Initiative Personality: These are extrovert people, who are certain of themselves and ambitious; they wish to fulfill tasks which require supervision or persuasion.

6. Conventional Personality: These are social, organized, efficient, dependent and conservative. They prefer organized activities, such as working with numbers. They tend to avoid situations of uncertainty and activities which lack unequivocal guidelines.

Through this theory, Holland [6] was able to observe that in the end of the process, the individual shall choose the closest path to his or her personality pattern and preferences, whether there are conscious or unconscious. According to Holland [6], it will be difficult, or even impossible, to continuously hang on to a career path which is not connected, at least to some extent, to his or her personality.

Over the years, researchers such as Reardon, Lenz, Sampson & Peterson [8] developed Holland's theory into an updated theory entitled – The Perspective Theory of Cognitive Information Processing when Choosing a Career Path. This theory focuses on the influence of thought processes on career processes by using a pyramid model which is composed of layers. Each layer is dependent on the existence of its predecessor. The layers are as follows:

The first (initial and basic) layer, which is located in the base of the pyramid, consists of fields of personal and occupational knowledge. The second layer consists of skills information processing which are related to solving problems and making decisions in the career field. This layer consists of a circle of communications, analysis, synthesis, placement of value and performance.

It is possible to point out three ways of thinking about the decision-making process. These ways are:

1. Personal discourse: A description of positive and negative messages that people transfer to themselves with regards to decisions concerning careers, as well as with regards to other decisions.

2. Self-awareness: A necessary component for insuring efficient problem-solving. The individual must be aware of the activities, goals and reasons which had led him to act in a certain way or manner. It is also possible to recognize and change the negative self-discourse.

3. Self-regulation and supervision.

The developers of the theory have also claimed that the pyramid model serves, to this day (2020), as a basis for counseling development in the fields of careers and designing focused interventions. This approach contradicts the psychology-led approach designed by Donald Super & Sverko [9] during the 1980's. Super was the first to widely define the term "career". He was the first to define the term in a much broader sense. The way Super refers to the term "career" actually serves as the basis of his approach. In Super's view, the term "career" is not merely a term which refers to the role of a person as a worker. It indeed contains an element of a major role which is related to the world of work, however, when one talks about a career, he or she also refer to fulfilling a significant role together with fulfilling significant life roles at the same point of time within the personal and professional lives. In other words, one's personal life and professional life are entwined. Super was the first to recognize that the success and progress within the career paths are a result of the reciprocal relations between the personal life and the work life. Thus, the progress and preferences shall change throughout life since the reality of life is also changing.

The principles of this approach were as follows:

1. People differ from each other in their abilities, personality, needs, values, topics of interests and self-image.
2. Every individual may match several possibilities of jobs, occupations and livelihood.
3. Each occupational job requires a certain pattern of abilities and personalities; however, there is enough latitude to allow quite an amount of variance within the occupations for which each individual is suitable, as well as variance within those individuals which are appropriate for each occupation.
4. Over time, the professional preferences and abilities of individuals undergo change. Changes are also experienced in the conditions in which one lives and works. Yet another aspect of change is that of the self-image, although it is much more stable when one matures, and thus, a certain extent of continuity occurs.
5. In the course of the individual's process of change, he or she undergoes five life stages: Growth, Search, Establishment and Institutionalization, Maintenance and Detachment. Each one of these stages includes a "mini-step" of these five stages.

6. The preference of the individual concerning central roles in his or her personal career depends on a combination of cultural, social and personal factors, as well as the opportunities which have opened up to him or her over the years. It is impossible to reach a winning formula, nor is it responsible to say that one personality factor is more important than the other. Each individual shall develop his or her qualifications at the suitable rate for his or her own personal development.
7. Furthermore, Super added that the professional development may be directed, at all stages, via maturation of the individual's abilities and matters of interest. The synthesis and conciliation, amongst other internal and external factors, are controllable and uncontrollable amongst workers and management factors – all depending on the wishes of the individual.

Bandura [2] illustrated a more advanced theory in his book, "Self-Efficacy: The Exercise of Control". In his book, he wrote about the consequences of the self-efficacy theory for choosing and fitting to a social-cognitive theory (SCCT – Social Cognitive Career Theory). Bandura's theory is, in fact, a continuation of Super's theory, however, at the same time, it is also based, to some extent, on the on the Matching Model. Bandura's theory is entitled "the Social-Cognitive Theory of Albert Bandura". In his studies, Bandura was amongst the first who connected the cognitive (rationalistic) thinking to behaviorism. In the past, the common perception was that these are two contradicting approaches. Bandura, however, claims that the two can be connected as far as the professional development in the life of an individual. As is commonly said, "if you think well and plan your actions in the rational and behavioral aspects, things will work out for you."

According to Bandura [3], there are stages in the process of choice which are combined one in the other: the "stimulating event", the cognition which refers to oneself (the cognitive aspect), the behavior or reflex (the behavioral aspect). In essence, Bandura actually says that a lot of our interest is a function of the individual as someone who builds the world using his or her own feelings and perception. The person sees a certain phenomenon and creates the meaning of that same event.

How does the above process come about within the process of choosing a career path?

1. Self-efficacy – an inner feeling that a person can fulfill a certain task at a certain level. This refers to his or her belief in his or her ability to fulfill a certain task.
2. Acquired capability – Bandura's research presented the fact that every person who thinks that they are capable of fulfilling a certain task will participate more in continuing education programs, shall invest more in preparation towards a certain task, speak more to colleagues, etc. In other words, the individual's professionalism level rises alongside the feeling of increased capability, and vice versa.
3. Outcome expectancy – The expectancy to success, fulfillment and social recognition are the basis of the selection of the individual.

Naturally, the author of the research does not dispute the opinions of the presented researchers. Thus, she is trying to find the common denominator in the definition of the main factors of choosing careers in the current age. The author of the research believes that, similarly to any decision-making process, the way people make up their decisions is characterized by several similar characteristics. The need to establish the trade-off make the career-choosing decision complex and difficult. Based on the reviewed literary materials and the understanding that it is a decision-making process, the author of the research claims that the main factors shall be based on the adjusted recommendations, and also based on a more practical approach for implementation.

Conclusions

For conclude, choosing a career is a "journey" of a personality and psychological process that each person goes through with himself during his life. The factors that shape his personality, processes and experience he has had in his professional and personal life will contribute to the choice of the occupational profession. The field of study is an expression of the choice and satisfaction of working in the modern world, and for this he will also undergo vocational retraining or seek his professional future in other countries.

Bibliography

1. Almog Y. Habib C. Progress report on the implementation of the recommendations of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD): The Labor Market and Social Policy - Israel. Jerusalem, Israel: JDC - Brookdale Institute for the Ministry of Industry, Trade and Labor, 155 - 170. (In Hebrew).
2. Bandura A. Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. Annual Review of Psychology, Vol. 52:1-26 p. Available at: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
3. Bandura A. Self-Efficacy. The Corsini Encyclopedia of Psychology. Print ISBN: 9780470170243. Available at: <https://doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0836>
4. Bola A. Career planning and career management as correlates for career development and job satisfaction. A case study of Nigerian bank employees. Australian Journal of Business and Management Research Vol.1 No.2. 100 – 112 p .
5. Cruz F. A. D., Farr S., Klakovich M. D., Esslinger P. Facilitating the career transition of second-career students into professional nursing. Nursing Education Perspectives, Vol 34(1), p. 12-17.
6. Holland J. L. Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (3rd ed.). Odessa: Psychological Assessment Resources- PAR. Available at: <https://sbooks.best/downloads/Making-Vocational-Choices-A-Theory-Of-Vocational-Personalities-And-Work-Environments>
7. McMahon M. Career Counselling: Constructivist approaches. N.Y: Routledge, second edition, p. 155 – 171.
8. Reardon R. C., Lenz J. G., Sampson J. P., Peterson G. W. Career development and planning: A comprehensive approach. Washington, DC: Thomson Brooks/Cole Publishing Co. American Psychological Association, p. 175 -188. ISBN: 9781426631351.
9. Super D. E., Šverko B. The Jossey-Bass social and behavioral science series. Life roles, values, and careers: International findings of the Work Importance Study. Washington, DC: Jossey-Bass, p.77 – 81.

UDC: 316.032, 316.023.4, 316.454.52

**RELATIONSHIP OF MARRIAGE SATISFACTION WITH PECULIARITIES OF
RELATIONSHIPS IN MARRIED COUPLES**

**СООТНОШЕНИЕ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ БРАКОМ С ОСОБЕННОСТЯМИ
ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В СУПРУЖЕСКИХ ПАРАХ**

*IBRISHIM Lyudmila, Master of Psychology,
lecturer at Comrat State University*

*ИБРИШИМ Людмила, мастер психологии,
преподаватель Комратского Государственного Университета*

Annotation: *The article presents a study of the general satisfaction with marriage of a large social group of respondents and the correlation of this indicator with such aspects of interpersonal interaction in the family as understanding, emotional attraction and respect. The study was carried out on a sample of 157 married couples aged 18 and over with different numbers of years of family experience. The results of the study demonstrate a high level of satisfaction with marital relations and the relationship of this indicator with emotional attraction and understanding in the family. The low level of the indicator of "authority" or respect for the marriage partner is alarming, which makes the family system vulnerable and prone to destruction.*

Аннотация: *В статье представлено исследование общей удовлетворенности браком большой социальной группы респондентов и соотношение этого показателя с такими аспектами межличностного взаимодействия в семье как понимание, эмоциональное притяжение и уважение. Исследование осуществлено на выборке, состоящей из 157 супружеских пар в возрасте от 18 лет и старше, имеющих различное количество лет семейного стажа. Результаты исследования демонстрируют высокий уровень удовлетворенности брачными отношениями и связь этого показателя с эмоциональным притяжением и пониманием в семье. Настораживает низкий уровень показателя «авторитетность» или уважение к партнеру по браку, что делает семейную систему уязвимой и подверженной разрушению.*

Key words: *family, satisfaction with marriage, understanding, emotional attraction, authority, respect.*

Ключевые слова: *семья, удовлетворенность браком, понимание, эмоциональное притяжение, авторитетность, уважение.*

Введение

Как отмечают некоторые современные исследователи, удовлетворенность браком выступает основополагающим параметром, характеризующим супружеские отношения. В современной семье она стала фактически главной характеристикой качества супружеских отношений, а тем самым - и успешности брака [2]. В совместной работе В.В. Столин, Т.Л. Романова и Г.П. Бутенко [4, с.56] пишут, что «достаточно доказанным является тезис о том, что основным фактором, скрепляющим супружеские узы, являются эмоциональные узы - любовь, эмоциональная привязанность. В соответствии с этим можно предполагать, что субъективная удовлетворенность-неудовлетворенность браком по своей природе скорее обобщенная эмоция, генерализованное переживание, нежели следствие рациональной оценки успешности брака по тем или иным параметрам». Тем не менее, длительность брачных отношений часто зависит и от некоторых объективных параметров связанных с

особенностями взаимоотношений супругов. Важно выяснить в каком соотношении находятся такие параметры, как понимание, эмоциональное притяжение, уважение к личности партнера и удовлетворенность браком.

Материалы и методы исследования

Проблема экспериментального исследования. Современная семья переживает ряд трансформаций, связанных с изменением общества в целом. Традиционные законы функционирования семейной системы, основанной на иерархии и взаимозависимости, часто входят в противоречия с новыми социальными нормами равенства, партнерства, свободы личности. Проблема исследования заключается в том, что лишь разрешение этих противоречий, выявление новых форм и правил функционирования семьи может позволить счастливой и длительной, позитивно влияющей на развитие личности, семейной жизни.

Объект экспериментального исследования являются семейные отношения 157 супружеских пар различного возраста, образования, материального состояния. Предмет исследования - степень удовлетворенности браком и соотношение этого показателя с особенностями взаимоотношений в супружеских парах.

Описание выборки. Выборка исследования состоит из 157 семей (314 человек, женщин и мужчин), жителей районов Комрат, Вулканешты, Чадыр-Лунга, Тараклия, Кагул. Возрастной состав выборки от 18 лет с неограниченным верхним пределом возраста супругов. Большой процент респондентов – это мужчины и женщины от 31 до 45 лет (42,7%). Самая малочисленная возрастная группа – это респонденты старше 61 года.

Методы. Тест-опросник удовлетворенности браком (ОУБ) (В.В. Столин, Т.Л. Романовой, Г.П. Бутенко). Данная методика была использована для диагностики степени удовлетворенности-неудовлетворенности браком у супругов представленной в исследовании выборки. Опросник представляет собой одномерную шкалу, состоящую из 24 утверждений, относящихся к различным сферам: восприятия себя и партнера, мнения, оценки, установки и т.д. Каждому утверждению соответствуют три варианта ответа: верно, трудно сказать, неверно. Результаты данной методики позволяют судить об общей удовлетворенности браком респондентов.

Опросник ПЭА (**понимание, эмоциональное притяжение, авторитетность**) **А.Н. Волковой**, предназначен для измерения степени понимания, эмоциональной привлекательности и уважения партнеров в браке. Опросник состоит из 45 утверждений, которые касаются взаимоотношений между партнерами в браке. В текст опросника заложены три шкалы, отображенные в названии методики: понимание, эмоциональное притяжение и авторитетность (уважение). Каждая шкала включает по 15 вопросов-утверждений. Супругам предлагается самостоятельно ознакомиться с набором утверждений и выразить свое согласие или несогласие с каждым из них.

Результаты экспериментального исследования и обсуждение

Для выявления степени удовлетворенности браком нами была применена методика ОУБ (общая удовлетворенность браком), разработанная В.В. Столиным. Средний показатель по всей выборке респондентов $Mean=5,1$, что в соответствии с критериями теста соответствует уровню оценки семьи - «скорее благополучная семья». Это означает, что в среднем респонденты положительно оценивают свою семейную систему и удовлетворены своим положением в ней.

Анализируя распределение результатов суммарных баллов по 7 категориям теста необходимо отметить, что большее количество респондентов демонстрирует позитивные показатели оценки удовлетворенности браком. 35% респондентов оказались в категории «абсолютно благополучная семья» (рис.1).

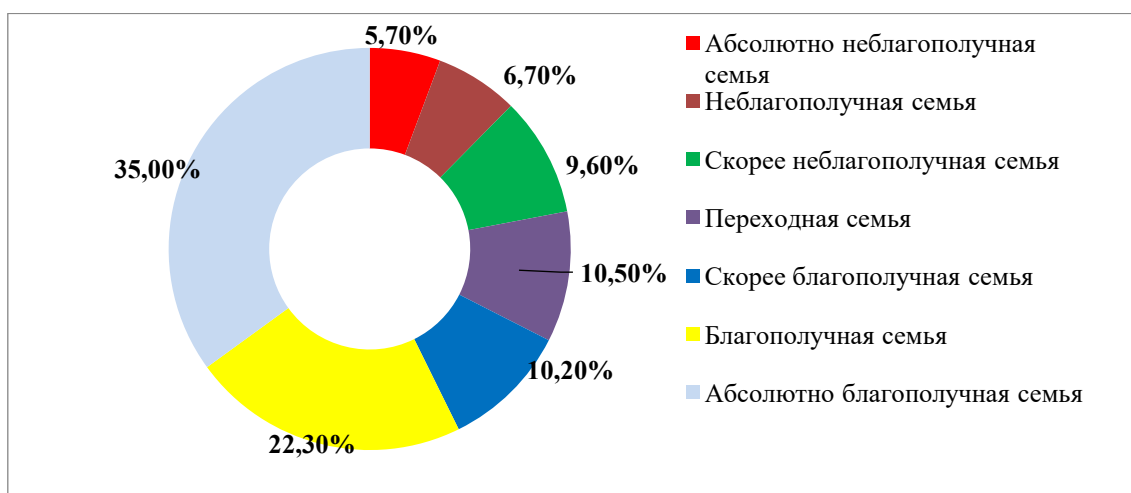

Рис. 1. Средние показатели по выборке удовлетворенности браком относительно семи категорий теста ОУБ

Анализ распределения средних показателей относительно пола показывает, что мужчины чуть больше чем женщины удовлетворены браком (mean 5,3 – 5,1), проявляют меньшую критичность к семейной ситуации.

Средние показатели удовлетворенности браком групп респондентов с разным супружеским стажем демонстрирует следующие результаты: более высокая оценка своего брака свойственна респондентам с супружеским стажем до 10 лет, следующие две группы (от 10 до 20 и от 20 до 30 лет супружества) дают более низкие показатели и 4 группа респондентов, с супружеским стажем более 30 лет демонстрирует самый высокий уровень удовлетворенности своим браком (рис. 2). Супруги первой группы еще наполнены оптимизмом, в то время как оптимизм второй группы снижается, третья группа больше внимания уделяет социальной активности и самореализации и уже после 30 лет брака, сохранившиеся семьи высоко оценивают свою семейную ситуацию, так как понимают значимость супружеских отношений.

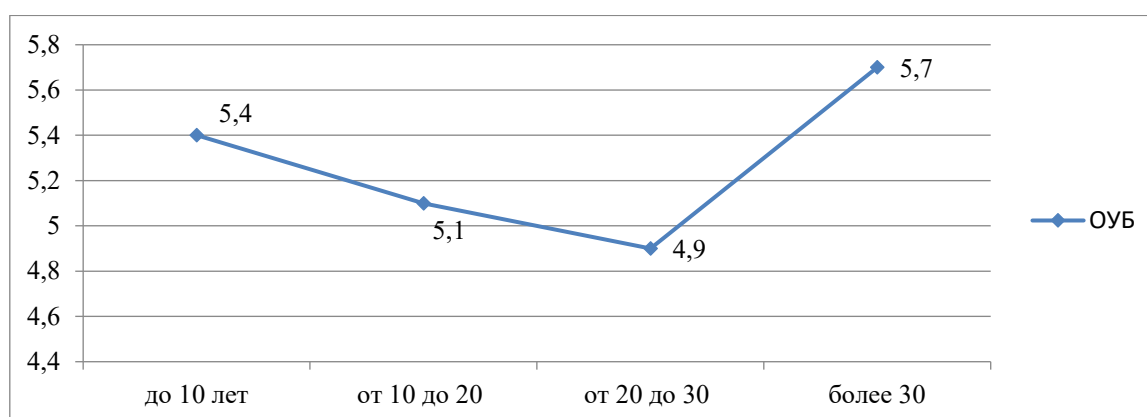

Рис. 2. Средние показатели удовлетворенности браком в зависимости от супружеского стажа.

Подтверждение полученных результатов можно видеть в исследованиях Ю.Е. Алешиной, где установлено, что удовлетворенность браком зависит от стажа семейной жизни: кривая этой зависимости имеет U-образную форму - в течение первых двух десятилетий существования семьи удовлетворенность браком постепенно понижается, достигая своего минимального значения в парах со стажем семейной жизни от 12 до 18 лет, а затем возрастает, но уже более резко [по 1, с. 90].

Практически отсутствуют различия средних показателей ОУБ у респондентов с различным уровнем образования, чуть выше оценка удовлетворенности у респондентов с высшим образованием.

Выше удовлетворенность браком у респондентов с высоким и хорошим уровнем удовлетворенности экономическим статусом ($\text{mean}=5,6$) и значительно снижается ОУБ у респондентов неудовлетворенных материальным состоянием ($\text{mean}=4,1$). Неудовлетворенность экономическим статусом вызывает так же недовольство семейной системой, порождает негативный эмоциональный фон семьи.

Для исследования взаимоотношений в семьях респондентов, нами был использован опросник ПЭА (понимание, эмоциональное притяжение, авторитетность), А. Н. Волкова [по 3]. Респондентам было предложено 45 утверждений, которые касаются взаимоотношений между партнерами в браке. Методика позволяет измерить меру понимания, привлекательности и уважения в шкале от 0 до 30 баллов, где 0 и 30 соответственно минимальное и максимальное количество баллов по шкале.

Средние показатели по критерию «Понимание» = 15,7, по критерию «Эмоциональное притяжение» 18,6, и по критерию «Авторитетность» = 15,7. Наиболее высокими оказались средние показатели по критерию «Эмоциональное притяжение», что свидетельствует о важности чувств в современных семейных отношениях.

Автор опросника предлагает рассматривать «понимание» как свидетельство о наличии у субъекта понимания личности партнера: респондент не затрудняющийся в интерпретации поведения, мыслей, чувств и намерений партнера демонстрирует высокий уровень понимания в баллах. Критерий «эмоциональное притяжение» указывает на степень привлекательности партнера, желание общаться, иметь с ним дело, наличие терапевтического воздействия контакта для субъекта. «Авторитетность» (уважение) — показатель того, насколько партнер принимается как личность, насколько субъект разделяет его мировоззрение, интересы, мнения и принимает их как эталон.

Из 314 респондентов 60% демонстрируют высокий уровень понимания в паре, в то время как контрастно выглядит 8,6% высокого уровня семейной авторитетности, взаимоуважения. Основная масса респондентов демонстрирует средние показатели авторитетности, что свидетельствует о доминировании критерия «понимание» в супружеских отношениях. В оценке эмоционального притяжения доминирует средний и высокий уровень (рис.3).

Рис. 3. Уровни характеристик супружеских отношений (в %)

Средние показатели оценки качества супружеских отношений у респондентов женщин и мужчин практически идентичны. Лишь по критерию «понимание» женщины имеют более высокие средние показатели ($\text{mean}=22,6$) нежели мужчины ($\text{mean}=20,4$). И это различие значимое ($p < 0,003$). Средний показатель по критерию «понимание» находится в зоне высокого уровня показателя, что свидетельствует о значимости понимания в современных семьях.

Сравним оценку критериев методики ПЭА респондентами разных возрастных групп. В данном исследовании мы используем деление на 4 возрастные группы (рис.4.). Сравнение средних показателей понимания показывает, что первые два возрастных периода практически идентичны и лишь в третьем и четвертом периоде наблюдается значительный рост уровня понимания, оно достигает значения выше среднего (рис.4.). Сохранившие до этого возраста брак, семейные пары накапливают опыт позитивных коммуникаций, лучше узнают друг друга и в связи с этим лучше понимают друг друга, что и является в большинстве случаев залогом сохранения отношений. Данный показатель указывает не только на наличие взаимопонимания, но еще на ценность этого свойства отношений в длительных коммуникациях.

По критерию эмоциональное притяжение мы видим значительный спад показателя у второй возрастной группы, что связано с нашей точки зрения с рождением и воспитанием детей, социальной, экономической активностью, некой усталостью и разочарованием, что снижает уровень эмоциональности в отношениях супругов. Но уже после 46 супруги, справившиеся со всеми трудностями строительства брака, и пережив ряд кризисов как семейных, так и личных, опять повышают уровень эмоциональности в отношениях, достигая уровня первой возрастной группы а после 60 лет демонстрируют и более высокие показатели, которые могут быть не только эмоциональной привязанностью но и зависимостью (рис.4.).

С авторитетностью и пониманием ситуация схожа – первая и вторая группа демонстрируют практически одинаковые уровни (mean=15,3 и 15,2), что соответствует среднему уровню, и рост авторитетности наблюдается после 46 лет. Эти изменения свидетельствуют о зрелости брака, его жизнеспособности, о том, что пары пережившие рубеж 45 –летнего возраста уже справились с личностными и семейными кризисами, научились лучше друг друга понимать, ценить личности друг друга, и внутрисемейные отношения стали стабильнее.

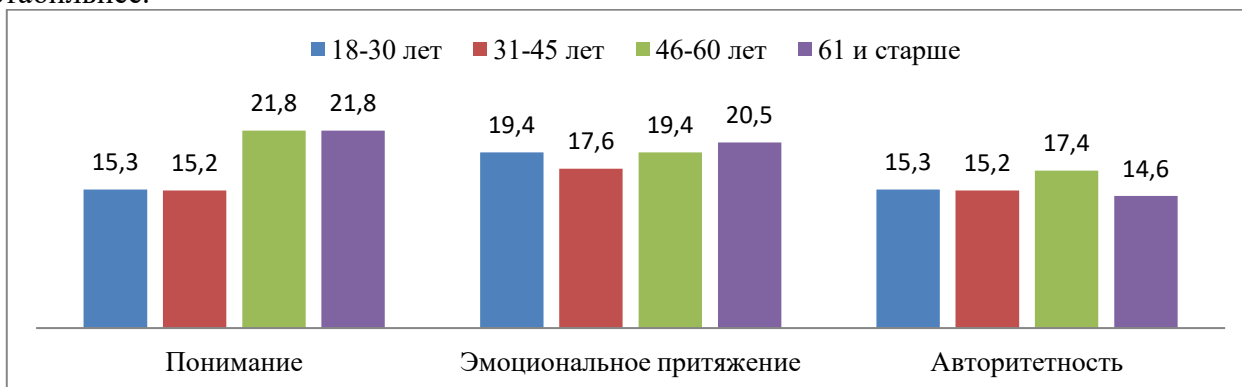

Рис.4. Средний уровень характеристик супружеских отношений (ПЭА) у респондентов разных возрастных групп

Но уже следующий (четвертый) возрастной период демонстрирует резкое снижение авторитетности (Mean=14,6). И это факт можно объяснить вступлением респондентов в пожилой возраст – выходом на пенсию, появлением неудовлетворенности от жизни, что может выражаться снижением уровня авторитетности партнера. В то же время возрастает взаимная зависимость партнеров – болезни, стрессы и проблемы приучили партнеров прибегать к эмоциональной поддержке внутри семьи (рис.4). Кроме того низкие показатели по критерию авторитетность, или взаимоуважение супругов – риск для целостности семьи. Система, в которой нет директивно регулируемых отношений, кажется людям свободнее («хоть дома можно расслабиться...») и порой именно здесь люди позволяют себе игнорировать мнение партнера по браку, относиться не серьезно и без должного внимания к его нуждам и интересам. И это чаще всего причина конфликтов и разрывов в брачных отношениях, которые могут происходить даже на пике эмоционального притяжения. Близость делает партнеров

уязвимыми и ранимыми. Отсутствие уважения или его низкий уровень делает семейную систему хрупкой.

Сравнение средних показателей выявило наличие значимых различий у первой и второй возрастной группы с третьей ($p < 0,013$; $p < 0,001$) Значимые различия есть по критерию эмоциональное притяжение у второй возрастной группы с первой ($p < 0,016$) и с третьей ($p < 0,017$). Вторая возрастная группа включает в себя 2 личных возрастных кризиса -30 и 40 лет, что отражается на всех 3-х показателях: понимание, эмоциональное притяжение, авторитетность. Пережив эти кризисы, после 45 респонденты улучшают показатели по всем трем критериям.

Значимые различия прослеживаются в авторитетности у первой и второй групп с третьей возрастной группой ($p < 0,013$; $p < 0,001$), она выше у представителей третьей возрастной группы.

Сравнение средних показателей ПЭА относительно супружеского стажа демонстрирует результаты близкие по значению к результатам ПЭА по возрасту. Самый высокий показатель понимания (Mean=24,7) демонстрируют супруги, прожившие вместе более 30 лет. Уровень понимания растет вместе с супружеским стажем и только после 10 лет супружеской жизни незначительно падает (рис.5.) Значимые различия в показателях ПЭА мы видим на уровне понимание между супругами со стажем более 20 и более 30 ($p < 0,047$).

Эмоциональное притяжение, которое достаточно высоко у супругов на первом десятке супружества, снижается на втором и затем опять демонстрирует тенденцию к росту. Значимо отличаются показатели супругов со стажем до 20 лет по критерию эмоциональное притяжение от всех остальных трех групп: по отношению к первой группе ($p < 0,007$), к третьей ($p < 0,000$), и к четвертой ($p < 0,008$). Авторитетность, так же падает после десятка лет совместной жизни, затем растет и падает после 30 лет супружества (рис.5.). По показателям авторитетности так же наблюдаются значимые различия между второй и третьей группой ($p < 0,047$).

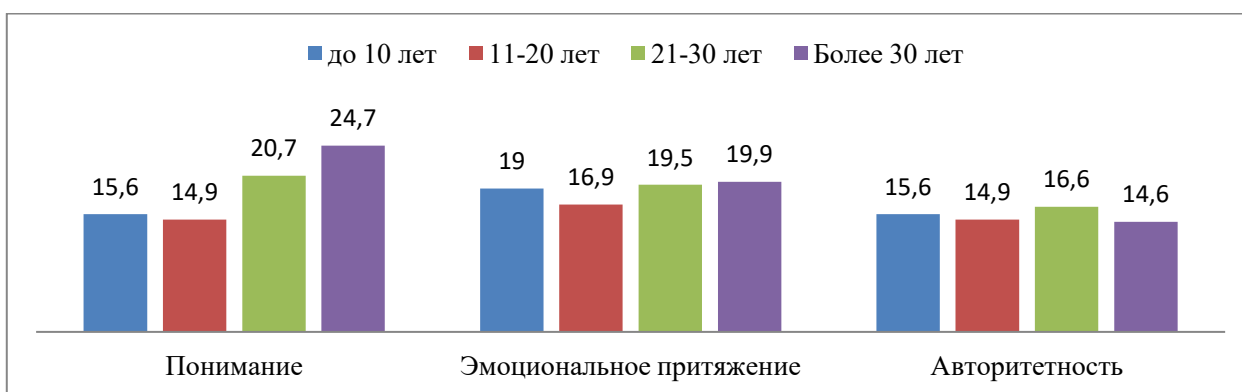

Рис.5. Средний уровень характеристик супружеских отношений (ПЭА) у респондентов с различным супружеским стажем

Анализ показателей ПЭА относительно уровня образования показал следующие результаты (рис. 6). Самый высокий уровень понимания демонстрируют люди с высшим образованием (mean=23,3), показатели респондентов со средним и средним специальным образованием близки по значению. И значимые различия есть у респондентов второй и третьей группы ($p < 0,007$).

Эмоциональное притяжение больше у респондентов со средним образованием, хотя различия незначительны (значимых различий нет).

Уровень авторитетности хоть незначительно, но растет в зависимости от образования и чуть более высокий уровень авторитетности демонстрируют респонденты с высшим образованием (mean=16,2). Но эти различия не являются значимыми, как показало сравнение средних показателей по данному критерию. Тем не менее можем говорить о том, что наличие

образования в некой мере дает шансы супругам лучше понимать друг друга и чуть больше уважать.

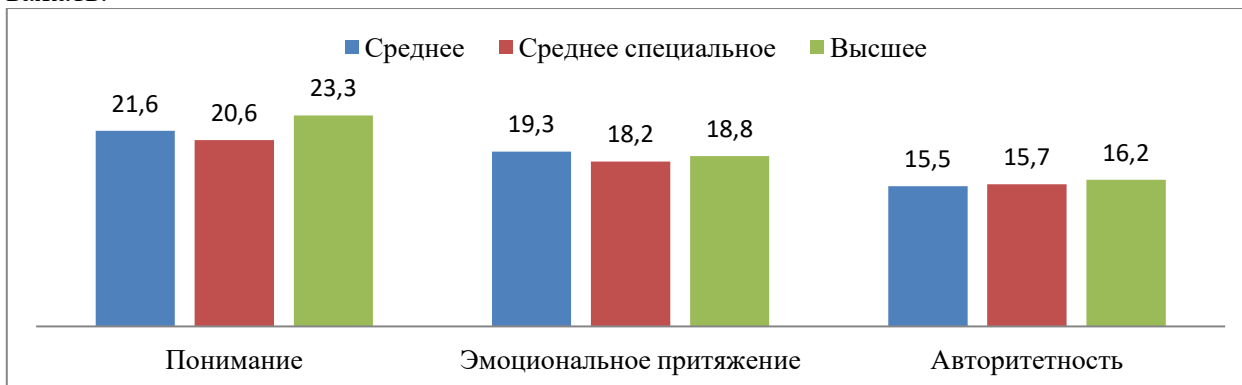

Рис.6. Средний уровень характеристик супружеских отношений (ПЭА) у респондентов с различным уровнем образования

Анализ зависимости показателей ПЭА от удовлетворенности своим экономическим положением показал следующие результаты. Средний уровень понимания выше у респондентов с достаточно высоким уровнем удовлетворенности своим материальным положением ($mean=22,4$). И уровень понимания незначительно снижается в двух других позициях удовлетворенности, хотя показатели респондентов с низким уровнем удовлетворенности экономическим положением показывают $mean=20,1$. Уровень эмоционального притяжения практически не зависит от материальной удовлетворенности. Все три группы респондентов демонстрируют практически одинаковые показатели.

С показателем «авторитетность» есть интересная тенденция зависимости авторитетности от уровня удовлетворенности экономическим статусом. Авторитетность растет со снижением уровня удовлетворенности экономическим статусом. Если удовлетворенные экономическим статусом респонденты демонстрируют средний показатель $mean=14,8$, достаточно низкий, то респонденты с низким уровнем удовлетворенности экономическим статусом имеют $mean=17,9$. Именно на этом показателе прослеживаются значимые различия между первой и третьей ($p<0,000$), а так же между второй и третьей группой ($p<0,009$).

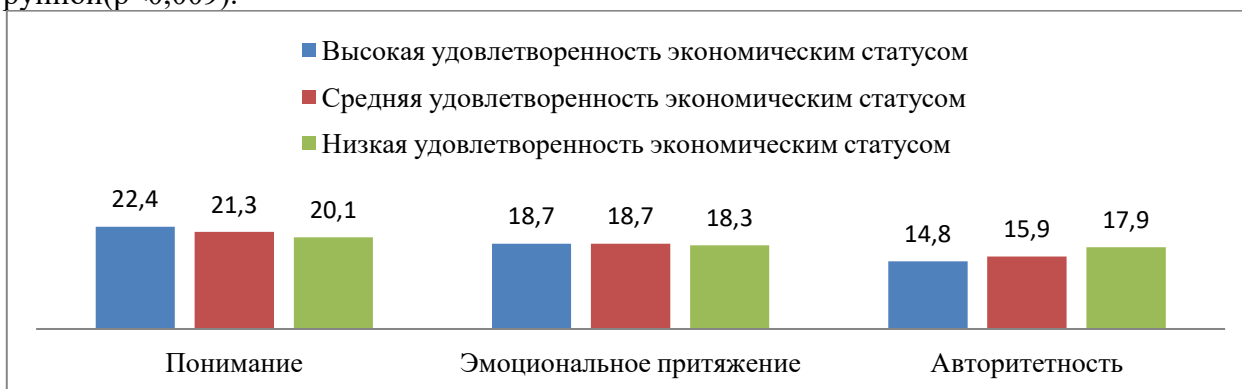

Рис.7. Уровни характеристик супружеских отношений (ПЭА) у респондентов с различным экономическим статусом

В процессе статистического анализа была обнаружена прямая, сильная связь между удовлетворенностью браком и показателями методики ПЭА, пониманием и эмоциональным притяжением ($p<0,0001$; $p<0,003$). Чем выше уровень удовлетворенности браком, тем выше уровень понимания и эмоционального притяжения. Данные показатели указывают на то, что понимание и позитивные эмоции важны в современных брачных отношениях для

удовлетворения супругов своим положением в системе. Нет связи с показателем авторитетности, уважение. Эти данные подтверждают утверждение Столина о том, что ОУБ – эмоциональный показатель, не связанный со структурой семьи. Этот показатель не зависит от представлений о собственной роли, а в большей мере связан с ощущениями себя в семейной системе.

Выводы

Исследование удовлетворенности браком и особенности взаимоотношений среди респондентов представляющих семьи с различным количеством лет супружеского стажа, разным уровнем образования и материального состояния показало, что современная семья в большей мере основывается на эмоциональных порывах и ощущениях. Так же выявлено, что семьи с большим семейным стажем (более 20 лет) имеют более высокий уровень понимания, эмоционального притяжения, удовлетворенности браком, а так же и уважения. Этот факт приводит к мысли, что наличие понимания и уважения способствует сохранению семьи, качественных отношений.

Полученные результаты приводят к мысли о важности такой формы отношений, когда главное в семейной системе партнерство, понимание, эмоциональное притяжение, а не иерархия. Но партнерские отношения становятся качественными, когда основываются на ценностях уважения к личности партнера, признания его ценности для семейной системы. Кроме того партнерские отношения должны качественно регулироваться, иметь в своей основе нравственные, духовные нормы, что сделает такой брак устойчивым и жизнеспособным.

Низкие показатели авторитетности, взаимоуважения супругов в семье и рост этого показателя лишь к тому периоду жизни, когда супругам более 46 лет и их семейный стаж более 20 лет приводит к мысли, что опыт уважения является ценным для сохранения и качественного функционирования семейной системы. Кроме того важно отметить, что этот опыт отсутствует у молодых супругов в силу ряда причин. Можем предположить, что такой пример не был продемонстрирован в родительских семьях, не культивировался социумом и формирование его именно в первое десятилетие брака, а может и в самом начале брачных отношений важная задача социальных институтов.

Библиография

1. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. Пособие . СПб.: Речь, 2004. 244 с.
2. Вишняков А.И., Непрокина А.В. Психологические особенности удовлетворенности браком преподавателями с различным педагогическим стажем // Современные проблемы науки и образования. 2015. № 1-1. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=18003> (дата обращения: 06.08.2019).
3. Олифирович Н. И.. Психология семейных кризисов. СПб.: Речь, 2006. 360 с.
4. Столин В.В., Бутенко Г.П., Романова Т.Л. Опросник удовлетворенности браком // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. 1984. № 2. С. 54-61.

UDC: 376.1

**THE IMPORTANCE OF FACILITATING ACCESS TO EDUCATION AMONG
TEENAGERS WITH SEN**

**IMPORTANȚA FACILITĂRII ACCESULUI LA EDUCAȚIE ÎN RÂNDUL
ADOLESCENȚILOR CU CES**

*TIMOFEI Pașa, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
CALANCEA Angela, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*TIMOFEI Pașa, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
CALANGEA Angela, doctor, conferențiar universitar
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *This paper presents the educational situation of students and young people with SEN in Romania and in the world, with special emphasis on measures that can be taken to improve the situation. The education of children and adolescents with special needs must meet all their specific developmental needs. Special education should also provide an adequate assessment of the specific developmental and learning potential of these children and should thus ensure the rehabilitation, recovery and compensation of their deficiencies. Beyond the resumption of theoretical concepts such as normalization, equal opportunities, integration, integrated and / or inclusive education, socio-professional integration in order to provide a comprehensive theoretical framework, this paper brings new notes by addressing disability from the perspective of identity construction, inclusion children with multiple associated deficiencies / multiple disabilities in this framework of inclusive education, as well as through the comparative analysis on the relationships that are established in tracing the aims of education between inclusive education and the general current of education.*

Adnotare: *Această lucrare prezintă situația educațională a elevilor și tinerilor cu CES în România și în lume, punând un accent deosebit pe măsurile ce se pot lua în vederea îmbunătățirii situației. Educația copiilor și adolescenților cu nevoi speciale trebuie să răspundă tuturor nevoilor lor specifice de dezvoltare. De asemenea, învățământul special trebuie să gândească o evaluare cât mai adecvată a potențialului specific de dezvoltare și de învățare al acestor copii și ar trebui astfel să asigure reabilitarea, recuperarea precum și compensarea deficiențelor acestora. Dincolo de reluarea unor concepte teoretice precum normalizare, egalizarea șanselor, integrare, educație integrată și/sau incluzivă, integrare socio-profesională cu scopul oferirii unui cadru teoretic exhaustiv, lucrarea de față aduce note de noutate prin abordarea dizabilității din perspectiva construirii discursului identitar, includerea copiilor cu deficiențe multiple asociate/dizabilități multiple în acest cadru al educației incluzive, precum și prin analiza comparativă asupra relațiilor care se stabilesc în trasarea finalităților educației între educația incluzivă și curentul general al educației.*

Keywords: *SEN, special education, , strategies, deficiency, disability.*

Cuvinte cheie: *CES, învățământ special, strategii, deficiență, dizabilitate,.*

Introducere

Dincolo de reluarea unor concepte teoretice precum normalizare, egalizarea șanselor, integrare, educație integrată și/sau incluzivă, integrare socio-profesională cu scopul oferirii unui cadru teoretic exhaustiv, lucrarea de față aduce note de noutate prin abordarea dizabilității din perspectiva

construirii discursului identitar, includerea copiilor cu deficiențe multiple asociate/dizabilități multiple în acest cadru al educației incluzive, precum și prin analiza comparativă asupra relațiilor care se stabilesc în trasarea finalităților educației între educația incluzivă și curentul general al educației.

Această lucrare prezintă situația educațională a elevilor și tinerilor cu CES în România și în lume, punând un accent deosebit pe măsurile ce se pot lua în vederea îmbunătățirii situației.

Educația copiilor și adolescenților cu nevoi speciale trebuie să răspundă tuturor nevoilor lor specifice de dezvoltare. De asemenea, învățământul special trebuie să gândească o evaluare cât mai adecvată a potențialului specific de dezvoltare și de învățare al acestor copii și ar trebui astfel să asigure reabilitarea, recuperarea precum și compensarea deficiențelor acestora.

Învățământul special vizează, cu precădere, acordarea de sprijin pentru elevii cu CES în vederea atingerii unui nivel individual specific de dezvoltare cât mai aproape posibil de cel normal prin intermediul acumulării experiențelor absolut necesare în școală precum și în mediul social, prin dezvoltarea tuturor abilităților necesare pentru învățare, prin acumularea de cunoștințe și de deprinderi absolut utile pentru integrarea de ordin socio-profesional și pentru viața culturală în comunitate și prin asigurarea tuturor oportunităților cât și a condițiilor pentru învățarea de-a lungul vieții la diferite niveluri ale educației.

Desigur, de dorit este ca elevii cu CES să nu mai învețe în școli speciale. Cu toate acestea însă, copiii cu cerințe educative speciale, care nu pot fi reorientați către învățământul de masă, inclusiv în clase speciale, continuă procesul de educație în unități ale învățământului special primar, gimnazial, profesional, liceal precum și postliceal, diferențiat după tipul și gradul handicapului.

Una dintre prioritățile sistemului de educație și de învățământ din România constă în centrarea proceselor specifice de predare - învățare pe elev, potrivit nevoilor individuale și ritmului personal de învățare.

Așadar legislația românească, în încercarea sa de a se alinia la standardele europene, cuprinde diverse tipuri de prevederi care, chiar dacă sunt insuficiente, neclare ori uneori chiar contradictorii, permit acum integrarea copiilor cu nevoi speciale în școli obișnuite ori în școlile speciale, inclusiv a celor cu dizabilități severe și profunde, catalogați, până nu demult, parțial recuperabili ori —irecuperabili și care aveau astfel acces doar la școlile speciale și atât.

Material și metodă

În cadrul acestui articol s-a utilizat metoda explorării literaturii de specialitate și, mai ales, a statisticilor referitoare la situația educațională a copiilor și tinerilor cu CES din România și nu numai.

Drepturile tinerilor cu dizabilități sunt incluse în cadrul Convenției Drepturilor Copiilor, mai ales în cadrul articolului 2 și articolului 23. Articolul 2 face apel la State să: respecte și să asigure totodată drepturile stabilite prin Convenție pentru fiecare copil în parte din jurisdicția fără niciun fel de discriminare, indiferent de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică, de originea națională, etnică ori socială, de dizabilitate ori de alte statute.

Articolul 23 acordă o atenție deosebită tuturor nevoilor copiilor, adolescenților și tinerilor cu dizabilități. Acestor tineri li se garantează astfel:

- 1) dreptul la o viață decentă;
- 2) dreptul la educație, la formare și la pregătirea pentru deprinderile de viață și angajare;
- 3) acces la toate serviciile medicale;
- 4) acces la toate serviciile de sprijin și de recreere;
- 5) dreptul la îngrijire specială și la asistență corespunzătoare condițiilor copilului.

Învățământul special, aflat în subordinea Ministerului Educației și Cercetării, reprezintă o parte componentă a sistemului de învățământ românesc și le oferă astfel tuturor copiilor programe educaționale potrivite cu nevoile lor de dezvoltare. Educația specială se află în răspunderea tuturor angajaților unei școli și este cât se poate de flexibilă și de atotcuprinzătoare. Profesorii calificați,

împreună cu alți specialiști precum și cu personalul nedidactic dovedesc devotament în activitatea lor cu copiii cu nevoi speciale.

În țara noastră, copiii cu dizabilități au acces la diferite forme de educație și pot fi astfel înscriși, în funcție de gradul de dizabilitate, în cadrul sistemului de învățământ special sau în cadrul învățământului de masă sau incluziv.

Copiii cu deficiențe medii, cu dificultăți de învățare și tulburări de limbaj, cu tulburări socio-afective ori de comportament pot fi integrați în școlile de masă unde pot beneficia de servicii educaționale de sprijin.

Învățământul special este organizat în funcție de tipul de deficiență – mentală, de auz, de văz, motorie precum și alte deficiențe asociate. Identificarea tipului de deficiență precum și gradul acesteia țin de competența Comisiei pentru Protecția Copilului, instituție aflată în subordinea consiliilor județene.

În cadrul politicii educaționale a Ministerului Educației și Cercetării este prevăzută modernizarea precum și reconfigurarea sistemului de învățământ special în vederea atingerii obiectivului fundamental al integrării educaționale, profesionale precum și sociale a tuturor copiilor cu nevoi speciale și în vederea adaptării acestora la viața comunității. Pentru atingerea acestui obiectiv, două tipuri de direcții principale au fost identificate pentru viitor. Astfel, copiii vor fi școlarizați încă de la început în cadrul unei unități de învățământ de masă, în apropierea domiciliului lor și vor beneficia de diverse tipuri de servicii de sprijin diversificate precum și mai ales de calitate.

Schimbările relativ recente vizează crearea tuturor serviciilor de sprijin pentru copiii aflați în dificultate. Așteptările, în ceea ce vizează creșterea efectivă a calității educației pentru acești copii, vor include formarea cadrelor didactice din cadrul învățământului de masă în domeniul educației copiilor cu nevoi speciale precum și al educației incluzive, servicii educaționale de sprijin psihopedagogic și de specialitate, școlarizare la domiciliu, școlarizare cu frecvență redusă și servicii de specialitate pentru logopedie și consiliere psihopedagogică. Ministerul Educației și Cercetării, inspectoratele școlare și școlile în parteneriat au dezvoltat, de asemenea, mai multe tipuri de programe și de proiecte.

Pentru învățământul special se poate realiza cu aprobarea M.E.C. pregătirea profesională și pentru alte categorii profesionale specifice decât pentru cele specificate în nomenclator, în funcție de recomandarea Comisiei de expertiză a capacității de muncă de pe lângă direcțiile pentru dialog, familie precum și solidaritate județene ori ale Municipiului București.

Ordinul M.E.C. privind aprobarea planului cadru al învățământului pentru școala de arte și meserii și învățământ special, precum și instrucțiunile pentru aplicarea acestui cadru prevede Curriculum în dezvoltare locală care oferă libertate efectivă școlilor, în ceea ce vizează adaptarea pregătirii profesionale în colaborare cu agenții locali de ordin economic.

Una dintre direcțiile principale ale strategiei învățământului preuniversitar constă cuprinderea tuturor copiilor cu dizabilități în școli obișnuite ori speciale. La nivel teoretic, gradul dizabilității nu are o legătură directă cu formele de educație care sunt disponibile pentru fiecare copil. Chiar având un certificat de dizabilitate severă, un copil poate fi înscris la școala de masă [7, p.53]. În schimb, doar cu certificatul de încadrare în grad de handicap precum și cu acordul părinților, un copil poate să fie înscris într-o școală specială. De asemenea, certificatul emis de către CPC garantează intrarea copilului în cadrul programului de sprijin, în situația în care acesta frecventează o școală incluzivă.

În cadrul domeniului educației speciale, se află în pregătire și alte tipuri de ordine de ministru privind - atestatul interpretului în limbajul mimico – gestual practicat de către persoanele cu deficiențe de auz; regulamentul de organizare și de funcționare a Centrelor Logopedice Interșcolare; regulamentul de înființare, organizare și de funcționare a Centrelor de informare și documentare în cadrul domeniului educației incluzive; planul cadru de învățământ pentru elevi cu deficiențe severe, profunde ori asociate.

De asemenea, unele norme deja existente vor fi modificate într-un viitor apropiat:

- 1) Regulamentul de organizare și funcționare a învățământului special;

- 2) Metodologia de organizare și de funcționare a tuturor serviciilor educaționale pentru copiii/elevii cu deficiențe, integrați în școala publică, prin cadre didactice itinerante și de sprijin;
- 3) Planul-cadru pentru învățământul special din perspectiva învățământului obligatoriu de 10 clase;
- 4) Metodologia privind școlarizarea la domiciliu a persoanelor nedeplasabile.

Rezultate și discuții

Organizația Mondială a Sănătății a realizat un studiu de tip sondaj cu privire la situația educațională a elevilor cu dizabilități. În acest sens, participanții la chestionar cu dizabilități din cadrul Sondajului Mondial al Sănătății se confruntă cu rate semnificativ mai scăzute de finalizare a școlii primare și cu mai puțini ani de educație medie decât participanții la chestionar fără dizabilități. Pentru toate cele 51 de țări din cadrul analizei realizate, mai mult de jumătate, respectiv, 50,6% dintre bărbații cu dizabilitate au terminat școala primară, prin comparație cu 61,3% dintre bărbații fără dizabilitate. Femeile cu dizabilitate au raportat faptul că au terminat școala primară în proporție de 41,7% prin comparație cu 52,9% dintre femeile fără dizabilitate. În mod similar, anii de educație medie sunt mai puțini la persoanele cu dizabilitate decât la persoanele fără dizabilitate (bărbații: 5,96 ani versus 7,03 ani; femeile: 4,98 ani versus 6,26 ani).

Mai mult decât atât, lacune în ceea ce vizează completarea studiilor se regăsesc în toate grupele de vârstă și sunt astfel semnificative statistic pentru ambele subseturi de țări cu venituri mici și mari.

Indivizii	Țări cu venituri mici		Țări cu venituri mari		Toate țările	
	Fără dizabilitate	Cu dizabilitate	Fără dizabilitate	Cu dizabilitate	Fără dizabilitate	Cu dizabilitate
Bărbați						
Școala primară terminată	55,6%	45,6%*	72,3%	61,7%*	61,3%	50,6%*
Media anilor de studiu	6,43	5,63*	8,04	6,60*	7,03	5,96*
Femei						
Școala primară terminată	42,0%	32,9%*	72,0%	59,3%*	52,9%	41,7%*
Media anilor de studiu	5,14	4,17*	7,82	6,39*	6,26	4,98*
18-49						
Școala primară terminată	60,3%	47,8%*	83,1%	69,0%*	67,4%	53,2%*
Media anilor de studiu	7,05	5,67*	9,37	7,59*	7,86	6,23*
50-59						
Școala primară terminată	44,3%	30,8%*	68,1%	52,0%*	52,7%	37,6%*
Media anilor de studiu	5,53	4,22*	7,79	5,96*	6,46	4,91*
Peste 60						
Școala primară terminată	30,7%	21,2%*	53,6%	46,5%*	40,6%	32,3%*
Media anilor de studiu	3,76	3,21	5,36	4,60*	4,58	3,89*

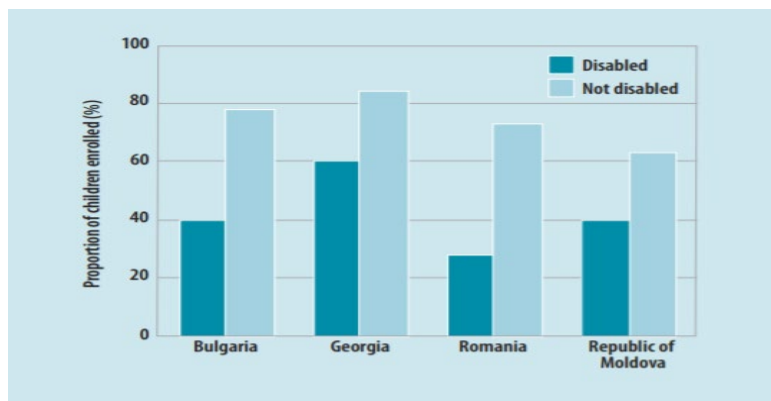
Notă: Estimările sunt cântărite folosind greutățile post-stratificate din WHS, atunci când sunt disponibile (altfel greutăți probabile) și standardizate în funcție de vârstă.
* t- test sugerează o diferență semnificativă de la „Fără dizabilități” la 5%.

Sursa: World Health Survey. Geneva, World Health Organization, 2002–2004 (<http://www.who.int/healthinfo/survey/en/>, accessed 20.12. 2019).

În literatura de specialitate găsim și Studiul Național Longitudinal de Tranziție 2 (NLTS2). Acest tip de studiu a fost lansat în urma unui sondaj național reprezentativ din anul 2000 pe un eșantion de 11.272 de elevi cu vârste între 13-16 ani care beneficiau de educație specială. Din acest eșantion de elevi cu dizabilități, 35% trăiau în familii dezavantajate cu venituri anuale de 25.000 \$ sau mai puțin. Mai mult decât atât, 25% trăiau în familii monoparentale. Dintre toți elevii din participanți la studiu, 93,9% frecventau gimnaziile normale în anul 2000, 2,6% frecventau școli speciale, iar restul frecventau școli alternative, profesionale ori alte tipuri de școli.

Ratele de absolvire din cadrul figurii de mai jos demonstrează proporția elevilor cu vârste cuprinse între 14-21 de ani care au absolvit liceul și proporția celor care au abandonat, pe o perioadă de 10 ani.

Astfel, în graficul de mai jos observăm proporția elevilor cu dizabilitate existenți, cu vârste între 14-21 de ani, care au absolvit, care au primit un certificat, ori care au abandonat, în perioada 1996-2005.

Sursa: Students with disabilities served under IDEA, Part B, in the U.S. and outlying areas who exited school, by exit reason, reporting year, and student's age: 1995–96 through 2004–05. Rockville, Data Accountability Centre, 2009 (https://www.ideadata.org/tables30th/ar_4-3.xls, accessed 16.12.2019).

Datele cu privire la copiii cu dizabilități care au nevoie astfel de educație specială sunt afectate de către diferențele de definiții, clasificări și împărțiri pe categorii (Educational Quality Improvement Program).¹

Definițiile precum și metodele specifice de măsurare a dizabilității diferă între țări pe baza ipotezelor cu privire la diferența și la dizabilitatea umană și importanța dată tuturor aspectelor diferite ale dizabilității - deteriorări, limitări efective de activitate și restricții de participare, legate de starea de sănătate și de factorii de mediu.

Obiectivul principal precum și intențiile inițiale ale sistemelor de clasificare și de împărțiri pe categorii asociate sunt multiple incluzând astfel: identificare, determinarea eligibilității, intervenții administrative, de ghidare și de monitorizare [3, p.36-45]

Multe dintre țări se îndepărtează cu adevărat de modelele medicale de identificare a condiției de sănătate precum și a deteriorărilor, care identificau astfel particularitatea fiecărui individ, spre abordări interacționale în educație, care țin cont de mediu în conformitate cu Clasificarea Internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății (ICF) [6, p.76-84]

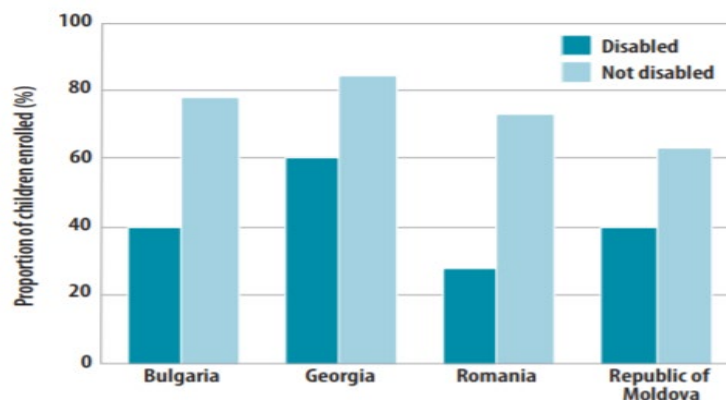
Nu există însă definiții care să fie universal agreeate pentru concepte precum educația pentru nevoi speciale și educația incluzivă, ceea ce afectează astfel datele specifice de comparație. Categoria acoperită de termenii concreți de educație pentru nevoi speciale și educație specială, este mult mai largă decât educația copiilor cu dizabilități, pentru că include și copiii cu alte nevoi – spre exemplu, prin dezavantajele ca urmare a diferențelor legate de sex, etnie, sărăcie, traume de război sau orfani [4, p. 144-145]

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) estimează faptul că între 15% și 20% dintre elevi vor avea o nevoie de educație specială la un anumit moment din cariera lor școlară. Acest articol se concentrează astfel pe educarea elevilor cu dizabilități, mai degrabă decât pe cei incluși de definiția mai largă a tuturor nevoilor speciale. Însă nu orice persoană cu dizabilitate are o nevoie de educație specială. [2, p. 42-65]

Ratele de înscriere la școală a copiilor cu vârste între 16-18 ani din țările europene:

¹ Issues brief: educating children with disabilities: Who are the children with disabilities? Washington, United States Agency for International Development, 2005 (<http://www.equip123.net/webarticles/anmviewer.asp?a=359&z=92>, 12 January 2020).

Sursa: Inclusive education at work: students with disabilities in mainstream schools. Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development

Având în vedere că de nivelul de educație și școlarizare depinde, în mare parte, succesul profesional ulterior, în continuare se analizează și piața muncii în rândul tinerilor cu dizabilități, respectiv, accesul acestora pe piața forței de muncă, rata de angajare precum și rata șomajului, prin comparație cu tinerii fără dizabilități.

În foarte multe dintre țări, datele cu privire la ocuparea efectivă a forței de muncă a persoanelor cu dizabilități nu sunt disponibile în mod sistematic. Răspunsurile obținute la sondajul Organizației Internaționale a Muncii (ILO) din anul 2003 au demonstrat faptul că 16 din 111 țări și teritorii care au răspuns nu aveau niciun fel de date cu privire la angajare în legătură cu dizabilitatea.

În cadrul țărilor cu venituri mici precum și medii, disponibilitatea datelor este în continuare limitată, în ciuda ultimelor îmbunătățiri.

În foarte multe dintre toate aceste țări, o proporție absolut semnificativă a oamenilor lucrează astfel în cadrul economiei neoficiale, motiv pentru care nu apar în toate statisticile specifice pieței muncii și nici nu sunt astfel acoperite de legislația în domeniu cu privire la angajare.

Toate datele din mai multe țări demonstrează faptul că ratele de angajare ale persoanelor cu dizabilități sunt sub cele ale restului populației, proporția de angajare variind de la nivele scăzute de 30% în Africa de Sud și 38% în Japonia la nivele ridicate de 81% în Elveția și 92% în Malawi.

Pentru că persoanele cu dizabilități care nu muncesc adesea nu își caută de lucru și astfel nu sunt luate în calcul ca drept parte efectivă a forței de muncă, rata șomajului poate să nu ofere chiar imaginea completă a situației acestora pe piața muncii. În schimb, rata de angajare este utilizată mai frecvent ca drept indicator al situației persoanelor cu dizabilități pe piața muncii.

Analiza propriu-zisă a tuturor rezultatelor obținute în urma aplicării Sondajului privind Sănătatea Mondială în 51 de țări demonstrează faptul că procentul efectiv de ocupare a forței de muncă este trecut de jumătate, respectiv, de 52,8% pentru bărbații cu dizabilitate și 19,6% pentru femeile cu dizabilitate, prin comparație cu 64,9% pentru bărbații fără dizabilitate, și 29,9% pentru femeile fără dizabilitate.

Un studiu relativ recent realizat de către OECD a demonstrat faptul că în 27 de țări persoanele cu dizabilități cu vârstă de muncă s-au confruntat cu un mare dezavantaj pe piața muncii și cu rezultate mult mai slabe tot pe piața muncii, decât persoanele fără dizabilități cu vârstă de muncă.

În urma rezultatelor obținute, se constată faptul că, în medie, rata acestora de angajare, de 44%, reprezintă peste jumătate din cea pentru persoanele fără dizabilitate (75%). Rata de inactivitate era de aproape 2,5 ori mai ridicată printre persoanele fără dizabilitate (49% respectiv, 20%).

Țara	Anul	Rata de ocupare a forței de muncă a persoanelor cu dizabilități (%)	Rata de ocupare a forței de muncă a populației per total (%)	Proporția de ocupare a forței de muncă
Australia ^a	2003	41.9	72.1	0.58
Austria ^a	2003	43.4	68.1	0.64
Canada ^a	2003	56.3	74.9	0.75
Germania ^a	2003	46.1	64.8	0.71
India ^b	2002	37.6	62.5	0.61
Japonia ^a	2003	22.7	59.4	0.38
Malawi ^f	2003	42.3	46.2	0.92
Mexic ^g	2003	47.2	60.1	0.79
Olanda ^a	2003	39.9	61.9	0.64
Norvegia ^a	2003	61.7	81.4	0.76
Peru ^c	2003	23.8	64.1	0.37
Polonia ^a	2003	20.8	63.9	0.33
Africa de Sud ^d	2006	12.4	41.1	0.30
Spania ^a	2003	22.1	50.5	0.44
Elveția ^a	2003	62.2	76.6	0.81
Regatul Unit ^e	2003	38.9	68.6	0.57
SUA ^e	2005	38.1	73.2	0.52
Zambia ^g	2005	45.5	56.5	0.81

Notă: Rata de ocupare a forței de muncă este proporția populației cu vârstă de muncă (cu sau fără dizabilități) la ocuparea forței de muncă. Definițiile vârstei de muncă diferă în toate țările.

Sursa: Houtenville AJ, Erickson WA, Lee CG., 2007, [2, p. 109-136]

Pentru ca situația educațională a elevilor cu CES în țara noastră să se îmbunătățească, este cu adevărat nevoie de implementarea unor măsuri specifice de integrare și de incluziune a acestora și în școlile de masă, nu doar în cele speciale sau incluzive. În acest sens, Planul personalizat de Învățare poate reprezenta o soluție.

Elevii cu C.E.S. au întotdeauna nevoie de un curriculum planificat diferențiat, cunoscut și sub denumirea de Plan Personalizat de Instruire (PPI), care cuprinde astfel o serie de programe de terapie lingvistică, de tratament de tip logopedic specializat, de diverse programe specifice de predare-învățare și de evaluare specializate, adaptate tuturor abilităților lor de citire, de scriere, de calcul, de programe terapeutice pentru o serie de tulburări motorii. De asemenea, acești elevi vor beneficia și de consiliere școlară și vocațională personală, precum și a familiei.

Stilul de predare în cadrul Programului Personalizat de Instruire trebuie să fie unul cât mai apropiat de stilul de învățare al elevilor pentru ca un volum mult mai mare de informații să fie astfel acumulat în aceeași perioadă de timp. Acest fapt este însă posibil doar dacă este cunoscut stilul efectiv de învățare al elevului, dacă este realizată o evaluare cât mai eficientă care ne permite astfel să știm cum anume învață elevul, dar și ce și cum este absolut necesar să fie învățat.

Unii dintre elevi au nevoie de o terapie a tuturor tulburărilor de vorbire și de limbaj și de psihoterapie individuală și de grup pentru sprijinirea efectivă a integrării pe plan social. De asemenea, elevii au nevoie de ajutor suplimentar din partea cadrelor didactice și colegilor, fiind astfel nevoie să primească în activitatea școlară anumite conținuturi și sarcini simplificate.

Elevii cu diverse tulburări vizuale, tulburări de auz, cu diverse dizabilități fizice, necesită anume programe și modalități de predare adaptate întotdeauna tuturor cerințelor lor educative, programe de terapie, rampe de acces necesare pentru deplasare, asistență medicală specializată, asistență psihoterapeutică.

Elevii ce prezintă, însă, tulburări emoționale trebuie să fie din timp identificați așa încât consultarea frecventă psihologului, a medicului neuropsihiatru precum și terapia să fie realizate cât mai precoce, cu implicarea tuturor tipurilor de factori educaționali (familie, cadre didactice). Consilierul școlară este însă și el de un real ajutor, el oferind astfel consilierea elevului și a întregii familii.

Putem afirma că în ceea ce privește Planul Personalizat de Instruire, profesorul poate utiliza în procesul său de predare-învățare-evaluare diverse tipuri de strategii și intervenții utile precum:

- 1) Stimularea concretă a încrederii în sine și a motivației pentru învățare; Sprijin, încurajare și apreciere pozitivă în realizarea tuturor sarcinilor școlare, fără a crea astfel dependență;
- 2) Utilizarea frecventă a sistemului de recompense, laude, încurajări, întărirea pozitivă, așa încât să fie încurajat și evidențiat cel mai scăzut progres; Adaptarea tuturor metodelor și a mijloacelor de învățare, evaluare; Sprijinirea continuă a elevului să devină membru al unui grup; Organizarea unor anumite activități de grup care să stimuleze astfel comunicarea și relaționarea interpersonală;
- 3) Sprijin de tip emoțional;
- 4) Utilizarea unui limbaj foarte simplu, accesibil elevului și nivelului lui de înțelegere; Poziția cadrului didactic să fie astfel că fiecare elev să-l poată astfel vedea, iar în dialogul dintre profesor și elev profesorul să vorbească numai stând cu față către elevi;
- 5) Cadrul didactic să fie foarte ferm, consecvent, să utilizeze înțelegerea și calmul ca drept modalitate de stingere a manifestării agresive a elevului;
- 6) Cadrul didactic să utilizeze o mimică binevoitoare și o anumită atitudine deschisă (să nu încrucișeze brațele și să nu încrunte privirea);
- 7) Orice gen de activitate să fie foarte bine planificată, organizată și structurată;
- 8) Cadrul didactic să dea astfel dovadă de consecvență și corectitudine în evaluare.

Abordarea incluzivă susține faptul că școlile au responsabilitatea de a-i putea ajuta astfel pe elevi să depășească toate barierele din calea învățării efective și că cei mai buni dintre profesori sunt doar aceia care au abilitățile necesare pentru a-i putea ajuta astfel pe elevi să reușească acest fapt.

Pentru toate această școala trebuie să dispună de anumite strategii funcționale pentru a aborda o serie de măsuri practice care să faciliteze astfel îndepărtarea tuturor barierelor cu care se confruntă de fapt elevii în calea participării lor la educație. Putem stabili astfel de asemenea și relații de colaborare cu toate autoritățile locale, părinții și reprezentanții comunității.

Poate fi dezvoltat deci un mediu afectiv pozitiv în cadrul căruia elevii să poată discuta cu mare lejeritate despre toate dificultățile pe care le pot întâlni și să aibă astfel curaj să ceară ajutor.

Într-o anumită abordare incluzivă toți elevii trebuie să fie considerați la fel de importanți, fiecăruia să îi fie astfel valorificate toate calitățile, pornind de la premisa potrivit căreia fiecare elev în parte este capabil să realizeze ceva bun.

Concluzii

Analizând statisticile prezentate, se constată faptul că nivelul de școlarizare precum și accesul pe piața muncii al persoanelor cu dizabilități este mai scăzut decât în ceea ce privește persoanele fără dizabilități, ceea ce înseamnă că măsurile luate până acum în acest sens nu sunt tocmai eficiente sau necesită o îmbunătățire, așa încât accesul la educație și pe piața muncii să fie cu adevărat egal pentru toată lumea.

Potrivit legislației în vigoare, persoanele cu dizabilități, oricare ar fi natura ori gradul de handicap al acestora, au dreptul la o educație școlară gratuită, adecvată precum și adaptată la nevoile și la dorințele lor.

Persoanele cu dizabilități cât și familiile acestora reprezintă principalul factor de decizie cu privire la alegerea efectivă a formei de educație/ învățământ – obișnuit, special, alternativa educațională etc. Asigurarea propriu-zisă a șanselor egale în educație presupune ca toate necesitățile de educație ale persoanelor cu dizabilități să aibă o valoare egală cu ale celorlalte persoane.

Egalizarea efectivă a șanselor are în vedere atât necesitățile generale, precum și pe cele individuale de educație și vizează astfel eliminarea tuturor obstacolelor ce pot apărea în accesul și în participarea la procesul de învățământ.

Autoritățile precum și instituțiile școlare au obligația concretă de a asigura toate condițiile precum și serviciile de ordin ambiental cât și echipamentele absolut necesare în unitățile școlare (speciale ori obișnuite), pentru a facilita astfel egalizarea șanselor în accesul, deplasarea, comunicarea

(inclusiv specifică cât și alternativă) precum și participarea efectivă în spații școlare a persoanelor cu dizabilități. Politică școlară pentru persoanele cu dizabilități încurajează astfel integrarea graduală a serviciilor speciale de educație în cadrul sistemului obișnuit de educație/învățământ.

Includerea în școli de masă se realizează în funcție de potențialul de ordin psiho-social al copilului, de toate performanțele sale școlare, de beneficiile asupra dezvoltării personalității sale, plene precum și libere. Școlile speciale cât și cele de masă trebuie să coopereze în ceea ce vizează asigurarea unui continuum de oferte educaționale, pentru a se asigura totodată și posibilitatea concretă de alegere precum și de combinare dintre cele două sisteme (special și obișnuit).

În condițiile concrete ale școlarizării în învățământul de masă, autoritățile educaționale precum și cadrele didactice au obligația de a cunoaște modalitățile de lucru cu elevii cu dizabilități, metodele de adaptare a tuturor structurilor și organizării școlare specifice, a curriculumului precum și a tuturor modalităților de examinare a progresului în activitatea de învățare.

Asigurarea propriu-zisă a tuturor serviciilor specifice necesare, inclusiv cadre didactice de sprijin reprezintă un aspect absolut esențial. Este așadar mai mult decât necesară derularea unui amplu proces de informare și de educare a tuturor cadrelor didactice, pentru ca schimbarea de atitudine să înceapă cu acestea, urmând apoi să propage la rândul lor o atitudine echitabilă, nediscriminatorie, față de persoanele cu dizabilități.

Este deosebit de important ca procesul de răspândire a cunoștințelor și promovarea unei atitudini nediscriminatorii față de persoanele cu dizabilități să fie extins și asupra părinților, asupra întregii comunități.

Bibliografie

1. Date privind țările SNE: informații generale. Odense, Agenția Europeană pentru Dezvoltare în Educație cu Nevoi Speciale, 2010. Inedit. <https://didactform.sns.ro/baza-de-date-online-cu-bune-practici-pentru-dezvoltarea-capacitatii-institutionale-a-scolilor-defavorizate/agentia-europeana-pentru-nevoi-speciale-si-educatie-incluziva>
2. Educație incluzivă la locul de muncă: elevi cu dizabilități în școlile obișnuite. Paris, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică.
3. Florian L. și colab. Perspective interculturale asupra clasificării copiilor cu dizabilități: aspecte din partea 1 în clasificarea copiilor cu dizabilități Jurnalul Educației Speciale.
4. Houtenville AJ., Erickson W.A., Lee C.G. Statistici privind dizabilitățile din American Community Survey (ACS). Ithaca, Centrul de cercetare și formare în domeniul reabilitării universității Cornell privind demografia și statisticile dizabilităților.
5. Naidhu A. Colaborarea în era incluziunii. În: Forlin C, Lian M-GJ, eds.
6. Reforma, incluziunea și formarea profesorilor: spre o nouă eră a educației speciale în regiunea Asia-Pacific. Londra, Routledge.
7. Studenții cu dizabilități deservite în cadrul IDEA. Partea B, în SUA și în zonele periferice care au părăsit școala, după motivul ieșirii, anul de raportare și vârsta elevului: 1995-96 până în 2004-05. Rockville, Data Accountability Center.
8. Vrăsmaș T. Incluziunea școlară a copiilor cu cerințe educaționale speciale. Aspirații și realități, București: Editura Vanemonde.
9. <http://www.who.int/healthinfo/survey/en/>
10. https://www.ideadata.org/tables30th/ar_4-3.xls
11. <http://www.equip123.net/webarticles/anmviewer.asp?a=359&z=92>

UDC: 378.147, 61

THE STRATEGY CHALLENGE IN TRAINING NURSING PROFESSION (THE AMERICAN CASE)

PROVOCĂRI STRATEGICE ÎN INSTRUIREA PROFESIEI DE ÎNGRIJITOR

*SIGALIT ABERGIL, PhD student,
"Alexandru Ioan Cuza" University, Romania*

*SIGALIT ABERGIL, doctorand,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", România*

Annotation: *It seems that world has changed in January 2020, with the COVID-19 outbreak in the Far East countries. In all the countries, all over the world, including Israel, the public was exposed to the ramified complexity of the world of medicine, its unique characteristics, its needs, and its organizational – occupational structure. The medical reality pressed on the medical institutes, and in some countries even led to the local health system collapse. This article will try to describe the update strategy of medical assistance in order to develop the abilities of countries to face the COVID-19 challenges.*

Adnotare: *Se pare că lumea s-a schimbat în ianuarie 2020, odată cu izbucnirea Covid-19 în țările din Orientul Îndepărtat. În toate țările, peste tot în lume, inclusiv în Israel, publicul a fost expus complexității ramificate a lumii medicinei, caracteristicilor sale unice, nevoilor sale și structurii sale organizaționale - ocupaționale. Realitatea medicală a apăsă institutelor medicale și, în unele țări, a dus chiar la prăbușirea sistemului local de sănătate. Acest articol va încerca să descrie strategia de actualizare a asistenței medicale pentru dezvoltarea abilităților țărilor pentru a face față provocărilor Covid-19.*

Keywords: *nursing occupational, health standards, globalization, public health.*

Cuvinte cheie: *asistență medicală profesională, standarde de sănătate, globalizare, sănătate publică.*

Introduction

The occupational world's development in the allied health professions. It seems that world has changed in January 2020, with the Covid-19 outbreak in the Far East countries. In all the countries, all over the world, including Israel, the public was exposed to the ramified complexity of the world of medicine, its unique characteristics, its needs, and its organizational – occupational structure [1]. The medical reality pressed on the medical institutes, and in some countries even led to the local health system collapse. Citizens all over the world got to know the occupational texture of hospitals and clinics that treated thousands of patients, and among other things, learned from their personal experience what are the allied professions to the doctors who treated, and still treat, them in the clinic or in hospital. These professionals are professionally and occupational part of the allied health professions [2].

Materials and methods of research

According to Hervey [9], the allied health professions are defined in the occupational world as the complex of medicine supporting areas, which accompany the medical treatment and given by professional who are not doctors. It was found that some of the professions require state licensing and supervision by the country's Ministry of Health, while others do not require professional labeling or official standard certification of the employing body or state. The Association of Schools of Allied

Health Professional ASAHP [14] demarcates and defines the allied health professions as professional who are involved in supplying health services or allied services related with identification, evaluation and prevention of diseases and disorders; public health and nutrition services; health systems rehabilitation and management and administrative support to medical doctors.

According to the U.S. Department of Health & Human Services – HHS [18] the occupational specification comprised of health professionals includes, dental hygienists, diagnosis and imaging medical reviewers (X-ray technician), dietitians, medical technologists, occupational therapists, physiotherapists, respiratory therapists, and communication clinicians. We may observe that the American training policy does not include nursing in the allied health professions. However, comparing to the American definition there is the Australian health system. The Australian government applies a national institution of professional training named the Allied Health Professions Australia (Allied health professions Australia). The Australian government, in its definition, refers the group of allied health professions as a relatively new term, due to frequent changes in the health occupation world. Therefore, there is no accepted or unequivocal definition. Instead, they allow each profession and each professional that directly or indirectly contributes to the public's health to be a member of the allied health professions authorities. However, there is a general agreement regarding few basic principles: health professionals are professionals engaging health issue that are not part of the medicine, dentistry, or nursing professions. They will be required to practice and be certified in official training institute that emphasize specific specialization in preventing medical problems, diagnosing and treating variety of conditions and diseases. According to the Australian approach, the professional often work in a multidisciplinary health team to provide special support to various needs of patients.

Turnbull et. al. [17] in their article "Allied, scientific and complementary health professionals: a new model for Australian allied health", strengthen the opinion about the need for committed structure of professional discipline. The authors claim that there is no national or international standard or agreed definition of the professions' basket. Therefore, there is an immediate need for definition. The idea is to establish a comprehensive training model of professionals in the areas of health, sciences and complementary – complementary medicine (ACS). In the researchers' article it is emphasized that the model will acknowledge the tasks, the training, the health sectors organization and in professional regulation. In addition, the model offers a combination of "commercial" medical service, which complies with the quality control standards and the national medical authority. The basic premise is that there is a real need to maintain organizational order that will set quality standardization to the salary and the occupational conditions among other things. The researcher, who is a nursing manager in the Dan district in Israel, shares the opinion represented by the Australian researchers. Within her work, she saw many cases of allied health professionals who came without any professional unique training of certification institutes, and there was a problem in employing them. The researcher agrees that there is a need in a disciplinary enrichment of the therapist in accordance with the required professional standard.

Results and considerations

The nursing professions training process. The nursing profession historically originated at the beginning of the 20th century and, in the health system, the role is called "nurse". At the beginning, only women engaged with this profession, but with the health world's development, men have integrated too [6]. Nurses are professionals who practice nursing, as part of the medical staff, although they were not included in the profession's definition presented earlier; the profession is part of the allied health professions. The world "top" organization of nursing, The International Council of Nursing – ICN [15], defines a person who practice nursing as having an independent role, i.e. acts by himself, working in cooperation with other health fields and treat individuals, families, groups and communities. The patients will be ill or healthy people in all frameworks. The nurse is categorized in the nursing field and the "occupation definition" is nurses. Dupin et al [4], performed a research in

2017 regarding the "roles' definition of people who practice nursing in various countries" for the Israeli parliament, The Knesset, and focused her definition in nursing profession as the filed in nursing that focus in treating individuals (children and adults), families and sectorial communities (mental health, learning disabilities). It will all be done to help, achieve, keep or rehabilitate optimal health and life quality.

The people who practice this profession are distinguished from other health service providers (the other allied health professions) by their patients care approach, their training and their practice scope that spans a very wide spectrum of health and community areas. Nurses have many specializations with various authority levels. The researcher analyses the definitions of the official sources and the researchers [15], and finds the common in the professional responsibility circles of the nursing professional. According to her interpretation, a professional is a person who has completed basic – general training program in nursing and is qualified by the relevant regulatory authority to practice nursing in his country. Jacobs & Boddy [10] argue that basic nursing education is an official acknowledged study program that provides a wide and stable basis in behavior, life and nursing sciences for general training of nursing, for a leadership role and for post-basic education in specialist or advanced nursing fields. According to Jacobs & Boddy [10] within his role (authorized by the state), he is prepared and certified:

1. Practice the general scope of nursing, including health promotion, disease prevention and treating people with body illness, mental illness and disables in all ages and in all health services and other community definitions.
2. Execute the health services instructions.
3. Fully participate as a team member of the health service.
4. Supervise and prepare nursing and health aids.
5. Be involved in medical research.

Professional training in nursing professions. Training officials in nursing is linked in its definition to the professional and ethical training of all medical professionalism's areas in general, and to doctors' training in particular. The researcher, due to her many years of experience, knows to describe that the nurse is the closest professional to the doctor during treatment; therefore, the nurse has wider and more diverse professional obligations and tasks compering to other allied health professions, as mentioned before. Farkhondeh & Masoumi [5] even empowered the critical variance of nurses' training of other allied health professionals in their research conclusion, that nursing students were not content of the clinic component of their education. They have experienced anxiety due to their incompetence sense and lack of professional nursing skills and knowledge how to treat various patients in clinic framework.

Up to Helderman [8], this is only one example that presents the need for a training process adjusted to the human, mental and technologic environment nurses experience. The nursing training process varies between countries, but all have acceptance and certification exams that are basically similar. The International Council of Nurses – ICN [15] formal website - 2020, which binds under its professional sponsorship, over 130 countries and 20 million nurses and has representation in Israel [16] and in Romania (Romanian Nursing Association - RNA), is a regulatory authority in ethical issues, and consultations factor in public health issues. The training and certification processes are performed in each country under its training policy. The world organization conducts an open discussion regarding the training processes, technologic and methodic developments, international research, and professionals' mobility between medical centers and between countries.

In the comparison between nursing training programs performed by the researcher (Israel, Eastern and Western Europe countries, New Zealand, Canada and the United States), through the Mona et al [11] (2017) research, the training procedure is basically similar. The process includes the traditional core program for certified nurse degree, which is used for certification scale for registration in the nurses list in the national Ministry of Health. Mona et al [11] notes that the training institutes can enrich the curriculum beyond the traditional core, but they may not reduce it. A reduction of

contents will cause a failure in the certification exams. The learning core program will not define teaching strategies and method, but the minimal contents and skills any nurse must have. The teaching methods and using updated technology are up to the training institutes and will use to competition between the institutes [7;12].

United States. The American government certified the National Council of State Boards of Nursing – NCSBN [14] as the institute that manages the nursing teaching, testing and certification processes in the US. Dr. Spector [13] sharpens the validity and necessity of the organization. She clarifies that the professional regulation in nursing, as conducted in the United States, is defined as the process in which governmental agencies grant a legal authority to a person who has a defined skill and shows a minimal capability in entrance level to practice the selected profession [14]. This definition implies that regulations are required by the governments in each state in the U.S., but others claim that professions are also regulated by certification (unlike the certification issued by the state). However, the organization sharpens its role as a regulator and the state's authority for licensing and certification. Spector [13] adds that the profession must be observed all the time, since it is one of the health professions which might harm the public if it is practiced by an unprepared and unqualified person. The public may not sufficient information and experience to identify a health service provider that is not qualified and is vulnerable of unsafe and unqualified practitioners.

Degazon & Ben-Natan [3] performed a comparative research between nursing students in the U.S and in Israel, which of arose the conclusion that students in the United States had more positive perceptions regarding their training method and social – professional status compering to the Israeli student. Although the two groups of students did not perceive their professional training and nursing profession as ideal career. The Americans and the Israelis claimed, the training process is rigid, demanding, and prone to hard work, tedious tasks and busy work hours. The two groups of students claimed that the training process predicts lack of academic challenge, paucity of leadership and autonomy opportunities, and low pay compering to the investment. The light spot in the certification process was treating others, since caring for others is experienced as a very appreciated quality in nursing career. According to the American Ministry of Health [18] and information from NCSBN, the training and certifying process for nursing career is placed in most of the higher education institutes in the United States. There are three main courses, built of similar contents yet differ in its deepening level, a fact that will influence the graduator's career continuation and the earning capacity:

LPN or LVN programs

Training programs for practical nurse course (LPN) and professional nurse programs (LVN). The program is about one year long. LPN/LVN work under the tight instruction of a certified nurse. The LPN/LVN programs are offered in many colleges in the United States. These programs usually do not require preliminary classes. However, some schools require minimal grade in SAT, TOEFL or ACT test. An LPN/LVN nurse provides basic care to the patient as taking vital signs and monitoring patients. The state requires an LPN nurse to pass a national licensing test for state certification after graduation.

Certified nurse – BSN academic degree

The bachelor's degree in sciences in nursing (BSN) is a four years program offered in many colleges and universities in the United States. One example is the Felician college, New York State, were nurses are encouraged to use the knowledge of the LPN or LVN studies. As part of the program they graduate after an internship in hospital which supports the transition from a student to certified nurse.

Master's degree in nursing AND

The master's degree in nursing (AND) may be between 15 months and two years. This program is offered in many community colleges in the United States. The AND programs usually requires that the students will first complete a nursing bachelor's degree. A nurse in the AND course can treat patients and their families. Master's degree nurses must pass a national licensing test, called

the national council license test or NCLEX-RN, to get a nursing license. If they do not pass the test they may be integrated in administrative roles.

Conclusions

The training of the nursing staff has a lot of meanings at the national level of each country. Coping with medical crises such as the corona epidemic has posed major challenges to health systems in order to preserve the economy. The American method of overcoming medical crises through the rapid and professional training of nursing staff can be a correct and professional process for other countries as well.

Bibliography

1. Britta Z., Wagner F., Rzyayeva N., Busse R. Strengthening health systems through nursing: Evidence from 14 European countries. *European Observatory on Health Systems and Policies, Health Policy Series, No. 52.* 1-5 p. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK545718>
2. Chow. J., Miguel S.S. Evaluation of the implementation of Assistant in Nursing workforce in hemodialysis units. *International Journal of Nursing Practice.* Vol 16(5), 484–491 p. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/j.1440-172X.2010.01873.x>
3. Degazona C.E., Ben Natan M. Shaw, H., Ehrenfeld M. Multi-ethnic high school students' perceptions of nursing in the USA and Israel: A descriptive quantitative study. *Nurse Education Today, Volume 35, Issue 1,* 57-62 p. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2014.05.016>
4. Dupin C.M., Chami K., Dariel P., Debout S. Trends in nursing research in France: a cross-sectional analysis. *International nursing review, Volume 60, Issue 2,* 258-266 p. Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/inr.12020>
5. Farkhondeh S. Masoumi S. A qualitative study of nursing student experiences of clinical practice. Springer link, *BMC Nursing Vol 4, (6),* 5-6 p. Retrieved from: <https://doi.org/10.1186/1472-6955-4-6>
6. Glinos I. Health Professional Mobility in the European Union: Exploring the Ethics and Efficiency of Free Movement. *Health Policy.* Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 119. 1529–1536 p.
7. Gomez-Gonzalez J.E., Nidia R. Future and potential spending on health 2015–40: development assistance for health, and government, prepaid private, and out-of-pocket health spending in 184 countries. *The Lancet, Volume 389, Issue 10083,* 1955-1956 p. Retrieved from: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(17\)30873-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(17)30873-5)
8. Helderman J.K. The Crisis as a Catalyst for Reframing Health Care Policies in the European Union. *Health Economics, Policy and Law, Vol 10(1),* 45–59. Retrieved from: <https://doi.org/10.1017/S1744133114000231>
9. Hervey T. K. Telling Stories About European Union Health Law: The Emergence of a New Field of Law. *Comparative European Politics, Vol 15(3),* 352–369 p. ISSN: 1472-4790. Retrieved from: <https://doi.org/10.1057/cep.2016.4>
10. Jacobs S.H., Boddy J.M. The genesis of advanced nursing practice in New Zealand: policy, politics and education. *EBSCO Industries Europe PMC, Nursing Praxis in New Zealand, Vol. 24 Issue 1,* 11-12; 22 p. Retrieved from: <https://europepmc.Org/artic le/med /18557367>.
11. Mona C. Yang, L., Sun-Mi L. Effectiveness of Nursing Management Information Systems: A Systematic Review. *Health care Inform Res. Vol 20(4),* 249-257 p. Retrieved from: <https://doi.org/10.4258/hir.2014.20.4.249>
12. Rotem-Picker A., Toren A. The anticipated shortage of registered nurses in Israel. *Tel Aviv: Harefuah. Vol 143(11),* 799–803 p. (In Hebrew).
13. Spector N. Evidence-based nursing regulation: A challenge for regulators. *Journal of Nursing Regulation, Vol 1(1),* 30-36 p. Retrieve from: [https://doi.org/10.1016/S2155-8256\(15\)30364-1](https://doi.org/10.1016/S2155-8256(15)30364-1)

14. The Association of Schools Advancing Health Professions – 2020. <https://www.asahp.org/>
15. The International Council of Nurses - 2020. <https://www.icn.ch/> (visit on: 20.10.20)
16. The Israeli Ministry of Health – 2020. [https://www.health.gov.il/Units Office /nursing /study/Pages/schools_new.aspx](https://www.health.gov.il/Units_Office_nursing_study/Pages/schools_new.aspx)
17. Turnbull C., Grimmer-Somers K., Kumar S., & May E. Allied, scientific and complementary health professionals: a new model for Australian allied health. *Health Professional Education*, Vol 33 (1), 27–37 p. Retrieved from: <https://www.publish.csiro.au/ah/pdf/AH090027>
18. U.S. Department of Health and Human Services – 2020. <https://www.hhs.gov/>

UDC: 364

IDENTIFYING THE MAIN ISSUES AND FACTORS LEADING TO THE SOCIAL EXCLUSION OF INACTIVE ELDERLY PEOPLE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: SUMMARY OF SURVEY RESULTS

IDENTIFICAREA PRINCIPALELOR PROBLEME ȘI FACTORI CARE DUC LA EXCLUZIUNEA SOCIALĂ A PERSOANELOR VÂRSTNICE INACTIVE DIN REPUBLICA MOLDOVA: SINTEZA REZULTATELOR SONDAJULUI

*HEGHEA Ecaterina, PhD student, scientific researcher
National Institute for Economic Research, Chisinau*

*HEGHEA Ecaterina, drd., cercetător științific
Institutul Național de Cercetări Economice, Chișinău*

Annotation: *The elderly population in the Republic of Moldova, reaching retirement age according to the legislation in force, often face a number of problems, which can have negative consequences for the elderly person as well as for society. The given problems can be grouped in a multivalent and multilateral concept – social exclusion. An opinion survey on social exclusion of the elderly population inactive in the labor market of the Republic of Moldova was conducted in order to determine the main factors of social exclusion of the elderly people. The results of the survey allowed us to identify the following factors of social exclusion: age, health status, low incomes, termination of employment.*

Adnotare: *Populația vârstnică din Republica Moldova, atingând vârsta de pensionare conform legislației în vigoare, deseori se confruntă cu un șir de probleme, care pot avea consecințe negative pentru însăși persoana vârstnică, cât și pentru societate. Problemele date pot fi întrunite într-un concept multivalent și multilateral – excluziunea socială. În scopul determinării principalelor factori ai excluziunii sociale a persoanelor vârstnice a fost efectuat un sondaj de opinie a populației vârstnice inactive pe piața muncii din Republica Moldova. Rezultatele sondajului ne-au permis să identificăm următorii factori ai excluziunii sociale: vârsta, starea de sănătate, venituri insuficiente, încetarea activității de muncă.*

Keywords: *social exclusion, elderly people, pensioners, inactivity, labor market.*

Cuvinte cheie: *excluziune socială, persoanele vârstnice, pensionari, inactivitate, piața muncii.*

Introducere

Excluziunea socială este un concept multivalent și multilateral, cercetarea căruia determină actualitatea examinării minuțioase a factorilor acestui proces. Trebuie de remarcat faptul că standardele utilizate în societățile postindustriale sunt greu aplicabile realității Republicii Moldova, deoarece nivelul și modul de viață al populației din țara noastră diferă de țările dezvoltate. Astfel, ansamblul factorilor excluziunii sociale pentru Republica Moldova modernă poate fi compilat pe baza unui studiu empiric care analizează atât factorii externi (politica socială față de persoanele vârstnice, atitudinea societății etc.), cât și interni (percepțiile personale și reacțiile la diferite situații, etc.) ai excluziunii sociale. În contextul îmbătrânirii populației, desfășurarea unui astfel de studiu este actualizată de imposibilitatea persoanei vârstnice de a-și exercita drepturile, de un proces dificil de adaptare la condițiile moderne, de restricțiile emergente și necesitatea de a căuta uneori în mod independent noi obiective și puncte de referință (care uneori durează mai mult timp). Actualitatea acestei probleme stă la baza studiului dat. Determinarea factorilor excluziunii sociale,

particularităților manifestării, face posibilă elaborarea unor forme specifice de asistență și (auto) sprijinire pentru persoanele vârstnice.

În condițiile îmbătrânirii populației nu putem ignora condițiile de viață ale persoanelor vârstnice. Imposibilitatea de a fi cetățeni ai societății cu drepturi depline, de a-și satisface nevoile creează o situație de limitare, a cărei consecință posibilă este excluderea socială a unui individ sau chiar grup de populație.

Excluderea persoanelor vârstnice din viața publică prezintă o limitare a spațiului lor social, a activității sociale. Am realizat un sondaj de opinii a persoanelor vârstnice inactive pe piața muncii rezultatele cărora au permis de a determina factorii excluderii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova.

Material și metodă

În procesul cercetării au fost utilizate următoarele metode empirice de colectare și analiză a datelor: sondajul de opinie (chestionare), analiza cantitativă și calitativă a datelor statistice. De asemenea, au fost utilizate analiza comparativă, metoda corelației, metoda sintezei, inducția și deducția, metoda grafică etc.

Baza informațională a articolului: datele sondajului de opinie a populației vârstnice și datele statisticii oficiale a Republicii Moldova.

În cadrul cercetării date se propune examinarea situației persoanelor vârstnice, care după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare, nu mai continuă activitatea de muncă din diferite motive.

Chestionarul destinat persoanelor vârstnice inactive are ca scop depistarea problemelor cu care aceștia se confruntă în viața cotidiană, care sunt cauzele ce le determină să renunțe la ocuparea în câmpul muncii ș.a.

Obiectivele chestionarului: chestionarul asupra excluderii sociale a persoanelor vârstnice are ca obiectiv principal producerea de date statistice detaliate utilizabile pentru caracterizarea excluderii sociale ale populației vârstnice din Republica Moldova. Aceasta se realizează prin colectarea unor informații referitoare la diferite aspecte de viață a persoanelor vârstnice: starea de sănătate, starea materială înainte și după pensie, motivele care determină pensionarii să renunțe la activitatea de muncă, evaluarea de către persoanele vârstnice a vieții sale etc.

Sfera de cuprindere. În sfera de cuprindere a chestionarului intră toate persoanele cu domiciliul stabil în centrele de cercetare (urbane și rurale) selectate. Obiectul înregistrării fiind persoanele vârstnice la pensie care nu mai continuă activitatea de muncă, și anume: femei în vârstă de la 58 de ani până la 75+ ani, bărbați de la 63 ani până la 75+ ani.

Eșantionul cercetării. Sondajul de opinie privind excluderea socială a persoanelor vârstnice s-a realizat pe un eșantion de 160 de persoane. În articolul dat ne vom axa pe 77,5% de respondenți reprezentate de persoanele vârstnice, care după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare, din diferite motive nu mai continuă activitatea de muncă, în pofida încurajării la nivel național a incluziunii persoanelor vârstnice în câmpul muncii.

În cadrul studiului menționat a fost efectuată anchetarea populației din diferite localități ale Republicii Moldova. Astfel, chestionarul a fost realizat în profilul oraș/sat. Pentru o imagine mai amplă ne-am străduit să chestionăm respondenți din toate regiunile ale țării (Nord, Centru și Sud). Astfel putem menționa că sondajul a fost efectuat în:

- orașul Lipcani, raionul Briceni din nordul republicii;
- satul Gordinești, raionul Edineț din nordul republicii;
- satul Românești, raionul Strășeni din centrul republicii;
- municipiul Chișinău, capitala republicii;
- satul Carahasani, raionul Ștefan Vodă din sud-estul republicii.

Rezultate și discuții

În pofida inițiativelor de incluziune în câmpul muncii a persoanelor vârstnice, propagate la nivel de țară, o mare parte a acestora, la atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare nu mai continuă activitatea de muncă. Chestionarul elaborat are drept obiectiv de a depista factorii ce determină persoanele vârstnice să renunțe la activitatea de muncă, precum și problemele cu care acestea se confruntă în viața cotidiană, și nu în ultimul rând de a identifica principalii factori ai excluziunii sociale a persoanelor vârstnice din Republica Moldova.

Conform rezultatelor sondajului, marea parte a persoanelor vârstnice, care la atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare au încetat activitatea de muncă, își au mediul de reședință în orașe (80,6%) și doar a cincea parte în sate (19,4%) – figura 1. Deși, conform datelor statistice categoria de inactivitate „pensionar” în anul 2019 era reprezentată de o pondere mai mare în mediul rural – 63,9% (ponderea calculată pentru grupele de vârstă 55-64 ani și 65 ani și peste) [2]. Faptul dat îl putem explica prin aceea, că persoanele vârstnice din oraș sunt mult mai receptivi și au binevoit să ia parte la sondaj, pe când locuitorii rurali sunt mult mai reținuți.

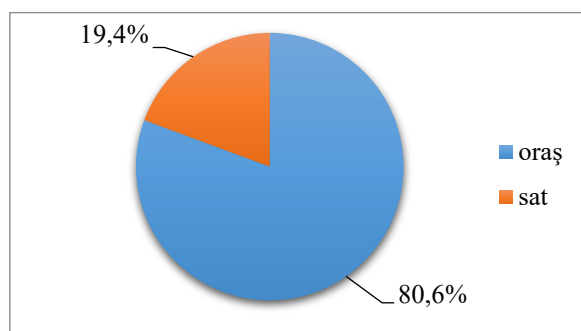

Figura 1. Ponderea respondenților chestionarului inactivi pe medii, % [elaborat de autor]

Din totalul respondenților chestionarului, femeile constituie cea mai mare pondere în rândul persoanelor vârstnice inactive, constituind aproape 71%. A treia parte (29%) din respondenți fiind reprezentată de gen masculin (figura 2). Proporția mare a femeilor inactive după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare se confirmă și prin datele statistice oficiale pentru anul 2019. Astfel, femeile inactive au constituit 65% (333,4 mii persoane) [2].

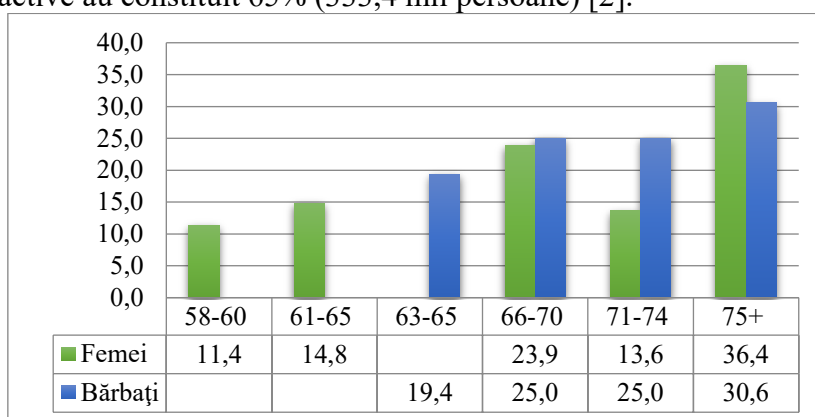

Figura 2. Repartizarea respondenților pe grupe de vârste și sexe, % [elaborat de autor]

Cea mai numeroasă grupă de vârstă a femeilor inactive este reprezentată de categoria 75+ ani – 36,4% din totalul respondenților, urmată de 66-70 de ani – 23,9% respondenți, 61-65 de ani – 14,8% respondenți. Cei mai mulți respondenți de gen masculin inactive după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare sunt reprezentanții categoriei de vârstă 75+ ani – 30,6% din totalul respondenților. Grupele de vârstă 66-70 de ani și 71-74 de ani au numărul egal de respondenți – câte 25% de respondenți. Cei mai puțini respondenți bărbați și femei sunt din grupa de vârstă 63-65 ani

pentru gen masculin (19,4%) și 58-60 de ani pentru gen feminin (11,4%), ceea ce poate fi explicat prin faptul, că persoanele vârstnice din aceste categorii de vârstă, deseori încă sunt ocupați în câmpul muncii.

Un factor important pentru ocuparea în câmpul muncii a persoanelor vârstnice din Republica Moldova este nivelul de educație. Însă, nici studiile superioare nu întotdeauna pot garanta încadrarea în câmpul muncii a persoanelor vârstnice. Astfel, 26% de respondenți sunt persoane cu studii superioare. Celelalte categorii fiind mai puțin numeroase (figura 3).

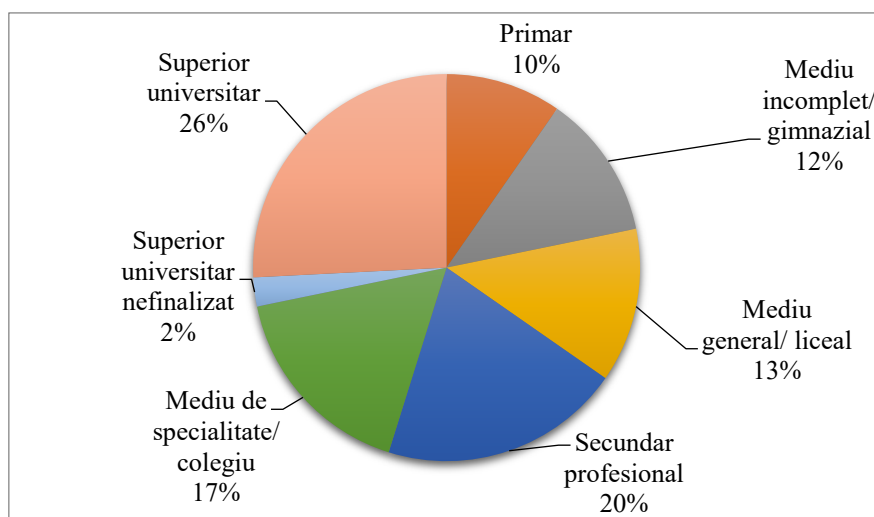

Figura 3. Repartizarea respondenților după nivelul de educație, % [elaborat de autor]

Inactivitatea persoanelor vârstnice poate fi cauzată de multiple cauze. Principalul motiv al inactivității respondenților sondajului efectuat a fost nominalizat concedierea la atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare (53,2%). Un alt motiv destul de important a fost denumit starea rea de sănătate, care nu permite de a continua activitatea de muncă. Printre „alte” motive a fost specificată desființarea colhozului și lipsa dorinței de a continua activitatea de muncă și după atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare (figura 4).

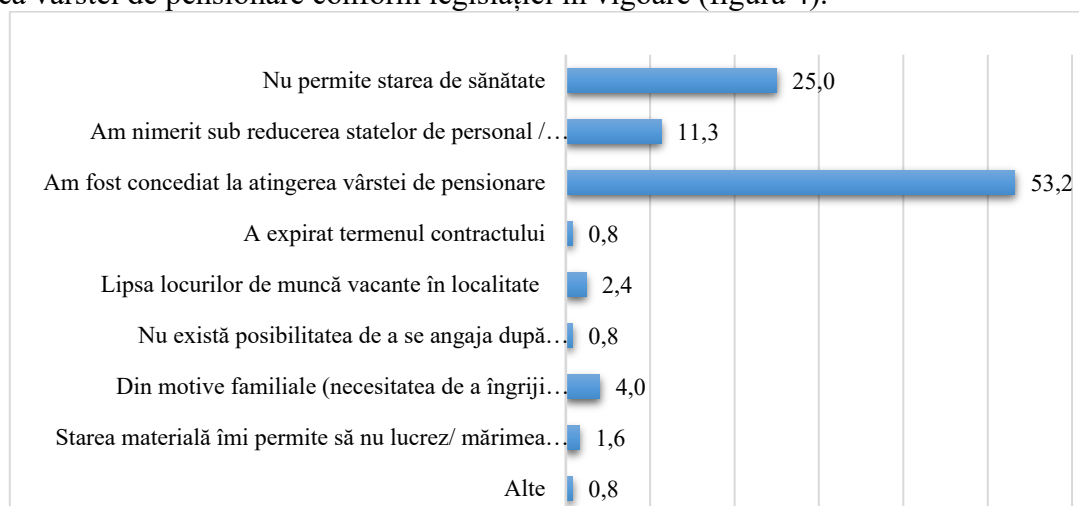

Figura 4. Motivele inactivității respondenților chestionarului, % [elaborat de autor]

Deși printre cauzele inactivității a fost specificată și lipsa locurilor de muncă, și lipsa posibilității de angajare după specialitate, totuși 65,3% din totalul respondenților nu manifestă dorința de a continua activitatea de muncă.

Totuși respondenții, care au exprimat dorința de a munci și în continuare, afirmă că vârsta este principalul obstacol în încadrarea în câmpul muncii pentru persoanele vârstnice (48 la sută). Un alt

factor important este înrăutățirea stării de sănătate (26 la sută). În compendiumul de geriatrie autorii prezintă îmbătrânirea ca un proces complex ce se caracterizează prin deteriorarea funcțiilor fiziologice, un proces intrinsec al pierderii viabilității și al creșterii vulnerabilității [2, p.19]. Astfel, putem afirma, că înrăutățirea stării de sănătate, deseori este un element nelipsit al procesului de îmbătrânire.

La fel și calificarea necorespunzătoare și dificultatea de a însuși o nouă profesie pe măsura puterilor persoanelor vârstnice reprezintă un impediment în încadrarea în câmpul muncii (respectiv 7% și 4%). Printre alte motive ai neîncadrării în câmpul muncii după pensionare respondenții chestionarului au numit motive familiale (și anume necesitatea de a îngriji nepoții). Lipsa locurilor de muncă în localitatea de reședință la fel nu contribuie la încadrarea în câmpul muncii.

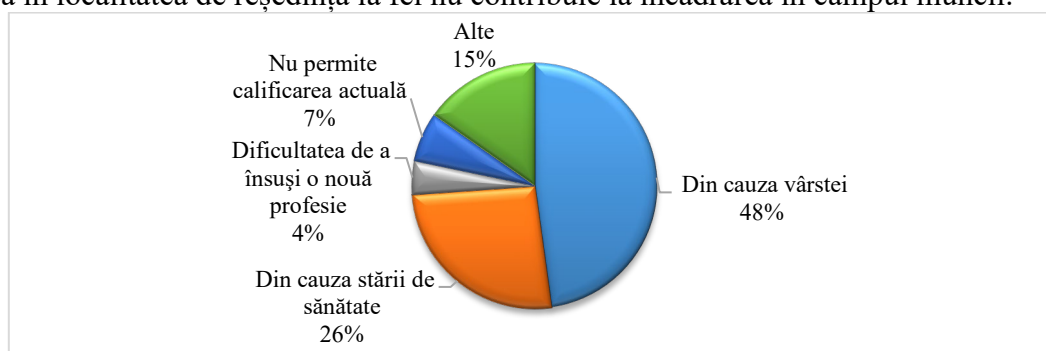

Figura 5. Cauzele imposibilității de angajare a persoanelor vârstnice după pensionare oficială, % [elaborat de autor]

Exprimând dorința de a continua activitatea de muncă, cu toate acestea nu toți din respondenți sunt dispuși să lucreze pe norma întregă (câte 8 ore pe zi), ci numai aproximativ 62 la sută. Ceilalți respondenți sunt dispuși să lucreze doar câte 4 ore pe zi (33 la sută), sau chiar și mai puțin (~ 5 la sută).

Totuși 65,3% din respondenți nu doresc să continue activitatea de muncă după ieșire la pensie. Motivul esențial fiind indicat starea rea de sănătate – 69 % (figura 6). Deși și lipsa locurilor vacante potrivite persoanelor vârstnice nu sporește entuziasmul acestora de a se încadra în câmpul muncii (12%). 3,4% de respondenți au specificat, că au cedat locul său de muncă tinerilor specialiști, considerând că au lucrat destul de productiv pe parcursul vieții sale, și merită odihnă. Salariul mic propus pentru munca depusă de persoanele vârstnice, de asemenea nu sporește dorința de a munci la pensie (9%).

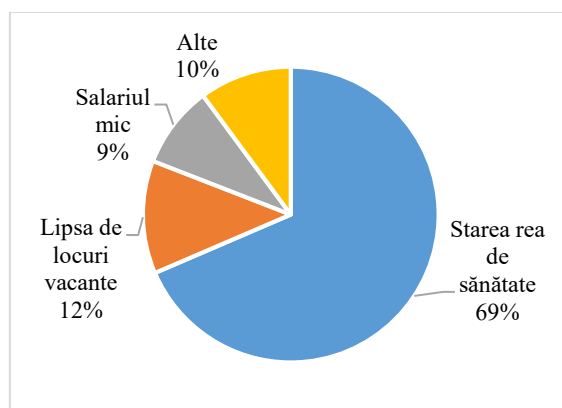

Figura 6. Cauzele lipsei de dorință de a continua activitatea de muncă după pensionare, % [elaborat de autor]

Cu toate că una dintre cele mai populare măsuri, deseori propuse în vederea incluziunii persoanelor vârstnice pe piața muncii, este recalificarea profesională, nu toți respondenții ai chestionarului consideră necesară recalificarea pentru a continua activitatea de muncă (26,9%).

Majoritatea impunătoare de respondenți pro recalificare (73,1%) sunt gata de a urma cursurile de recalificare din contul statului (~99%). 2% din respondenți consideră, că în recalificarea persoanelor vârstnice ar trebui să investească întreprinderile în care acestea activează înaintea de pensionare. În timp ce nimeni nu dorește să urmeze cursurile de recalificare din contul propriu.

În tabelul 1 sunt reprezentate cursurile, care ar dori să urmezi respondenți pro recalificare pentru a prelungi activitatea sa de muncă. Cu părere de rău, la capitolul „Alte” unii respondenți, în loc să sugereze posibilele cursuri de recalificare au răspuns că acestea sunt necesare tinerilor. Printre variantele propuse la acest capitol putem menționa: confecționarea florilor artificiale, educație preșcolară, pedagogie, serviciu de pompieri.

Tabelul 1. Cursuri de recalificare care ar dori să urmeze respondenții chestionarului, persoane
[elaborat de autor]

Competențe informatice	19
Lăcătușărie și instalații sanitare	3
Tâmplărie	1
Contabilitate	3
Proiectarea sau grafica asistată de calculator	-
Secretariat	1
Croitorie	4
Coafura și frizerie	-
Alte	14

Un număr mare de respondenți au specificat că mărimea salariilor lor înainte de pensionare era mai mic de 3000 lei (79,7%), respectiv la momentul de față ei au pensii mici (figura 7 a). 62,1% de respondenți au indicat că mărimea pensiei pe care o primesc este mai mică de 1500 lei (figura 7 b).

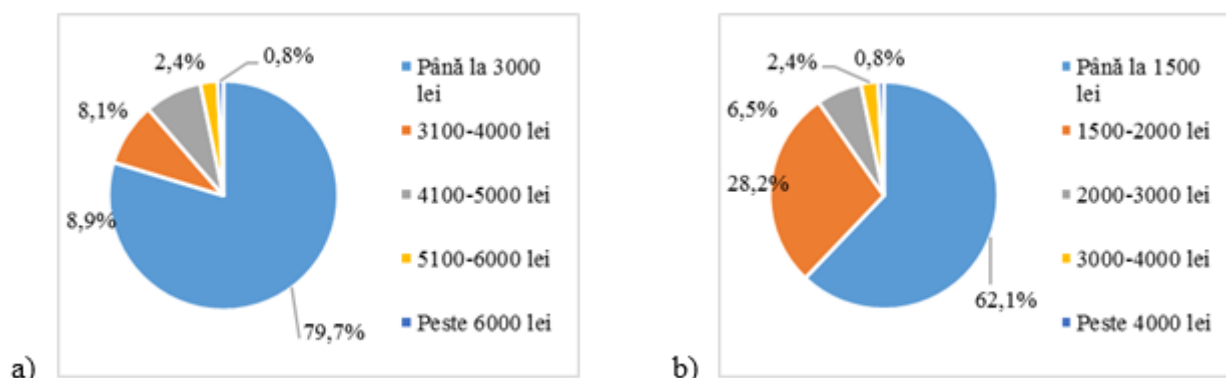

Figura 7. a) Dimensiunile venitului mediu lunar înainte de pensionare a respondenților
b) Mărimea pensiei a respondenților [elaborat de autor]

Reieșind din faptul că un procent mare de respondenți primesc pensii mici, este firesc că aceștia simt nevoia acută de bani (39,5%). Încă 27,4% de respondenți afirmă că situația materială a acestora este mai degrabă neîndestulată, decât îndestulată. Totuși 33,1% de respondenți consideră situația lor materială ca fiind bună. Probabil aceasta poate fi explicat prin faptul că 35,5% de respondenți primesc ajutor din partea copiilor, ~ 5% de respondenți au venit suplimentar din vânzarea de surplusurile producției agricole, 2,4% de respondenți din comerțul stradal cu bunuri personale (îmbrăcăminte, încălțăminte, veselă, cărți, ustensile).

După părerea respondenților pensionarii încadrați în câmpul muncii se întâlnesc cu un șir de probleme printre care cel mai des se insistă la imposibilitatea de a găsi un loc de muncă după profesia sau specialitatea de bază. La despărțitura altele se menționează atitudinea rea din partea statului, starea rea de sănătate și odihnă puțină (figura 8).

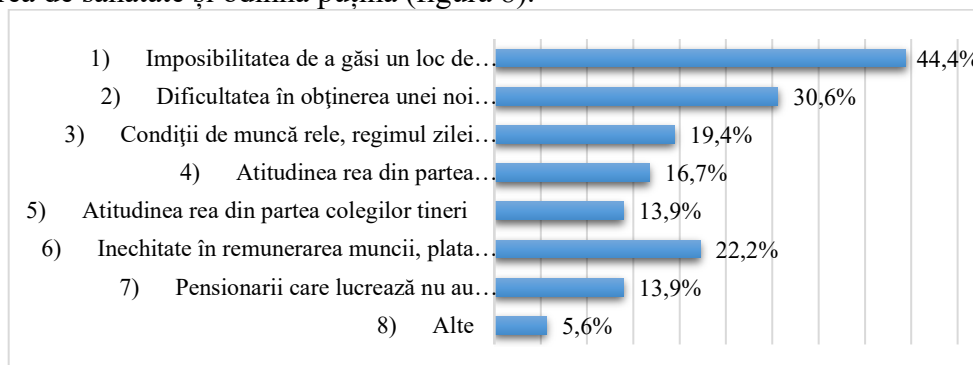

Figura 8. Dificultățile cu care se confruntă pensionarii încadrați în câmpul muncii [elaborat de autor]

Mulți respondenți (43,4%) sunt de părerea că în cazul în care persoana vârstnică exprimă dorința de a continua activitatea de muncă, nimeni nu trebuie să-i interzică. Totuși o treime de respondenți consideră, că este de regretat faptul că persoanele vârstnice sunt nevoite să lucreze la bătrânețe (33,6% respondenți), alții (5,7%) susțin opinia că lucrul după pensionare are atât laturi pozitive, cât și negative. 2,5% de respondenți sunt de părere că persoanele vârstnice trebuie să continue muncă și la bătrânețe. 14,8% de respondenți consideră că pensionarii ar trebui să ofere locul tinerei generații.

Starea de sănătate a persoanelor vârstnice este un factor determinant în ceea ce privește bunăstarea sau excluderea acestora. Anume starea de sănătate a determinat jumătate de respondenți (52,5%) să renunțe la continuarea activității de muncă, apreciind aceasta ca fiind mai degrabă rea, decât bună (31,5%) și chiar rea (21,0%). Cu toate acestea 43,5% de respondenți consideră starea de sănătate a lor ca fiind satisfăcătoare. Doar 4,0% de respondenți au indicat că sănătatea lor este mai degrabă bună, decât rea.

Situația financiară precară, precum și starea de sănătate nesatisfăcătoare determina necesitatea persoanelor vârstnice în serviciile sociale (37,4%), și anume Serviciu de îngrijire socială la domiciliu și Acasă cu participare voluntară a vecinilor sau rudelor.

Bucură faptul că 62,6% de respondenți se simt puternici în fața problemelor cu care se confruntă în viața cotidiană și nu au nevoie de servicii sociale.

Un interes aparte prezintă faptul care ar fi, după părerea respondenților, mărimea pensiei suficientă pentru satisfacerea nevoilor persoanelor vârstnice, ca aceștia să ducă un mod de trai decent fiind la pensie și să nu mai continue activitatea de muncă. 39% de respondenți consideră că aceasta ar trebuie să fie peste 4100-5000 lei, în timp ce 25% de respondenți optează pentru o sumă de peste 5000 lei. 23% de respondenți s-ar îndestula și cu pensia în mărimea 3100-4000 lei. Doar o mică parte consideră că ar fi destul și 2000-3000 lei. Ceea ce poate fi explicat prin mediul de reședință al respondenților. Persoanele care trăiesc în orașe necesită un venit mai mare pentru plata serviciilor comunale, cheltuieli pentru transport public etc.

La capitolul dificultăților cu care se confruntă zi de zi persoanele vârstnice, cel mai des menționate sunt probleme de sănătate (figura 9), precum și insuficiența mijloacelor bănești pentru nevoile elementare. Celelalte dificultăți nu sunt atât de relevante, deși lasă și ele amprenta pe calitatea vieții persoanelor vârstnice.

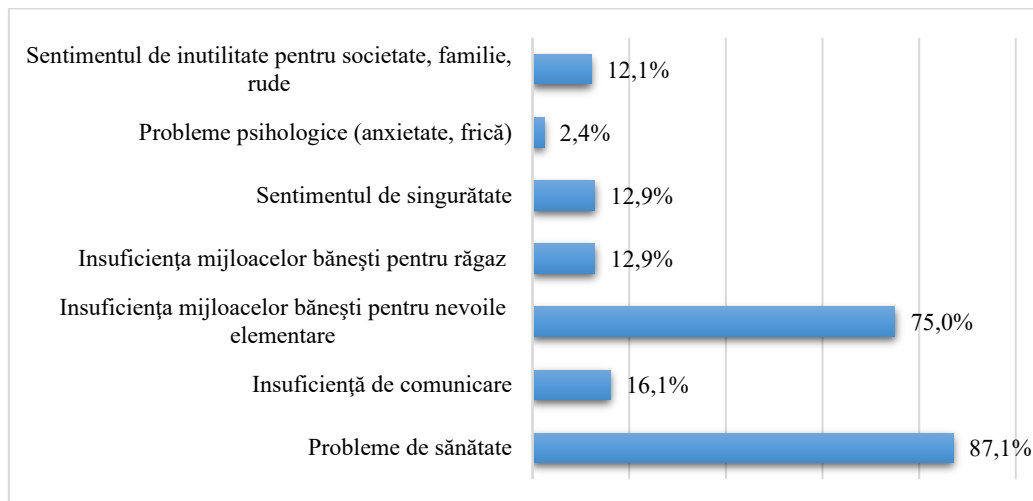

Figura 9. Dificultățile cu care se confruntă persoanele vârstnice în viața cotidiană [elaborat de autor]

Dificultățile cu care persoanele vârstnice se confruntă zi de zi le fac sceptici față de ajutorul din partea statului și le fac să se bazeze doar pe propria persoană (25%). Cu toate acestea, 46,8% de respondenți totuși afirmă că este necesar și de a primi ajutorul din partea statului (figura 10).

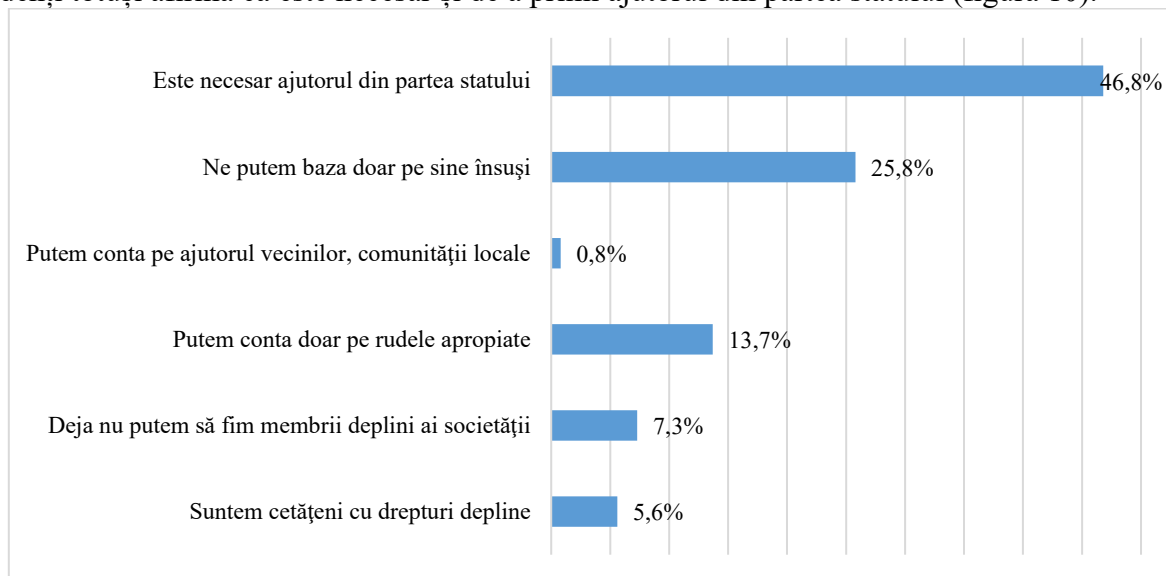

Figura 10. Evaluarea de către persoanele vârstnice a vieții sale în societatea noastră [elaborat de autor]

La finalul chestionării respondenții au fost rugați să se expună cu părerea privind căile de soluționare a dificultăților cu care se confruntă persoanele vârstnice. Cea mai mare parte din respondenți au insistat asupra asistenței din partea statului în vederea ameliorării stării materiale și sociale ale persoanelor vârstnice (figura 11), precum asupra oferirii diverselor beneficii în deservire medicală și alte servicii.

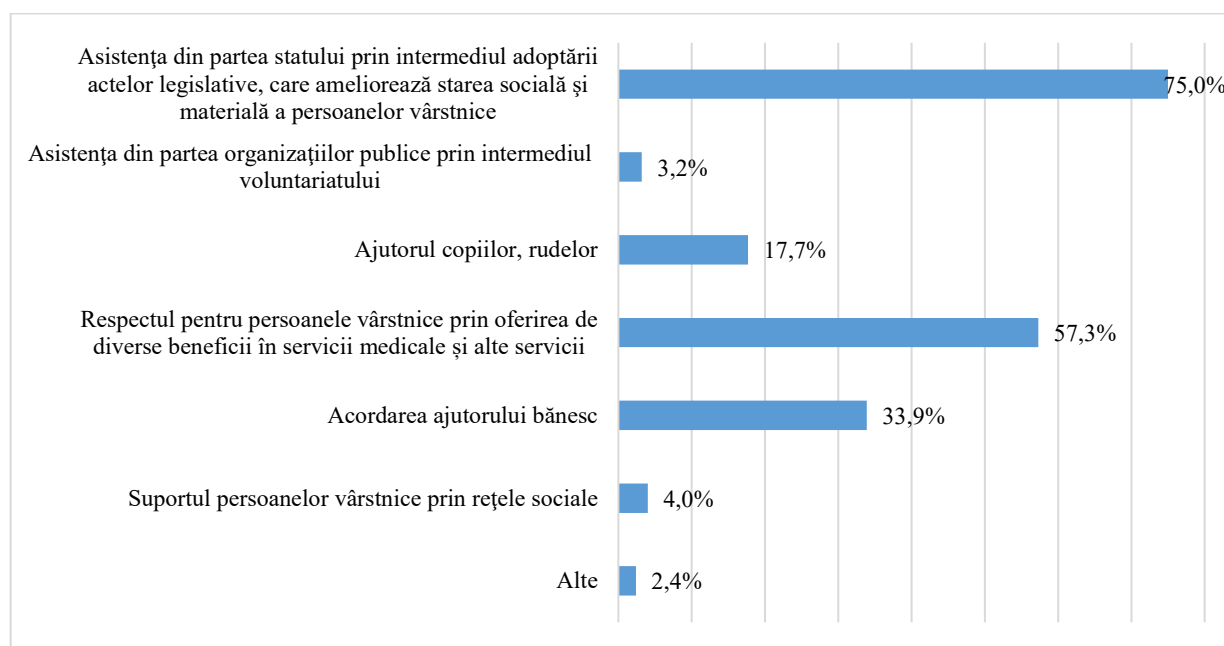

Figura 11. Modalități de soluționare a problemelor persoanei vârstnice în societatea noastră [elaborat de autor]

Concluzii

Per ansamblu, după realizarea cercetării și analiza detaliată a chestionarelor, putem enumera cei mai însemnați factori, care determină excluziunea socială a persoanelor vârstnice inactive: vârsta, starea de sănătate, venituri insuficiente, încetarea activității de muncă.

Potrivit opiniei respondenților, vârsta este unul dintre principalii factori determinanți. După atingerea vârstei de pensionare conform legislației în vigoare, persoanele vârstnice își pierd locurile de muncă, devenind parțial înstrăinați (în acest caz, de pe piața muncii). Pentru a compensa pierderile și de a ocupa timpul apărut, persoană vârstnică are nevoie de resurse externe (de exemplu posibilitatea de a lucra într-un alt loc, etc.) și interne (starea de sănătate, interesul, motivația). Nu fiecare persoană vârstnică poate găsi de sine stătător mecanismele de incluziune și domeniile unde s-ar putea exprima.

Un factor important în excluziunea socială a persoanelor vârstnice este încetarea activității lor de muncă în legătură cu pensionarea, precum și reducerea persoanelor vârstnice de către angajatori.

Procesele de modernizare și-au pus amprenta asupra domeniului ocupării forței de muncă, iar subdezvoltarea sistemului de angajare a persoanelor în vârstă de pre-pensionare și pensionare contribuie la apariția unei stări de excluziune socială în rândul populației vârstnice. Multe persoane vârstnice își păstrează dorința de a rămâne încadrați în câmpul muncii, chiar și după ieșire la pensie. Este de regretat faptul că cunoștințele și experiența lor rămân nevalorificate. O modalitate de valorizare a acestor comori nestimate ar fi recalificarea profesională, care ar permite persoanelor vârstnice să rămână încadrați în câmpul muncii mai mult timp și să-și simte importanța pentru societate.

După ieșire la pensie nivelul veniturilor persoanelor vârstnice scade în mod semnificativ, ceea ce duce persoană spre excluziune socială. Astfel, veniturile mici se numără printre factorii excluziunii sociale, limitând accesul populației vârstnice la bunuri și servicii.

Nu în ultimul rând vom menționa un alt factor important – starea de sănătate. În pofida majorării vârstei de pensionare, populația vârstnică din Republica Moldova resimte dificultăți la nivelul ocrotirii sănătății.

La întrebarea cum ar putea fi ameliorată situația persoanelor vârstnice din Republica Moldova majoritatea respondenților au răspuns, că este nevoie de implicarea totală a statului prin majorarea mărimilor pensiilor, îmbunătățirea sistemului de ocrotire a sănătății, ameliorarea condițiilor de trai a

persoanelor vârstnice, pe drept considerând, că au muncit suficient în viața sa și că trebuie de oferit drumul tinerilor specialiști.

Bibliografie

1. Biroul Național de Statistică. Populația inactivă, de 15 ani și peste după categoria de inactivitate, pe grupe de vârstă, sexe și medii, 2019
http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN2019__MUN080/MUN180300.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
2. Negară A., Blaja-Lisnic N., Lupașcu-Volentir F. [et al.] Compendium de geriatrie; Univ. de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”. Ch.: 2014. 360p.

UDC: 316.612, 37.088, 371.14,

PERSONAL DEVELOPMENT OF MIDDLE SCHOOL TEACHERS (BASED ON THE MODEL OF "NICOLAE CARANDA" GYMNASIUM SCHOOL, GLOGOVA, GORJ): THE INTERVENTION PROGRAM

DEZVOLTAREA PERSONALĂ A PROFESORILOR DIN ȘCOLILE GIMNAZIALE (PE MODELUL ȘCOLII GIMNAZIALE "PROF. NICOLAE CARANDA", GLOGOVA, GORJ): PROGRAMUL DE INTERVENȚIE

*MOGOSAN Vergina, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*MOGOȘAN Vergina, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The intervention program proposes a conduct of meetings in as far as the personal development of teachers concerns. This program was held between October and December 2019 at the "Prof. Nicolae Caranda" High School, Glogova-Gorj, Romania. Twenty teachers from this school took part in this program in order to develop their own psychosocial competences needed in the context of the hybridization of education according to the new school programs for the gymnasium level, that entered into force in 2017.*

Adnotare: *Programul de intervenție propune desfășurarea unor ședințe de dezvoltare personală care au fost realizate în perioada octombrie-decembrie 2019 la Școala Gimnazială „Prof. Nicolae Caranda”, Glogova-Gorj, România, la care au participat 20 de cadre didactice cu scopul de a-și îmbunătăți competențele psihosociale necesare în contextul hibridizării educației și în conformitate cu noile programe școlare pentru gimnaziu intrate în vigoare în 2017.*

Keywords: *teachers, school, professional development, competence, training profile, students.*

Cuvinte-cheie: *profesori, școală, dezvoltare profesională, competențe, profil de formare, elevi.*

Introduction

The actuality of this research came from the recommendations included in the Resolutions of the Council of Europe (2004, 2008), that underlined the role of counseling and guidance as a practical support for gaining autonomy in learning, for daily decisions of the individual and facilitating access to counseling activities for all citizens across their lifespan. The today's world is very dynamic, changeable and moveable. Many people have already migrated, some of them do this all the time. The educational system is not able to react promptly to all the changes in society. School teachers should change their teaching methods, but, first of all, they should change their way to deal with contemporary students. In this context, key competences of contemporary teachers, in our opinion, are: the competence to learn how to learn by appreciating personal qualities for self-knowledge and career choice; the spirit of initiative and entrepreneurship; social and civic competences by manifesting the availability for civic participation and for enhancing diversity. The main goal of our research is to propose a training program for school teachers, that will help them to modernize their skills and competences in terms of contemporary needs of the students.

Materials and methods of research

The training profile covers five dimensions of personality development: 1) self-knowledge skills; 2) socio-emotional competences; 3) learning management skills; 4) career management skills; 5) skills for adopting a healthy lifestyle.

In the same time, we recommend the following:

- 1) collaboration, open communication, interaction, playfulness;
- 2) expressing the students' identity, in all its aspects: personal, cultural, social - celebrating human diversity;
- 3) the formation of the ability in order to reflect, to pass through the internal filter and to integrate authenticity in the personal system information regarding the human nature, the development and the construction of the human being, at the junction of the physical, mental, social-cultural and technological environments;
- 4) the documentation that uses the ICT means, the usage of the available electronic resources (educational CDs, online resources for identifying, analyzing and arguing some real life situations in order to facilitate personal reflection).

Results and considerations

The training of the development of the professional competencies specializes in the foray into somebody's own world, for personal growth, in that it offers unique possibilities for discovering talents, qualities, abilities, attitudes, interests, as well as fulfilling dreams. It is the framework that activates the preparation for life by developing autonomous behaviors and attitudes and not by acquiring knowledge.

It is a gain both for students and teachers, as it helps them to understand themselves and those around them. In this context, it is necessary to develop a personal development training program for teachers from psychosocial perspective, which represents an integrated structure realized through training for adults with elements of counseling in personal development. The training program is aimed for all teachers who want to optimize the quality of their personal life to integrate more effectively into the modern society, to be in harmony with themselves and with those around them, to change their attitudes, remaining true to their own identity, to be more motivated, professionally balanced, to develop their own effectiveness, to be able to evaluate and self-evaluate their authentic resources through intrapersonal and interpersonal communication, stimulating personal expression, creativity and pro-activism.

The purpose of the training program is to orientate and raise awareness of teacher's personal growth through cognitive, affective and motivational dimensions that is going to allow the optimization of social and personal integration, increasing the level of self-knowledge, self-motivation and self-efficacy in the teaching profession in the context of continuous development / training.

Program objectives: updating the importance of personal development in the teaching profession; analysis of the constituent elements of a system of involvement in the personal development of teachers; argumentation theory and application of the topics proposed for the development program; structuring a practical implementation plan; personal evaluation and self-evaluation through the active involvement in the training process.

Program aims: teachers were organized cognitively, mainly focusing on the affective-motivational dimensions (emotional maturity, self-motivation, self-efficacy), which was going to create opportunities for optimization and professional, social integration more effectively. The entire program can be realized in one module or divided into more modules of psychosocial dimensions because each participant of the training can be viewed as an individual unit. In fact, the program is structured in 3 dimensions, each dimension being finalized with a generalization session. At the basis of the elaboration of the program, there were theoretical-applicative concepts regarding the psychosocial dimensions of the personal development of the following authors: G. Artene [2], I. Mitrofan [9], M Caluschi [4], I. Negura [10], C. Rogers [13], I. Trașcă [16], S. Focșa-Semionov [7]; opinions of some authors that were introduced in the methods and techniques of adult / teacher education: V. Andrițchi [1], T. Callo [3], R. Paloș et al. [11], C. Shifirneț [15], N. Vitanu [17]; opinions on motivation for the teaching profession and self-efficacy development: S. Covey [6];

communication through information retrieval: P. Jelescu [19], A. Robins [12].

In the same context, in the elaboration of the program which took into account the opinions of the teachers on the topic of the sessions, as well as the needs of their personal development, that was identified by applying the questionnaire Personal development for teacher.

Likewise, the theoretical study allowed us to determine a series of principles about organization, implementation and monitoring of the program:

1) the principle of interaction development - personal development through direct interaction in development activities with oneself and others [13, 18];

2) the principle of effective empathic communication - the way to talk empathically ensures the psycho-emotional balance of the relationships between people, which implies openness in successful interpersonal communication that will allow exchange from soul to soul. Communication, in this sense, serves as a tool to facilitate development [18, 12, 19];

3) the individual principle - that is, the person in his individuality, which allows the creative confrontation with the reality, the manifestation of the authentic and creative person;

4) the principle of creative cooperation - the group activities will create premises by which people will manifest their hidden sides through creative ideas, divergences of interpretation, the accomplishment of the tasks [apud 5, 1];

5) the principle of active involvement - personal development is an involvement of the person who is described with proactive syntagma [6, 18];

6) the principle of continuity of development - the subjects that are realized by the program have the continuity of the achievement in the professional activity with students, colleagues, family;

7) the principle of renewal - the personal growth is manifested by the continuous evolution of knowledge, of social - emotional relations being harmonious with oneself and with the others; thus, the principles will order the implementation of the program, and the facilitating conditions will create actionable premises.

The design of the sessions is determined by the stages of personal development counseling, which represents the complexity of very large areas of interventions that require specialized and professional training. More specifically, the term counseling describes the interpersonal support relationship between a specialized person, the counselor, and another person requesting specialized assistance, the teacher. The program "The personal development of the teacher" from the psychosocial perspective represents a complex structure, consisting of 12 training sessions.

In the same context, Brierley proposes the following main elements in the strategic design of an adult training:

Purpose (Why do you do what you do?);

1) Mission (How will you put that purpose into practice?);

2) Vision (What do you want to achieve and what's your deadline?);

3) Directions (What activities will you focus on?);

4) Objectives (What do you want to aim at?);

5) Priorities (What will you invest your available resources in?);

6) Plans (How will you really proceed in order to meet your expectations?);

7) Actions (What types of behaviors can best help in the implementation of the plan?).

Therefore, in the practical training of adults for the effective execution of the training session, the attendees must answer at least 7 questions [6].

An essential part of the program is the evaluation / self-evaluation of the program and the sessions. Given the fact that we are taking into account the development of adults, we are talking about conscious and honest people, who are correct regarding their involvement in the program, we have included qualitative reflections on the contents and on the interconnection, the interrelation of the people in the training process.

Some sessions had evaluation sheets, and the program was evaluated in two forms: evaluation in 4 quadrants and the evaluation sheet of the program. The evaluation in 4 quadrants is a synthesis

of the program that is carried out in a group, in which each quadrant systemizes reflections: Quadrant 1 - things we have learned; Quadrant 2 - things I will tell my colleagues; Quadrant 3 - things that I will implement in my professional activity; Quadrant 4 - suggestions, recommendations, clarifications.

The evaluation sheet represents individual reflections of the people involved in the training approach, which reflects opinions in 7 directions:

- 1) the personal development for me;
- 2) the subjects I liked;
- 3) the topics I didn't like;
- 4) the interaction in relationships with oneself, colleagues, trainer;
- 5) the exercises, methods that I liked;
- 6) the affective states experienced;
- 7) the thoughts for the future.

The program sessions were based on the following methods and techniques: T. Callo mentions that the training of adults must be accomplished by very different methods: communication, in which the trainer is the transmitter who carries out the course, and the educators are the receivers of questions / answers, when the educators already have an educational amount (când educatorii au deja o cantitate educațională??); context, in which the stimulation of attitudes and circumstances occurs [3]. The study of typical situations: the method of connotations, the conceptograms, the ideograms method, the metaphor method, the risk method, the active methods will be practiced. The focus groups method is the one that identifies a deep awareness in finding the optimal solutions for the problems to be solved.

Reflective and active listening identify the essence of listening, which are great ways to understand exactly what the other says. In a communication between two persons, the initial sequence, what a person wants to convey, goes through three stages: encoding the meaning by the sender, hearing and recoding it by the receiver; amplification is used to highlight an important aspect of the situation; opening techniques: the usage of such words as: "and", "so", "therefore", when the person becomes stuck for words when speaking; and focusing on the dialogue by asking questions reveals the problem information.

The Crop Tool - the power of perspective gives meaning to any experience in life because the reactions are often dependent on the framework we place?. Thus, the instrument determines a personal change, identifying the best way to learn how to put the best framework into any experience. In this sense, framing in the simplest form is changing a negative sentence into a positive one, changing the frame of reference having used, thus, resolving internal pain or internal conflict, putting you in a more productive state. Content cropping involves taking the same situation and changing its meaning (for example, you could say that your son stops to talk and after using the crop tool - he becomes a smart kid who knows a lot). The content is framed by visual, auditory or representative changes.

Anchoring is a mechanism, which can be operated at any time, in an effective way for a person to learn permanently. Anchoring is not just about the deepest emotions and withdrawals, as T. Roosevelt stated in this context: "Be as good as you can, with what you have, wherever you are" [14, p. 251].

The pedagogical essay is a technique of creative individual manifestation. The Essay Motivation in the teaching profession - personal route in professional development will express originality in the exhibition (expoziție?). I also used parabolic messages, poems, maxims and thoughts, acrostic, free associations; tests, questionnaires. Poetry is a poem composed of several verses that start with some thoughts about oneself, and the readers of the poem must complete them according to their own vision about themselves. Another alternative of characterization can be proposed. Similarly, for a complete knowledge we propose to the participants in the program to expose key elements of life, in a hierarchical form, in the River of Life Game.

The tools that will initiate the orientation towards this program are the Personal Development Plan, the Personal Development and Personal Optimization Mini-Guide, which will include a weekly sketch about personal development organization. The "Language of colors" method, by the author Dorothe L. Mello, is an addition to the Lusher test: a limited color palette that uses a method that allows the person to choose the group, that has similar personality traits with his/hers, from a number of twenty colors. The Color Interpretation and Self-Analysis System (SICA) is a tool made up of a set of questions that concern the external image, the way in which the person sees and wants to be seen by others. The conditions: 20 colors are exposed; the person chooses the color for 7 situational questions; people are asked to answer spontaneously, using only one color as an answer, for each question. Finally, we get a complete interpretation of the person from 7 perspectives [6, p. 251]. Our passage through the world means a redefinition of the self - which represents the image we have about one's own person, but not only. The image that a person has about oneself is a real one, which highlights his/her personality, but not only, says P. Ilut. As the author confirms, it also includes the results of observations, self-observations, analyzes and self-analyzes, which become both the transmitter and the receiver of the actions produced and those seen from the outside [8, p. 7].

Conclusions

The specialized intervention represents the informative study where the trainer intervenes with concepts of the specialists, with suggestions, opinions and solutions. The golden formula for conducting the sessions is composed of 3 interdependent elements:

- 1) knowledge through interaction;
- 2) emotional awareness;
- 3) motivational involvement.

The program is directed by 8 basic themes for training sessions that can also serve as thematic modules for personal development of the teacher. There were 8 sessions of 6 hours each and 4 sessions of self-reflections, 3 hours of self-assessment. This training session lasted 60 hours in total.

The sessions had an individual chart for each group. The sessions of the program contain informative and formative elements, through which we have realized the needs of the personal development of the teachers. Each dimension includes certain topics that develop certain dimensions of personal development. Here it is a generalized presentation of the topics of the sessions:

The dimension of knowledge and self-knowledge: Session 1. The vision and mission of personal development for the teaching profession; Session 2. Modalities of knowledge and self-knowledge in personal development; Session 3. Statement of self-values.

Affective dimension: Session 4. Facilitating conditions for creating a favorable psychosocial climate in personal, organizational approach; Session 5. Efficient communication - an instrument of personal development; Session 6. Mechanisms of affective regulation / self-regulation in the educational process; Session 7. Kaleidoscope of affective adjustment.

Motivational dimension: Session 8. Motivation and self-motivation in the teaching profession; Session 9. Development of teacher self-efficacy; Session 10. Motivation for success through attitude towards change; Session 11. Perspectives of the future; Session 12. Intrapersonal and interpersonal reflections on the implementation of the program. Personal development of the teacher from the psychosocial perspective.

After implementing the training program of development of teachers for professional competencies, as a conclusion can be stated that the training program realizes needs of the personal development of teachers, which, in fact, represent the current tendency that gives meaning to the involvement of teachers actively involved in the educational process, a benefit that gives meaning and relevance to the professional activity, establishes the affective balance, helps teachers overcome the confrontations that occur in the process of educational, social changes, but also in the relations with the educational subjects, family, and the Self. The competencies of professional development training contribute significantly to the well-being and the self-confidence of the students, as unique

and valuable people, who know their individual potential, interact harmoniously with others, learn effectively and make school, personal, career and lifestyle decisions. Within this discipline, the students and teachers who support the dedicated activities are strongly connected with themselves and with what happens around them. Authentic learning connects the past, the present and the future, their own experiences, general experiences, emotions, behaviors and attitudes from daily life, from family, from school or from the community. The aspiration to become a responsible, positive, healthy and balanced person is achieved through a commitment that students are invited to assume.

The training of professional competencies development is recommended for school teachers because experiences are lived directly, experienced openly, analyzed and reflected honestly. The answers to the challenges within the lessons help students to practice from a creative perspective about who they are, what learning path and career path they should choose, how they should make changes, how flexibility is manifested, how to learn better, faster and more efficiently, how to be healthy and happy.

Bibliography

1. Andrițchi V. Metodologia managementului resurselor umane în instituția școlară. Chișinău: Editura Print-Caro SRL, 2009. 133 p.
2. Artene G. Consiliere pentru dezvoltarea personală. Suport de curs. București, 2015.
3. Callo T. Educația permanentă ca factor al schimbării. În: *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare*. Ch.: Print Caro, 2011, p. 133-163.
4. Caluschi, M. Procesul formativ de formare personală în viitorul extrem. În: *Psihologie*, 2011, nr. 3, p. 69-74.
5. Chelcea A. (coord.) *Psihoteste (1) Cunoașterea de sine și a celorlalți*. București: Editura Știință și Tehnică, 2000. 252 p.
6. Covey S.R. *Eficiența în 7 trepte sau abecedar al înțelepciunii*. București: Editura Allfa, 2009. 319 p.
7. Focșa-Semionov S. *Învățarea autoreglată*. Ch.: Epigraf, 2010. 360 p.
8. Iuț, P. *Sinele și cunoașterea lui*. Teme actuale de psihosociologie. Iași: Polirom, 2001.
9. Mitrofan I. *Dezvoltarea personală – competență universitară transversală, o nouă paradigmă educațională*, cap. 1-2. B.: Editura Universitară, 2007.
10. Negură I. (coord.) *Formarea competențelor de rezolvare a problemelor psihologice în procesul instruirii inițiale și continue a psihologilor*. Ch.: Tipografia UPS „I.Creangă”, 2014. 234 p.
11. Paloș R., Sava S., Ungureanu D. (coord.) *Educația adulților: baze teoretice și repere practice*. Iași: Polirom, 2007. 343 p.
12. Robbins A. *Știința dezvoltării personale. Puterea nemărginită*. București: Almatea, 2011.
13. Rogers C. *A deveni o persoană. Perspectiva unui terapeut*. București: Editura Trei, 2014. 560 p.
14. Sălăvăstru, D. *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004.
15. Schifirneț C. *Educația adulților în schimbare*. București: Fiatlux, 1997. 128 p.
16. Trașcă I. *Ghid metodologic pentru formatori*. 2015.
17. Vințan N. *Educația adulților*. In: *Revista de Pedagogie*, martie, nr 3, 1993, p. 120. București,
18. Zlate M. *Eul și personalitatea*. București: Editura Trei, 2002, 273 p.
19. Желеско П., Роговин М. *Исследование отрицания в практической и познавательной деятельности*. Кишинев: Издательство Штиинца, 1985. 136 с.

UDC: 316.612, 316.613.5, 316.77

DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCES IN UNIVERSITY EDUCATION

MODIFICĂRI ALE COMPETENȚELOR SOCIALE ÎN CADRUL EDUCAȚIEI UNIVERSITARE

*MUSIENCO Natalia, university lecturer,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*MUSIENCO Natalia, lector universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *This article reflects several aspects of the concept of social competence. It reflects the construction of social competence and the difficulty of homogenizing opinions about it, the structural components of social competence and different definitions that show the multitude of aspects included in the concept. The issue of defining social competence is attracting more attention from researchers in different geographical areas. Thus, some define social competence as a system of knowledge about social reality and self, a complex system of social skills and interaction, behavioral scenarios in typical social situations that allow rapid and appropriate adaptation, decision making, taking into account the current situation, acting on the principle "here, now and in the best way", in order to extract the maximum possible from the circumstances. Others interpret social competence as the possession of cognitive, emotional and motor skills, which in certain situations lead to favorable and long-term effects of the ability to predict and manage the positive and negative consequences of life events. The complexity of the concept was the starting point in conducting the study on the development of social skills to young people in university education.*

Adnotare: *În acest articol sunt reflectate mai multe aspecte ale conceptului de competență socială. Este reflectată construcția competenței sociale și dificultatea omogenizării opiniilor despre aceasta, componentele structurale ale competenței sociale și diferite definiții care arată multitudinea de aspecte cuprinse în concept. Problemei definirii competenței sociale trezește o atenție sporită a cercetătorilor din diferite arii geografice. Astfel, unii definesc competența socială ca un sistem de cunoștințe despre realitatea socială și despre sine, un sistem complex de abilități sociale și de interacțiune, scenarii comportamentale în situații sociale tipice care permit adaptarea rapidă și adecvată, luarea deciziilor, ținând cont de situația actuală, acționând pe principiul „aici, acum și în cel mai bun mod”, pentru a extrage maximul posibil din circumstanțe. Alții interpretează competența socială ca posedarea unor deprinderi cognitive, emoționale și motorii, care în anumite situații duc la efecte favorabile și pe termen lung a capacității de previziune și dirijare a consecințelor pozitive și negative ale evenimentelor de viață. Complexitatea conceptului a fost punctul de pornire în realizarea studiului privind dezvoltarea competențelor sociale la tineri în cadrul educației universitare.*

Keywords: *competence, social competence, social skills, students.*

Cuvinte-cheie: *competență, competență socială, deprinderi sociale, studenți.*

Introducere

Conceptualizarea competenței sociale. Aspecte istorice. În general, construcția competenței sociale se referă în mare măsură la eficacitatea interacțiunii [18]. Cu toate acestea, există o eterogenitate semnificativă în definițiile constructului. Această multitudine se reduce la câteva dimensiuni. Una dintre distincțiile cheie între definițiile competenței sociale este poziția constructului. Istoric, cercetătorii au avut tendința de a localiza competența într-unul din două locuri.

Prima abordare, pe care o vom numi „modelul de trăsătură”, presupune că abilitatea socială este o proprietate a dispoziției de bază a unei persoane [7].

Există avantaje și dezavantaje la modelele de tip trăsătură. După cum remarcă Vaughn, o conceptualizare a trăsăturilor ajută la unificarea construcției competenței pe toată durata de viață, oferind astfel o definiție comună care poate spori sistematizarea eforturilor de cercetare [20].

Pe de altă parte, modelele de trăsătură pot avea limitări conceptuale și empirice. Teoretic, logica acestei abordări este în esență circulară [12]. Modelele de acest tip presupun că o construcție a personalității este responsabilă de comportamentul social; cu toate acestea, această construcție este măsurată prin evaluarea dexterității acțiunilor unei persoane. Prin urmare, este imposibil să se separe criteriul (competența) și predictorul (comportament iscusit) [1; 5; 9].

Ca răspuns la aceste limite, unii autori au început să vadă competența socială nu ca o proprietate a actorului, ci ca o caracteristică a comportamentului adoptat. Această abordare, pe care o numim „modelul abilității sociale”, presupune că unele comportamente sunt în mod inerent prosociale (de ex. afirmație), în timp ce altele sunt întotdeauna inadecvate (de ex. agresiune) [7; 14; 18].

Astfel, copiii care se angajează în comportamente adecvate sunt considerați competenți social [11]. Deși atribuirea competenței unor comportamente evită unele dintre dificultățile asociate conceptualizărilor de trăsături, această abordare este de asemenea problematică. O limitare a acestui model o reprezintă bazarea lui pe judecățile cercetătorului pentru definirea aspectelor cheie ale acestei construcții. În primul rând, domeniile comportamentale relevante trebuie să fie alese. Comportamentele care par critice pentru observatorul extern pot să nu fie puternic asociate cu rezultatele sociale pentru populația de interes și, prin urmare, poate să lipsească validitatea socială [3; 8].

Odată ce se aleg comportamentele, cercetătorul trebuie să selecteze unitatea de comportament analizat. În cele din urmă, în cadrul fiecărui domeniu, comportamentele trebuie clasificate drept competente sau incompetente. Această clasificare se bazează pe aprecierea valorică a cercetătorului [2; 7; 12].

Definiții ale competenței sociale. Problemei definirii competenței sociale acordă o atenție sporită mulți cercetători din diferite arii geografice. Astfel, în lucrările sale, cercetătoarea rusă B. H. Куница definește competența socială ca un sistem de cunoștințe despre realitatea socială și despre sine, un sistem complex de abilități sociale și de interacțiune, scenariile comportamentale în situații sociale tipice care permit adaptarea rapidă și adecvată, luarea deciziilor, ținând cont de situația actuală, acționând pe principiul „aici, acum și în cel mai bun mod”, pentru a extrage maximum posibil din circumstanțe. Competența socială este interpretată de autoare ca un concept operațional care are un cadru temporal și istoric. Principalele funcții ale competenței sociale sunt orientarea socială, adaptarea, integrarea experienței sociale și personale. Structura competenței sociale include competența comunicativă și verbală, competența socio-psihologică și orientarea interpersonală, competența ego-ului și competența socială propriu-zisă [22].

În cercetarea sa E. B. Коблянская definește competența socială, pe care o consideră drept înțelegerea relației Eu-societate, capacitatea de a alege direcții sociale potrivite, capacitatea de a organiza activitatea proprie în conformitate cu aceste orientări. De asemenea, autoarea dă încă o definiție, în care remarcă că „... aceasta este calitatea unei persoane - subiect al activității de muncă și membru al unei societăți, asociată cu normele sociale prin care societatea reglementează viața și interacțiunea membrilor săi. Aceste norme sociale pot fi considerate un vector al procesului de adaptare” [21].

Alți autori străini, preponderent europeni, care acordă o atenție mai mare problemei competenței sociale oferă o gamă largă de direcții de definire și componente structurale a competenței sociale: (1) capacitatea unui individ de a rezolva eficient și adecvat diferitele situații problematice cu care se confruntă; (2) eficacitatea zilnică a individului în interacțiune cu mediul său; (3) realizarea obiectivelor sociale în condiții sociale specifice, folosind mijloace adecvate, obținând în același timp

schimbări pozitive în dezvoltare; (4) capacitatea de a utiliza resursele mediului social și resursele personale pentru a obține rezultate bune în dezvoltare și (5) capacitatea de a se angaja în interacțiuni interpersonale complexe, folosind și înțelegând în mod eficient alți oameni etc. [23].

Astfel, psihologii germani U. Pflingsten și R. Hinesch interpretează competența socială ca posesia unor comportamente cognitive, emoționale și motorii, care în anumite situații duc la o corelație favorabilă pe termen lung a consecințelor pozitive și negative [17].

H. Schroeder și M. Vorweg consideră că structura competenței sociale este pătrunsă de patru proprietăți sau trăsături de personalitate: (1) sociabilitatea - potențialul comunicativ al individului; (2) determinarea creării de relații - pregătirea pentru comunicare; (3) influența - o proprietate care cuprinde capacitatea de sugestie (puterea de influență); și (4) „conceptul de Eu” - o imagine cognitiv-emoțională, al cărei nucleu este respectul de sine [19].

Analizând definițiile oferite de diferiți autori putem concluziona asupra complexității conceptului de competență socială și observăm dificultatea de a oferi o definiție amplă a conceptului.

Conținutul competenței sociale. Aspectul cel mai problematic al definirii abilităților de competențe sociale este o limitare care este împărtășită de modelul de trăsătură. Atât abilitățile sociale, cât și modelele de trăsături prognozează că competența va arăta un grad ridicat de relativitate generală între situații. Dacă abilitatea este o caracteristică personală, un individ ar trebui să se fie mai priceput decât alți indivizi într-o varietate de situații [13]. În mod similar, abordările abilităților sociale, care sugerează că competența este o proprietate a comportamentului, prevăd că o acțiune dată va fi la fel de eficientă în toate cazurile, cel puțin în raport cu alte comportamente.

Competența socială este definită ca capacitatea de a gestiona în mod eficient interacțiunile sociale. Cu alte cuvinte, competența socială se referă la abilitatea de a se înțelege bine cu ceilalți, a fi capabil de a forma și menține relații strânse și de a răspunde în moduri adaptative în diferite medii sociale.

Având în vedere complexitatea interacțiunilor sociale, competența socială este produsul unei game largi de abilități cognitive, procese emoționale, abilități comportamentale, conștientizare socială și valori personale și culturale legate de relațiile interpersonale. De asemenea, competența socială depinde de caracteristicile de dezvoltare (adică, competența socială variază în funcție de vârsta persoanei), situația socială specifică (adică, oamenii pot fi competenți social într-o situație, dar incompetenți social în alta, sau un copil poate părea mai competent atunci când interacționează cu un partener calificat social decât cu o persoană timidă, iar caracteristicile culturale (adică, actele specifice de competență socială sunt legate de așteptările culturale). În efortul de a integra aceste componente, Orpinas și Home (2006) au definit competența socială drept „cunoștințe și abilități adecvate vârstei unei persoane pentru a funcționa pașnic și creativ în propria comunitate sau în mediul social” [16]

Cognițiile, emoțiile, abilitățile comportamentale, valorile și conștientizarea sunt strâns interconectate într-un comportament social competent și, prin urmare, dificil de definit independent de celelalte componente.

Mai multe abilități cognitive sunt importante pentru creșterea competenței sociale: (1) rezolvarea problemelor - identificarea problemei și a obiectivului așteptat, asaltul de soluții, prevede posibile consecințe ale acțiunilor, acceptă consecințele comportamentului propriu, alege o soluție și evaluează dacă soluția ajută la atingerea scopului dorit; (2) înțelegerea relației dintre credințe, emoții și comportamente - recunoaște influența credințelor asupra emoțiilor și a emoțiilor asupra comportamentelor, identifică și schimbă credințele care duc la rezultate nedorite; și (3) poate implementa o varietate de strategii pentru gestionarea conflictelor, cum ar fi scuze, evitarea sau ignorarea situațiilor și soluționarea problemei [15].

Procesele emoționale legate de competența socială includ (1) conștientizarea emoțiilor - recunoașterea emoției proprii și a celorlalți și înțelegerea manifestării emoțiilor în comunicarea verbală și non-verbală; (2) menținerea calmului (a fi capabil să se calmeze în situații dificile), a folosi autocontrolul și a evalua propriul comportament înainte de a acționa; (3) menținerea conexiunii cu ceilalți - recunoașterea intereselor comune, comunicarea emoțiilor negative (de exemplu, mânie,

frustrare, dezamăgire), menținând în același timp relația și transmiterea emoțiilor pozitive (ex. afecțiune, încredere, susținere); și (4) a fi empatic sau a adopta o perspectivă socială, adică a înțelege interacțiunea socială din perspectiva celeilalte persoane.

În plus față de abilitățile menționate mai sus, alte abilități comportamentale implicate în competența socială includ (1) abilități generale de comunicare verbală - autoprezentare, asertivitate, inițierea unei conversații, exprimarea sentimentelor fără a învinovăți sau a blama pe ceilalți, exprimarea ideilor fără a-i ataca pe ceilalți și menținerea unei conversații interesante; (2) abilități generale de ascultare - acordarea atenției indiciilor verbali și nonverbali, menținerea contactului vizual, rezumarea a ceea ce au spus alții și ascultarea activă și înțelegerea mesajului transmis; și (3) prietenia și respectul - solicitarea permisiunii, recunoștința, oferirea ajutorului, exprimarea grijii față de ceilalți, complimentele, zâmbetul și cooperarea [10].

Un aspect oarecum controversat al competenței sociale este rolul valorilor personale în relațiile interpersonale eficiente. Dintr-o perspectivă, o interacțiune poate fi competentă social dacă persoana își atinge obiectivele sociale, independent de motivele din spatele acestei interacțiuni (de ex. un bătaș priceput social poate fi prieten cu un coleg de clasă pentru a obține informații personale, care sunt apoi utilizate pentru a manipula). Din altă parte, competența socială este prin definiție o interacțiune pozitivă care promovează o relație de colaborare și constructivă. Astfel, din această ultimă perspectivă, interacțiunile bazate pe manipulare sau dominare nu ar fi competente social.

Aspectul cel mai puțin cercetat al competenței sociale, este conștientizarea așteptărilor sociale bazate pe valoarea culturală și normele de grup. Fiecare cultură are valori care împiedică interacțiunile sociale, iar evaluarea competenței sociale este limitată de caracterul interacțiunilor din cadrul social dat. În mod similar, valorile de grup vor influența percepția a ceea ce este un comportament competent social și cât de bine persoana respectă acest comportament. De exemplu, un copil studios poate fi competent din punct de vedere social în rândul elevilor cu performanțe ridicate, dar poate avea dificultăți de conectare și interacțiune cu cei care nu valorifică succesul academic. Cultura definește, când și care comportamentele specifice - asertivitate, sfidare, autoexprimare, cooperare, agresiune - sunt acceptate, recompensate sau pedepsite. De asemenea, cultura stabilește așteptările pentru aspectele importante dezvoltării asociate cu competența socială; ca relația cu părinții, comunicarea cu bătrânii, inițierea întâlnirii și intimitatea, caracteristicile prieteniei [4].

Deoarece competența socială este un concept atât de larg, măsurarea presupune un efort complex. În consecință, cercetătorii măsoară frecvent doar câteva componente specifice. Cel mai frecvent acestea includ relațiile cu colegii (de exemplu, acceptarea de către colegii, crearea prieteniei, popularitatea, statutul sociometric), rezolvarea problemelor (de exemplu, autocontrol, gestionarea agresiunii și a furiei, victimizarea) și abilități și valori specifice (de exemplu, empatie, dedicație).

În ciuda complexității constructului și a criteriilor sale de evaluare, 30 de ani de cercetări privind competența socială au arătat că copiii care sunt competenți social au mai multe șanse să raporteze o bunăstare psihologică generală și nivel înalt de performanțe academice. În schimb, singurătatea și nemulțumirea în relațiile sociale sunt predictorii ai problemelor de adaptare, inclusiv abandonul școlar. Astfel, copiii care nu au dezvoltate competențe sociale sunt expuși riscului apariției diferitor probleme atât în prezent cât și în viitor. Lipsa relațiilor de prietenie sau chiar mai rău, respingerea și victimizarea din partea semenilor, poate duce la o stimă de sine scăzută și depresie. Educatorii, părinții, lucrătorii de sănătate mintală ar trebui să intervină din timp pentru a-i ajuta copiii să stabilească relații pozitive [6].

Materiale și metodă

Scopul cercetării. Identificarea nivelului de dezvoltare a competențelor sociale la studenți în funcție de apartenența sexuală, specialitatea și anul de studii cu scop de concluzionare asupra dinamicii acestora în cadrul educației universitare.

Metode de cercetare. Pentru identificarea nivelului de dezvoltare a competențelor sociale a fost aplicat Chestionarul de determinare a nivelului de dezvoltare a competențelor sociale (A.P.

Goldstein). Scopul metodei este determinarea nivelului de formare a abilităților sociale. Tehnica se bazează pe modelul de comportament social dezvoltat de A.P. Goldstein, care pune accent pe 37 deprinderi generale divizate în 5 categorii.

1. Deprinderi primare - unele abilități minime care permit persoanei să intre în contact cu alte persoane, să participe la o conversație.

2. Autoexprimare în comunicare - abilitatea de a exprima sentimentele și experiențele sau de a transmite informații unei alte persoane.

3. Reacția la opinia altei persoane într-o conversație sau la ceea ce trăiește sau simte persoana.

4. Deprinderi de planificare a comunicării - înainte de a vorbi cu alte persoane sau de a face ceva, este necesară o planificare a viitoarelor acțiuni.

5. Comportament în situație de conflict (alternative comportamentului agresiv) – modalități de evitare a conflictului sau forme de comportament într-o situație de conflict cu efecte pozitive.

Materialul testual pentru realizarea tehnicii prezintă un chestionar care constă dintr-o listă de afirmații și un formular pentru răspunsuri.

Pentru interpretarea rezultatelor se folosește o formulă de scoruri medii:

3,25- 3,75 – zona normă;

3,00- 3,25; 3,75-4,00 – zone de devieri nesemnificative;

2,00- 3,00; 4,00-4,50 - zone de devieri semnificative;

1,00 -2,00; 4,50- 5,00 - zone de devieri critice.

O variantă de interpretare a rezultatelor generalizată arată astfel:

Nivel înalt de dezvoltare a competențelor sociale – 4;

Nivel mediu de dezvoltare a competențelor sociale – 3;

Nivel jos de dezvoltare a competențelor sociale – 2;

Dezadaptare socială - 1

Baza experimentală a cercetării. Cercetarea a fost efectuată pe un eșantion de 293 de studenți, de la 3 universități din Republica Moldova, USPEE "Constantin Stere", Universitatea Liberă internațională din Moldova (ULIM) și de la Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți (USARB). Subiecții au fost divizați în 5 categorii: sex, vârstă, universitate, specialitate și anul de studii.

Tabelul 1. Repartizarea subiecților studiului pe categorii

Sex		Vârstă	An de studii			Universitate			Specialitate			
F	M	18-27 ani	1	2	3	USPEE	USARB	ULIM	Drept	Științe ale educației	Științe economice	Științe sociale-psihologie
215	78		113	89	91	40	127	126	68	97	55	73

Rezultate și discuții

În acest articol am decis să dezvoltăm conceptul de competență socială prin prezentarea rezultatelor cercetării efectuate pe studenții din cadrul a 3 universități din Republica Moldova. În figura de mai jos (fig. 1) sunt prezentate scorurile medii pentru componentele variabilei competență socială (deprinderi primare, autoexprimare în comunicare, reacție la altul, deprinderi de planificare a comunicării, comportament în situații de conflict) și scorul mediu general pe întreg eșantion cu referință la competența socială.

Observăm că în intervalul valorilor normale (3,25- 3,75) se află doar rezultatele pentru 2 categorii (autoexprimare în comunicare, reacție la altul) celelalte (deprinderi primare, deprinderi de planificare a comunicării, comportament în situații de conflict) și competența socială generală se află în zona devierilor nesemnificative (3,75-4,00). Putem explica aceste rezultate prin prisma tendinței omului de a-și supraestima propriile competențe, îndeosebi dacă specificul activității de formare presupune multă interacțiune cu semenii câteodată în condiții de concurență. Dacă privim datele în ansamblu putem concluziona că studenții care au participat la cercetare au un nivel de dezvoltare a competențelor în limitele dintre mediu și înalt cu tendință spre ultimul.

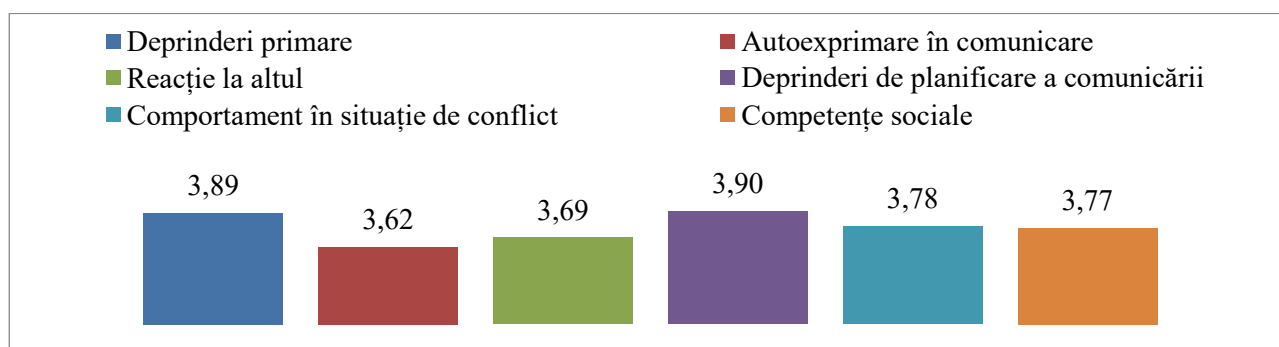

Fig. 1. Medii generale per întreg eșantion pentru categoriile competenței sociale

În continuare aducem o analiză detaliată a conținutului competențelor sociale pentru diferite categorii din cadrul eșantionului.

Am decis să analizăm dacă există diferențe statistice între nivelul de dezvoltare a competențelor sociale în dependență de sexul studenților. Din datele prezentate în descrierea eșantionului observăm că sunt mai puțini subiecți de sex masculin, ceea ce este explicabil prin prisma atât a specialităților care au participat la studiu, cât și, în general, situația privind repartizarea pe sexe în universități.

Dacă analizăm datele prezentate în figura ce urmează (figura 2) observăm că scorurile medii la studenți și studente oscilează între normă (3,25- 3,75) și devieri ne semnificative (3,75-4,00) cu tendințe spre nivel înalt de dezvoltare a competențelor sociale. De asemenea vedem că studentele au mai multe scoruri medii care se află în zona devierilor ne semnificative, fapt ce poate fi explicat și printr-un nivel de stimă de sine inadecvat de înalt (în unele cazuri) sau putem presupune necesitatea de autoafirmare în grupul de studenți.

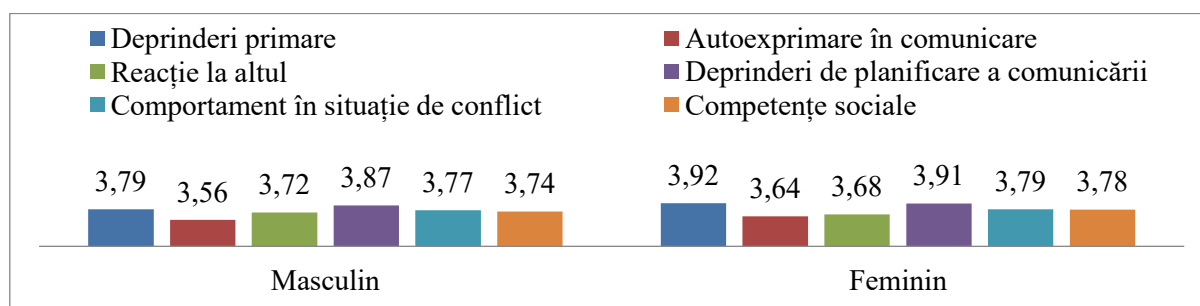

Fig. 2. Scoruri medii pentru categoriile competenței sociale în dependență de sex

Cum am menționat mai sus, am decis să verificăm dacă există diferențe statistice semnificative între studenți și studente la manifestarea competențelor sociale. În urma comparării statistice nu am obținut diferențe statistice semnificative (tabelul 2).

Tabelul 2. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studente și studenți

Test Statistics^a

	Deprinderi primare	Autoexprimare în comunicare	Reacție la altul	Deprinderi de planificare a comunicării	Comportament în situație de conflict	Competențe sociale
Mann-Whitney U	7711,500	7904,500	7645,000	7815,000	8350,000	8044,500
Wilcoxon W	10792,500	10985,500	30865,000	10896,000	31570,000	11125,500
Z	-1,058	-,752	-1,158	-,894	-,055	-,533
Asymp. Sig. (2-tailed)	,290	,452	,247	,371	,956	,594

a. Grouping Variable: Sex

Figura de mai jos (figura 3) conține prezentarea scorurilor medii ale competențelor sociale în dependență de specialitate.

În cadrul studiului au participat studenți din cadrul programelor de licență a 4 domenii de bază – drept, științe ale educației, științe economice și științe sociale – psihologie.

Analizând datele obținute în urma cercetării observăm că studenții de la specialitatea psihologie își supraapreciază competențele sociale: mediile la competența socială generală, comportamentul în situații de conflict, autoexprimarea în comunicare, reacția la altul se află în zona de devieri ne semnificative (3,75-4,00), iar deprinderile primare și de planificare a comunicării – în zona de devieri semnificative (4,00-4,50). Astfel, studenții de la psihologie pun prea mult accent pe importanța pregătirii pentru interacțiunea cu alții, tind să demonstreze interlocutorului că acesta este ascultat, înțeles, se pregătesc minuțios pentru orice act de comunicare. Este un specific al domeniului, dar vom observa în continuare că anumite aspecte se modifică în urma procesului de formare a specialistului.

Dacă analizăm datele obținute de studenții de la alte specialități, observăm că scorurile obținute se află în zona normă (3,25- 3,75) și zona de devieri ne semnificative (3,75-4,00). Ținem să menționăm că toate datele au tendința de a se orienta spre un nivel înalt de dezvoltare a competențelor sociale, ceea ce poate fi explicat și prin conținutul calitativ a persoanelor care decid să urmeze studii superioare. Astfel:

- Științe economice – în zona normă se află autoexprimarea în comunicare, reacția la altul, comportamentul în situație de conflict, competența socială generală, iar în zona devierii ne semnificative - deprinderile primare și de planificare a comunicării;

- Științe ale educației – în zona normă se află deprinderile primare, autoexprimarea în comunicare, reacția la altul, competența socială generală, iar în zona devierilor ne semnificative - deprinderile de planificare a comunicării și comportamentul în situație de conflict.

- Drept - în zona normă se află autoexprimarea în comunicare, reacția la altul, comportamentul în situație de conflict, competența socială generală, iar în zona devierilor ne semnificative - deprinderile primare și de planificare a comunicării.

Observăm că cele mai importante deprinderi în anumite contexte sunt supraestimate de studenți, acestea frecvent referindu-se la interacțiunea directă și inițială cu alte persoane, în care accentul este pus pe confortul ambelor părți în procesul de relaționare.

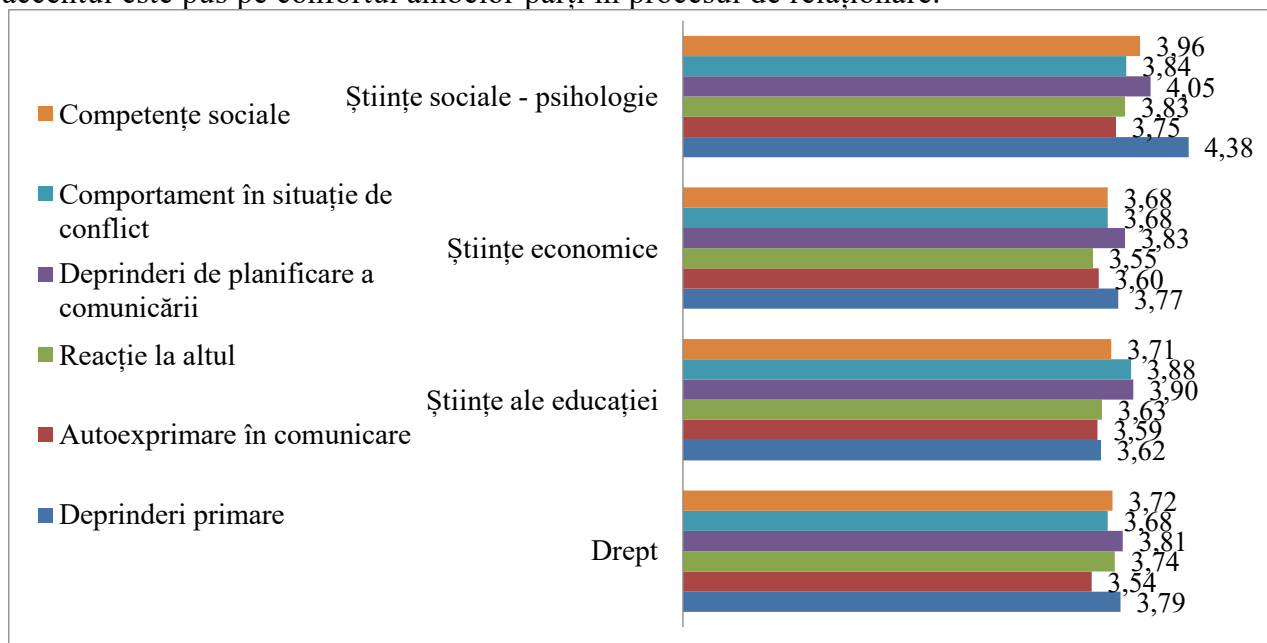

Fig. 3. Scorurile medii ale manifestării competențelor sociale la studenții diferitor specialități

În continuare am decis să vedem dacă există diferențe statistic semnificative în dezvoltarea competențelor sociale la studenții de la programe de studiu diferite (tabelele 3, 4, 5, 6, 7,8).

În tabelul 3 este prezentată compararea statistică a datelor obținute de studenții de la programele Drept și Științe ale educației. Astfel am găsit diferențe statistic semnificative la 2 categoriile de competențe sociale – deprinderi primare și comportament în situație de conflict.

Astfel, ce ține de deprinderile primare studenții de la drept consideră important primul contact cu alții, importanța discutării detaliate a subiectului și competența lor în această interacțiune (scorurile medii sunt mai înalte la studenții de la drept), iar competența de a găsi alternative comportamentului agresiv în situații de conflict este mai dezvoltată la studenții de la specialitățile educaționale, ceea ce arată că domeniul de formare ales predispune existența unor strategii sanogene de interacțiune cu oamenii în situații dificile.

Tabelul 3. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la drept și științe ale educației

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Deprinderi primare	Equal variances assumed	2,361	163	,019	,23247	,09848	,03802	,42693
	Equal variances not assumed	2,360	144,247	,020	,23247	,09850	,03779	,42716
Comportament în situație de conflict	Equal variances assumed	-2,334	163	,021	-,19879	,08518	-,36699	-,03058
	Equal variances not assumed	-2,224	118,249	,028	-,19879	,08939	-,37580	-,02178

În tabelul ce urmează prezentăm rezultatele comparării manifestării competențelor sociale la studenții de la programele de licență Drept și Științe economice. Am obținut diferențe statistic semnificative doar la competența reacția la altul în actul de interacțiune. Astfel studenții de la drept sunt mai atenți la ceea cum reacționează la opiniile altor persoane, știu bine să-și formuleze așteptările și sunt capabili să-și recunoască greșelile, cunosc importanța laudei la momentul potrivit.

Tabelul 4. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la drept și științe economice

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Reacție la altul	Equal variances assumed	2,000	121	,048	,19719	,09862	,00195	,39243
	Equal variances not assumed	2,029	120,287	,045	,19719	,09720	,00475	,38963

Rezultatele comparării datelor obținute de studenții de la Programele Drept și Psihologie arată diferențe statistic semnificative la 4 categorii ale competenței sociale și la competența socială generală. Nu am găsit diferențe statistic semnificative doar la organizarea reacției la altul. Studenții de la psihologie au obținut medii mai înalte pentru toate competențele sociale. Cum am menționat mai sus, putem explica acest fapt prin subiectivismul evaluării propriilor deprinderi, dar și prin specificul de formare și activitate a psihologului, care presupune dezvoltarea competențelor de interacțiune armonioasă cu alții (aceste competențe asigură psihologului contactul cu clienții/pacienții în vederea ameliorării stărilor cu care cei din urmă se confruntă).

Tabelul 5. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la drept și științe sociale (psihologie)

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Deprinderi primare	Equal variances assumed	-2,744	139	,007	-,52808	,19246	-,90860	-,14756
	Equal variances not assumed	-2,813	98,566	,006	-,52808	,18774	-,90062	-,15555
Autoexprimare în comunicare	Equal variances assumed	-2,264	139	,025	-,21265	,09391	-,39833	-,02697
	Equal variances not assumed	-2,244	126,295	,027	-,21265	,09475	-,40015	-,02516
Deprinderi de planificare a comunicării	Equal variances assumed	-2,720	139	,007	-,24323	,08943	-,42005	-,06641
	Equal variances not assumed	-2,693	124,385	,008	-,24323	,09031	-,42197	-,06449
Comportament în situație de conflict	Equal variances assumed	-1,831	139	,069	-,16052	,08765	-,33381	,01278
	Equal variances not assumed	-1,805	113,157	,074	-,16052	,08895	-,33674	,01570
Competențe sociale	Equal variances assumed	-3,042	139	,003	-,23715	,07796	-,39128	-,08301
	Equal variances not assumed	-3,034	136,276	,003	-,23715	,07815	-,39170	-,08260

Analizând datele prezentate în tabelul 6, observăm diferențe statistic semnificative la manifestarea competențelor sociale la studenții de la Științe ale educației și Economice doar la comportamentul în situație de conflict, astfel studenții care se formează în domeniul educațional au mai multe competențe de rezolvare amiabilă a conflictelor, dețin strategii sanogene de interacțiune ceea ce le asigură succes în ulterioara carieră.

Tabelul 6. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la științe ale educației și economice

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Comportament în situație de conflict	Equal variances assumed	2,116	150	,036	,19162	,09056	,01269	,37056
	Equal variances not assumed	1,950	87,976	,054	,19162	,09825	-,00363	,38687

În cele ce urmează vom analiza diferențele statistice dintre studenții de la Științe ale educației și Sociale (psihologie). Astfel, găsim diferențe la manifestarea majorității competențelor sociale (cu excepția comportamentului în situație de conflict, unde nu există diferențe statistic semnificative). În acest caz, viitorii psihologi probabil au tendință să se supraaprecieze, dar din alt aspect, psihologul are nevoie de competențe specifice de a acorda asistență persoanelor aflate în situații dificile de viață, iar acest aspect crește probabilitatea aplicabilității diferitor competențe, spre deosebire de cei din domeniul educațional, cărora le sunt necesare aceleași competențe, dar manifestarea și aplicabilitatea acestora diferă.

Tabelul 7. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la științe ale educației și sociale (psihologie)

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Deprinderi primare	Equal variances assumed	-4,586	168	,000	-,76056	,16583	-1,08793	-,43318
	Equal variances not assumed	-4,154	91,527	,000	-,76056	,18311	-1,12425	-,39686
Autoexprimare în comunicare	Equal variances assumed	-2,092	168	,038	-,15516	,07416	-,30157	-,00875
	Equal variances not assumed	-2,085	153,151	,039	-,15516	,07442	-,30219	-,00813

Reacție la altul	Equal variances assumed	-2,925	168	,004	-,19886	,06798	-,33306	-,06465
	Equal variances not assumed	-2,998	165,952	,003	-,19886	,06633	-,32981	-,06790
Deprinderi de planificare a comunicării	Equal variances assumed	-2,323	168	,021	-,15515	,06678	-,28699	-,02330
	Equal variances not assumed	-2,292	146,739	,023	-,15515	,06770	-,28894	-,02135
Competențe sociale	Equal variances assumed	-3,804	168	,000	-,24139	,06345	-,36666	-,11613
	Equal variances not assumed	-3,718	140,368	,000	-,24139	,06493	-,36975	-,11303

Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la științe economice și sociale (psihologie) arată diferențe statistic semnificative la deprinderile primare, reacția la altul, deprinderile de planificare a comunicării și la competența socială generală. Astfel, interacțiunea cu oamenii este caracteristică ambelor domenii, dar psihologii manifestă competențe mai înalte la aceste categorii, fapt datorat orientării individualizate față de fiecare persoană.

Tabelul 8. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la științe economice și sociale (psihologie)

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Deprinderi primare	Equal variances assumed	-2,924	126	,004	-,60717	,20763	-1,01806	-,19629
	Equal variances not assumed	-3,263	95,207	,002	-,60717	,18610	-,97661	-,23773
Reacție la altul	Equal variances assumed	-3,630	126	,000	-,28742	,07918	-,44411	-,13073
	Equal variances not assumed	-3,510	99,700	,001	-,28742	,08189	-,44989	-,12496
Deprinderi de planificare a comunicării	Equal variances assumed	-2,542	126	,012	-,22660	,08914	-,40301	-,05019
	Equal variances not assumed	-2,473	102,859	,015	-,22660	,09164	-,40835	-,04485
Competențe sociale	Equal variances assumed	-3,563	126	,001	-,27298	,07662	-,42461	-,12135
	Equal variances not assumed	-3,613	121,714	,000	-,27298	,07556	-,42256	-,12339

În figura ce urmează (figura 4) prezentăm medii de manifestare a competenței sociale în dependență de anul de studii al studenților. Observăm, că unele scoruri medii preponderent scad cu tendință de la anul 1 la anul 3., altele oscilează de la an la an, cristalizându-se în dependență de importanța acestora în activitatea practică profesională.

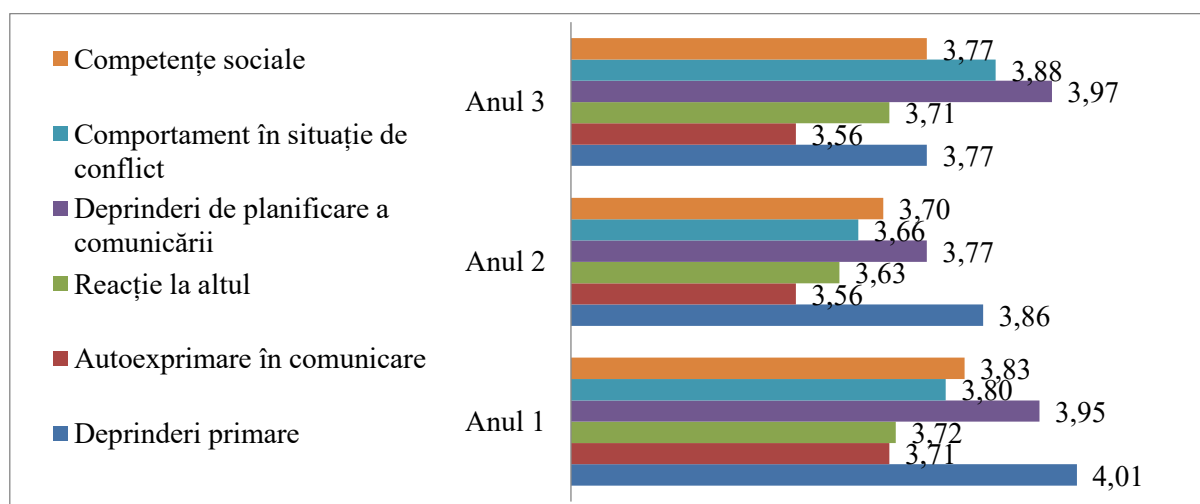

Fig. 4. Scorurile medii ale manifestării competențelor sociale pe ani de studii

Presupunem că odată cu dezvoltarea competențelor profesionale și înaintarea în vârstă (treccrea de la perioada adolescență la tinerețe) aprecierea propriilor competențe sociale devine mai obiectivă. De asemenea se omogenizează manifestarea acestora în cadrul interacțiunii cu alții.

În continuare am decis să analizăm dacă există și diferențe statistic semnificative în tendințele de manifestare a competențelor sociale în dependență de anul de studii.

În tabelul 9 sunt prezentate rezultatele comparării mediilor pentru anul 1 și 2. Am găsit diferențe statistic semnificative la 2 categorii de competențe – deprinderi de planificare a comunicării și competența socială generală. Analizând scorurile medii observăm o scădere considerabilă la anul 2. Acumulând cunoștințe specializate teoretice și practice studenții își revizuire manifestarea competențelor sociale, identificând nivelul optim al acestora.

Tabelul 9. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la anul 1 și 2

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Deprinderi de planificare a comunicării	Equal variances assumed	2,334	200	,021	,18592	,07967	,02882	,34302
	Equal variances not assumed	2,331	188,254	,021	,18592	,07976	,02859	,34325
Competențe sociale	Equal variances assumed	1,979	200	,049	,13104	,06623	,00044	,26164
	Equal variances not assumed	2,012	198,084	,046	,13104	,06513	,00261	,25947

Tabelul 10. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la anul 1 și 3

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Autoexprimare în comunicare	Equal variances assumed	2,044	202	,042	,14423	,07056	,00510	,28336
	Equal variances not assumed	2,052	195,453	,042	,14423	,07029	,00560	,28286

Diferențe statistic semnificative pentru anul 1 și 3 au fost găsite doar la autoexprimare în comunicare. Scorurile scad considerabil la anul 3. Presupunem că dispare necesitatea de autoafirmare, scade tensiunea în raportul de comunicare cu alții, acest fapt datorându-se experienței acumulate în cadrul studiilor (interacțiune cu colegii, cadrele didactice, participare activă la activități curriculare și extracurriculare).

Tabelul 11. Compararea statistică a manifestării competențelor sociale la studenții de la anul 2 și 3

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Deprinderi de planificare a comunicării	Equal variances assumed	-3,013	178	,003	-,20514	,06808	-,33949	-,07078
	Equal variances not assumed	-2,995	137,665	,003	-,20514	,06848	-,34055	-,06972
Comportament în situație de conflict	Equal variances assumed	-3,275	178	,001	-,22389	,06836	-,35880	-,08898
	Equal variances not assumed	-3,258	144,853	,001	-,22389	,06872	-,35971	-,08808

Diferențe statistice în manifestarea competențelor sociale la anul 2 și 3 s-au găsit pentru 2 categorii de competențe – deprinderile de planificare a comunicării și comportamentul în situație de

conflict. Anul 3 prezintă nivel mai înalt de dezvoltare a acestor competențe, fapt datorat procesului de formare profesională – pe parcursul anilor de studii se interiorizează aspectele de bază necesare pentru o comunicare eficientă, se dezvoltă alternative de comportament în situații de conflict și se formează bazele gândirii și relaționării profesionale.

Concluzii

Competențele sociale sunt pilonii de bază pentru o funcționare armonioasă a personalității atât pe plan personal cât și social. Multiplele variante de definire a conceptului ne arată cât de vast este acesta și cât de necesar pentru fiecare persoană. Dezvoltarea și manifestarea armonioasă a diferitor competențe sociale asigură eficiența interacțiunii dintre oameni – personale și profesionale.

Analizând rezultatele studiului dat am observat că competențele sociale au manifestări diferite de la o specialitate la alta, de la un an de studiu la altul. Studiile universitare asigură dezvoltarea specifică a competențelor sociale cu care studentul pășește pragul instituției. În același timp, putem zice că studiile superioare sunt alese de persoane care dețin deja competențele necesare pentru a se forma într-un domeniu anumit. De asemenea observăm că competența socială nu ține de sexul studenților, astfel profesionalismul și capacitatea de relaționare personală și/sau profesională nu depinde de acesta.

Dezvoltării competențelor sociale rămâne un aspect de bază în procesul instructiv-educativ universitar. Multitudinea activităților curriculare și extracurriculare asigură cristalizarea acelor competențe sociale, care sunt necesare studentului atât pe parcursul studiilor, cât și pentru întreaga viață.

Bibliografie

1. Bellack A.S. A critical appraisal of strategies for assessing social skills. In: Behavioral Assessment, 1979, №1, p.157–176.
2. Bellack A.S. Recurrent problems in the behavioral assessment of social skill. In: Behavior Research and Therapy, 1982, № 21, p. 29–41.
3. Cavell T.A. Social adjustment, social performance, and social skills: A tri-component model of social competence. In: Journal of Clinical Child Psychology, 1990, № 19, p.111–122.
4. Chen X., French D.C. Children's social competence cultural context. In: Annual Review of Psychology, 2008, № 59, p. 591-616
5. Curran J.P. Skills training as an approach to the treatment of heterosexual-social anxiety: A review. In: Psychological Bulletin, 1977, № 84, p.140–157.
6. Dirks M.A., Treat T.A., Weersing V.R. Integrating theoretical, measurement, and intervention models of youth social competence. In: Clinical Psychology Review, 2007, № 27, p. 327 – 347
7. Dodge K.A. Facets of social interaction and the assessment of social competence in children. In: Schneider B.A., Rubin K.H., Ledingham J.E. (Eds.), Children's peer relations: Issues in assessment and intervention, New York: Springer-Verlag, 1985, p. 3–22
8. Gresham F.M. Conceptual and definitional issues in the assessment of children's social skills: Implications for classification and training. In: Journal of Clinical Child Psychology, 1986, №15, p. 3–15.
9. Hersen M., Bellack, A. (1977). Assessment of social skills. In Ciminero A.R., Calhoun K.S., Adams H. E. (Eds.), Handbook for behavioral assessment New York: Wiley, 1977, p. 509–554
10. Hiralberstadt A.G, Denham S.A, Dunsmore J.G. Affective social competence. In: Social Development, 2001, №10, p.79-119.
11. Ladd G.W. Children's peer relations and social competence: A century of progress. New Haven, CT: Yale University Press, 2005. 448 p.
12. McFall R.M. A review and reformulation of the concept of social skills. In: Behavioral Assessment, 1982, № 4, p.1–33.

13. McFall R.M., McDonel E.C. The continuing search for units of analysis in psychology: Beyond persons, situations, and their interaction. In: Nelson R.O., Hayes S.C. (Eds.), *Conceptual foundations of behavioral assessment*. New York: Guilford, 1986, p. 201–241
14. Meichenbaum D., Butler L., Gruson L. Toward a conceptual model of social competence. In: Wine J.D., Smye M.D. (Eds.), *Social competence*. New York: Guilford, 1981, p. 36–60.
15. Orpinas P. Social competence. In: *The Corsini Encyclopedia of Psychology, Fourth edition, V.4*, 2010, p.1623-1625
16. Orpinas P., Horne A.M. *Bullying prevention: Creating a positive school climate and developing social competence*. Washington DC: American Psychological Association, 2006. 293 p.
17. Phingsten U., Hintes R. *Gruppentraining sozialer Kompetenzen*. Weinheim: Psychologies Verlag Union, 1991. p. 61-69.
18. Rose-Krasnor L. The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 1997, № 6, p.111–135.
19. Shroeder H., Vorweg M. Soziale Kompetenz als Zielgrosse fur Personlichkeitstruktur und Verhaltensmodifikation. In: *Zur psychologischen Personlichkeitsforschung*. Berlin, 1978. p. 48 - 63.
20. Vaughn B.E., Azria M.R., Krzysik L., Caya L.R., Bost K.K., Newell W., et al. Friendship and social competence in a sample of preschool children attending Head Start. In: *Developmental Psychology*, 2000, № 36, p.326–338.
21. Коблянская Е. В. Психологические аспекты социальной компетентности: Дисс...канд. психол. наук. СПб.: СПбГУ, 1995. 210 с.
22. Куницина В. Н. Социальный интеллект и социальная компетентность. В: *Ананьев Б.Г. и ленинградская школа в развитии современной психологии: Тезисы научно-практической конференции*. СПбГУ, 1995. с. 34 – 36.
23. Минкина О.В. Сущность и содержание понятия социально-психологической компетентности специалиста социальной работы. В: *Сборник научных трудов Северо-Кавказского государственного технического университета. Серия «Гуманитарные науки» №1 (13), 2005.*

UDC: 316.277, 316.613.5, 159.923

**DEVELOPMENT OF SOCIAL INTELLIGENCE IN YOUNG SCHOOL CHILDREN:
CONCEPT AND MEASUREMENT**

**DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI SOCIALE LA COPIII DE VÂRSTA ȘCOLARĂ MICĂ:
CONCEPT ȘI MĂSURARE**

GUȚUL Aliona, IPLT Spiru Haret, Chisinau

GUȚUL Aliona, IPLT Spiru Haret, Chișinău

Annotation: *The article provides a review of ideas about social intelligence and information about severity of its various components in primary school age. During this period, the development foundations are laid for the next age stages, and social intelligence is the foundation of personal development. The review given by the authors showed that at the beginning of primary school age, social intelligence is at a low or medium level of development. Throughout the entire age period, the development of individual components occurs heterochronously. The child is consistently mastering social skills and is better aware of himself. At the behavioural level, the underdevelopment of the social intelligence of younger students is manifested in the difficulties of adapting to school life and communicative problems. Thus, social intelligence developed in primary school age ensures the use of optimal behaviours in interaction with others, satisfaction with family and school life.*

Adnotare: *Articolul prezintă o revistă a concepțiilor internaționale ale inteligenței sociale și a cunoștințelor despre expresia diferitor componente ale acesteia în vârsta școlară mică. În această perioadă se formează bazele dezvoltării pentru etapele următoare de vârstă, iar inteligența socială constituie temelia dezvoltării personale. Trecerea în revistă a diferitor concepții oferite de autori a demonstrat că în vârsta școlară mică inteligența socială se află la o etapă de dezvoltare timpurie sau medie, iar dezvoltarea diferitor componente se produce în mod asincronic. Copilul dobândește consecutiv deprinderi sociale și o percepere de sine mai bună. La nivelul comportamental, dezvoltarea insuficientă a inteligenței sociale la elevii claselor primare se manifestă în dificultățile de adaptare la viața școlară și în probleme de comunicare. Astfel, inteligența socială dezvoltată în vârsta școlară mică asigură o aplicare a modelelor optime de comportament pentru interacțiunea cu cei din jur, o satisfacție de viața în familie și în școală.*

Keywords: *primary school age, social intelligence, social skills, interpersonal relationships, adaptation.*

Cuvinte-cheie: *vârsta școlară mică, inteligență socială, deprinderi sociale, competențe de comunicare, relații interpersonale, adaptare.*

Introducere

Formarea personalității elevului din clasele primare se realizează sub influența adulților semnificativi pentru viața lui. Interacțiunea cu aceștia, în corespundere cu normele de comportament în familie și școală, precum și interacțiunea cu semenii, rolul căreia crește spre momentul ieșirii din vârsta școlară primară, necesită dobândirea unor deprinderi sociale și dezvoltarea inteligenței sociale. La această etapă de vârstă, inteligența socială își are specificul propriu, determinând în mare măsură adaptarea la mediul social și bunăstarea psihologică a elevului.

Material și metodă

Pentru realizarea scopului studiului – analiza concepțiilor internaționale ale inteligenței sociale și a cunoștințelor despre expresia diferitor componente ale acesteia în vârsta școlară mică –

am realizat o revistă a literaturii, aplicând analiza deductivă și inductivă, generalizare, specificare, metoda sistemică și comparativă.

Rezultate și discuții

Specificul dezvoltării personale la copiii de vârstă școlară timpurie. Vârsta școlară timpurie constituie perioada de la 7 și până la 11 ani. Limita de jos a acesteia se consideră criza de la 7 ani, iar cea de sus – criza pubertății. Indiferent, dacă copilul a plecat la școală la vârsta de 5, 6, or 7 ani, acesta încă va deveni psihologic elev de vârstă școlară primară doar după depășirea crizei vârsta celor 7 ani. Principala noutate a crizei celor 7 ani este poziția internă a școlarului [1] care nu doar se păstrează, dar și se schimbă pe parcursul vârstei școlare timpurii [5]. Inițial, aceasta prezintă componenta pregătirii psihologice pentru învățarea școlară.

La limita vârstei preșcolare și celei școlare timpurii se produce o modificare a situației sociale în dezvoltare, care reflectă specificul interacțiunii copilului cu mediul social cel mai apropiat. Situația socială a dezvoltării în clasele primare este o situație de învățare. Prin urmare, activitatea principală este cea de învățare.

Familia și școala influențează dezvoltarea personală a copilului în această perioadă. Conform teoriei lui U. Bronfenbrenner, sistemul ecologic principal devine mezosistem [9].

Principalele probleme care apar în vârsta școlară timpurie sunt direct sau indirect determinate de reușita școlară a copilului. Activitatea educațională fiind principală, de care depind schimbările personale observate la această etapă a vârstei [4], influențează nemijlocit dezvoltarea personalității – prin aprecierea rezultatelor de către adulții semnificativi, învățător și părinți.

Întrucât copilul de vârstă școlară mică este perceput de către adulți, preponderent, ca elev, aprecierea de sine a acestuia va fi determinată de reușita sa școlară. Motivația școlară (atât motive sociale, cât și cele didactice) este determinată de atitudinea față de învățare, existentă în familie, precum și de forma și conținutul programului didactic, dar și de stilul de comunicare între învățător și clasă [3; 6]. Conform teoriei lui E. Erikson privind dezvoltarea personală, principala noutate a vârstei în perioada respectivă este sentimentul competenței care se formează doar în condițiile unei învățări reușite [10].

Elementul central în procesul educațional îl constituie relația profesor-elev. Formarea relațiilor subiect-obiect presupune influența adultului asupra copilului, dezvoltarea motivației externe la elevul de vârstă timpurie, conștiință și activitate insuficientă în procesul didactic. Relațiile subiect-subiect asigură interacțiunea între adult și copil bazată pe dialog, personalitate și creativitate, și contribuie la creșterea personală a elevului, precum și la dezvoltarea grupului de elevi.

Elevul de vârstă timpurie este un copil orientat spre adult care asimilează normele de comportament ce i se comunică. Relațiile cu semenii din clasă sunt determinate de sistemul de evaluare și de atitudinea pedagogului [2]. Colegii de clasă au nu doar rolul prietenilor și partenerilor de joacă, ci apar și ca participanți în activitatea educațională colectivă, iar interacțiunea între ei este subordonată regulilor comune și este controlată de către profesor. Pentru a se adapta la condițiile educaționale, și a păstra adaptarea la viața școlară în viitor, a marca succese în interacțiunea cu pedagogii și semenii, a se încadra în colectiv și a se afirma în acesta, copilul are nevoie de niște deprinderi sociale. Deprinderile sociale reflectă cerințele și normele existente în mediul educațional al copilului. Cu cât mai reușită va fi manifestarea socială a copilului în vârsta școlară timpurie, cu atât mai dezvoltată va fi inteligența sa socială [12].

Perioada de învățare în școala primară este considerată de psihologi drept una din cele mai dificile etape ale copilăriei, deoarece în această perioadă se pune baza dezvoltării în următoarele etape de vârstă școlară. Aici contează nu doar tendința generală a succeselor academice, ci și caracteristicile din domeniile emoțional și social ce stau la baza dezvoltării personale [11].

Fenomenul inteligenței sociale. Inteligența socială, ca și orice alt fenomen social, își are propria istorie de dezvoltare, o multitudine de definiții și puncte de vedere privind natura sa.

Interesul pentru problema inteligenței sociale a apărut în prima parte a secolului 20 în rândul cercetătorilor, filozofilor, și psihologilor din străinătate. În anul 1910, O. Kont, cercetând natura inteligenței umane în lucrarea sa "Spiritul filozofiei pozitive", presupune prezența unei direcții sociale în dezvoltarea ontogenetică a omului.

E. Thorndike a introdus pentru prima dată în psihologie termenul de inteligență socială în 1920. În concepția autorului, acest termen presupune capacitatea de a acționa înțelept în relațiile interpersonale, de a-i înțelege pe oameni, și de a-i controla [19].

Datorit dezvoltării de către G. Gilford a metodei de psihodiagnoză, începând cu anii 1960, inteligența socială a devenit o construcție măsurabilă. Testul standardizat introdus de către Gilford este considerat, pe bună dreptate, una dintre cele mai bune și solicitate metode utilizate în psihodiagnoză, datorit caracterului său practic și unor posibilități ample de aplicare [15].

În 1983, H. Gardner a elaborat teoria inteligenței multiple, evidențiind printre elementele de bază inteligența interpersonală – abilitatea de identificare și diferențiere a sentimentelor, viziunilor, și intențiilor celorlalte persoane [14].

În opinia lui Gardner, persoanele cu inteligență socială înaltă se disting prin sensibilitatea lor față de dispozițiile și motivația celor din jur, ele sunt capabile de empatie, participă activ în dezbateri și discuții. Autorul de asemenea evidențiază o similitudine a acestei noțiuni cu inteligența emoțională descrisă de D. Goldman în contextul competenței sociale: conștiința socială este empatie, sensibilitate față de obiectul social, sincronicitate, autoprezentare, grijă, influență.

Cercetările lui D. Goldman au devenit reprezentative în studiul influenței contactelor sociale nu doar asupra dispoziției, ci și a stării personale, sănătății fizice ale omului. Cu cât mai importante pentru un om sunt relațiile interpersonale, cu atât mai amplă și profundă va fi influența lor la nivelul fizic. Inițial au fost atestate schimbări în respirație, puls, dispoziție. Ulterior, în urma extinderii experimentului, rezultatele au constatat modificări la nivel de imunitate, au apărut semne de oboseală, euforie, stări depresive [13].

N. Humphrey, R. Honeywill, și alți psihologi, au accentuat deosebirea dintre intelectul măsurat cu ajutorul testelor IQ și inteligența socială. Drept exemplu, N. Humphrey îi invocă pe copiii cu autism care au nivel intelectual înalt și aptitudini dezvoltate de observație și memorizare a informației, dar care, totuși, nu sunt capabili să creeze contacte sociale [16].

R. Buck descrie inteligența socială ca instrument de „citire a gândurilor” altor persoane. Din punctul său de vedere, anume această deprindere creează o ordine în viața socială cotidiană – îl ajută pe om să evite conflictele, să-și exprime aprobarea sau dezaprobarea pentru anumite lucruri în cel mai potrivit moment. Totodată, Buck afirmă că părinții contemporani nu îi învață deloc pe copii să dezvolte această inteligență, distrându-i cu gadgeturi și diferite jucării. Ei nu-i învață să fie sensibili la nevoile fizice și emoționale ale celorlalți, în tot cazul, în prezent aceasta nu face parte din programul educațional. O parte din părinți consideră că inteligența socială se va dezvolta de la sine, deoarece copilul crește în societate. Ei ignoră importanța de antrenare a inteligenței sociale, iar consecințele acestei atitudini pot fi imprevizibile: sunt posibile devieri grave, până și dezvoltarea comportamentului asocial la copil [18]. Astfel, inteligența socială prezintă un fenomen ce merită atenție deosebită și trebuie studiat la diferite nivele ale ontogenezei. Totodată, este necesară o diferențiere mai precisă a unor fenomene complexe, precum inteligența cognitivă, inteligența socială, inteligența emoțională, inteligența interpersonală, etc.

Cercetările contemporane efectuate de specialiștii din străinătate se axează pe viziuni în domeniul inteligenței sociale apropiate de cele inițiale, întrucât acestea au devenit clasice. Totodată, se atestă anumite corectări și vectori suplimentari în studiul acestui fenomen.

În primul rând, este vorba de terminologia utilizată în domeniu: folosirea termenului de inteligență socială (social intelligence) a devenit, mai curând, excepție, decât regulă. Majoritatea cercetărilor științifice și articolelor științifico-populare utilizează termenul de deprinderi sociale (social skills). Totuși, latura semantică a subiectului a rămas neschimbată. Tot mai des este folosită noțiunea de inteligență socioemoțională.

În al doilea rând, în ultimul timp, pe lângă cercetări în domeniul psihologic, se realizează studii în domeniul neurofiziologic, precum și modelarea computerizată a inteligenței sociale [7].

În al treilea rând, cercetătorii contemporani continuă să manifeste un interes activ față de posibilitățile aplicate ale fenomenului inteligenței sociale, fapt care determină dezvoltarea noilor de măsurare a acesteia. În particular, este elaborată scara înțelegerii sociale a copiilor (Children's Social Comprehension Scale). Practic, acesta este un test elaborat pentru elevii din clasele primare, în baza indicilor componente cognitive ale inteligenței sociale (înțelegerea și evaluarea de către copii a situațiilor sociale [17]. Este modificată și aprobată scara inteligenței sociale a lui Tromsø (Tromsø Social Intelligence Scale) pentru elevii claselor primare și adolescenți vorbitori de limbă rusă. La verificarea corpului de fapte ale chestionarului este identificat efectul de interacțiune a vârstei și sexului pentru componentele „sensibilitate socială” și „deprinderi sociale” [8]. Astfel, există instrumentariu de psihodiagnoză pentru identificarea gradului de dezvoltare a inteligenței sociale în vârsta școlară timpurie.

Importanța practică a dezvoltării inteligenței sociale în vârsta școlară timpurie. Una din cercetările recente pentru identificarea importanței inteligenței sociale la copiii din clasele primare a fost realizată în Grecia (M. Besi, M. Sakellariou, 2019). Subiectul studiului a constituit un eșantion din 1602 de învățători preșcolari și ai claselor primare, iar metoda de cercetare a fost chestionarea. În rezultatul cercetării au fost efectuate un șir de concluzii ce reflectă importanța dezvoltării inteligenței sociale la copiii din clasele primare.

În primul rând, este vorba de atestarea unei relații strânse dintre bunăstarea emoțională și socială pe de o parte, și învățare pe de altă parte. Este imposibilă dezvoltarea reușită a inteligenței sociale a copilului, precum și interacțiunea lui reușită cu semenii, fără rolul său central și obligațiunea sa principală – cea de a fi elev. Copiii cu deprinderi sociale și comunicative dezvoltate, capabili de a-și controla oarecum adecvat starea emoțională, suportă mai ușor schimbările situației sociale în dezvoltare, atunci când încep să frecventeze școala.

În al doilea rând, printre deprinderile sociale cele mai importante pentru elevii claselor primare, învățătorii numără capacitatea copilului de a se orienta spre clasă, de a comunica celorlalți propriile necesități, precum și asiduitatea în procesul de învățământ. De asemenea, sunt importante capacitatea de a urma instrucțiunile învățătorului, observația, perceperea de sine în calitate de membru al grupului, capacitatea de a-și aștepta rândul și de a-i respecta pe ceilalți. Aceste deprinderi sociale, pe de o parte, reflectă cerințele școlii față de copil (respectul pentru alte persoane, pentru micromediul în care copilul va petrece destul de mult timp), și, pe de altă parte, gradul de dezvoltare a inteligenței sociale a copilului din clasele primare și orientarea sa personală în general.

În al treilea rând, pentru copilul de vârstă școlară timpurie este semnificativă capacitatea de adaptare la condițiile modificate, rămânând în același timp amabil și empatic față de ceilalți. Viața este schimbătoare, și de aceea pare util de a le comunica copiilor ideea că stabilitatea este o noțiune relativă. Este important pentru copil să fie capabil de a reacționa corect la schimbări atât la nivel emoțional, cât și la cel comportamental.

În al patrulea rând, oportunitățile creșterii sociale ale copilului se extind datorită aplicării unor jocuri de rol sau situaționale. Participând în jocul situațional, copilul poate face cunoștință cu noul său rol social de elev al claselor primare. Jocul este o metodă de dobândire a cunoștințelor, în care copilul învață activ să identifice soluțiile pentru problemele potențiale, face cunoștință cu situațiile sociale, învață să stabilească contactul cu semenii, interacționează cu ei, folosind anumite strategii și modele comportamentale [11].

Concluzii

Pentru copilul de vârstă școlară timpurie sunt deosebit de importante contactele cu semenii și învățarea noului său rol social de elev al claselor primare. Anume aceste două scopuri de bază la această etapă a vârstei solicită de la copil un anumit grad de dezvoltare a inteligenței sociale și a unui spectru destul de larg al deprinderilor sociale. Formarea deprinderilor sociale necesare în viața școlară și dobândirea unui statut social favorabil în grupul de elevi depind în mod decisiv de învățătorul și

părinții copilului de vârstă școlară timpurie. Structurarea în interiorul grupului din clasă se bazează pe atracție (atitudine emoțională față de semenii), care, la rândul său, depinde de evaluarea pedagogului. Așteptările pozitive ale învățătorului față de copil contribuie la stabilirea relațiilor cu colegii de clasă, creșterea statutului în grup și a nivelului de bunăstare subiectivă.

Bibliografie

1. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2009. 400 с.
2. Кондратьев М.Ю., Лисицина А.А. Особенности интрагруппового структурирования классов в начальной школе и на рубеже начальной и средней школы // Социальная психология и общество. 2012. № 2. С. 21–40.
3. Кулагина И.Ю. Психология детей младшего школьного возраста. Учебник и практикум для академического бакалавриата. М.: Юрайт, 2019. 291 с.
4. Леонтьев А.Н. Психологические основы развития ребенка и обучения. М.: Смысл, 2009. 423 с.
5. Лубовский Д.В. Феноменология и динамика развития внутренней позиции современных младших школьников // Психологическая наука и образование. 2014. Т. 6. № 2. С. 50–67.
6. Психология детей младшего школьного возраста. Учебник и практикум для академического бакалавриата / Под ред. А.С. Обухова. М.: Юрайт, 2019. 424 с.
7. Разумникова О.М., Пусикова М.В. Современные представления о социальном интеллекте и социальной креативности: значение тормозных функций в социальной адаптации // Теоретическая и экспериментальная психология. 2018. Т. 11. № 1. С. 67–84.
8. Семенов В.Ю., Наследов А.Д. Модификация шкалы социального интеллекта Tromsø для российских школьников // Вестник Санкт-Петербургского университета. Психология. 2015. № 4. С. 5–21.
9. Социальная возрастная психология. М.: Академический проект, 2019. 345 с.
10. Эриксон Э. Детство и общество. СПб.: АСТ, 1996. 592 с.
11. Besi M., Sakellariou M. Transition to Primary School the Importance of Social Skills // International Journal of Humanities and Social Science (SSRG – IJHSS). 2019. Vol. 6. № 1. P. 33–36.
12. Cohen C. Raise Your Child's Social IQ: Stepping Stones to People Skills for Kids. Advantage Books, 2000. 244 p.
13. Goleman D. Emotional Intelligence, Why It Can Matter More Than IQ. Bantam, 2005. 384 p.
14. Gordon L., Gardner H. Encyclopedia of Human Development. 2006. Vol. 2. P. 552–553.
15. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. McGraw-Hill Education, 1967. 538 p.
16. Honeywill R. Social intelligence is also being able to make important social decisions which can change your life // The Man Problem: destructive masculinity in Western culture. NY: Palgrave
17. Емельянова И.В., Кулагина И.Ю. Особенности развития социального интеллекта в младшем школьном возрасте Психолого-педагогические исследования. 2020. Том 12. № 2. С. 91–107.
18. Emelyanova I.V., Kulagina I.Yu. Features of Development of Social Intelligence in Primary School Age Psychological-Educational Studies. 2020. Vol. 12, no. 2, pp. 91–107. 103 Macmillan, 2015.
19. Knopp K.A. The Children's Social Comprehension Scale (CSCS): Construct validity of a new social intelligence measure for elementary school children // International Journal of Behavioral Development. 2018. Vol. 43. № 1. P. 90–96.
20. Murphy P.A. MIND Reading // Psychology Today. 2007. Vol. 40. № 5. P. 72–79.
21. Thorndike E.L. Intelligence and its use // Harper's Magazine. 1920. Vol. 140. P. 227–235.

UDC: 316.454.3, 316.644

STIGMA, A BASIC CONCEPT IN SOCIAL PSYCHOLOGY

STIGMĂ, UN CONCEPT DE BAZĂ ÎN PSIHOLOGIA SOCIALĂ

*BALAN Ecaterina, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*BALAN Ecaterina, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *After the early development of the concept by Erving Goffman, psychological and social research took into account how the stigma works at the micro level, restricting the well-being of stigmatized individuals. More recently, sociologists have considered the macro-level dimensions of stigma, illuminating its structural causes, population-level consequences, and collective responses. This research has identified how stigma reproduces social inequality by maintaining group hierarchies. Future research should reduce levels of analysis, compare the causes and consequences at the micro and macro levels of stigmatization between different social groups and identify conditions that promote destigmatization.*

Adnotare: *După elaborarea timpurie a conceptului de către Erving Goffman, cercetările psihologice și sociale a luat în considerație modul în care funcționează stigmatul la nivel micro, restricționând bunăstarea indivizilor stigmatizați. Mai recent, sociologii au luat în considerare dimensiunile macro-nivel ale stigmatizării, iluminând cauzele sale structurale, consecințele la nivel de populație și răspunsurile colective. Aceste cercetări au identificat modul în care stigmatul reproduce inegalitatea socială prin menținerea ierarhiilor de grup. Viitoarele cercetări ar trebui să reducă nivelurile de analiză, să compare cauzele și consecințele la nivel micro și macro ale stigmatizării între diferitele grupuri sociale și să identifice condițiile care favorizează destigmatizarea.*

Keywords: *stigmat, dimensiuni cognitive ale stigmatului, implicațiile negative ale stigmatizării, răspunsurile la stigmat.*

Cuvinte-cheie: *stigmat, dimensiuni cognitive ale stigmatului, implicațiile negative ale stigmatizării, răspunsurile la stigmat.*

Introducere

În societatea greacă și romană timpurie, cuvântul stigmat a fost folosit pentru a descrie semnele tatuate sau arse în carnea infractorilor sau sclavilor, o dovadă vizibilă a statutului lor social marginal sau al devianței [4]. În Europa medievală, marcatorii de stigmatizare suplimentari includeau urechi tăiate și mărci vizibile și erau deseori destinate să avertizeze membrii publicului larg să păstreze distanța. Până în secolul al XVIII-lea utilizarea cuvântului stigmat a fost extinsă la semne de boală sau degenerare fizică și, la începutul secolului al XX-lea, teoria sociologică a definit cu această noțiune atât marcatori fizici, cât și simbolici ai devianței sau dezaprobării sociale. Important, în utilizarea modernă stigmatizarea nu se referă la defectele morale inerente ale unor indivizi sau grupuri particulare, ci mai degrabă la procesul socio-cultural prin care membrii grupurilor marginalizate sunt etichetați de alții ca fiind anormali, rușinați sau altfel nedoriți. Prin urmare, problema stigmatizării nu rezidă în individul cu semnul, ci mai degrabă în comunitățile stigmatizante în care se află indivizii.

Material și metodă

Pentru realizarea scopului studiului – analiza conceptului de stigmat în abordările psihosociologice – au fost aplicate metoda logică (analiza deductivă și inductivă, generalizare, specificare), metoda sistemică și comparativă.

Rezultate și discuții

Erving Goffman [1] a definit clasic stigmatul ca „atribut care discreditează profund”. Un atribut discreditat ar putea fi ușor de discernut, cum ar fi culoarea pielii sau dimensiunea corpului, sau ar putea fi ascuns, dar totuși discreditabil dacă este dezvăluit, cum ar fi boli imune sau luptele cu boli mintale. Pentru Goffman, stigmatul este un aspect general al vieții sociale care complică interacțiunile cotidiene la nivel micro - cei stigmatizați pot fi precauți să se angajeze cu cei care nu împărtășesc stigmatul lor, iar cei fără un anumit stigmat pot să-i disprețuiască, să compenseze sau să încerce să ignoreze indivizii stigmatizați. Majoritatea oamenilor, susținea Goffman [1], experimentează rolul de a fi stigmatizat „cel puțin în unele conexiuni și în unele faze ale vieții”. Într-adevăr, definiția largă a lui Goffman a stigmatului încorporează multe atribute contemporane discreditate, inclusiv ceea ce el a definit ca „stigmat tribale” (de exemplu, rasă, etnie și religie), „deformări fizice” (de exemplu, surditate sau orbire).

Zeci de ani după ce Goffman a formulat noțiunea de stigmat, psihologii au elaborat dimensiunile cognitive ale stigmatului și procesele prin care acesta modelează interacțiunea socială la nivel micro. O mare parte din cercetări s-au concentrat asupra stigmatelor înțelese care ar fi legate de caracter, cum ar fi bolile mintale sau dependența, sau stigmele stereotipizate ca deviate, cum ar fi homosexualitatea. Psihologii au explorat cauzele evolutive ale stigmatizării, unii sugerând că stigmatul îndeplinește funcții sociobiologice prin clasificarea și excluderea persoanelor care pot amenința o comunitate prin răspândirea bolii sau a tulburărilor sociale percepute. În plus, psihologii sociali s-au concentrat asupra consecințelor la nivel individual și a răspunsurilor de gestionare a celor care se confruntă cu stigmatizarea în interacțiunile zilnice. Aceste cercetări au documentat implicațiile negative ale stigmatizării pentru stima de sine, realizările academice, sănătatea mintală și bunăstarea fizică. Cercetările privind gestionarea copiilor au documentat modul în care indivizii stigmatizați își gestionează identitățile stigmatizate și fac față unor cazuri specifice de discriminare pe care le atribuie stigmatizării lor. Cercetătorii au enumerat numeroase răspunsuri de coping - cum ar fi evitarea, suprimarea și dezvoltarea identității - și au identificat efectele de moderare inconsistentă a acestor răspunsuri asupra stresului.

Până la începutul secolului al XXI-lea, cercetările privind stigmatul în sociologie fuseseră mai puțin coerente decât cele omologe din psihologie. Sociologii s-au bazat pe conceptul dat atunci când au insistat asupra explicării unui fenomen social, dar rareori s-au străduit să acumuleze cunoștințe teoretice în jurul stigmatului ca proces social fundamental. Revizuirea stigmatizării în Revista anuală de sociologie a inițiat o abordare sociologică distinctă a stigmatului care, de atunci, a fost rafinat și elaborat. Bazându-se pe Goffman, dar încorporând o preocupare mai largă pentru funcționarea puterii în societate, Link și Phelan [3] definesc stigmatul drept co-apariția a patru procese: (1) etichetarea diferențelor umane; (2) stereotipizarea acestor diferențe; (3) separarea celor etichetați de sine și (4) pierderea statutului și discriminarea celor etichetați. Prin încorporarea rolului puterii și discriminării în definiția dată stigmatizării, Link și Phelan au articulat o abordare a stigmatizării care ar permite sociologilor să ia în considerare modul în care stigmatul se referă la întrebările sociologice fundamentale, și anume la cele legate de creația socială, reproducerea și consecințele inegalității.

Abordările sociologice ale stigmatizării în următorii cincisprezece ani au luat în considerare diferitele tipuri de cauze, consecințele și răspunsurile la stigmatizare, precum și cauzele, consecințele și răspunsurile la nivelul stigmatizării. În ceea ce privește tipul de stigmă, sociologii s-au concentrat nu numai pe stigmele legate de caracter, ci și, cu un forță mai mare decât psihologii, pe stigmele legate de categorii sociale moștenite, delimitate, precum rasa și etnia („stigmatele tribale”). Aceste stigme sunt legate mai puțin de devianță și de încălcarea normelor sociale și mai mult de procesele

de exploatare și dominație [4]. Cercetările sociologice asupra cauzelor stigmatizării au luat în considerare rolul legii și practicile instituționale în menținerea stigmatizării. Astfel de practici permit excluderea persoanelor stigmatizate din rețelele sociale, cartiere, piețe ale muncii și politică. Aici, stigmatul a fost înțeles atât în calitate de cauză, cât și ca efect: justifică excluderea celorlalți deevaluati. În ceea ce privește consecințele stigmatizării, cercetarea în domeniul sănătății publice a examinat rolul stigmatului ca factor fundamental în inegalitățile în materie de sănătate la nivelul populației prin diferite mecanisme; pentru sociologi, unul dintre principalele mecanisme este distribuția inegală a resurselor materiale, luând în considerare discriminarea împotriva grupurilor stigmatizate.

Sociologii care studiază răspunsurile la stigmat au luat în considerare răspunsurile colective, cum ar fi mișcările sociale și schimbările legale, precum și ceea ce ar putea explica variațiile răspunsurilor între grupurile stigmatizate, contextele interacționale și societăți [2].

Cercetările sociologice contemporane asupra stigmatizării continuă să se inspire din ideile fundamentale ale lui Goffman asupra fenomenului, dezvoltând măsuri pentru a înțelege modul în care diferite dimensiuni ale stigmatizării - cum ar fi stigmatul structural sau stigmatul interiorizat - modelează inegalitățile cu care se confruntă diferite grupuri și relațiile lor sociale. Cercetările viitoare privind stigmatul ar putea beneficia de o comparație mai mare între grupurile stigmatizate. Goffman a articulat stigmatul ca un proces social general, concentrându-se asupra modului în care indivizii stigmatizați se confruntă deseori cu constrângeri similare în gestionarea interacțiunilor sociale, indiferent de tipul particular de stigmă cu care se întâlnesc. Cercetările care compară experiențele, cauzele și consecințele stigmatizării între tipuri ar permite o mai bună înțelegere a rolului causal al stigmatizării în reproducerea inegalității sociale.

Viitoarele cercetări [5] ar putea beneficia, de asemenea, de un schimb mai mare între psihologie și sociologie, în special în ceea ce privește detalierea contribuțiilor unice ale mecanismelor psihologice (de exemplu, stresul) în comparație cu mecanismele sociologice (de exemplu, resurse inegale) în producerea inegalităților de sănătate. În cele din urmă, sociologii ar trebui să dezvolte noi abordări pentru studierea destigmatizării sau a procesului prin care grupurile stigmatizate devin mai puțin devalorizate în societate. În timp ce psihologii au documentat efectele intervențiilor de reducere a stigmatului în medii experimentale, sociologii au fost în mare parte lipsiți de posibilitatea să examineze validitatea externă a unor astfel de intervenții sau transformarea socio-istorică a atributelor devalorizate.

Tabelul 1. Abordări psihologice și sociologice ale stigmatizării de-a lungul a patru categorii

	Nivel micro (Psihologie)	Mezo-nivel (Psihologie sociala și sociologie culturală)	Nivel macro (Sociologie)
Cauze	Tulburări psihice sociobiologice și lipsă de motivare	Intersubiectiv și la nivel de motivații simbolice, culturale, stereotipuri	Discriminare directă și indirectă bazată pe originea rasială
Contexte	Scheme cognitive	Percepții individuale și atitudini interpersonale	Politici / legi, cartiere, locuri de muncă, state naționale, medii naturale și sociale
Consecințe	Boli mintale, stres, boală fizică	Stima de sine, identitate, valoare simbolică, recunoaștere interpersonală greșită	Disparități de grup în sănătate mentală și fizică, marginalizare socio-economică și inegalitate socială
Răspunsuri	Strategii de management al stresului	Retragere interpersonală, resurse psihosociale și culturale limitate	Mișcări sociale, instituționale, organizaționale. Schimbarăți politice

Concluzii

Într-o revizuire cuprinzătoare a literaturii de psihologie socială asupra stigmatizării bolilor mintale autorii [5] au împărțit abordările psihologice ale stigmatizării în cele care pun accent pe cunoaștere, afectare sau motivație. În timp ce teoriile stigmatizării din literatura sociologică s-au concentrat istoric asupra bolilor psihice, criminalității, dizabilității și bolilor cronice, literatura de psihologie socială se învârtă predominant în jurul rasei, genului și orientării sexuale. Deși au fost propuse mai multe teorii ale stigmatizării în domeniul mai larg al psihologiei sociale, există un consens relativ cu privire la componentele sale de bază: stereotipuri, prejudecăți și discriminare. Un stereotip este o deducție făcută despre indivizi pe baza atribuirii lor unui anumit grup sau categorie. Important, stereotipurile în sine nu sunt în general operaționalizate ca fenomene cognitive inerente negative, dar pot servi unor scopuri adaptative, inclusiv ajutând la organizarea și simplificarea informațiilor sociale complexe.

Bibliografie

1. Goffman, E. *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. New York: Simon & Schuster, 1986. 168 p.
2. Lamont, M., Matthew C., Caitlin D. Destigmatization an Health: Cultural Constructions and the Long-term Reduction of Stigma. In: *Social Science & Medicine*, 2016, 1 (10). <http://www.tinyurl.com/lbjahyw>.
3. Link, B. C., Phelan, J. C. Conceptualizing stigma. In: *Annual Review of Sociology*, 2001, Vol. 27, p. 363-385.
4. Link, B. C., Phelan, J. C., Dovidio, J. F. Stigma and prejudice: one animal or two? In: *Social Science & Medicine*, 2008, 67 (3), p. 358-367.
5. Pescosolido, B. A., Martin, J. K. The stigma complex. In: *Annual Review of Sociology*, 2015, Vol. 41, p. 87-116.

II. ENGINEERING SCIENCES AND TECHNOLOGIES

II. ȘTIINȚE INGINEREȘTI ȘI TEHNOLOGII

UDC: 004.9

INFORMATION SYSTEMS IN THE DIGITAL ECONOMY: PROBLEMS AND PROSPECTS

ИНФОРМАЦИОННЫЕ СИСТЕМЫ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

KLIMENKO Irina

Doctor of Technical Sciences, Professor

Head of the Department for Organization of Project and Grant Activities

Institute of Service, Tourism and Design North Caucasus Federal University, Pyatigorsk, Russia

КЛИМЕНКО Ирина С.

доктор технических наук, профессор

начальник отдела организации проектно-грантовой деятельности

Институт сервиса, туризма и дизайна Северо-Кавказский федеральный университет»,

г. Пятигорск, Россия

Annotation: The article discusses the design issues of intelligent information systems (IMS) and the opportunities that they open up for decision makers in the context of digital technology transfer. A retrospective view of the issue and its projection on modern conditions allows us to formulate a design methodology, determine the structure of IMS, and identify the main problems in the system of user interaction and decision support systems.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы проектирования интеллектуальных информационных систем (ИИС) и возможности, которые они открывают для ЛПП в условиях трансфера цифровых технологий. Ретроспективный ракурс вопроса и его проекция на современные условия позволяют сформировать методологию проектирования, определить структуру ИИС, выявить основные проблемы в системе взаимодействия пользователя и системы поддержки принятия решений.

Keywords: digital economy, cybernetics, design methodology, intelligent information systems.

Ключевые слова: цифровая экономика, кибернетика, методология проектирования, интеллектуальные информационные системы

Введение

Процесс перехода экономики на новые бизнес-модели обозначенный в современной терминологии как «цифровая экономика», имеет глубокие исторические корни: процессы автоматизации управления, компьютеризации отраслей промышленности, начало которых в нашей стране относится к 60-м годам XX века; уже в то время пришло понимание, что возможности электронно-вычислительной техники могут быть использованы не только для выполнения вычислительных операций. Вопросами кибернетики занимались ученые различного профиля: инженеры, экономисты, представители военной науки, математики. Так, А.И. Китов дает описание возможностей и перспектив комплексной автоматизации процессов

сбора, обработки и передачи данных, решения задач экономики и управления, использования вычислительных машин для решения «неарифметических задач» [1].

Материалы и методы исследования

Первый доклад по АСУ страны «О возможностях автоматизации управления народным хозяйством», прочитанный на секции кибернетики Всесоюзного совещания по вычислительной Математике и вычислительной технике в ноябре 1959 г. можно считать программой, которая определила рамочные параметры цифровизации процессов управления экономикой страны и предоставила обобщенный алгоритм управления, в основе которого лежат процессы сбора обработки, передачи и хранения данных [2]. Выдающийся ученый в области кибернетики, математики и вычислительной техники В.М. Глушков, труды которого легли в основу проектирования современных компьютеров рассматривал создание математического обеспечения как обязательную компоненту вычислительной машины, так как использование вычислительной техники для выполнения только счетных, арифметических операций не позволяет в полной мере, эффективно использовать ЭВМ. Необходимы комплексы программ, которые позволяют решать оптимизационные задачи управления производством [3]. Математическое обеспечение, ориентированное на решение задач оптимального управления экономикой базируется на исследовании операций - науке о количественном обосновании принимаемых решений. Исследование операций - это инструментальное средство, которое может быть и должно использоваться в системе реорганизации экономики и перевода ее на цифровые платформы.

Результаты и обсуждения

Круг экономических и управленческих задач, для решения которых целесообразно использовать математическое моделирование, весьма разнообразен:

- задачи распределения ресурсов, для решения которых используется алгоритм линейного программирования;
- задачи оптимизации транспортных потоков, логистические задачи;
- задачи динамического программирования, алгоритм решения которых можно применять для управления многошаговыми операциями, такими как вложение средств в долгосрочные проекты;
- задачи управления запасами.

Перечисленные математические модели, ориентированные на решение задач экономики, используют алгоритм отыскания экстремума функции полезности. Так, постановка задачи оптимального распределения ресурсов и ее математическая модель требуют задания целевой функции, как правило это максимум прибыли и введения системы ограничений, связанных с запасом ресурсов, ассортиментом выпускаемой продукции и т.п. Классическая транспортная задача, которая нашла применение в системе управления транспортными потоками в качестве функции полезности использует минимизацию пробега, а ограничения вводятся по грузоподъемности, встречным потокам перевозки и т.п.

Математические модели дают возможность составить алгоритм решения задачи, разработать соответствующий программный продукт, то есть технически переход от классической технологии решения задачи управления к цифровому формату не представляет особой сложности. В то же время, как показывает практика, лицо, принимающее решение (ЛПР) на предприятиях малого и среднего бизнеса не использует научно-обоснованные методики решения оптимизационных задач в повседневной практике [4].

В таблице 1 приведены данные опроса респондентов из числа руководителей малых инновационных предприятий и акционерных обществ региона.

Таблица 1. Результаты опроса ЛПР [разработано автором]

Возраст ЛПР, образование	Применение научных методов обоснования принимаемых решений		
	Никогда	Редко	Как правило
Образование высшее			
Возраст – до 45 лет	37	29	9
Старше 45 лет	52	19	4
Образование среднее			
Возраст до 45 лет	46	28	1
Старше 45 лет	55	20	0
Итого	190	96	14

Результаты опроса: обоснование выбора с применением научных методов, математического моделирования выполняют 14 человек из опрошенных 300, то есть меньше 5%, причиной тому, как правило является высокая стоимость услуг экспертов-операционистов, специалистов в области исследования операций и управленческого консалтинга; отсутствие прикладного программного обеспечения, ориентированного на решение конкретных экономических задач; высокие требования к специальной подготовке в области математического моделирования.

Проникновение цифровых технологий во все сферы жизнедеятельности современного человека – это реальный факт, который очевиден и практически не требует дополнительной аргументации. Для ЛПР цифровизация, начавшаяся с электронной цифровой подписи и возможности предоставить налоговую декларацию в цифровом формате имеет абсолютно реальный утилитарный характер. Независимо от «компьютерной» подготовки ЛПР любого предприятия или организации ориентирован на удовлетворение ожиданий своих клиентов и, или потребителей товаров, услуг; в противном случае, не выдержав конкуренции он должен будет покинуть рынок или искать новую область самоопределения. Необходимо уже сейчас решать вопрос о том, как сделать этот процесс цифровой трансформации дружелюбным и гуманным по отношению к пользователям, не имеющим специальной подготовки. Основная цель цифровой трансформации не просто изменение носителей информации и применение быстродействующих средств обработки данных. Качественное изменение методов управления экономикой, переход от программно-целевой концепции управления к программно-прогностической, формирование механизмов развития экономики, в основе которых инновационные социальные отношения на рынке труда, товаров и услуг- это неполный перечень возможностей, которые предоставляют цифровые технологии.

Как обеспечить эффективное протекание процесса цифровизации? Предлагается рассмотреть возможности интеллектуальных информационных систем (ИИС), как инструмента, позволяющего ЛПР делать обоснованный выбор стратегии поведения на рынке товаров и услуг. Под термином ИИС предлагается понимать сложную динамическую систему, предназначенную для сбора, обработки, передачи, хранения и отображения данных с целью оптимизации принимаемых решений. По определению в структуре ИИС необходимо выделить функциональные и обеспечивающие подсистемы, состав которой определяется на этапе предпроектного анализа объекта управления. В состав функциональных подсистем целесообразно включать подсистемы планирования и управления, такие как подсистема оперативного и технико-экономического планирования; подсистемы материального снабжения, логистики и управления транспортом; подсистемы стратегического планирования и инновационного развития; подсистемы управления персоналом, бухгалтерской и финансовой деятельностью.

Такой подход к конструированию функциональных подсистем позволяет выстроить их иерархическую структуру, выполнить декомпозицию сложных структур до уровня элементарности (отдельной задачи), построить математическую модель и найти или разработать алгоритм ее решения. Цифровая трансформация последних двух этапов (моделирование, поиск решения) снижает риск субъективного подхода, позволяет накапливать данные для анализа и обеспечивает переход управления на качественно иной уровень, а включение в систему базы знаний, алгоритмов ведения «осмысленного диалога» с пользователем и дружелюбный интерфейс обеспечивает эффективное взаимодействие ЛПР и ИИС.

Группа обеспечивающих подсистем имеет традиционную структуру и состав:

- информационное обеспечение: инфологическая модель объекта управления; системы кодирования и классификации; базы данных и базы знаний; модуль подгружаемой информации, которая представлена в форматах, задаваемых системным программным обеспечением объекта управления;
- математическое и программное обеспечение: модели, алгоритмы и программы решения задач оптимизации; программные модули, обеспечивающие обработку данных по слабоформализуемым задачам; алгоритмы и программы обеспечения взаимодействия ЛПР с системой поддержки принятия решений;
- техническое обеспечение: комплекс технических средств, обеспечивающих сбор, обработку, хранение, передачу и отображение информации, оборудование каналов связи, локальных и глобальных вычислительных сетей; технические средства обеспечения безопасности объектов и субъектов информационных отношений;
- организационно-правовое обеспечение.

Множественный характер задач, который стоит перед ЛПР создает определенные сложности при определении состава и структуры ИИС. Очевидно, что в структуре ИИС должны быть заложены алгоритмы решения задач, имеющих корректное с точки зрения математики формализованное представление и задач, относящихся к классу слабо формализованных. Независимо от предметной области интеллектуальные информационные системы должны:

- предоставлять ЛПР возможность задания актуального критерия полезности в зависимости от задачи, требующей решения;
- иметь в своей структуре модули, обеспечивающие возможность мониторинга полноты достижения цели развития системы;
- использовать алгоритмы компаративного анализа целей и задач исполнителей для снижения риска неоднозначной интерпретации синонимических терминов.

Методология проектирования и разработки ИИС для решения задач экономики и управления в условиях перехода на цифровой формат формирует новую систему требований к ЛПР и пользователям ИИС.

Интеллектуальные информационные системы, по определению могут и должны работать в двух форматах: обучение пользователя новым методам принятия решений в формате классических приемов системы поддержки принятия решений и обучение, как процесс формирования нового знания и принципах, методах и технологий цифровой экономики. Успешная реализация этих этапов во многом определяется анализом состояния объекта управления, при проведении которого необходимо определить механизм формирования системы критериев оценки результатов управления и взаимодействия ЛПР с ИИС. В рамках проводимых исследований проектирование ИИС проходило с использованием методов системного анализа (агрегирование и декомпозиция) и методов неформального моделирования сложных систем («метод мозговой эстафеты»). Процедура «мозговой эстафеты» была автоматизирована: создан программный модуль, обеспечивающий генерацию

идей пользователями на рабочих станциях, их аккумуляцию на сервере и оценку значимости идей [5].

Выводы

Представленный подход к созданию ИИС позволил:

- автоматизировать процедуру разработки задач оперативного, текущего и стратегического планирования;
- осуществлять мониторинг эффективности принятых управленческих решений;
- реализовать прогностическую функцию ИИС в условиях цифровизации.
- провести работу по обучению сотрудников процедуре принятия эффективных управленческих решений в условиях трансфера цифровых технологий в экономику.

Библиография

1. Китов, А.И., Криницкий, Н.А. Электронные цифровые машины и программирование. М.: Государственное издательство физико-математической литературы, 1959 -295 с.
2. А. И. Берг, А. И. Китов, А. А. Ляпунов. О возможностях автоматизации управления народным хозяйством. / https://www.computer-museum.ru/books/kitov_asu.htm#endnote1
3. Глушков В.М. Макроэкономические модели и принципы построения ОГАС. М.: Статистика, 1975. 160 с.
4. Клименко П.Ф., Клименко И.С. Цифровая экономика в системе государственного и местного управления Республики Казахстан: опыт и перспективы/ Развитие региональной экономики в условиях цифровизации материалы Международной научной конференции (г. Грозный, 24-25 сентября 2018г.) под. ред. А.Х. Цакаева – Махачкала, АЛЕФ, 2018. 836 с.
5. Клименко И.С. Алгоритмы и модели проблемно-ориентированного управления сложными социально-экономическими системами. Сб. Всерос. науч-практ.конф. «Математические методы и модели в исследовании государственных и корпоративных финансах и финансовых рынков», Уфа, АЭТЕРНА, 2015 с.11-14

UDC: 669.715

FUNCTIONAL AND MORPHOLOGICAL STUDIES OF THE THYROID GLAND UNDER INHALATION EXPOSURE TO IODOBENZENE AND M-IODOTOLUENE

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ И МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ ПРИ ИНГАЛЯЦИОННОМ ВОЗДЕЙСТВИИ ЙОДБЕНЗОЛА И М-ЙОДТОЛУОЛА

*SOCOLOV Vasili, PhD in Medicine, Free International University of Moldova, Chisinau
SOCOLOVA Ludmila, magistru MA, Free International University of Moldova, Chisinau*

*СОКОЛОВ Василий, Кандидат медицинских наук, доцент,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
СОКОЛОВА Людмила, магистр, лектор,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*

Annotation: Considering that the molecule of the studied substances contains iodine, one of the main tasks posed in this work was to study the function of the thyroid gland and the morphology of the organ, depending on the levels of exposure to the substances under study (when determining the thresholds of acute action).

Аннотация: Учитывая, что в молекуле изучаемых веществ содержится йод, одной из основных задач, поставленных в настоящей работе, было проведение исследования функции щитовидной железы и морфологии данного органа в зависимости от уровней воздействия изучаемых веществ (при определении порогов острого действия).

Keywords: acute action threshold, iodobenzene, m-iodotoluene, thyrocyte, triiodothyronine, thyroxine, blood serum, thyroid gland, thyroglobulin, follicle, general histological analysis.

Ключевые слова: порог острого действия, йодбензол, м-йодтолуол, тироцит, трийодтиронин, тироксин, сыворотка крови, щитовидная железа, тиреоглобулин, фолликул, общегистологический анализ.

Введение

Учитывая тот факт, что в молекуле изучаемых веществ содержится йод, при определении порогов острого действия на всех испытанных концентрациях нами было проведено исследование функции щитовидной железы и морфологии органа.

Функция щитовидной железы оценивалась по содержанию в сыворотке крови трийодтиронина (Т3) и основного гормона щитовидной железы тироксина (Т4) радиоиммунологическим методом а также по морфологии органа с полуколичественной оценкой состояния ее фолликулов (структурной единицы щитовидной железы).

Результаты и обсуждения

Полученные данные показали, что при воздействии йодбензола в наибольшей из испытанных концентрации – 737 мг/м³, определенной как действующая по интегральным показателям, зарегистрировано снижение содержания гормона тироксина (Т4) в сыворотке крови (опыт 83,15±4,68нг/мл)б контроль 107,0±6,36 нг/мл, P/-0,08).

На несколько меньшем действующем уровне (300 мг/м³) и (Lim ac. Integr. – 72мг/м³), йодбензол вызвал увеличение содержания (в обоих случаях) трийодтиронина (Т3) опыт (0,57±0,3 нг/мл, контроль 0,12±0,14 нг/мл, P/-0,01) и (опыт 0,278±0,059 нг/мл, контроль -

0,120±0,014 нг/мл, P/-0,02) соответственно. Также при концентрации 300 мг/м³ возросло содержание тироксина (Т4) (опыт 99,4±6034 нг/мл, контроль 70,8±8,90 нг/мл, P/-0,02). Следует отметить, что наряду с увеличением содержания гормонов Т3 и Т4 в сыворотке крови при воздействии йодбензола в концентрации 300 мг/м³ и 72 мг/м³ наблюдалось достоверное повышение ректальной температуры как сразу после окончания воздействия, так и через сутки после него. При наибольшей концентрации йодбензола 737 мг/м³, при которой отмечено снижение содержания тироксина (Т4) в сыворотки крови, выявлено кратковременное повышение ректальной температуры, на следующие сутки ректальная температура не отличалась от уровня ректальной температуры контрольных животных.

При ингаляционном воздействии м-йодтолуола на всех испытанных уровнях (245 мг/м³±9,7, 82,0 мг/м³±7,2 и 27,7 мг/м³±5,7) не выявлено достоверных изменений в содержании гормонов щитовидной железы в сыворотке крови экспериментальных животных.

Гистологические препараты щитовидной железы исследовали с помощью светового микроскопа фирмы «ОПТОН», ФРГ, с увеличением в 150 х, 400 х.

Как известно, щитовидная железа, является псевдодольчатой, как пептидная эндокринная железа и не имеет выводного протока. Синтез тиреоидных гормонов требует присутствия йода. Йод, попадающий в организм с пищей и водой в виде йодида, активно концентрируется щитовидной железой и в фолликулярных клетках под действием тиреоидной пероксидазы превращается в органический йод (органификация). Фолликулярные клетки окружают пространство, заполненное коллоидом, который состоит из тиреоглобулина – гликопротеина, содержащего в своем составе тирозин. Тирозин, контактируя с мембраной фолликулярных клеток, йодируется с образованием 1 (монойодтирозин) или 2 (дийодтирозин) продуктов, затем распадается на несколько частей, образуя 2 формы тиреоидных гормонов:

1. Дийодтирозин + дийодтирозин → Т4.
2. Дийодтирозин + монойодтирозин → Т3.

Гормоны, синтезируемые паренхиматозными клетками тироцитами, поступают непосредственно в кровь и это последнее обстоятельство приводит к обильному кровоснабжению железы, осуществляемое двумя верхними (лат. *arteria thyroidea superior*), отходящими от наружной сонной артерии и двумя нижними щитовидными артериями (лат. *arteria thyroidea inferior*), отходящими от щито-шейного ствола (лат. *truncus thyrocervicalis*) подключичной артерии (лат. *arteria subclavia*).

В настоящем исследовании морфологическому анализу подвергались все тканевые компоненты органа. Однако, наибольшее внимание нами было уделено структурно-функциональной единице органа - фолликулу щитовидной железы.

Фолликулярное строение отличает щитовидную железу от большинства эндокринных органов. Фолликулы образованы фолликулярным эпителием, среди клеток которого различают три типа. Преобладающими являются фолликулярные клетки, синтезирующие белок – тиреоглобулин, который поступает в просвет фолликула. Здесь в процессе йодирования происходит формирование гормонов щитовидной железы трийодтиронина (Т3) и тироксина (Т4), влияющих на основной обмен организма.

У контрольных животных фолликулы щитовидной железы различаются своими размерами, прослеживается закономерность в расположении крупных фолликулов по периферии органа, ближе к соединительнотканной капсуле (фото 1).

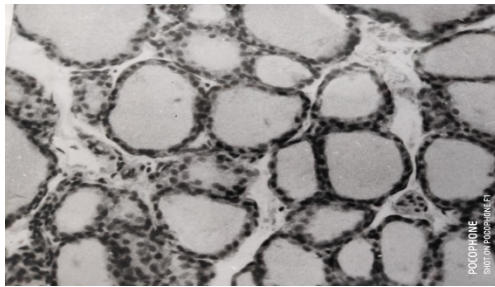

Фото 1. Щитовидная железа контрольного животного. Краевое расположение крупных фолликулов. Тироциты кубической формы с умеренно оксифильной цитоплазмой

Фолликулярный эпителий представлен клетками кубической формы с крупными ядрами и умеренно оксифильной цитоплазмой. Особое внимание было обращено на апикальную часть тироцитов, так как эта часть клетки непосредственно соприкасается с коллоидом внутри фолликула и часто выглядит утолщенной и более темной, чем остальная цитоплазма клетки. Образуется как бы оксифильная каемка. Причиной этого является активная резорбция содержимого фолликула - коллоида путем фагоцитоза последнего в цитоплазму тироцита. Усиление резорбции сопровождается формированием внутри коллоида светлых резорбционных вакуолей.

Не менее важным показателем функционального состояния фолликула является способность коллоида и тироцитов воспринимать гистологические красители. При активации биосинтетических процессов размеры тироцитов увеличиваются и клетки становятся высокими и цилиндрическими. Их цитоплазма выглядит более светлой, чем цитоплазма кубических тироцитов, в ней появляются мелкие вакуоли, содержащие продукт секреции.

Таким образом, размер фолликула, высота фолликулярного эпителия, способность цитоплазмы клеток и коллоида воспринимать гистологические красители, а также наличие резорбционных вакуолей и темной каемки на апикальной части клетки позволяют оценить функциональное состояние щитовидной железы. Для объективизации состояния щитовидной железы и ее сопоставления при экспериментальных воздействиях указанные выше морфологические признаки были нами оценены по трех балльной системе [2].

В группе контрольных животных размеры фолликулов колебались от мелких до крупных, в 5-6 раз превышающие средние размеры. Образующий их фолликулярный эпителий, как правило, кубической формы с умеренно оксифильной цитоплазмой, имел на апикальной поверхности не резко выраженную кайму. В крупных фолликулах эпителий несколько утолщен, цитоплазма клеток более темная.

Следует отметить, что у контрольной группы животных, среди умеренно оксифильной массы коллоида изредка встречаются светлые округлые клетки, что свидетельствует о возможности у крыс перехода органа с мерокринового типа секреции на голокриновый тип (фото 2).

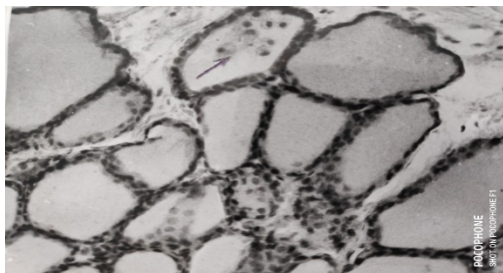

Фото 2. Щитовидная железа контрольного животного. В просвете фолликула светлые тироциты с признаками деструкции - голокриновый тип секреции (---)

Постоянно небольшое количество фолликулов содержали резорбционные вакуоли. При общегистологическом анализе экспериментального материала опытных животных выраженных морфологических изменений нами не обнаружено. Даже на действующих уровнях ингаляционного воздействия обоих веществ гистоархитектоника долей железы сохраняла свою обычную структуру. Соединительнотканнные компоненты стромы содержали обычные клеточные элементы без инфильтративных процессов. Не было выявлено и реактивных изменений в микроциркуляторном русле. Однако полуколичественная оценка состояния структурно-функциональной единицы щитовидной железы – фолликула, позволила выявить изменения в биосинтетических процессах при воздействии обоих веществ. Это выразалось либо в ускорении синтеза тиреоглобулина, либо в ускорении резорбции компонентов коллоида фолликулярными клетками. Так при ингаляционном воздействии йодбензола в действующей концентрации 737 мг/м³ нами обнаружено увеличение высоты тироцитов в фолликулах по сравнению с контрольными животными. Клетки фолликулярного эпителия более светлые (фото 3).

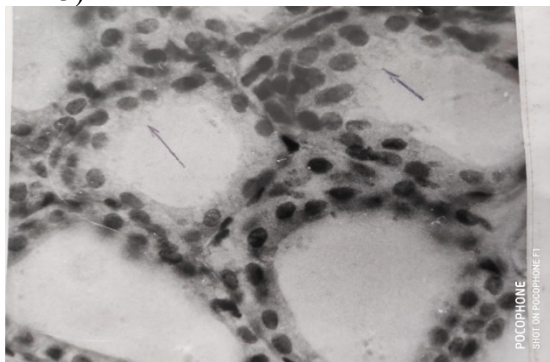

Фото 3. Щитовидная железа экспериментального животного после воздействия йодбензола в концентрации 737 мг/м³. Тироциты фолликулов высокие и светлые (---)

Количество фолликулов, содержащих резорбционные вакуоли снижено, однако одновременно с этим в меньшем количестве фолликулов видна темная каемка на апикальной поверхности клеток. Это позволяет предположить, что в условиях ингаляционного воздействия йодбензола в действующей концентрации в фолликулярном эпителии происходит усиление синтеза тиреоглобулина, что также подтверждается увеличением размеров фолликулов по сравнению с контрольной группой животных.

При ингаляционном воздействии м-йодтолуола в действующей концентрации – 245 мг/м³- высота фолликулярного эпителия продолжает оставаться кубической без видимого увеличения высоты клеток. Изменение тинкториальных свойств тироцитов – клеток фолликулярного эпителия – сходны с изменениями у контрольной группы животных (фото 4).

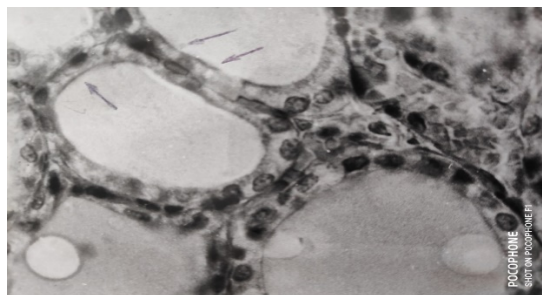

Фото 4. Щитовидная железа экспериментального животного после воздействия м-йодтолуола в концентрации 245 мг/м³. Тироциты фолликулов кубической формы на их апикальной части хорошо видна темная кайма (---)

Однако у опытных животных на апикальной части тироцитов темная кайма резко выражена по сравнению с контролем. Значительно чаще в их коллоиде присутствуют резорбционные вакуоли. Все это позволяет сделать вывод об усилении резорбционных процессов в щитовидной железе при воздействии м-йодтолуола.

Выводы

Таким образом, проведенные исследования функционального и морфологического состояния щитовидной железы при ингаляционном воздействии йодбензола в наибольшей из испытанных концентраций (737 мг/м³) выявили угнетение ее функции, что проявилось в снижении содержания гормона тироксина (Т4) в сыворотке крови подопытных животных. Это подтверждается и данными литературы о тормозящем действии на функцию щитовидной железы веществ, содержащих аминобензольную группу, а также йод [1].

При воздействии йодбензола в меньших концентрациях (300 мг/м³ и 72 мг/м³) зарегистрировано активирующее действие на изучаемый орган, которое проявилось в увеличении содержания гормонов щитовидной железы трийодтиронина (Т3) и тироксина (Т4) в сыворотке крови подопытных животных.

М-йодтолуол ни в одной из испытанных концентраций не привел к функциональным изменениям органа. Параллельно проведенные исследования морфологии органа с полуколичественной оценкой состояния фолликулов железы при действии обоих веществ не выявили резких патологических изменений в структуре щитовидной железы. Однако в обоих случаях происходят морфофункциональные перестройки органа.

Сопоставление показателей функции щитовидной железы с показателями общетоксического действия при ингаляционном воздействии йодбензола в разных концентрациях позволяет заключить об отсутствии избирательности действия на щитовидную железу, изменение ее функции проявилось на фоне изменения интегральных показателей.

Библиография

1. Автандилов Г.Г. Введение в количественную патологическую морфологию. М.: Медицина, 1980. 215 с.
2. Штрауб Ф.Б. Биохимия. Будапешт: Изд-во АН Венгрия, 1965. с.420 - 429.

EVENTS

EVENIMENTE

**SCIENTIFIC-PRACTICAL SEMINAR WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
"CONTEMPORARY METHODOLOGICAL GUIDELINES AND PRACTICES IN THE
SOCIAL SCIENCES"**

**SEMINARUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
„ORIENTĂRI ȘI PRACTICI METODOLOGICE CONTEMPORANE ÎN ȘTIINȚELE
SOCIALE”**

Metodologia oferă cercetătorilor filosofia profesională a științei, dezvoltând și implicând recomandări generale fundamentate pe experiența utilizării metodelor de cercetare. Îi direcționează către înțelegerea sensului, conținuturilor, menirii și rolului științei, explicând modul în care metodele de cercetare produc rezultate și confirmă principiile unei investigații și interpretări integre, meticuloase și corecte, marcate de responsabilitate personală și de înalta moralitate a cercetătorului. În scopul orientării tinerilor cercetători spre înțelegerea profundă a filosofiei științelor sociale și a rutinele tehnico-metodice specifice analizei empirice în variile domenii de investigație a fenomenului social în cadrul Facultății Științe Sociale și ale Educației și al Școlii doctorale a ULIM la 4 martie 2020 a fost fondat Seminarul Metodologic în Științe Sociale.

Ședința Seminarului din 31 octombrie 2020 cu tema „Orientări și practici metodologice contemporane în științele sociale” a fost consacrată aniversării de 28 de ani a Universității Libere Internaționale din Moldova. Programul Seminarului a inclus mai multe prezentări.

Pocebut Ludmila, doctor habilitat în științe psihologice, profesor la Catedra de Psihologie Socială a Universității de Stat din Sankt-Peterburg, Federația Rusă, *Principii metodologice în cercetarea psihologică și problema generațiilor*.

Au fost prezentate principiile și clasificările generațiilor (B.B. Радаев, W. Strauss, N. Hove), teoriile privind generațiile (И. С. Кон), modele empirice de cercetare a generațiilor.

Vasiutynskyi Vadym, doctor habilitat în științe psihologice, profesor – cercetător științific superior, Laboratorul de Psihologie a Maselor și Comunităților al Institutului de Psihologie Socială și Politică al Academiei Naționale de Științe Pedagogice, Kiev, Ucraina, *Vectori al adaptării mentale a tinerilor și generațiilor adulte la condițiile beligerante din Ucraina*.

În baza cercetărilor realizate pe parcursul ultimilor ani a fost prezentată o analiză longitudinală și comparativă a schimbărilor de mentalitate în aspect generațional.

Rusnac Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar la Catedra Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, Republica Moldova, *Metodologia și metodele de cercetare în psihologia pozitivă contemporană*. După o trecere în revistă a realizărilor psihologiei pozitive și succesului empiric de care se bucură una dintre cele mai tinere orientări științifice, au fost oferite analize critice metodologiei de cercetare, axate pe identificarea situației și factorilor bunăstării umane prin metode predominant cantitative. A fost expusă opinia cercetătorilor contemporani despre preluarea modelelor de investigație calitativă din orientarea fenomenologică, care a servit drept bază pentru afirmarea psihologiei pozitive.

Caunenco Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM, Chișinău, Republica Moldova, *Analiză socioculturală a problemei generațiilor în societatea în tranziție*. Analiza a implicat rezultatele cercetărilor experimentale efectuate de dna Caunenco Irina în ultimii ani. Au fost puse în discuție aspectele metodologice și metodice ale investigațiilor socioculturale.

La Seminar au participat 103 persoane: cercetători tineri și consacrați, studenți și practicieni din domeniu.

Științele sociale la etapa contemporană se orientează spre surprinderea cât mai exactă și deplină a schimbărilor comportamentelor umane, conștientizând că această capacitate înăscută și neerodabilă de schimbare nu se supune unor legități imuabile, iar generalizările sunt inerent probabiliste, niciuna nu este determinată și toate depind de clauze ceteris paribus vaste și diverse.

Iată de ce cercetarea în științele sociale trebuie să facă față unei tensiuni inevitabile. Cunoștințele sunt adesea avansate de tactica reduționistă de cercetare, de încercarea de a se concentra asupra proceselor simple în timp ce se controlează mai mulți factori. Dar, în egală măsură, trebuie să recunoaștem că toate procesele sociale funcționează în medii complexe, multi-cauzale, în care sute sau mii de influențe se schimbă și interacționează între ele pentru a modela orice rezultat social sau comportamental și unde același fenomen poate decurge din multiple cauze.

Ca urmare a tuturor acestor trăsături, fiecare știință socială are un proces de cercetare care este esențial cumulativ, lipsind în mare parte descoperirile sau ideile „geniului singuratic” pe care se concentrează încă imaginile publice ale științelor fizice reale. Doar un mic procent din cercetarea științelor sociale are drept rezultat brevete, iar marea majoritate a realizărilor științifice sociale prezintă doar idei noi sau cu referință la un nou context social. Acestea nu pot fi protejate prin drepturi de autor, de proprietate intelectuală și nici utilizate pentru a construi produse sau avantaje tehnologice exact evaluate în modul în care se întâmplă în științele reale. Însă cadrul de impact al științelor sociale se referă la afaceri, guvern, societate civilă sau mass-media: subiecți interesați de aspectele importante ale schimbării sociale. Progresele și perspectivele cercetării urmează să fie comunicate sau transferate persoanelor și organizațiilor non-academice, iar rezultatele – deliberate și trasate în moduri utilizabile, în cheia principiului transferului de cunoștințe.

Seminarul Metodologic în Științe Sociale își va continua activitatea cu periodicitate de 2-3 întruniri în an și va pune în discuție probleme actuale ale investigației în domeniile de referință. Întrunind cercetători cu experiență și tineri, Seminarul își pune drept scop generalizarea opiniilor și propunerile, care vor fi distribuite către mediul academic și non-academic, utilizate pentru perfecționarea programele de instruire universitară și sporirea calității raporturilor cu partenerii din sectorul socio-economic practic.

EcoSoEn
Economics, Social and Engineering Sciences
SCIENTIFIC JOURNAL

EcoSoEn
Științe Economice, Sociale și Inginerești
REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

Year 3, Nr.3-4/2020 /Anul 3, Nr.3-4/2020

ISSN 2587-344X

*Submitted materials that do not meet the requirements are not reviewed and not returned to the authors.
Editorial is not responsible for the content of published articles.
Materialele prezentate care nu corespund cerințelor înaintate nu se recenzează și nu se restituie autorilor.
Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate.*

Bun de tipar: 30.11.2020 Tirajul: 200 ex.

Format A4

Coli editoriale: Coli de tipar:

Tipar Digital. Hârtie offset. Garnitura Times New Roman

TIPOGRAFIA PRINT-CARO